

NDIKIMI DEMOGRAFIK NË ZHVILLIMIN E QËNDRUESHËM TË SHQIPËRISË

Eduart Lika

Dorëzuar
Universitetit European të Tiranës
Shkollës Doktorale

Në përmbushje të detyrimeve tëprogramittë Doktoratës në
Ekonomi dhe Zhvillim të Qëndrueshëm, me profil Menaxhim, për marrjen e
gradës shkencore “Doktor”

Udhëheqësshkencor: Prof. Asoc. Dr. Indrit Baholli

Numri i fjalëve: 51,694

Tiranë, korrik 2016

DEKLARATA E AUTORËSISË

Unë Eduart Lika, student i Doktoraturës në Ekonomi dhe Zhvillim të Qëndrueshëm me profil “Menaxhim”, deklaroj se ky punim është origjinale e imja.

ABSTRAKTI

Në të gjitha periudhat e zhvillimit të shoqërisë shqiptare, prekuopimet kryesore kanë qenë numri dhe shtesa e saj, moshimi, shpërndarja hapësinore, etj.. Ndërthurja dhe bashkëveprimi i tyre me gjendjen ekonomike të Shqipërisë kanë sjellë situata dhe rrjedhime të rëndësishme si për periudhën që kanë ndodhur, ashtu edhe për brezat e ardhshme. Hapja e shpejtë ndaj botës, dëshira e fortë për të ndërtuar një shoqëri demokratike, niveli i lartë i papunësisë, e të tjerë faktorë sollën rritjen e shpejtë të emigracionit. Krahas ndikimeve të tjera, ndihma e emigrantëve në formën e dërgesave valutore, në të holla e në mallra, ka luajtur dhe luan një rol të veçantë në kapërcimin e vështirësive ekonomike dhe sociale, si të familjeve të tyre, ashtu edhe të shoqërisë shqiptare në tërësi.

Në kohën e zhvillimeve të reja sociale, ekonomike e politike botërore, ekonomia shqiptare nuk mund të varej më nga remitancat. Kthimi i emigrantëve në vendlindje, përdorimi i kursimeve, kualifikimet e tyre në punë të ndryshme në vendet pritëse, shihen si mundësi potenciale për investime në Shqipëri, sidomos në sektorin e bujqësisë, tregtisë, turizmit, etj.. Pyetja kërkimore se: “A kanë qenë kursimet e ish emigrantëve në momentin kur janë kthyer në vendlindje, nxitje për hapjen e bizneseve nga ana e tyre?”, nxjerr në pah se jo vetëm ish emigrantët, por edhe individë të tjerë që nuk kanë pasur mundësi për t’u larguar apo punuar në emigrim, mund të kontribuojnë në hapjen e bizneseve në aktivitete të ndryshme ekonomike që sigurojnë punësim dhe rrjedhimisht të ardhura personale e familjare.

Zhvillimi ekonomik i vendit, që ndikon dhe ndikohet nga zhvillimi demografik, kupton edhe mbështetje në vizion, politika dhe strategji të zhvillimit, sidomos në vlerësimin dhe përdorimin e resurseve natyrore në planifikimin hapësinor, të punës dhe nevojave të komunitetit dhe të gjitha këto për të siguruar zhvillime të shpejta, harmonike dhe të integruara lokale, rajonale, ndër-rajonale dhe europiane.

ABSTRACT

In all periods of the Albanian society development, the main solicitude has been the number and its supplements, aging, the spatial distribution, etc. Their combination and interaction with the economic situation of Albania brought the situations and the significant consequences for the period that occurred, as well as for the future generations. The fast opening to the world, the strong desire to build a democratic society, the high level of unemployment, and other factors brought the rapid growth of emigration. Besides other influences, the emigrants assistance in the form of remittances in cash and goods, has played and plays a special role in overcoming the economic and social difficulties of their families, as well as the Albanian society as a whole.

At the time of new social, economic and political developments, the Albanian economy cannot be dependent on remittances. The return of emigrants to their home country, the use of their savings, their qualifications in various jobs in the host countries, are seen as potential opportunities for investment in Albania, especially in agriculture, trade, tourism,

etc. The research question: “Were the former emigrants savings, in the moment when they returned home, the incentive to open their businesses?”, points out that not only former emigrants, but also other people who have not had the opportunity to be away or work abroad, can contribute to the opening of businesses in various economic activities that provide employment and consequently personal and family income.

The country's economic development, which affects and is affected by the demographic development, supports and understands in vision, the policy and the strategy of the development, especially in the evaluation and the usage of the natural resources, spatial planning, labor and the community needs and all these to ensure the rapid, harmonious and integrated local, regional, inter-regional and European developments.

Mbesës sime, AMARËS!

FALENDERIME

Shpreh mirënjohjen time ndaj Universitetit European të Tiranës dhe veçanërisht Departamentit të Ekonomisë dhe Zhvillimit të Qëndrueshëm për mundësitë që më krijuan dhe mbështetjen për realizimin e këtij punimi të doktoraturës. Veçanërisht falënderoj Udhëheqësin tim shkencor, Prof. Asoc. Dr. Indrit Baholli, për ndihmën e pa kursyer dhe të kualifikuar që më ka dhënë në përgatitjen e këtij punimi. Vlerësoj dhe shpreh mirënjohjen time të të gjithë kontribuesve, institucioneve, organizatave dhe personave që më ndihmuan në procesin e përgatitjes së Temës së Doktoraturës si: Institutit të Statistikave, Akademisë së Shkencave të Shqipërisë, Biblioteka Kombëtare, Drejtorisë së Arkivës së Shtetit, etj..

Falenderoj pa masë familjen time që ka jetuar reokupacionin dhe emocionet e mia, më ka nxitur dhe krijuar kushtet për të realizuar me sukses këtë punim.

PËRMBAJTJA E LËNDËS

KAPITULLI I: HYRJE	1
KAPITULLI II: Historia demografike shqiptare dhe proceset e saj deri në vitin 1990.....	4
2.1. Historia e hershme e regjistrimit në trevat	4
2.2. Dinamika e popullsisë nga viti 1923 deri në vitin 1945.....	6
2.2.1. Lëvizja hapësinore e popullsisë deri në vitin 1945	9
<i>Migracioni shqiptar përpara vitit 1945</i>	<i>9</i>
2.2.2. Lëvizja natyrore e popullsisë deri në vitin 1945	11
2.2.3. Veçoritë gjeografike dhe demografike të qyteteve deri në vitin 1944	12
2.2.4. Dinamika e numrit dhe madhësisë mesatare të familjes	13
2.3. Ecuria e demografisë shqiptare në vitet 1945 – 1990	14
2.3.1. Dinamika e popullsisë gjatë regjimit diktatorial	15
2.3.2. Lëvizja natyrore e popullsisë	17
2.3.3. Struktura e popullsisë sipas moshës dhe gjinisë	26
2.3.4. Përbërja e popullsisë sipas moshës	29
2.3.5. Struktura e popullsisë sipas gjinisë	31
2.3.6. Zhvillimi i familjes dhe aspektet demografike të saj	32
2.3.7. Lëvizja horizontale e popullsisë.....	34
2.3.8. Lëvizja vertikale e popullsisë.....	39
2.3.9. Veçoritë gjeografike të qyteteve dhe fshatrave dhe të popullsisë së tyre	41
2.3.10. Shpërndarja e qendrave të banimit në drejtimin horizontal dhe vertikal	44
2.3.11. Tiparet dhe shtrirja gjeografike e qendrave të banimit	46
A. Tiparet e qendrave të banuara fshatare.....	46
B. Tiparet e qendrave të banuara qytetare.....	48
2.3.12. Ndryshimet në nivelin arsimor.....	49
KAPITULLI III: Analiza e demografisë shqiptare në periudhën e demokracisë	57
3.1. Zhvillime të reja në një periudhë të re	57
3.2. Zhvillimet social - ekonomike të Shqipërisë	64

A. Arsimimi.....	64
B. Aktiviteti ekonomik.....	66
C. Zënia me punë	69
D. Papunësia	75
KAPITULLI IV: Analiza e emigracionit në Shqipëri	77
4.1. Emigracioni shqiptar, një shpresë që nuk njihet kufij.....	77
4.1.1. Strukturat social – demografike të emigracionit	79
4.1.2. Strukturat social – ekonomike të emigracionit.....	81
4.1.3. Motivët e emigrimit	81
4.1.4. Motivët për zgjedhjen e vendit të emigrimit	84
4.2. Emigrimi i trurit	90
4.2.1. Programi “Brain Gain”	93
4.3. Analiza dhe roli i remitancave në ekonominë shqiptare	94
4.3.1. Ofruesit e Shërbimeve Financiare.....	95
a. Bankat	95
b. Ofruesit e Tranfertave të Parave	96
c. Institucionet e Mikrofinancës	97
d. Institucionet e sigurimit	98
e. Fondet e pensionit	98
f. Kanalet jo formale të dërgesave të parave	98
4.4. Ndikimet e emigracionit në Shqipëri	99
4.4.1. Tregu i punës dhe zhvillimi social nën ndikimin e emigracionit	105
4.4.2. Kursimet e emigrantëve dhe investimet e tyre	107
4.5. Ndërmarrjet në Shqipëri sipas aktivitetit ekonomik.....	108
4.5.1. Ndërmarrjet e huaja e të përbashkëta	109
KAPITULLI V: Studimi i pyetësorit.....	115
5.1. Analiza e pyetësorit.....	115
KAPITULLI VI: Aspekte të strategjive kombëtare	122
6.1. Disa aspekte të strategjisë për punësim dhe aftësim 2014 – 2020	122

6.1.1. Problemet që duhen trajtuar e zgjidhur	123
1. Zhvillimi i biznesit	123
2. Sektori bujqësor	124
3. Migrimi	125
6.2. Disa aspekte të strategjisë së biznesit dhe të investimeve për vitet 2014 – 2020	127
6.2.1. Zhvillimet në performancën e investimeve të huaja direkte (IHD).....	127
6.2.2. Sfidat për zhvillimin e investimeve të huaja direkte	132
6.2.3. Politikat kryesore të Strategjisë.....	133
1. Politikat e nxitjes së investimeve.....	133
2. Klima e biznesit	133
3. Partneriteti publik – privat (PPP)	135
4. Infrastruktura e biznesit	135
6.2.4. Objektivat për zhvillimin e investimeve të huaja direkte.....	135
1. Forcimi i kapaciteteve për Promovimin e Investimeve	136
2. Investitorët e synuar	136
3. Përmirësimi i imazhit të Shqipërisë në tregjet ndërkombëtare	137
4. Promovimi i biznesit shqiptar në tregjet ndërkombëtare	137
5. Zhvillimi i zonave ekonomike (parqet industriale dhe zonat e lira).....	137
6. IHD-ve përmes përfundimit të procesit të privatizimit	137
6.3. Disa aspekte të Strategjisë Ndërsektoriale të Mjedisit 2015 – 2020	138
6.3.1. Kushtet aktuale.....	138
6.3.2. Vizioni dhe Politikat	139
A. Vizioni	139
B. Politikat e mbrojtjes së mjedisit.....	139
KAPITULLI VII: Përfundime dhe Rekomandime	141
SHTOJCA.....	144
LISTA E REFERENCAVE / BIBLIOGRAFIA	156

LISTA E ILUSTRIMEVE

Figura 2.1. Procesverbal bazuar mbi vendimin e Këshillit Administrativ, viti 1921.....	50
Figura 4.1. Dinamika e emigrimit të trurit, 1990 – 2008	92

LISTA E TABELAVE OSE DIAGRAMEVE

Tabelat

Tabela 2.1. Censuset në Shqipëri	6
Tabela 2.2. Lindjet dhe vdekjet 1930 – 1945.....	6
Tabela 2.3. Indeksi i rritjes së popullsisë dhe shtesa mesatare vjetore	7
Tabela 2.4. Lëvizja natyrore e popullsisë 1933 – 1940.....	11
Tabela 2.5. Niveli mesatar vjetor i popullsisë për periudhën 1933 – 1940.....	12
Tabela 2.6. Popullsia e Shqipërisë në sipas regjistrimit të vitit 1923	14
Tabela 2.7. Të dhënat e regjistrimeve 1945 – 1960	15
Tabela 2.8. Popullsia e Shqipërisë deri më 1990	16
Tabela 2.9. Dendësia e popullsisë 1945 – 1989.....	16
Tabela 2.10. Treguesit e lindjeve dhe të vdekjeve për 1, 000 banorë 1946 – 1987	17
Tabela 2.11. Ndryshimet midis qytetit dhe fshatit në nivelin e shtesës natyrore.....	19
Tabela 2.12. Dinamika e fertilitetit	19
Tabela 2.13. Dinamika e zvogëlimit të raportit qytet/fshat në vdekshmërinë e përgjithshme për 1,000 banorë.....	20
Tabela 2.14. Prirja e uljes së vdekshmërisë foshnjore nën 1 vjeç.....	21
Tabela 2.15. Vdekshmëria sipas grupmoshave	21
Tabela 2.16. Sëmundjet për grupmoshat kryesore	22
Tabela 2.17. Ecuria e vdekshmërisë së përgjithshme sipas gjinisë.....	23
Tabela 2.18. Lëvizja natyrore e popullsisë 1950 – 1990.....	24
Tabela 2.19. Struktura sipas moshës dhe përpjesëtimet midis gjinive të popullsisë së qarkut të Tiranës me qarqet e tjera të marra së bashku. (Regjistrimi i vitit 1945).....	27
Tabela 2.20. Struktura e popullsisë sipas moshës në vitet 1945 – 1965 – 1985	27
Tabela 2.21. Tiparet e strukturës së moshës në regjistrimin e vitit 1950.....	29
Tabela 2.22. Struktura e popullsisë aktive sipas grupmoshave në vitin 1979.....	30
Tabela 2.23. Koeficienti i maskulitetit, të dhënat e regjistrimit të popullsisë, viti 1979	31
Tabela 2.24. Numri i familjeve 1945 – 1976	32

Tabela 2.25. Numri i pjesëtarëve për një familje 1945 – 1989	33
Tabela 2.26. Popullsia banuese e qyteteve.....	35
Tabela 2.27. Popullsia e vendit tonë sipas lartësisë së terrenit, 1945 – 1979	40
Tabela 2.28. Rritja e numrit të popullsisë sipas hipsometrisë të rajoneve gjeografike, 1945 – 1979.....	40
Tabela 2.29. Popullsia në zonat urbane dhe rurale.....	43
Tabela 2.30. Popullsia banuese sipas rretheve ndarë në qytet e fshat për vitin 1989	43
Tabela 2.31. Dendësia e vendbanimeve sipas zonave.....	45
Tabela 2.32. Numri i vendbanimeve sipas niveleve hipsometrike.....	46
Tabela 2.33. Lidhjet e sistemit arsimor në Shqipëri, 1950 – 1989.....	51
Tabela 2.34. Studentë dhe lektorë, 1950 – 1989	51
Tabela 2.35. Numri i punonjësve me grada e tituj shkencor.....	52
Tabela 2.36. Studentë që mbaruan shkollat e larta për disa specialitete	52
Tabela 3.1. Rezultatet e Popullsisë, CENSUS 2011	57
Tabela 3.2. Popullsia më 1 Janar sipas zonës urbane dhe rurale dhe gjinisë 2001 – 2015 ...	58
Tabela 3.3. Të lindur gjallë sipas gjinisë, 1990 – 2014.....	60
Tabela 3.4. Të lindur gjallë sipas zonave urbane dhe rurale, 1990 – 1999	61
Tabela 3.5. Lindjet sipas zonave urbane dhe rurale, 2012 – 2014.....	62
Tabela 3.6. Lindjet, vdekjet dhe shtesa natyrore, 1990 – 2014.....	62
Tabela 3.7. Treguesit kryesorë të arsimit, 2001	65
Tabela 3.8. Popullsia që ndjek shkollën sipas gjinisë dhe nivelit të shkollimit, 2011	65
Tabela 3.9. Gjendja ekonomike e popullsisë në moshë pune sipas INSTAT-it.....	67
Tabela 3.10. Struktura e punësimit sipas gjinisë dhe aktivitetit ekonomik.....	71
Tabela 3.11. Meshkujt të moshës 15 - 64 vjeç sipas statusit të aktivitetit, 2007 – 2014	72
Tabela 3.12. Femrat në moshën 15 – 64 vjeç sipas statusit të aktivitetit, 2007 – 2014	72
Tabela 3.13. Të punësuar sipas aktivitetit ekonomik dhe gjinisë për vitin 2001 dhe 2011 ..	73
Tabela 3.14. Të punësuar sipas aktivitetit ekonomik 2000 – 2011	74
Tabela 4.1. Emigrimi drejt vendeve perëndimore nga vendet e Europës Qendrore, Lindore dhe ish Bashkimit Sovjetik për 1991 – 1993	78
Tabela 4.2. Vendet kryesore ku janë vendosur emigrantët shqiptarë	80

Tabela 4.3. Mesatarja e shumës së motiveve më parësore që kanë shtyrë të emigrojnë shqiptarët	82
Tabela 4.4. Hierarkia e kriterëve të përzgjedhjes së vendit të emigrimit.....	84
Tabela 4.5. Mesatarja e shumës së motiveve që kanë shtyrë emigrantin të zgjedhë vendin ku ai ka emigruar.....	85
Tabela 4.6. Vendet e preferuara për të emigruar.....	86
Tabela 4.7. Numri i emigrantëve sipas moshës dhe gjinisë 2001 – 2011	87
Tabela 4.8. Numri i emigrantëve shqiptarë sipas shtetit të vendbanimit	87
Tabela 4.9. Numri i rezidentëve shqiptarë në krahasim me popullsinë tjetër rezidente të huaj në Greqi, 2011	88
Tabela 4.10. Numri i rezidentëve shqiptarë në krahasim me popullsinë tjetër rezidente të huaj në Itali, 2003 – 2011.....	89
Tabela 4.11. Vlera e dërgesave në pará të emigrantëve në milion Euro	104
Tabela 4.12. Emigrantët e kthyer, 2001 – 2011	106
Tabela 4.13. Emigrantët e kthyer nga vendbanimi i mëparshëm, 2001 – 2011	107
Tabela 4.14. Ndërmarrjet aktive sipas aktivitetit ekonomik, 2014	108
Tabela 4.15. Ndërmarrjet aktive sipas aktivitetit ekonomik dhe pronësisë, 2014	109
Tabela 4.16. Ndërmarrjet aktive sipas aktivitetit ekonomik dhe pronësisë, 2012	110
Tabela 4.17. Ndërmarrjet aktive sipas aktivitetit ekonomik dhe pronësisë, 2010	111
Tabela 4.18. Ndërmarrjet aktive sipas aktivitetit ekonomik dhe madhësisë, 2014.....	111
Tabela 4.19. Ndërmarrjet aktive sipas aktivitetit ekonomik dhe madhësisë, 2012.....	112
Tabela 4.20. Ndërmarrjet aktive sipas aktivitetit ekonomik dhe madhësisë, 2010.....	113
Tabela 6.1. Indikatorët kryesorë IHD 2006 – 2012	129
Tabela 6.2. Fluksi i IHD-ve sipas aktivitetit ekonomik 2007 – 2011	129

Grafikët

Grafiku 2.1. Shtesa mesatare vjetore e popullsisë	8
Grafiku 2.2. Dinamika e ndryshimit të shtesës natyrore	18
Grafiku 3.1. Popullsia rurale dhe urbane sipas CENSUS 2011	59
Grafiku 3.2. Forcat e punës gjatë vitit 2014.....	68

Grafiku 3.3. Të zënë me punë sipas degëve të aktivitetit ekonomik, 2001.....	69
Grafiku 3.4. Punësimi sipas aktiviteteve ekonomike, 2014.....	70
Grafiku 3.5. Shkalla e papunësisë sipas nivelit arsimor, 2001 dhe 2014.....	75
Grafiku 3.6. Papunësia 1994 – 2014	76
Grafiku 4.1. Remitancat sipas vendit të emigrimit në 2011.....	100
Grafiku 4.2. Fluksi i remitancave në NjEF gjatë vitit 2012	102
Grafiku 4.3. Remitancat dhe Prodhimi i Brendshëm Bruto, 2002 – 2012	104
Grafiku 4.4. Peshë që zënë remitancat në Prodhimin e Brendshëm Bruto	105
Grafiku 4.5. Ndërmarrjet aktive në aktivitetin ekonomik bujqësi, pyje dhe peshkim sipas vitit të krijimit, 2006 – 2014	114
Grafiku 5.1. Përqindja e sipërmarrësve në rastin studimor.....	115
Grafiku 5.2. A ka qenë emigracioni shtysë për fillimin e biznesit tuaj nga ana financiare apo profesionale?	116
Grafiku 5.3. Sektorët në të cilët veprojnë bizneset e emigrantëve të kthyer në vendlindje	117
Grafiku 5.4. Madhësia e biznesit të hapur nga emigrantët e kthyer si subjekte të TVSH-së	117
Grafiku 5.5. Sektorët në të cilët veprojnë bizneset e mëdha të emigrantëve të kthyer	118
Grafiku 5.6. Sektorët në të cilët veprojnë bizneset e sipërmarrësve jo ish emigrantë	119
Grafiku 5.7. Madhësia e biznesit të hapur nga sipërmarrësit jo ish emigrantë si subjekte të TVSH-së.....	120
Grafiku 5.8. Sektorët në të cilët veprojnë bizneset e mëdha të sipërmarrësve jo ish emigrantë.....	120
Grafiku 6.1. Stoku i IHD-ve sipas sektorëve ekonomike.....	131

LISTA E SHKURTIMEVE DHE E FJALORIT

AFP	Anketa e Forcave të Punës
AMNJ	Anketës së Matjes së Nivelit të Jetesës
BB	Banka Botërore
BE	Bashkimi European
BSH	Banka e Shqipërisë
ETF	Fondacioni European i Trajnimit
FSHZH	Fondi Shqiptar i Zhvillimit
IASCI	Agjensia Ndërkombëtare for Burimet e Informacionit të Vendit
IHD	Investimet e Huaja Direkte
ILO	Organizata Ndërkombëtare e Punës
IMF	Institucion i Mikrofinancës
IOM	Organizata Ndërkombëtare për Migracion
INSTAT	Instituti i Statistikës
ISHP	Instituti i Shëndetit Publik
MASH	Ministria e Arsimit dhe Shkencës
MB	Ministria e Bujqësisë
MIE	Ministria e Integrimit European
MPJ	Ministria e Punëve të Jashtme
MR	Marrëveshje Ripranimi
MSA	Marrëveshja e Stabilizim Asociimit
NHZH	Ndihma e Huaj për Zhvillim
NVM	Ndërmarrje të Vogla dhe të Mesme
NJEF	Njësi Ekonomike Familjare
OCDE	Organizata për Bashkëpunimin dhe Zhvillimin Ekonomik
OSBE	Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Europë
OTP	Operator i Trasfertave të Parave
PBB	Produkti i Brendshëm Bruto

PSA	Procesi i Stabilizim – Asociimit
PSHM	Partneri Shqiptar në Mikro kredi
QSHSM	Qendra Shqiptare e Studimeve për Migracionin
SHBSH	Shoqata e Bankierëve të Shqipërisë
TAF	Të Ardhurat e Familjeve
TVSH	Tatim mbi Vlerën e Shtuar
UNDP	Programi i OKB-së për Zhvillim
VKM	Vendimi i Këshillit të Ministrave
ZHEV	Zhvillimi Ekonomik Lokal
WU	Western Union

KAPITULLI I: HYRJE

Demografia, ashtu siç e shpreh edhe emri i saj, studimi i njerëzve, popullsisë, nuk studion vetëm madhësinë e saj, shpërndarjen, densitetin dhe rritjen, si edhe karakteristika të tjera social – ekonomike, por edhe shkaqet dhe pasojat e ndryshimeve që ndodhin në këto faktorë. Mes zhvillimit ekonomik – shoqëror dhe shndërrimeve demografike të saj, elementi kryesor është lëvizja e lirë e njerëzve, por gjithmonë duke u udhëhequr nga vizioni i mbrojtjes së mjedisit dhe i respektimit të ambjentit ku jetojmë. Lëvizja hapësinore është pjesë përbërëse e lëvizjes së përgjithshme të popullsisë dhe ka si rrjedhojë rishpërndarjen e popullsisë. Me këtë kuptojmë lëvizjen e njerëzve midis vendeve, rajoneve apo qendrave të banimit, lëvizje e cila është e lidhur me ndryshimin e vendit të banimit apo të vendit të punës nga individët. Lëvizja hapësinore e popullsisë është karakteristike për të gjitha etapat e zhvillimit historik të shoqërisë njerëzore. Në etapa të ndryshme kjo lëvizje hapësinore ka pasur intensitet dhe orientim gjeografik të ndryshëm në përputhje me faktorët që e kanë kushtëzuar atë. Roli i popullsisë në ekonomi dhe ndikimi i zhvillimit demografik në zhvillimin e përgjithshëm ekonomik – shoqëror, luajnë rol të rëndësishëm. Struktura e popullsisë luan një rol të drejtpërdrejtë, jo vetëm në zhvillimin demografik, por edhe në zhvillimin ekonomik, shoqëror dhe kulturor të vendit.

Studimi i shkencës demografike ka një rol të madh në ecurinë ekonomike, sociale dhe politike të botës në përgjithësi dhe të çdo vendi në veçanti. Treguesit demografik si numri i popullsisë, ritmi i rritjes së saj, strukturat gjinore dhe moshore, lindshmëria dhe vdekshmëria, migrimi, shpërndarja territoriale, lidhen ngushtë me ritmin e konsumit dhe të shpenzimeve, të prodhimit, të nivelit të kursimit, atë të investimeve, në fuqinë punëtore duke ndikuar kështu në nivelin e të ardhurave, në mirëqenie dhe në zhvillimin e vendit.

Popullsia dhe shndërrimet demografike të saj varen nga faktorë të tillë si marrëdhëniet në prodhim, zhvillimin e pronës dhe të mjeteve të prodhimit, teknologjisë, elementet e superstrukturës (politike, juridike, filozofike, morale, etj.), si dhe mjedisi gjeografik dhe faktorët biologjik. Periudha post-komuniste është një kohë e shkurtër për historinë e një populli për të siguruar të tilla shndërrime ekonomike – shoqërore që shënojnë kapërcime tërësore me rëndësi historike. Roli i popullsisë në ekonomi dhe ndikimi i zhvillimit demografik në zhvillimin e përgjithshëm ekonomik – shoqëror, luajnë një rol të rëndësishëm. Mes zhvillimit ekonomik – shoqëror dhe shndërrimeve demografike të saj, elementi kryesor është liria e njerëzve. Dhe pikërisht, lirinë zgjodhën shqiptarët pasi ajo u kishte munguar prej shumë kohësh. Emigracioni sot është një faktor i fuqishëm me karakter ekonomik e shoqëror në zhvillimin e vendit tonë. Trashëgimia i një ekonomie në kolaps, moshë e re e popullsisë, niveli i lartë i shkollimit, hapja e shpejtë ndaj botës, dëshira e fortë për të ndërtuar një shoqëri demokratike, niveli i lartë i papunësisë, e të tjerë faktorë si këto sollën rritjen e shpejtë të emigracionit në Shqipëri. Emigrimi ka përfshirë intelektualë dhe specialistë të kualifikuar nga të gjitha fushat e veprimtarisë, të përgatitur në universitetet dhe shkollat e larta, në institucionet shkencore e artistike brenda dhe jashtë vendit. Gjithashtu ai përfshiu moshat e reja të popullsisë dhe si i tillë ai ka lidhje dhe ndikim reciprok me të gjithë sferën ekonomike. Emigracioni është një faktor që ka ndikuar jo vetëm në qytet, por edhe në fshat ku toka është prona më e rëndësishme. Ky faktor është

parë i lidhur sidomos me përdorimin e remitancave në investime, mekanizime, kualifikime, etj., në kuadrin e përgjithshëm të zhvillimit të Shqipërisë.

Qëllimi i këtij punimi është shikimi dhe trajtimi teorik i ndikimit dhe lidhjes së demografisë me ekonominë e vendit. Ky ndikim shihet më së shumti në emigracionin shqiptar, në largimin e forcave të reja të punës, të rinisë së arsimuar, të personave të kualifikuar dhe që rrjedhimisht sjellin humbje të investimit të bërë në vendlindje dhe rënies së ofertës së punës në Shqipëri. Gjithashtu një tjetër qëllim i këtij punimi është paraqitja e ndikimit demografik në zhvillimin e qëndrueshëm të Shqipërisë e cila pasqyrohet në investimet e kryera në vend si nga ana e emigrantëve, ish emigrantëve ashtu edhe të sipërmarrësve të tjerë të cilët me bizneset e tyre sigurojnë punësim, prodhim, shërbim etj. dhe që në thelb të investimit të tyre shihet mbrojtja ambjentale. Shumica e këtyre bizneseve kanë karakter familjar duke krijuar punësim për anëtarët e tjerë të familjes. Mbi këtë bazë synon studimi mbi sipërmarrjet e ish emigrantëve shqiptarë të cilat kanë ndikim të madh në zhvillimin ekonomik e social të familjeve të tyre. Gjithashtu krijimi i bizneseve nga vendasit të cilët nuk kanë pasur histori emigrimi sjell një përgjigje që vendi nuk ka pse të mbahet nga dërgesat valutore të emigrantëve, por mund të investohet edhe me pasion dhe dëshirë. Të gjitha investimet e fokusuara drejt zhvillimit të qëndrueshëm sjellin një zhvillim që plotëson nevojat e tanishme pa kompromentuar aftësinë e brezave të ardhshëm për të plotësuar nevojat e tyre.

Ky punim është strukturuar në shtatë kapituj ku në kapitullin e parë jepet Hyrja e cila pasqyron përkufizimet e demografisë, konceptet kryesore të punimit, qëllimet, objektivat dhe strukturën e punimit.

Kapitulli i dytë paraqet një vështrim të përgjithshëm historik të popullsisë shqiptare, të regjistrimeve të popullsisë qysh në shekullin XV, dinamikës së saj nga viti 1923 e deri në vitin 1990, lëvizjen hapësinore dhe natyrore, veçoritë demografike dhe të qendrave të banuara. Proceset demografike që ndodhen gjatë viteve 1945 – 1989, ku popullsia e vendit u rrit pothuajse tre herë, mosha e re e popullsisë dhe niveli relativisht i lartë arsimor, ndikuan edhe në situatën demografike, social dhe ekonomike të Shqipërisë së tanishme.

Kapitulli i tretë paraqet një analizë të demografisë shqiptare në periudhën e demokracisë, lëvizjet natyrore në këtë periudhë, zhvillimet sociale dhe ekonomike të Shqipërisë, etj..

Në kapitullin e katërt jepen zhvillimet social – ekonomike të Shqipërisë nga viti 1990 e deri më sot. Gjithashtu në këtë kapitull trajtohet gjërësisht emigracioni shqiptar, paraqitja e tij si ndikimi më i madh demografik pasi pjesa më e madhe e të rinjve u largua nga vendi duke sjellë kështu rënie të fuqisë punëtore në Shqipëri. Po kështu në këtë kapitull prezantohet ndikimi i dërgesave të emigrantëve dhe përdorimin e tyre. Fundi i këtij kapitulli është shumë i rëndësishëm pasi shërben edhe si një lidhje me kapitullin vazhdues mbi studimin e pyetësorëve dhe analizën mbi sipërmarrjet e ish emigrantëve dhe vendasve.

Kapitulli i pestë shfaq analizën e pyetësorëve për t’u përgjigjur pyetjes kërkimore: “A kanë qenë kursimet e ish emigrantëve në momentin kur janë kthyer në vendlindje, nxitje për hapjen e bizneseve nga ana e tyre?”.

Në kapitullin e gjashtë jepen disa aspekte të Strategjisë për Punësim dhe Aftësim 2014 – 2020, të Strategjisë së Biznesit dhe të Investimeve për vitet 2014 – 2020 si dhe të Strategjisë Ndërsektorale të Mjedisit 2015 – 2020.

Kapitulli i shtatë përfshin konkluzionet dhe rekomandimet bazuar në kapitujt e trajtuar.

KAPITULLI II: HISTORIA DEMOGRAFIKE SHQIPTARE DHE

PROCESET E SAJ DERI NË VITIN 1990

Ky kapitull jep një vështrim të përgjithshëm historik të popullsisë shqiptare, të regjistrimeve të popullsisë qysh në shekullin XV, dinamikës së saj nga viti 1923 e deri në vitin 1990, lëvizjen hapësinore dhe natyrore, veçoritë demografike dhe të qendrave të banuara. Proceset demografike që ndodhen gjatë viteve 1945 – 1989, ku popullsia e vendit u rrit pothuajse tre herë, mosha e re e popullsisë dhe niveli relativisht i lartë arsimor, ndikuan edhe në situatën demografike, social dhe ekonomike të Shqipërisë së tanishme.

2.1.Historia e hershme e regjistrimit në trevat shqiptare

Historia e regjistrimeve në trevat shqiptare fillon në mesin e shekullit XV me realizimin e regjistrimit të parë kadastral nga administrata e Perandorisë Osmane i titulluar: “Regjistrimi i tokave të Sanxhakut të Shqipërisë”. Ky regjistrim filloi në vitin 1431 me urdhër të Sulltanit dhe kishte si qëllim rëlvimin e familjeve dhe mundësimin e vjeljeve të taksave. Regjistrimi përfshiu çdo fshat duke u bazuar në të dhënat e marra në vend, por edhe në të dhënat e deklaruara me hamendje, pa shkuar në vend. Në vitet 1431 – 1432 u krye regjistrimi në ish Vilajetin e Gjirokastrës, Vajonetës, Kondo Mihos, Krujës, si dhe në disa rrethina të ish Vilajetit të Bashajve. Në vitin 1485 u krye regjistrimi në sanxhakun e Shkodrës, në vitin 1571 në sanxhakun e Dukagjinit, në vitet 1566 – 1574 në sanxhakun e Vuçiternës dhe në vitin 1591 në krahinën e Hoçes. Në vitet 1582 – 1591 ribëhen regjistrime kadastrale në sanxhaqet e Shkodrës, Dukagjinit dhe Prizrenit. Këto lloj regjistrimesh kanë vazhduar deri në vitin 1879, vit në të cilin bëhet i pari regjistrim i popullsisë, si gjithmonë nga administrata osmane, në tipin e “revizionit”. Ky regjistrim përfshinte numrin e popullsisë, familjeve, gjininë, besimin fetar dhe gjuhën e folur. Ky regjistrim është kryer periodikisht deri në vitin 1908. Që pas shpalljes së Shtetit të Pavarur Shqiptar më 28 Nëntor 1912, janë zhvilluar 11 regjistrime të popullsisë dhe banesave. Regjistrimi i parë i përgjithshëm i popullsisë u realizua në shtator të vitit 1923. Gjatë Luftës së Parë Botërore, u ndërmorën disa regjistrime të pjesshme në hapësirë nga austriakët dhe nga italianët (në zonat e tyre të pushtimit) të cilat u përqendruan vetëm në numrin e popullsisë, të familjeve, gjinisë dhe pjesërisht mbi moshën. Me përfundimin e Luftës së Parë Botërore dhe konsolidimin e organizmave administrative të shtetit shqiptar, në vitin 1923, u organizua regjistrimi i përgjithshëm i popullsisë. Si kohë për realizimin e këtij regjistrimi u zgjodh muaji shtator, por realisht ky regjistrim si dhe përpunimi i të dhënave të grumbulluara vazhdoi gjatë dhe kishte pasaktësi si dhe mungesë evidentimi të plotë të banorëve. Kërkesat e regjistrimit të popullsisë së shtatorit 1923 ishin tepër të kufizuara: emri, mbiemri, emri i prindërve, mosha, gjendja civile dhe besimi fetar. Ky regjistrim përfshiu edhe banesat në numrin fizik, gjendjen e përgjithshme si dhe në cilësimin e banimit dhe të pa banimit të tyre. Ky regjistrim nxori si qendra qytetare 21 vendbanime me popullsi nga të cilat qyteti i Lezhës me 417 banorë, qyteti i Tepelenës me 275 banorë, qyteti i Shkodrës me 21,580 banorë dhe qyteti i Korçës me 25,598 banorë. Qyteti i Tiranës në këtë regjistrim kishte

10,845 banorë. Në periudhën kohore midis dy Luftërave Botërore, regjistrimi i dytë i popullsisë u krye në maj të vitit 1930, dy vite pas shpalljes së Mbretërisë Shqiptare dhe 7 vite pas regjistrimit të parë të popullsisë në vitin 1923. Për këtë nisëm, Ministria e Punëve të Brendshme, formoi Komisionin Qendror ose siç u quajt “Komisioni i Posaçëm”. Gjatë këtij regjistrimi u përdor një fletë model që përmbante pyetjet mbi: emrin, mbiemrin, atësinë, mëmësinë, seksin, relacionin e gjinisë, datëlindjen, vendlindjen, gjendjen civile, gjuhën amtare, gjuhët e tjera që di, banimin e përhershëm, nënshitetësinë, profesionin, aftësinë për shkrim e këndim, besimin fetar, gjendjen trupore, pronësinë, etj.. Për t’i sqaruar këto kërkesa u përgatit nga “Komisioni i Posaçëm” një qarkore shpjeguese e cila u aprovua, si dhe formulari, nga Këshilli i Ministrave. Me pushtimin fashist, në shtator të vitit 1940, autoritetet italiane të pushtimit së bashku me administratën shtetërore shqiptare të kohës u përpoqën të kryenin një regjistrim të ri të popullsisë. Pyetjet ishin pothuajse të njëjta me formularin e vitit 1930. Ky regjistrim për kushtet konkrete të kohës, nuk pati sukses dhe përfundoi në një numërim të përgjithshëm të popullsisë, që më shumë ishte një mesatare e llogaritur se sa e nxjerrë nga numërimi direkt. Po kështu, edhe në periudhën e pushtimit gjerman, në vitin 1943, u bënë përpjekje për të organizuar regjistrimin e ri të popullsisë. Si datë fikse për fillimin e këtij regjistrimi u caktua 24 tetori 1943. Dokumentacioni i këtij regjistrimi përbëhej vetëm nga një modular, i përbërë nga dy lista: fletë individuale dhe familjare. Në fletën individuale përfshiheshin 20 pyetje, të cilat kërkonin të dhëna mbi gjeneralitetin e individit, moshën, vendbanimin, zanatin (profesionin), gjuhën e folur, origjinën (e babait, nënës, fisit). Në realitet ky regjistrim synonte gjithë trevat shqiptare të mbetura jashtë trungut të shtetit shqiptar sipas vendimit të Fuqive të Mëdha dhe që iu bashkuan Mbretërisë Shqiptare me pushtimin gjerman. Këtë gjë shpreh edhe titulli i regjistrimit: “Regjistrimi i Popullsisë së Tokave të Lirue me ...”. Në aspektin metodologjik të përlllogaritjes së numrit të popullsisë, modularët e regjistrimit saktësonin se në regjistrimin e popullsisë nuk pasqyroheshin të gjithë personat që vdisnin deri në orën “00:00” të datës fikse të regjistrimit, si dhe të gjithë ato fëmijë që lindnin pas orës “00:00” të datës fikse të regjistrimit. Përsa i përket grupit moshor në shumicën e rasteve merrej parasysh viti i lindjes megjithëse në modularin individual ishte e pasqyruar Dita – Muaji – Viti i lindjes. Në aspektin e elementëve, në regjistrime u përfshi e gjithë popullsia e pranishme, edhe të huajt jo shtetas shqiptar. (Bërxfholi, 2000:37).

Që nga viti 1945 deri në vitin 1960, censuset ndoqën pak a shumë të njëjtën metodologji. Objektivi më i rëndësishëm i regjistrimit të popullsisë së vitit 1945 ishte vendosja e bazave për regjistrin e gjendjes civile, të ashtuquajturin Regjistri Themeltar i Shtetasve. Këto censuse të hershme u zhvilluan të gjitha duke përdorur metodologjinë e “ditës me ndalim qarkullimi”, d.m.th. të gjithë personat u ndaluan të largoheshin nga shtëpitë derisa anketuesi të kishte përfunduar intervistën me to. Gjatë periudhës 1969 – 1989, regjistrimet vazhduan të zhvilloheshin bazuar në kushtin që personat duhet të ishin të pranishëm gjatë intervistës. Të gjithë censuset e periudhës 1923 – 1960 mblodhën të dhëna të përgjithshme për karakteristikat e popullsisë për të krijuar dhe konsoliduar regjistrin e gjendjes civile, ndërsa censuset gjatë periudhës 1969 – 1989 kishin pyetësorë më të përpunuar me pyetje që lidheshin me karakteristikat social – ekonomike të popullsisë. Në atë kohë, ndryshimet ndërmjet të dhënave të gjendjes civile dhe censurit të popullsisë ishin të vogla për shkak të mungesës së migrimit (Popullsia dhe dinamikat e saj, horizonte të reja demografike?

INSTAT, 2014). Tabela e mëposhtme jep Censuses e kryera në Shqipëri qysh nga koha e Pavarësisë së vendit tonë e deri në Censusin e vitit 2011.

Tabela 2.1. Censuset në Shqipëri

Vitet	Përshkrimi
1923	Censusi i Parë për Popullsinë në Shqipëri
1930	Deklarim i lirë i moshës për shkak të mungesës së dokumenteve të identifikimit
1945	Census i kryer në një ditë (“ditë me ndalim qarkullimi”), E Dielë 30 Shtator
1950	Rindërtimi i regjistrit të gjendjes civile
1955	Pyetësori përfshiu pyetje të reja për migrimin e brendshëm
1960	E Diel 2 Tetor, e njëjta ditë për censusin e popullsisë dhe të banesave
1969	Metodologji e censurit të hapur, më shumë pyetje në lidhje me karakteristikat social - ekonomike të popullsisë
1979	Për herë të parë u bënë pyetje për fëmijët e lindur dhe ata akoma gjallë
1989	Censusi ka ndjekur pjesërisht rekomandimet e Kombeve të Bashkuara
2001	Prezantimi i një censusi bazuar në deklarin e lirë dhe shtimin e pyetjeve për migrimin ndërkombëtar
2011	Përputhje e plotë me rekomandimet ndërkombëtare. U mbledh informacion për përkatësinë fetare dhe përkatësinë etnike bazuar në deklarin e lirë të çdo individi

Burimi: Popullsia dhe dinamikat e saj, horizonte të reja demografike? INSTAT, 2014.

2.2. Dinamika e popullsisë nga viti 1923 deri në vitin 1945

Sipas regjistrimit të vitit 1930, popullsia e Shqipërisë ka qenë 1,003,097 banorë. Në vitin 1942 popullsia e Shqipërisë shënoi 1,124,043 veta dhe më 30 shtator të vitin 1945 rezultoi që popullsia kishte arritur shifrën prej 1,122,044 personash (Arkiva e shtetit, 2015. F.498, V. 1945, D. 20). Sipas të dhënave të Ministrisë së Shëndetësisë të kësaj periudhe dhe të gjetura në Arkivën e Shtetit, nga viti 1930 e deri në vitin 1945 lindjet dhe vdekjet paraqiten si më poshtë:

Tabela 2.2. Lindjet dhe vdekjet 1930 – 1945

Vitet	Lindjet	Vdekjet
1930	19,241	3,240
1931	24,927	2,831
1932	25,062	3,156
1933	29,053	3,649
1934	33,943	3,410
1935	33,744	3,410
1936	34,884	3,874

1937	36,063	4,375
1938	31,043	3,616
1939	31,590	3,714
1940	36,040	3,379
1941	32,515	3,715
1942	37,242	3,759
1943	31,905	3,900
1944	29,705	3,500
1945	33,104	3,005

Burimi: F.498, V. 1945, D. 20, fl. 13. Arkiva e shtetit, 2015.

Ndër të dhënat relative, rëndësi të madhe ka treguesi i shtesës mesatare vjetore të numrit të popullsisë. Treguesit relativ të indeksit të rritjes dhe shtesa mesatare vjetore, jepen në tabelën e mëposhtme:

Tabela 2.3. Indeksi i rritjes së popullsisë dhe shtesa mesatare vjetore

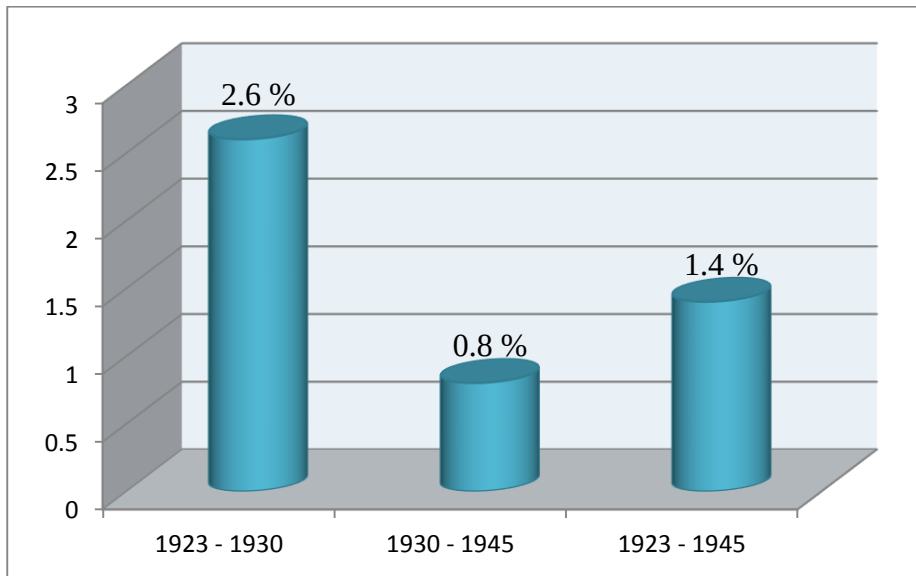
(në përqindje)

Periudha	Indeksi i rritjes së popullsisë	Shtesa mesatare vjetore
1923 – 1930	123.2	2.6
1930 – 1945	111.9	0.8
1923 – 1945	137.8	1.4

Burimi: Telo, Ilia. “Veçoritë e Dinamikës së Popullsisë së Vendit tonë nga Vitet '20 të Shekullit të Kaluar deri në Vitin 2050”. Revista Demografia, 2009.

Grafiku 2.1. Shtesa mesatare vjetore e popullsisë

(në përqindje)

Burimi: Telo, Ilia. “Veçoritë e Dinamikës së Popullsisë së Vendit tonë nga Vitet ’20 të Shekullit të Kaluar deri në Vitin 2050”. Revista Demografia, 2009.

Duke shqyrtuar të dhënat e tabelave dhe grafikun shohim se në periudhën nga 1923 – 1930, shtesa mesatare vjetore e popullsisë në përqindje ishte 2.6, ndërsa në periudhën 1930 – 1945, u ul në vlerën 0.8 përqind. Mesatarja e shtesës vjetore të popullsisë për të gjithë periudhën 1923 – 1945, ishte 1.4 përqind. Këto të dhëna tregojnë se, ndërsa në periudhën e parë shtesa është e konsiderueshme (2.6 përqind), në periudhën e dytë ajo është ulur tepër (0.8 përqind), ndërsa për periudhën 1923 – 1945, kemi një rritje të pranueshme (1.4 përqind). Vlen të sqarohet se kjo nuk është një rritje natyrore e popullsisë që përcaktohet nga lindjet dhe nga vdekjet, por është shtesa e përgjithshme, ku përveç rritjes natyrore përfshihet edhe lëvizja mekanike. Nga të dhënat e pjesshme, del se në periudhën e parë e deri në fillim të Luftës së Parë Botërore, lindjet në përgjithësi ishin të larta, por në të njëjtën kohë edhe vdekjet ishin të larta, dhe kjo, sidomos për shkak të nivelit të lartë të vdekshmërisë foshnjore dhe të sëmundjeve infektive, të cilat ishin shumë të përhapura në vendin tonë dhe pa dyshim, të mungesës së shërbimit mjekësor. Në periudhën e Luftës së Dytë Botërore pati një ulje të madhe të koeficientit të lindshmërisë dhe në të njëjtën kohë dhe rritje të koeficientit të vdekshmërisë, si rezultat kjo edhe i luftës. Në bazë të të dhënave të publikuara, rezulton se janë rreth 28 mijë dëshmorë që kanë dhënë jetën në Luftën e Dytë Botërore. Ky numër në raport me popullsinë e vendit është mjaft i lartë. Në dinamikën e popullsisë së kësaj periudhe, ka ndikuar edhe emigracioni, i cili ishte mjaft i theksuar në periudhën e Perandorisë Osmane dhe ka vazhduar edhe pas shpalljes së Pavarësisë Kombëtare, deri në çlirimin e vendit, ku u ndalua me ligj gjatë regjimit komunist. Përsa i përket përbërjes gjinore të popullsisë, gjatë këtyre viteve, vihet re fenomeni që pesha specifike e meshkujve ka qenë më e lartë, në krahasim me peshën specifike të femrave

(Telo, Ilia 2009. “Veçoritë e Dinamikës së Popullsisë së Vendit tonë nga Vitet ’20 të Shekullit të Kaluar deri në Vitin 2050”. Revista Demografia 2009).

2.2.1. Lëvizja hapësinore e popullsisë deri në vitin 1945

Migracioni shqiptar përpara vitit 1945

Migracioni shqiptar përpara vitit 1945 karakterizohet nga flukse të lëvizjes së popullsisë brenda dhe përmes kufijve. Migracioni përpara vitit 1945 karakterizohet nga faktorët ekonomik (p.sh. persona që migronin si punëtorë sezonal, tregtarë, misionarë fetarë) dhe faktorët politik (persona të rekrutuar dhe ata që u bashkuan me forcat e armatosura në luftëra të ndryshme në rajonin e Ballkanit). Gjatë shekujve XIV dhe XV pati një emigrim të popullsisë shqiptare drejt Italisë, kryesisht në zonën jugore të saj. Disa nga faktorët që çuan në lëvizjet masive të popullsisë kanë të bëjnë me sundimin otoman dhe rezistencën ndaj pushtimit të tij. Kjo rezistencë ka çuar në largimin e shqiptarëve nga vendi i tyre dhe vendosjen në veri (bregu dalmat) dhe jug (Greqi). Veç kësaj, varfëria, standartet e ulëta të jetesës kryesisht në zonat rurale, shfrytëzimi i fermerëve, sistemi i rëndë i taksave, sistemi pothuajse inekzistent shëndetësor dhe arsimor, luftërat dhe pushtimi i gjatë otoman, të gjitha së bashku shpjegojnë valët e migracionit masiv gjatë këtyre viteve (Vullnetari, 2007). Pas vdekjes së heroit kombëtar Skënderbeut, më 1468 dhe përgjatë fillimit të shekullit XVI, mendohet të ketë emigruar rreth çerek i popullsisë shqiptare. Gjatë viteve 1468 – 1506 vlerësohet se 200,000 shqiptarë u larguan nga vendi dhe kjo popullsi njihet edhe në ditët tona si Arbëreshët e Italisë. Kundërshtarët e regjimit otoman dhe aktivistët politikë gjatë gjysmës së dytë të shekullit XIX dhe në fillim të shekullit XX, nga frika e persekutimit dhe shtypjes, bënë që një numër i madh emigrantësh të largoheshin nga vendi dhe të kërkonin strehim në vendet fqinje si edhe në pjesë të tjera të Europës Perëndimore, Shtetet e Bashkuara të Amerikës, Argjentinë dhe Australi. Nga fundi i shekullit IX dhe fillimit të shekullit XX pati edhe emigrim në masë për shkaqe ekonomik e cila përkoi me proceset e urbanizimit dhe industrializimit në vende të ndryshme të Europës. Përveç vendeve të largëta destinacione të parapëlqyera ishin edhe Serbia, Rumania, Egjipti, Bullgaria, etj.. Ndryshimi i kufijve si rezultat i traktateve gjatë Luftërave Ballkanike (1912 – 1913) ishte një arsye tjetër e emigracionit të detyruar (Dragoti dhe Hoxha, 2008). Vlerësohet se ndërmjet viteve 1923 – 1925 mbi 100,000 shqiptarë emigruan jashtë vendit, që përkon me 13 përqind të popullsisë totale në vitin 1945 (UNDP Shqipëri, 2000). Sipas INSTAT (2004), 110,000 shqiptarë u larguan nga vendi gjatë viteve 1923 – 1939 kryesisht për shkak të paqëndrueshmërisë ekonomike dhe politike. Më tej, 19,000 shqiptarë u larguan nga vendi gjatë periudhës 1940 – 1945 për shkak të pikëpamjeve të kundërta me partinë komuniste në pushtet në atë kohë.

Në etapa të ndryshme kjo lëvizje hapësinore ka pasur intensitet dhe orientim gjeografik të ndryshëm në përputhje me faktorët që e kanë kushtëzuar atë. Bujqësia e kësaj periudhe karakterizohet nga niveli i ulët i zhvillimit të forcave prodhuese, rendiment të ulët dhe cilësi të dobët të produkteve bujqësore e blegtorale. Emigracioni bazohet tek meshkujt e rinj, por nuk ishin të rralla edhe largimet familjarisht. Por se cilat ishin përmasat e kurbetit, është e vështirë të thuhet, pasi nuk ka të dhëna të plota. Zona kryesore prej nga ku niste emigrimi

në përgjithësi, ka qenë pjesa jugore dhe juglindore e vendit, si zona e Korçës, Kolonjës, Gjirokastrës, Përmetit, Sarandës, si dhe zona e Kurveleshit, Dibrës dhe Elbasanit. Sipas të dhënave, vetëm në nëntor të vitit 1924 nga Gjirokastra janë larguar në emigrim 300 veta nga zona e bregdetit, dhe më vonë, brenda një viti, emigruan 183 burra e djem, nga zona e Theollogos emigruan 320 meshkuj, nga Leshnica po në rrethin e Sarandës 100 meshkuj. Sipas të dhënave të regjistrimit të vitit 1945, si rrjedhojë e emigrimit ekonomik, nga rajoni jugor i vendit gjendeshin jashtë shtetit 5,540 banorë, ose 4.5 përqind e popullsisë së vitit 1945, të cilët kishin vendbanimin me pjesëtarët e tjerë të familjes në këtë rajon. Formë tjetër kryesore e lëvizjes hapësinore të popullsisë ka qenë edhe migrimi i brendshëm. Si nisje kjo lëvizje kishte zonat periferike në lindje, juglindje e në jug të vendit në drejtim të Tiranës, Durrësit, Vlorës, zonës së Myzeqesë. Arsyeja e zgjedhjes së këtyre qyteteve ishte sepse këtu ishin përqendruar investimet e huaja në drejtim të kërkimit të naftës, në ndërtimin e porteve detare dhe rrugëve. Në vitet 1930 – 1940 Prefektura e Dibrës ka pasur largimin e popullsisë në masën 22 përqind të popullsisë së vitit 1940, ajo e Gjirokastrës prej 12 përqind, zona e Kukësit 7 përqind, zona e Korçës rreth 6 përqind e popullsisë së vitit 1940. Kurse në Prefekturën e Beratit, që përmbledhte administrativisht gjithë Myzeqenë, popullsia u shtua me 30 përqind, e Durrësit me 20 përqind, e Vlorës me 8 përqind, e Elbasanit me 7 përqind. Ndërsa Prefektura e Shkodrës ka pasur një rritje të popullsisë pothuajse sipas ritmit të shtimit natyror të vetë saj. Pra, siç shihet, ka pasur largime të popullsisë nga periferitë malore të vendit drejt Ultësirës Perëndimore. Ishte kjo lloj lëvizje hapësinore e popullsisë e cila ndikoi edhe në shtimin e numrit të popullsisë së qendrave qytetare. Në intervalin kohor 1923 – 1940, me përjashtim të qytetit të Peqinit që ka pasur pakësim të popullsisë, në të gjitha qytetet e tjera popullsia u rrit. Por rritje më të madhe ka pasur Tirana me 2.4 herë, Durrësi 2 herë, Fieri 2.7 herë, Lushnja 2.2 herë, Shkodra e Vlora me 1.4 herë, etj., rritje këto shumë herë më të larta se ajo e shtimit natyror. Kurse qytete të tjera si Gjirokastra u rrit me 39 përqind, Berati 37 përqind, Elbasani 36 përqind, Leskoviku 26 përqind, Libohova 20 përqind, Bilishti 6 përqind e Korça 3.3 përqind, rritje këto pjesërisht më të ulta se mundësia e shtimit natyror si pasojë e largimeve të popullsisë nga këto qytete. Këtë dukuri e vë në dukje analiza për intervale më të ngushta kohore të lëvizjes së popullsisë në disa qytete. Qyteti i Kavajës në vitet 1923 – 1930 e rriti popullsinë 30 përqind, në vitet 1931 – 1938 ka pasur deficit të popullsisë në masën 21 përqind dhe më pas një rritje të kufizuar; popullsia e qytetit të Elbasanit në intervalin 1923 – 1930 u rrit rreth 33 përqind dhe pastaj u pakësua me 8 përqind dhe më vonë u shtua me 12 përqind. Qyteti i Gjirokastrës në vitet 1930 – 1938, e pakësoi popullsinë e saj me 19 përqind dhe më 1938 numëronte 106 banorë më pak se në vitin 1923. Përmeti po në të njëjtin interval kohe, e pakësoi popullsinë me 15 përqind, Korça me 11 përqind, etj., gjë që dëshmon se nga këto qytete ka pasur largime të popullsisë. Në periudhën midis dy Luftërave Botërore përveç kësaj lëvizjeje hapësinore të popullsisë me shpërngulje e vendosje, ka pasur edhe forma të tjera lëvizjeje pa e ndryshuar vendbanimin. Këto forma kanë qenë lëvizje me intervale të shkurta kohore si: lëvizjet e njerëzve të aftë për punë për të kryer punë të detyruar, sipas ligjeve, në ndërtimet e rrugëve, lëvizje këto disa ditore; apo edhe lëvizjet e bujqve për punë në pronat e pronarëve të ndryshëm (Misja, 1987:5). Formë tjetër e lëvizjes hapësinore të popullsisë ka qenë edhe ajo ditore, vendbanim – treg – vendbanim. Kjo lëvizje ishte si nga fshati, ashtu edhe nga qendrat e tjera qytetare në drejtim të qendrave më të rëndësishme të zonës. Kjo lloj lëvizje shërbente për shkëmbimin e mallrave midis prodhuesve të ndryshëm.

Si rezultat i kësaj lëvizjeje hapësinore qendra merrte një gjallëri të veçantë dhe sidomos në zonat e pazarit dhe në hane. Me ardhjen e mbrëmjes dhe me largimin e të ardhurve, kjo gjallëri shuhej. Më e shpeshtë, kjo lëvizje ishte në stinën e verës dhe të vjeshtës. Në këto lëvizje ditore përfshiheshin edhe ato për nevoja shëndetësore, arsimore e për nevoja të tjera shoqërore. Duke qenë se institucionet e këtij lloji ishin të kufizuara si dhe transporti automobilistik i pakët, këto lëvizje kanë qenë të rralla.

2.2.2. Lëvizja natyrore e popullsisë deri në vitin 1945

Në kuptimin e ngushtë lëvizja natyrore e popullsisë përfshin lindshmërinë dhe vdekshmërinë, të cilat ndikojnë drejtpërdrejt në procesin e riprodhimit të popullsisë. Lëvizja natyrore në këtë periudhë megjithëse karakterizohej nga nivele fiziologjike maksimale të lindshmërisë, fenohej nga vdekshmëria e lartë në të gjitha moshat, që pakësonte jo vetëm numrin e fëmijëve dhe të moshave të thyera, por edhe popullsinë e moshave të reja dhe aktive për punë. Të dhënat e para janë ato të vitit 1928, por ato kanë qenë të dhëna fragmentare dhe të pasigurta. Sipas të dhënave të botimeve statistikore zyrtare të asaj kohe, numri mesatar i lindjeve gjatë periudhës 1927 – 1932, ka qenë 17,8 për 1,000 banorë dhe me një vdekshmëri të lartë 13,7 për 1,000 banorë gjë që dëshmon se popullsia të jetë rritur më një ritëm rritjeje të parëndësishme. Pas vitit 1930 statistikatat janë mbajtur më me kujdes (Misja, 1987:3). Për periudhën 1933 – 1940, të dhënat e lëvizjes natyrore të popullsisë jepen në tabelën e mëposhtme:

Tabela 2.4. Lëvizja natyrore e popullsisë 1933 – 1940

Mesatare vjetore

Treguesit	Në mijë banorë	Për 1,000 banorë
Lindjet	33,3	31,2
Vdekjet	17,7	14,3
Shtesa natyrore	15,6	16,9

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Sipas Misjas, Vejsiut & Bërxfholit (1987), në mënyrë të hollësishme, paraqitja e lëvizjes natyrore të popullsisë në aspektin territorial sipas ndarjes administrative të asaj kohe jepet në tabelën e mëposhtme:

Tabela 2.5. Niveli mesatar vjetor i popullsisë për periudhën 1933 – 1940

(për 1,000 banorë)

Prefekturat	Lindjet	Vdekjet	Shtesa natyrore
Berati	35,6	17,5	18,1
Shkodra	35,2	18,9	16,3
Tirana	35,0	21,3	13,7
Vlora	34,9	20,4	14,5
Durrësi	34,4	16,8	17,6
Peshkopia	30,6	16,7	13,9
Elbasani	29,3	17,0	12,3
Gjirokastra	27,9	14,3	13,6
Korça	25,6	13,0	12,6
Kukësi	24,6	13,2	11,4

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

2.2.3. Veçoritë gjeografike dhe demografike të qyteteve deri në vitin 1944

Sipas të dhënave të një regjistrimi të pjesshëm, vetëm për një territor prej 20,000 km² të kryer në vitin 1917 – 1918, në qytete banonte një popullsi prej rreth 70,000 – 80,000 veta. Nga të gjitha qendrat qytetare të përfshira në këtë regjistrim, vetëm qyteti i Shkodrës kishte një popullsi prej 23,000 banorësh, ndërsa qytetet e tjera kishin një popullsi prej 10,000 banorësh e më pak, si p.sh. Kruja kishte 3,860 banorë, Durrësi 4,175 banorë, Tirana 10,000 banorë, Kavaja 5,433 banorë, Elbasani 10,000 banorë, Berati 9,000 banorë. Sipas regjistrimit të përgjithshëm të vitit 1923, popullsia banuese në qytete ishte 127,000 banorë e barabartë kjo me 15.9 përqind të të gjithë popullsisë së vendit. Nga kjo popullsi qytetare, 7 përqind ishte e përqendruar në qytete me popullsi deri në 2,000 banorë. Numri i këtyre qyteteve zinte 33 përqind të numrit të përgjithshëm të qyteteve. Grupi i qyteteve me popullsi 2,000 – 5,000 banorë zinte 14 përqind të popullsisë qytetare dhe 29 përqind të numrit të qyteteve, ai me popullsi 5,000 – 10,000 banorë zinte 23.5 përqind të popullsisë qytetare dhe 19 përqind të numrit të qyteteve, grupi i qyteteve me popullsi 10,000 – 20,000 banorë zinte 16.5 përqind të popullsisë qytetare dhe 9 përqind të numrit të qyteteve dhe ai grup me popullsi mbi 20,000 banorë zinte 30.8 përqind të popullsisë qytetare dhe 9 përqind të numrit të qyteteve. Në vitet 1917 – 1918 nuk kishte asnjë qytet me popullsi mbi 30,000 banorë. Madje po të krahasohet popullsia e vitit 1923 e disa qyteteve si Shkodra, Kruja e

Berati, me të dhënat e viteve 1917 – 1918, del se ato kanë një pakësim të popullsisë në masën 7 përqind e deri në 12 përqind. Të dhënat statistikore të vitit 1938, paraqesin një përqendrim të popullsisë qytetare nëpër qytete në masën 15.4 përqind, duke pasur në vlera relative një pakësim prej 0.5 përqind në krahasim me vitin 1923, ndërsa në vlera absolute, ka pasur një rritje prej 20 përqind (nga 127,000 në 160,000 banorë) dhe numri i qyteteve pati një rritje prej 12 përqind (nga 21 në 24 qytete). Numri më i madh i popullsisë qytetare për vitin 1938, ishte i përqendruar në qytetet me popullsi mbi 10,000 banorë, me 57.3 përqind të numrit të qyteteve. Këto qendra zinin vetëm 20.5 përqind të numrit të qyteteve. Në këtë periudhë u pakësua dukshëm numri i qyteteve me popullsi deri në 2,000 banorë në masën rreth 25 përqind dhe u rrit grupi i qyteteve me popullsi 2,000 – 5,000 banorë në masën 37 përqind. Gjithashtu edhe në këtë periudhë kohe nuk kishte asnjë qytet me popullsi mbi 30,000 banorë. Në periudhën 1923 – 1938, rritjen më të madhe të popullsisë e ka pasur Tirana, Durrësi Vlorë dhe Lushnja. Ndërsa Kruja, Korça e Gjirokastra kanë pasur në këtë periudhë një pakësim të popullsisë. Në këtë kohë vihet re rritja e shpejtë e Tiranës dhe kjo është e lidhur ngushtë, në radhë të parë me atë se ajo u shpall kryeqytet i Shqipërisë dhe aty u përqendruan jo vetëm pjesa më e madhe e industrisë së asaj kohe, por edhe institucionet e larta shtetërore dhe administrative. E për rrjedhojë drejt Tiranës u drejtuan edhe lëvizjet më të fuqishme migruese. Karakteristikë e qyteteve dhe e popullsisë qytetare në këtë periudhë ishte edhe shtrirja jo përpjesëtimore nga pikëpamja gjeografike, largësitë mesatare shumë të mëdha ndërmjet tyre, si dhe me numër mesatar të popullsisë të kufizuar. Në vitin 1938 mbi 54 përqind e popullsisë qytetare ishte e përqendruar në Ultësirën Perëndimore ku gjendeshin edhe qytetet më të mëdha të asaj kohe, si Shkodra, Tirana, Durrësi dhe Elbasani. Largësia mesatare e përgjithshme midis qyteteve ishte 34.6 km, por që ndryshonte nga 29 km në Ultësirën Perëndimore, në 58.6 km në pjesën Verilindore të vendit. Popullsia mesatare për një qytet ka qenë 7,000 banorë. Por edhe midis zonave të ndryshme gjeografike ka pasur ndryshime të theksuara në numrin e popullsisë. E njëjta dukuri vihet re edhe në ndryshimet e numrin e popullsisë qytetare dhe të qyteteve sipas niveleve hipsometrike. Kështu, në vitin 1938 në lartësinë deri në 300 m mbi nivelin e detit, gjendeshin 62.5 përqind e qyteteve, në lartësinë 301 – 600 m gjendej 12.5 përqind dhe në lartësinë mbi 600 m mbi nivelin e detit gjendej 25 përqind e numrit të qyteteve. (Misja, Vladimir, Vejsiu, Ylli, Bërxfholi, Arqile, 1987:5). Kjo shpërndarje gjeografike me diferencime të mëdha të popullsisë qytetare dhe të qyteteve në atë kohë, ka qenë pasojë e zhvillimit të pabarabartë të vendit.

2.2.4. Dinamika e numrit dhe e madhësisë mesatare të familjes

Studimi i zhvillimit numerik të familjes në këtë periudhë është mjaft i vështirë, sepse të dhënat pothuajse mungojnë plotësisht. Megjithatë duke u mbështetur në të dhënat e regjistrimeve të viteve 1923 dhe 1945, shihet se gjatë kësaj periudhe zhvillimi numerik i familjeve ka qenë mjaft i ngadalshëm. Zhvillimi i ngadalshëm i forcave të punës, prapambetja e madhe ekonomike e shoqërore dhe niveli shumë i ulët i jetesës e bënë formimin dhe mbajtjen e familjes një barrë shumë të madhe. Niveli mjaft i ulët i martesave i vitit 1939, prej 5.1 për 1,000 banorë, është një tregues domethënës për të gjykuar se sa e

vështirë ishte lidhja e martesës dhe formimi i familjeve të reja. Këtyre faktorëve u shtohet edhe emigracioni i cili pengonte zhvillimin numerik të saj dhe dobësonte lidhjet dhe marrëdhëniet brenda familjeve. Sipas ndarjes administrative të atëhershme, në qarkun e Gjirokastrës madhësia mesatare e familjes, gjatë periudhës 1923 – 1945, u ul nga 5,2 në 4,9 pjesëtarë, në Dibër nga 6 në 5,5 pjesëtarë, kurse në qytetin e Korçës nga 5,1 në 5,0 pjesëtarë. Në fshatrat e qarqeve të Kukësit, të Shkodrës dhe të Tiranës, madhësia mesatare e familjes në vitin 1923 luhatej nga 6,3 deri në 7,9 pjesëtarë. Duke pasur parasysh lindshmërinë e ulët dhe vdekshmërinë e lartë në përgjithësi dhe në veçanti atë të fëmijëve që përcaktonin një nivel të ulët të shtesës natyrore, mund të kuptohet që numri i madh i pjesëtarëve në familje nuk shpjegohet me numrin e madh të fëmijëve, por me mpleksjen brenda saj të shumë kurorave të ndryshme që bashkëjetonin në marrëdhënie farefisnore e patriarkale. Këto marrëdhënie përbënin bazën e organizimit e të drejtimit ekonomik, shoqëror e shpirtëror të familjes së atëhershme fshatare. Në tërësi, familjet fshatare përfshinin 84 përqind të popullsisë së vendit dhe për këtë fakt, ato përbënin tiparin thelbësor dhe fizionominë e përgjithshme të familjes shqiptare (Misja, Vladimir & Vejsiu, Ylli, 1984:4).

Tabela 2.6. Popullsia e Shqipërisë sipas regjistrimit të vitit 1923

Viti	Popullsia		
	Gjithsej	Qytet	Fshat
1923	804,000	127,600	676,400

Burimi: F. 495, V. 1976, D. 174, fl. 7. Arkiva e shtetit, 2015.

Në vitin 1923, madhësia mesatare e familjes fshatare ishte 5.8 ndërsa në qytet 4.9 pjesëtarë.

2.3. ECURIA E DEMOGRAFISË SHQIPTARE NË VITET 1945 – 1990

Pas përfundimit të Luftës së Dytë Botërore, me konsolidimin e organizmave shtetërore dhe të organizmit administrativ – tokësor u ndërmorën dhe u realizuan regjistrime të popullsisë, të cilat kanë patur një metodikë dhe mënyrë organizimi të caktuar. Prej vitit 1945 e deri në vitin 1990, janë kryer 7 regjistrime të përgjithshme të popullsisë, katër prej të cilave në çdo 5 vite (1945, 1950, 1955, 1960) dhe tre regjistrimet e fundit për çdo 10 vite (1969, 1979, 1989).

2.3.1. Dinamika e popullsisë gjatë regjimit diktatorial

Në periudhën e regjimit komunist, shteti totalitar diktatorial, përgjatë 45 viteve, që nga viti 1945 e deri në vitin 1990, ndërmori një politikë që favorizonte shtimin e lindjeve, uljen e vdekshmërisë e sidomos të vdekshmërisë foshnjore dhe ndalimin me ligj të emigrimit të cilat luajtën një rol të madh në rritjen e popullsisë me ritme të larta. Gjatë periudhës 1945 – 1960 popullsia e Shqipërisë u shtua me 504 mijë banorë me ritëm vjetor prej 2,6 përqind. Të dhënat e katër regjistrimeve të përgjithshme të kryera gjatë kësaj periudhe tregohen në tabelën e mëposhtme:

Tabela 2.7. Të dhënat e regjistrimeve 1945 – 1960

Nr.	Data e regjistrimit	Popullsia në mijë banorë	Shtesa e përgjithshme në mijë	Ritmi mesatar vjetor në përqindje
1	30 shtator 1945	1,122.0	-	-
2	3 shtator 1950	1,218.9	96,9	1.7
3	2 tetor 1955	1,391.6	172,7	2.7
4	2 tetor 1960	1,626.1	243,8	3.2

Burimi: The Demographic Development in The PSR of Albania, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1991.

Gjatë viteve 1945 - 1960 vihet re një rritje e numrit të lindjeve dhe ulje e vdekshmërisë, e diktuar kjo nga politika e kohës. Faktorët që kanë ndikuar në ritmet e larta të shtimit të popullsisë kanë qenë lindshmëria e lartë dhe ulja e vdekshmërisë. Nga 15.3 për 1,000 banorë që ishte vdekshmëria e përgjithshme e popullsisë në vitin 1946, në vitin 1960 ajo u ul në 10.4 për 1,000 banorë. Kjo vihet re qartë edhe me zhdukjen e sëmundjeve të rënda si malarja, tuberkulozi, sifilizi, etj. dhe me rritjen e kujdesit shëndetësor. Gjithashtu në këtë kohë vihet re një rritje e vrullshme e numrit të martesave e sidomos zvogëlimi i moshës së hyrjes në martesë. Gjatë periudhës 1946 – 1960 ky nivel arriti në 11.9 martesa për 1,000 banorë, kurse gjatë periudhës 1946 – 1955 në 10.5 për 1,000 banorë. Pas vitit 1960 fillon një etapë e re demografike e cila karakterizohet nga ulje e vazhdueshme e vdekshmërisë, por nga ana tjetër vihet re edhe ulje e numrit të lindjeve për mijë banorë. Nga ky vit e deri në vitin 1989 popullsia e Shqipërisë u shtua me 1,592,000 banorë me një ritëm mesatar vjetor prej 2,5 përqind (Misja, Vejsiu & Bërxfholi, 1991:15). Dinamika e saj paraqitet në tabelën e mëposhtme:

Tabela 2.8. Popullsia e Shqipërisë deri më 1990

Vitet	Popullsia mesatare	Shtesa mesatare vjetore në mijë	Ritmi mesatar i rritjes në përqindje
1960	1,607.3	-	-
1965	1,865.3	51,6	3.0
1970	2,135.6	54,0	2.7
1975	2,400.8	53,0	2.4
1980	2,671.3	54,1	2.2
1985	2,962.2	58,2	2.1
1989	3,199.2	59.2	2.0

Burimi: The Demographic Development in the PSR of Albania. V. Misja, Y. Vejsiu, A. Berxholi, 1991.

Tabela tregon se popullsia vazhonte të rritej. Me gjithë prirjen e rënies relative të ritmeve të shtimit të popullsisë, shtesa absolute e saj ka pasur prirjen e rritjes.

Shpërndarja hapësinore përfshinte jo vetëm lëvizjen e popullsisë nga një rreth në tjetrin, por edhe qytet – fshat dhe sipas lartësisë nga niveli i detit, të cilat ndikonin edhe në dendësinë e popullsisë.

Tabela 2.9. Dendësia e popullsisë 1945 – 1989

(banorë për km²)

Vitet	Dendësia e popullsisë	Shtesa mesatare vjetore
1945	39,0	0.5
1960	55,9	1.1
1970	74,3	1.8
1980	92,9	1.9
1985	103,0	2.0
1987	107,2	2.0

1989

111,3

2.0

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987. The Demographic Development in PSR of Albania, Misja. V, Vejsiu. Y, Bërxfholi. A, 1991.

Rritje më të madhe të dendësisë së popullsisë kanë pasur rrethet si Tirana, Durrësi, Fieri dhe Elbasani të cilat ishin më shumë të zhvilluara nga ana industriale. Dendësia e popullsisë gjatë periudhës 1955 – 1987 u rrit me rreth 130 banorë për km². Edhe rrethet me drejtim dhe zhvillim bujqësor si Kruja, Lezha dhe Lushnja kishin rritje të dendësisë së popullsisë me 100 banorë për km². Ndërsa rritjen më të vogël (rreth 22 banorë për km²) e kanë pasur rrethe të tilla si Kolonja, Përmeti, Gjirokastra, Gramshi, Skrapari e Tepelena. Në diferencimin e rretheve nga pikëpamja e dendësisë së popullsisë ka ndikuar në mënyrë të dukshme edhe shkalla e urbanizimit të rretheve. Ndryshime të ndjeshme vihen re edhe në dendësinë mesatare të popullsisë fshatare. Në vitin 1960 dendësia e popullsisë fshatare luhatej në kufijtë 1,4 – 11,4 banorë për 1 ha të tokës së punueshme, kurse në vitin 1985 ishte 1,4 – 8,1 banorë për 1 ha tokë të punueshme.

2.3.2. Lëvizja natyrore e popullsisë

Për periudhën e Pasçlirimit karakteristike është prirja e rritjes së vazhdueshme të shtesës natyrore të popullsisë. Treguesit e nivelit për 1,000 banorë të shtesës natyrore e të dy komponentëve të saj, lindjet dhe vdekjet, japin një prezantim më të qartë, jo vetëm të intensitetit të lëvizjes natyrore, por dhe lejojnë të shihen edhe prirjet kryesore në ecurinë e kësaj lëvizjeje. Tabela dhe grafiku i mëposhtëm tregojnë ndryshimet e shtesës natyrore dhe komponentëve të saj në periudhën e regjimit totalitar:

Tabela 2.10. Treguesit e lindjeve dhe të vdekjeve për 1, 000 banorë 1946 – 1987

(për mijë banorë)

Periudha	Lindjet	Vdekjet	Shtesa natyrore
1946 - 1950	35.5	15.4	20.1
1951 - 1955	40.1	14.5	25.6
1956 - 1960	41.7	10.6	31.1
1961 - 1965	38.5	9.5	29.0
1966 – 1970	34.5	8.4	26.1
1971 – 1975	31.2	7.6	23.6

1976 – 1980	27.9	6.6	21.3
1981 – 1985	26.7	6.0	20.7
1986 - 1987	25.6	5.6	20.0

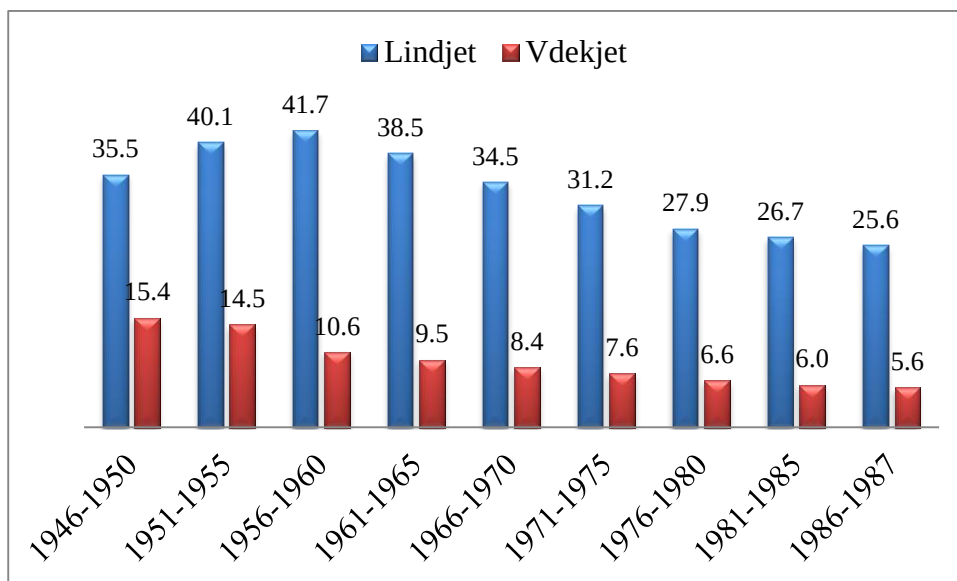
Burimi: The Demographic Development in PSR of Albania. Misja. V, Vejsiu. Y, Berxholi. A, 1991.

Duke analizuar të dhënat e tabelës shohim se tiparet kryesore të lëvizjes natyrore të popullsisë, gjatë kësaj periudhe janë:

Së pari, dinamika e ndryshimit të nivelit të shtesës natyrore përcaktohet nga lindshmëria. Deri në pesëvjeçarin 1956 – 1960, shtesa natyrore për 1,000 banorë ka vazhduar të rritej dhe pas kësaj periudhe, me gjithë prirjen e rritjes, vihet re një stabilizim i saj në nivelet 20 – 21 për 1,000 banorë.

Së dyti, në dallim nga lindshmëria, niveli i vdekjeve ka ndjekur një prirje drejt uljes. Në pesë vitet e fundit të paraqitura në tabelë, ky tregues luhet në 6 vdekje në 1,000 banorë, i cili ka qenë jo vetëm niveli më i ulët në Europë, por edhe në Botë.

Grafiku 2.2. Dinamika e ndryshimit të shtesës natyrore

Burimi: The Demographic Development in PSR of Albania, Misja. V, Vejsiu. A, Berxholi. A, 1991

Dukuria e stabilizimit të shtesës natyrore në këtë kohë është shfaqur si në qytet, ashtu edhe në fshat. Në mënyrë të përmblodhur këtë prirje e tregojnë edhe të dhënat e tabelës:

Tabela 2.11. Ndryshimet midis qytetit dhe fshatit në nivelin e shtesës natyrore

Periudhat	Shtesa natyrore vjetore në Qytet	Shtesa natyrore vjetore në Fshat	Ndryshimi midis qytetit dhe fshatit
1956 – 1960	19.6	35.8	16.2
1961 – 1970	20.9	30.7	9.8
1971 – 1980	17.0	25.1	8.1
1981 – 1985	16.2	23.0	6.8
1986 - 1987	17.0	21.5	4.5

Burimi: The Demographic Development in PSR of Albania. Misja, Vejsiu, Berxholi, 1991.

Prirjet pozitive janë vënë re edhe në strukturën e shtesës natyrore sipas gjinisë. Në periudhën 1951 – 1960 femrat përbënin 48.0 përqind të shtesës së përgjithshme natyrore, në dhjetëvjeçarin 1961 – 1970 ata përbënin 48.6 përqind kurse gjatë dhjetëvjeçarit 1971 – 1985 ky tregues u rrit me 49.1 përqind. Kjo prirje nuk ka të bëjë me lindjet, sepse gjatë tri periudhave të mësipërme, femrat kanë zënë në numrin e përgjithshëm të lindjeve një peshë specifike rreth 48.5 përqind. Kjo ka të bëjë më shumë me prirjen pozitive të rënies së raportit që zënë femrat në totalin e numrit të vdekjeve. Në periudhën 1951 – 1960 ata përbënin 49.6 përqind, kurse në dy periudhat e mëpasme ky raport ka rënë dhe përkatësisht në 48.3 përqind dhe 45.4 përqind. Kjo prirje është rrjedhojë e rritjes së jetëgjatësisë së femrave në krahasim me meshkujt si dhe e kujdesit të barabartë që u kushtohet fëmijëve të të dyja gjinive, dhe kjo duke pasur parasysh mentalitetin e para luftës ku dëshira më e madhe e prindërve ishte të kishin fëmijë të gjinisë mashkullore. Rritja graduale e lindshmërisë filloi që në vitet e para të pasçlirimit, por nivelin maksimal arriti në periudhën 1956 – 1960 – 1965. Kjo periudhë ka qenë një nga etapat më të rëndësishme të zhvillimit demografik të vendit tonë e cila do të linte gjurmë edhe në lëvizjet e mëvonshme natyrore të popullsisë. Një prezantim më të qartë e jep koeficienti i fertilitetit që llogaritet si raport i numrit të lindjeve kundrejt numrit të femrave të grupmoshës 15 – 49 vjeçare, dhe koeficientët specifike të fertilitetit të llogaritur për 1,000 femra të çdo grupmoshe (Misja, Vejsiu & Bërxfholi, 1987:7). Dinamika e këtyre treguesve jepet në tabelë:

Tabela 2.12. Dinamika e fertilitetit

Grupmoshat e femrave	1950	1955	1960	1969	1985
15 – 49	177.2	200.5	202.8	167.3	104.6
15 – 19	39.4	62.0	67.0	50.8	10.3

20 – 24	241.4	268.0	285.2	286.5	173.5
25 – 29	291.3	336.0	325.0	299.4	212.9
30 – 34	264.2	286.7	275.1	227.7	140.2
35 – 39	200.2	244.5	212.5	161.3	72.0
40 – 44	111.1	121.8	141.7	69.4	25.0
45 – 49	80.5	76.4	73.0	18.8	2.3

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Nga të dhënat e mësipërme shohim se procesi i rënies së lindshmërisë ka prekur në fillim moshat e larta të femrave. Gradualisht ai preku edhe moshat relativisht më të reja dhe vetëm pas vitit 1969, koeficienti i fertilitetit filloi të zvogëlohet edhe për grupmoshën 20 – 24 vjeçare. Ulja e mëvonshme e koeficientit të fertilitetit në këtë grupmoshë si dhe zvogëlimi i ngadalshëm i këtij treguesi në grupmoshën 25 – 34 vjeçare, ka ndikuar në mbajtjen e niveleve të larta të lindshmërisë, sepse në kufijtë 20 – 34 vjeçare ka qenë përfshirë mbi 50 përqind e popullsisë së femrave të moshës fertile. Dhe kjo gjendje ka vazhduar deri aty nga fillimi i vitit 1990. Përsa i përket vdekshmërisë, të dhënat mbi vdekshmërinë e përgjithshme dhe në veçanti mbi vdekshmërinë e fëmijëve nën moshën 1 vjeçare, janë tregues mjaft të rëndësishëm për vlerësimin e aftësive prodhuese të një vendi, gjendjes shëndetësore dhe nivelit të jetesës së një popullsie. Në vendin tonë, faktorët që çuan në uljen e vdekshmërisë, kanë qenë zhvillimet ekonomike e shoqërore, rritja e të ardhurave kombëtare, që bënë të mundur rritjen e mirëqënies, rritjen e burimeve materiale e për rrjedhojë, përmirësimin e kushteve të jetesës. Zhvillimi i bujqësisë dhe i blegtorisë mbi baza shkencore, në zbatimin e metodave të reja, mekanizimin e saj, rritjen e kulturave të reja, siguruan jo vetëm shtimin e rendimentit të punës, por edhe një strukturë më komplekse të produkteve bujqësore. (Misja, Vejsiu & Bërxfholi, 1987:2). Gjithashtu zhvillimi i industrisë dhe veçanërisht i degëve të veshmbathjes dhe i sendeve të përdorimit si dhe zgjerimi i sektorëve të shërbimit përmirësoi vazhdimisht strukturën e kërkesës konsumatore duke përmirësuar gjithnjë e më tepër mënyrën e jetesës dhe duke zgjatur rrjedhimisht jetën e popullsisë.

Tabela 2.13. Dinamika e zvogëlimit të raportit qytet/fshat në vdekshmërinë e përgjithshme për 1,000 banorë

Nr	Periudhat	Vdekjet e përgjithshme për 1,000 banorë	Raporti midis fshatit dhe qytetit në përqindje

		Qytet	Fshat	
1	1956 – 1960	6.9	12.1	175
2	1961 – 1970	6.3	10.2	162
3	1971 – 1980	5.8	7.7	133
4	1981 – 1985	5.6	6.3	-113

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Tabela tregon se vdekjet në fshat për 1,000 banorë, në periudhën 1956 – 1960, kanë qenë 75 përqind më të larta se ato të qytetit, kurse në periudhën 1981 – 1985, ky raport ka zbritur në 13 përqind.

Përveç ngushtimit të dallimeve midis qytetit dhe fshatit në nivelin e vdekjeve, pozitive ka qenë edhe prirja e zbutjes së ndryshimeve ndërmjet rretheve në nivelin e këtij treguesi dhe të treguesit të vdekjeve të fëmijëve nën moshën 1 vjeçare për 1,000 të lindur të gjallë. Këto ndryshime vihen re në tabelën e mëposhtme:

Tabela 2.14. Prirja e uljes së vdekshmërisë foshnjore nën 1 vjeç

Nr.	Emërtimi	1960	1969	1979	1985
1	Niveli i vdekjeve për 1,000 banorë	21.8	19.6	16.3	13.5
2	Niveli i vdekjeve të fëmijëve nën 1 vjeç për 1,000 të lindur të gjallë	33.3	26.8	26.5	24.4

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Në mënyrë të hollësishme dinamika e koeficienteve specifike të vdekshmërisë për disa grupmosha të mëdha jepet në pasqyrën e mëposhtme:

Tabela 2.15. Vdekshmëria sipas grupmoshave

Nr.	Grupmoshat	1950	1960	1970	1980	1985
1	<i>Vdekshmëria e përgjithshme</i>	14.0	10.4	9.2	6.4	5.8
2	1 – 4 vjeç	23.4	13.0	6.4	3.8	3.7

3	5 – 9	3.9	1.8	0.9	0.6	0.6
4	10 – 19	2.3	0.9	0.6	0.6	0.5
5	20 – 39	4.6	1.7	1.3	1.0	0.9
6	40 – 59	18.4	5.5	5.5	3.9	3.8
7	60 – 84	31.5	33.8	45.6	36.6	37.5
8	85 vjeç e lart	106.7	144.1	210.2	217.2	219.8

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Nga të dhënat e mësipërme mund të nxirren disa përfundime ku, së pari, ulja e nivelit të vdekshmërisë ka qenë prirje e përgjithshme për të gjitha moshat. Por ka qenë shfaqur më shumë në fëmijët e moshës nën 1 vjeç si dhe në atë të grupmoshës 1 – 4 vjeçare. Në këto grupmosha vdekshmëria specifike ka vazhduar të zvogëlohet në mënyrë të ndjeshme duke vazhduar edhe në ditët e sotme. Dhe, së dyti duke analizuar dinamikën e vdekshmërisë, vërehet ulja e vdekshmërisë deri në kufijtë minimal për moshat 5 – 59 vjeç dhe prirje e rritjes kryesisht në vitet e fundit e vdekshmërisë tek moshat mbi 60 vjeç. Vdekjet e fëmijëve të moshës nën 1 muaj e veçanërisht ato të ditëve të para shkaktohen nga faktorët endogjene, që e kanë burimin në periudhën e shtatzanisë e në kushtet e lindjes, kurse vdekjet që ndodhin pas muajit të parë kanë kryesisht shkaqe ekzogjene, që lidhen me një sërë sëmundjesh që prekin fëmijët në këtë moshë siç janë sëmundjet e rrugëve të frymëmarrjes, të aparatit tretës, të enteriteve, të distrofisë, ato që lidhen me kushtet e pa përshtatshme mjedisore dhe të mungesës së higjenës si dhe të kequshqyerjes (Misja, Vejsiu & Bërxfholi, 1987 :10). Po të klasifikojmë të gjitha sëmundjet, në disa grupe kryesore, shpërndarja e tyre statistikore për grupmoshat kryesore, paraqitet si më poshtë:

Tabela 2.16. Sëmundjet për grupmoshat kryesore

(në përqindje)

Nr

Grup sëmundjet	Gjithsej	Grup moshat			
		0 – 1 vjeç	1 – 4 vjeç	5 – 59 vjeç	60 vjeç
Vdekje të diagnostikuara gjithsej.	100	100	100	100	100
Nga këto:					

1	Sëmundje infektive e parazitare	4	5	7	4	3
2	Tumore	11	-	5	21	12
3	Sëmundje endokrine, të të ushqyerit dhe të metabolizmit, të gjakut dhe të organeve formuese të gjakut	2	2	5	5	2
4	Sëmundje mendore dhe të sistemit nervor qendror	2	1	4	4	1
5	Sëmundje të aparatit të qarkullimit	34	3	7	24	49
6	Sëmundje të aparatit të frymëmarrjes	23	50	35	7	17
7	Sëmundje të aparatit tretës	7	16	6	6	4
8	Anomali të bashkëlindura dhe sëmundje të periudhës rreth lindjes	3	12	1	-	-
9	Dëmtime traumatike dhe helmime	5	2	21	20	2
10	Të tjera sëmundje	9	9	9	9	10

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Në pasqyrën e mëposhtme tregohet ecuria e vdekshmërisë së përgjithshme sipas gjinisë për disa periudha pas vitit 1950.

Tabela 2.17. Ecuria e vdekshmërisë së përgjithshme sipas gjinisë
(për 1,000 banorë)

Nr	Periudhat	Gjithsej	Meshkuj	Femra
1	1950 – 1955	14.5	14.4	14.6
2	1956 – 1960	10.6	10.2	10.9
3	1961 – 1965	9.5	9.4	9.6
4	1966 – 1970	8.4	8.6	8.2
5	1971 – 1975	7.6	7.9	7.2
6	1976 – 1980	6.6	7.0	6.1
7	1981 – 1985	6.2	6.5	5.5

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Duke filluar nga periudha 1966 – 1970, nga tabela vihet re se vdekshmëria tek femrat ka qëndruar në nivele më të ulëta se vdekshmëria tek meshkujt dhe në përgjithësi, dallimet midis këtyre treguesve ka ardhur duke u theksuar më tepër.

Një pamje më të detajuar mbi lëvizjen natyrore të popullsisë shqiptare në periudhën e regjimit totalitar në Shqipëri e jep tabela e mëposhtme:

Tabela 2.18. Lëvizja natyrore e popullsisë 1950 - 1990

(në banorë)

Vitet	Martesa	Lindjet e gjalla	Vdekjet	Shtesa natyrore	Zgjidhje martese
Gjithsej					
1950	12,341	47,291	17,215	30,076	976
1960	12,571	69,686	16,775	52,911	850
1970	14,449	69,507	19,774	49,733	1,625
1980	21,729	70,680	16,981	53,698	2,024
1985	25,271	77,535	17,179	60,359	2,451
1986	25,718	76,435	17,369	59,066	2,383
1987	27,370	79,696	17,119	62,577	2,537

1988	28,174	80,241	17,027	63,214	2,597
1989	27,655	78,862	18,168	60,694	2,628
1990	28,992	82,125	18,193	63,932	2,675
Qytet					
1950	2,767	8,284	3,386	4,898	405
1960	3,339	14,510	3,470	11,040	449
1970	5,171	16,082	4,646	11,436	946
1980	7,115	18,446	5,018	13,428	1,260
1985	8,831	22,578	5,587	16,991	1,647
1986	8,960	22,960	5,482	17,478	1,585
1987	10,063	24,006	5,616	18,390	1,649
1988	9,927	24,288	5,801	18,487	1,719
1989	9,683	23,803	6,027	17,776	1,782
1990	9,253	25,642	6,190	19,452	1,832
Fshat					
1950	9,574	39,007	13,829	25,178	571
1960	9,232	55,176	13,305	41,871	401
1970	9,278	53,425	15,128	38,297	679
1980	14,614	52,233	11,963	40,270	764
1985	16,440	54,957	11,592	43,365	804
1986	16,758	53,475	11,889	41,588	798
1987	17,307	55,690	11,503	44,187	888
1988	18,247	55,953	11,226	44,727	878
1989	17,972	55,059	12,141	42,918	846
1990	19,739	56,483	12,003	44,480	843

Burimi: Vjetari statistikor i Shqipërisë, 1991.

Në total lindjet e gjalla janë shtuar vit pas viti nga 1950 deri në vitin 1990, kurse vdekjet kanë lëvizur në mënyrë konstante në këtë interval vitesh, ku në qytet lëvizet midis shifrave 3,000 – 4,000 dhe 5,000 – 6,000. Numri më i madh i martesave shënohet në zonat rurale. Po kështu edhe numri më i madh i lindjeve të gjalla i atribuohet këtyre zonave. Gjithashtu duke analizuar tabelën e mësipërme mund të thuhet se zgjidhja e martesave është më e lartë në qytet se në fshat. Në vitin 1990 në qytet kishte 7,421 më shumë martesa së divorce, kurse në fshat diferenca midis martesave dhe divorceve ishte 18,896. Kjo shpreget edhe me mënyrën dhe stilin e të jetuarit në fshat, traditën dhe paragjykimet që haseshin në zonat rurale në krahasim me zonat urbane.

2.3.3. Struktura e popullsisë sipas moshës dhe gjinisë

Zhvillimi ekonomik dhe shoqëror ushtron ndikim të fuqishëm mbi përbërjen e popullsisë sipas moshës dhe gjinisë, sidomos kur bëhet fjalë për shpërndarjen e burimeve të punës në fshat dhe në qytet si dhe në rrethe të ndryshme të vendit. Struktura e popullsisë sipas moshës dhe gjinisë është rezultat i zhvillimit të lindshmërisë, të vdekshmërisë, të lëvizjeve mekanike dhe të proceseve ekonomike dhe shoqërore që kanë vepruar në të kaluarën. Kjo strukturë tregon rrjedhat e tanishme të zhvillimit demografik të vendit dhe tiparet thelbësore të këtij zhvillimi në periudhat e ardhshme. Në vendin tonë shkalla e lindshmërisë dhe rënia e vdekshmërisë, kanë bërë që rritja natyrore e popullsisë, sidomos në periudhën e diktaturës, të kryhet me intensitet të lartë. Kjo rritje ka qenë faktori kryesor që popullsia e Shqipërisë të jetë një popullsi në moshë të re e me bilanc të pasur të krahëve të punës, e aftë të riprodhojë veten me ritme të larta. Studimi i strukturës së popullsisë sipas moshës dhe gjinisë mund të bëhet për periudha afatgjata, sepse vetëm në këtë mënyrë mund të zbulohen dhe të analizohen ndryshimet dhe prirjet, faktorët që i kanë përcaktuar dhe shkalla e ndikimit të tyre. Regjistrimi i popullsisë i vitit 1945, i cili është regjistrimi i parë i popullsisë që u krye pas çlirimit të vendit, nxori në pah se popullsia e moshës së re 0 – 15 vjeç, zinte një peshë specifike jo të vogël, rreth 39.6 përqind, por që nuk i përgjigjej nivelit të lindshmërisë së asaj kohe. Relativisht mjaft e lartë ka qenë edhe pesha specifike e popullsisë me moshë më të madhe se 60 vjeç, rreth 10.9 përqind, kurse popullsia e moshës 15 – 59 vjeç përbënte vetëm 49.5 përqind të popullsisë së përgjithshme. Dy dhjetëvjeçarët e fundit të periudhës së paraçlirimit u karakterizuan nga zhvendosje të fuqishme e me karakter krejt spontan të popullsisë dhe të krahëve të punës nga zonat e thella malore drejt zonave fushore e bregdetare. Këto lëvizje kanë shkaktuar çrregullime në strukturat e moshës dhe të gjinisë. Lëvizja e popullsisë ka prekur në periudhën e paraçlirimit kryesisht krahët e afta të punës, meshkujt, prandaj nuk është rastësore që pikërisht në qarkun e Tiranës, dyndja ka qenë më e madhe si dhe deformimet më të ndjeshme. Këtë dukuri e dëshmon edhe tabela e mëposhtme:

Tabela 2.19. Struktura sipas moshës dhe përpjesëtimet midis gjinive të popullsisë së qarkut të Tiranës me qarqet e tjera të marra së bashku (Regjistrimi i vitit 1945).

Qarku	Struktura e popullsisë				Meshkuj/femra moshë
	Gjithsej	0 – 19 vjeç	20 – 39 vjeç	Mbi 40 vjeç	20 – 39 vjeç
Tiranës	100.0	43.8	31.2	25.0	143.7
Qarqet e tjera	100.0	48.7	23.7	27.6	86.1

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Edhe emigracioni, i përhapur që në periudhat më të hershme, veçanërisht në disa krahina të vendit ka lënë gjurmë në përbërjen e popullsisë sipas moshës dhe gjinisë. Mjaft tipik është rasti i qarkut të Gjirokastrës që në regjistrimin e popullsisë së vitit 1945 erdhi me përpjesëtime të gjymtuara sipas gjinisë si vijon: në moshën mbi 40 vjeç raporti meshkuj – femra ishte 80 me 100, nga 101 me 100 që ishte ky tregues për popullsinë e të gjitha qarqeve të tjera të marra së bashku (Misja, Vejsiu & Bërxfholi, 1987:3). Pas vitit 1945 fillon një etapë ku ndryshimet e vullshme në lëvizjen natyrore të udhëhequra nga ideologjia e atëhershme, do të shkaktonte transformime të rëndësishme edhe në strukturën e popullsisë sipas moshës. Në mënyrë të hollësishme ndryshimet që kanë ndodhur në strukturën e popullsisë sipas moshave, gjatë periudhave 1945 – 1965 – 1985, paraqiten në tabelën e mëposhtme:

Tabela 2.20. Struktura e popullsisë sipas moshës në vitet 1945 – 1965 – 1985

Grupmoshat	Vitet		
	1945	1965	1985
<i>Popullsia gjithsej</i>	<i>100.0</i>	<i>100.0</i>	<i>100.0</i>
Nën 15 vjeç	39.6	42.2	33.9
Në moshën 15 – 39 vjeç	21.3	24.3	29.8
30 – 44 vjeç	16.4	15.7	17.4

45 – 59 vjeç	11.8	10.1	11.3
Mbi 60 vjeç	10.9	7.7	7.6

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Ajo që të tërheq vëmendjen në këtë ecuri, nuk është vetëm prirja e zvogëlimit të moshës së popullsisë, por edhe pesha relativisht e qëndrueshme e numrit të popullsisë aktive të moshës 15 – 59 vjeçare. Sigurisht që ky proces transformimi, që ka ndodhur gradualisht, është ndikuar së pari nga ecuria e lindshmërisë e cila ka luajtur rolin vendimtar. Dhe, së dyti nga ulja e vdekshmërisë e cila është pakësuar në raport me lindshmërisë.

Që lindshmëria ka qenë faktori kryesor i ndryshimit të strukturës sipas moshës, vërtetohet edhe nga fakti që ekzaktësisht atëherë kur ka filluar procesi i rënies së ritmeve të riprodhimit të popullsisë në vendin tonë, pas një periudhe kohe, në përbërjen e moshave të popullsisë janë vërejtur prirjet e plakjes relative. Në fakt, gjatë gjithë dhjetëvjeçarit 1960 – 1970, struktura moshore e popullsisë qëndroi e stabilizuar, por më vonë u vërejt prirja e një farë vjetrimi të popullsisë, që sigurisht, në fillim e në përmasa më të mëdha, preku qytetin, e më pas u shtri edhe në fshat. Rënia e nivelit të lindshmërisë në vitet e para filloi të ulte në mënyrë relative popullsinë me moshë shumë të re, pastaj ajo përfshiu edhe moshat më të rritura duke shkaktuar kështu përfundimisht zvogëlimin e ndjeshëm të numrit të popullsisë më të re se 15 vjeç. Pakësimi relativ i numrit të fëmijëve, është kryer si pasojë e hyrjes graduale të brezave të rinj, në grupmoshën 15 – 29 vjeçare. Nga njëra anë, shtimi i shpejtë i popullsisë së grupmoshës 15 – 29 vjeçare rriti në mënyrë të shpejtë forcat e punës. Shtimi i shpejtë i popullsisë së kësaj grupmoshe është i lidhur edhe me zhvillimin e arsimit të mesëm dhe të lartë, me proceset e tjera demografike si martesat dhe lindjet, të cilat duke nxitur krijimin e familjeve të reja, kanë shtruar probleme të tilla si rritjen e nevojave për shtimin e numrit të banesave, në kërkesën konsumatore për mallra dhe shërbime, etj.. Nga ana tjetër, pakësimi relativ i numrit të fëmijëve, ndikoi në uljen e kërkesave për çerdhe e kopshte, zvogëlimin e kontigjenteve të nxënësve në ciklin e ulët dhe e lidhur kjo edhe me uljen e ngarkesës së mësuesve.

Procesi i plakjes demografike ndikon në të gjitha komponentët e lëvizjeve së përgjithshme dhe strukturore të popullsisë e veçanërisht në ritmet e rritjes së popullsisë, në nivelin e lindshmërisë, në nivelin e vdekshmërisë, në intensitetin e lëvizjeve mekanike, në shkallën e aktivizimit në punë të popullsisë, në ndryshimet strukturore të krahëve të punës, etj.. Plakja demografike ndikon në mënyrë të konsiderueshme në nivelin e lindshmërisë. Procesi i plakjes demografike në periudha afatgjata shkakton zvogëlimin e pjesëmarrjes së popullsisë në bërthamën e periudhës fertile (15 – 19 vjeçare), në krahasim me pjesëmarrjen e popullsisë në grupmoshën 30 – 49 vjeçare, e cila karakterizohet nga një shkallë më e ulët e fertilitetit. Zvogëlimi i shkallës së fertilitetit, nga ana e saj, e përshpejton procesin e plakjes demografike, sepse paralelisht zvogëlohet edhe pjesëmarrja e fëmijëve në popullsinë e përgjithshme e pas një farë kohe ndikimi i këtij zvogëlimi përçohet në të gjitha moshat e tjera. Lëvizjet mekanike, të cilat përfshijnë popullsinë e re dhe moshat e punës, gjithashtu përshpejtojnë procesin e plakjes demografike. Plakja demografike, nga ana e saj, ndikon në zvogëlimin e lindshmërisë së përgjithshme të popullsisë. Zonat e thella malore të vendit

tonë, që janë karakterizuar nga shpërngulje të vazhdueshme, kanë popullsi relativisht të moshuar. Procesi i plakjes demografike ka pasoja të rëndësishme edhe në ecurinë e kontingjenteve të popullsisë në moshë pune, të cilat janë burimi kryesor i fuqisë punëtore.

2.3.4. Përbërja e popullsisë sipas moshës

Për periudhën e paraqirimit nuk disponohet asnjë e dhënë, jo vetëm për përbërjen e popullsisë aktive sipas moshës, por as edhe për numrin dhe strukturat më të thjeshta të saj. Të dhënat e para i përkasin regjistrimit të popullsisë së vitit 1950. Tabela e mëposhtme jep një ide mbi strukturën sipas moshës dhe profesionet e veçanta të regjistruara në vitin 1950.

Tabela 2.21. Tiparet e strukturës së moshës në regjistrimin e vitit 1950

(në përqindje)

Emërtimi	Struktura sipas moshës			
	Gjithsej	Nën 17 vjeçare	17 – 39 vjeçare	40 vjeçare e lart
Popullsia aktive gjithsej	100.0	10.8	54.9	34.3
Punëtorë	100.0	7.5	58.4	34.1
Bujq e blegtorë	100.0	13.5	46.1	40.4
Mekanikë, elektrikistë, shoferë dhe traktoristë	100.0	6.0	74.0	20.0
Nëpunës	100.0	2.2	77.2	20.6
Mësues	100.0	4.4	81.0	14.6
Mjekë, dentistë, farmacistë, inxhinierë, agronomë dhe klerikë	100.0	1.6	33.6	64.8

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Gjendja e rëndë ekonomike e familjeve, vështirësitë për sigurimin e elementeve minimale të jetesës si dhe shkalla e ulët e shpërndarjes së arsimit, kishin bërë që në tregun e punës të kishte fuqi punëtore me moshë shumë të re dhe të pakualifikuar. Niveli i ulët i zhvillimit të forcave prodhuese dhe ndryshimi i ngadaltë i përbërjes profesionale e arsimore të popullsisë, nuk e kushtëzonin modifikimet e ndjeshme në strukturën e popullsisë aktive sipas moshës. Shenjat e kësaj gjendjeje arrijnë deri në vitin 1950, e cila prezanton një

pamje të popullsisë aktive me një strukturë të moshave tepër të shpërndara, ku një peshë të konsiderueshme e zënë jo vetëm popullsia e moshuar, por edhe moshat e reja. Rreth 34 përqind e kësaj popullsie i takonte moshave më të reja se 25 vjeçare, 31 përqind i takonte grupmoshave 25 – 39 vjeçare, 24 përqind grupmoshave 40 – 55 vjeçare dhe 11 përqind të popullsisë aktive i takonte grupmoshës së të moshuarve mbi 55 vjeç. Në regjistrimin e vitit 1950 spikasin dy grupe të inteligjencës së kësaj kohe të cilët ishin të formuar në periudhën e para çlirimit dhe këto janë: mësuesit dhe mjekët, dentistët, farmacistët, inxhinierët, agronomët dhe klerikët.

Sipas të dhënave të vitit 1960, veçanërisht në qytet vihet re një ndryshim në strukturën e popullsisë aktive sipas moshave dhe arsyeja kryesore është zgjerimi i arsimit dhe sidomos e përhapjes së shkollave të mesme, e cila, duke tërhequr një pjesë të mirë të forcave të afta për punë, do të shpinte në ngushtimin e kufijve të moshës së kontigjenteve të punës. Në krahasim me vitin 1950, numri i nxënësve të shkollave të mesme me shkaputje nga puna ishte trefishuar, nga 75 përqind që kishte qenë gjatë kësaj periudhe rritja e përgjithshme e numrit të nxënësve e studentëve. Edhe arsimi tetëvjeçar do të ishte një faktor i rëndësishëm për uljen e shkallës së pjesëmarrjes së fëmijëve në popullsinë aktive të vendit. Në vitin 1950 krahët e punës në moshë më të vogël se 16 vjeçare zinin 8.1 përqind të popullsisë aktive, kurse në vitin 1960 ato zinin vetëm 4.3 përqind. Në vitin 1979, popullsia aktive jashtë moshës së punës do të përbënte vetëm 2.1 përqind të numrit të përgjithshëm të punonjësve, kurse struktura e popullsisë aktive sipas grupmoshave kryesore, paraqitet si më poshtë:

Tabela 2.22. Struktura e popullsisë aktive sipas grupmoshave në vitin 1979

(në përqindje)

Grupmoshat	Gjithsej
<i>Gjithsej</i>	<i>100.0</i>
Deri 19 vjeçare	15.3
20 – 29 vjeçare	32.8
30 – 39 vjeçare	24.4
40 – 49 vjeçare	18.2
Mbi 50 vjeçare	9.3

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Nga tabela dallohet se pesha kryesore e popullsisë aktive i takon grupmoshës 20 – 29 vjeçare. Në qytet kjo strukturë varej së pari nga madhësia e qytetit (numri i banorëve). Ndërsa në qytetet e rretheve të Shkodrës, Durrësit, Tiranës dhe Korçës, mosha mediane e

popullsisë aktive ka qenë nga 33 në 35 vjeç, në qytetet e vogla të rretheve të Pukës, të Lezhës, të Matit, të Gramshit, të Dibrës, të Gramshit, etj.. ky tregues ka qenë më i vogël se 31 vjeç. Përsa i përket fshatit, struktura e popullsisë aktive sipas grupmoshës, është e përcaktuar në përgjithësi nga struktura sipas moshave të popullsisë së përgjithshme. Kështu, në fshatrat e rretheve të Korçës, Kolonjës, të Gjirokastrës dhe të Sarandës, ku popullsia e përgjithshme ka qenë në një moshë relativisht më të moshuar se ajo e rretheve të tjera, edhe popullsia aktive e ka ruajtur këtë tipar, përderisa punonjësit me moshë më të madhe se 40 vjeçare në këto rrethe zënin 29.4 – 32.2 përqind nga 14.9 përqind që ka qenë mesatarja e vendit për fshatin (Misja, Vejsiu & Bërxfholi, 1987:5). Me industrializimin e vendit, në ato rrethe ku popullsia aktive fshatare u merrte në një masë relativisht të gjërë me punë në sektorët e industrisë, ndërtimit, transportit, tregtisë, etj. struktura e popullsisë aktive sipas grupmoshave, filloi të kishte edhe tiparet e këtyre degëve.

2.3.5. Struktura e popullsisë sipas gjinisë

Sipas Misjas, Vejsiut & Bërxfholit, (1987) rregullisht linden më shumë meshkuj se femra dhe raporti midis tyre ndryshon shumë pak nga njëri vend në tjetrin. Kështu, po të qëndronin të gjithë faktorët e tjerë të pandryshueshëm, atëherë struktura e popullsisë sipas gjinisë do të përcaktohej vetëm nga koeficienti i maskulitetit në çastin e lindjes. Në kushte të tilla, në të gjitha vendet, do të mbizotëronte numri i meshkujve dhe raporti meshkuj – femra në të gjitha moshat dhe në popullsinë e përgjithshme do të mbetej e pandryshuar.

Tabela 2.23. Koeficienti i maskulitetit, të dhënat e regjistrimit të popullsisë, vitit 1979

Nr.	Grupmoshat	Koeficienti i maskulitetit për 1,000 femra
1	0 – 14 vjeçare	1,075
2	15 – 29 vjeçare	1,090
3	30 – 44 vjeçare	1,143
4	45 – 59 vjeçare	1,048
5	60 – 74 vjeçare	893
6	Mbi 75 vjeçare	692

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Por përveç lindshmërisë, një ndikim po kaq të madh ka edhe vdekshmëria që në kushtet e zhvillimit normal demografik, për çdo moshë është më e lartë tek meshkujt. Kështu vetëm me veprimin e lindshmërisë e të vdekshmërisë, raportet midis popullsisë mashkullore e asaj femërore do të formoheshin në këtë mënyrë: Në vitet e para të jetës si pasojë e lindjeve të

shumta, krijohet një tepricë e natyrshme e numrit të meshkujve, por për shkak të vdekshmërisë më të lartë mashkullore, kjo tepricë gradualisht vjen duke u zvogëluar deri aty ku në një moshë të caktuar arrihet ekuilibri midis gjinisë (në kushte normale, ky ekuilibër është midis viteve '20 dhe '30 të jetës). Meqenëse edhe pas kësaj moshe, vdekshmëria mashkullore vazhdon të qëndrojë më e lartë se tek femrat, krijohet një tepricë e popullsisë femërore që vjen duke u thelluar me rritjen e moshës. Kështu pra, mbizotërimi femrave në popullsinë e përgjithshme do të varet nga shkalla e diferencimit të vdekshmërisë femërore përkundrejt vdekshmërisë mashkullore dhe nga pesha që zënë moshat e mëdha në popullsinë e vendit. Në Shqipëri, në të kaluarën e saj dhe për shumë kohë pas çlirimit, vdekshmëria femërore në vitet e para të jetës ka qenë më e lartë dhe kthesa në këtë tregues arrihej në moshë relativisht të mëdha. Sidoqoftë, tepricat e femrave në moshat e mëdha të popullsisë, nuk kanë atë peshë sa të krijojnë përmbyse në strukturën e popullsisë së përgjithshme sipas gjinisë.

2.3.6. Zhvillimi i familjes dhe aspektet demografike të saj

Në aspektin e madhësisë numerike dhe të strukturës së familjes, prirja kryesore e zhvillimit të saj gjatë periudhës së regjimit totalitar, ka qenë në përgjithësi rritja e numrit të familjeve dhe zvogëlimi i numrit mesatar të pjesëtarëve të saj, si pasojë e ndarjes së familjeve të mëdha me shumë kurora në familje më të thjeshta.

Tabela 2.24. Numri i familjeve 1945 – 1976

Vitet	Popullsia		
	Gjithsej	Qytet	Fshat
1945	1,122,000	238,800	883,200
1950	1,218,900	249,800	969,100
1960	1,625,378	502,883	1,122,495
1965	1,865,300	620,000	1,245,300
1970	2,160,500	687,500	1,473,000
1973	2,322,600	746,300	1,576,300
1976	2,485,121	807,422	1,677,699

Burimi: F. 495, V. 1976, D. 174, fl. 7. Arkiva e shtetit, 2015.

Si në zonat rurale, ashtu edhe në zonat urbane popullsia u shtua me ritme të shpejta që nga viti 1945 e deri në vitin 1976. Po kështu u vazhdua edhe në vitet në vazhdim deri në fillim të viteve '90.

Tabela 2.25. Numri i pjesëtarëve për një familje 1945 – 1989

Vitet	Nr. i familjeve	Nr. mesatar i pjesëtarëve për një familje
1945	196,850	5.7
1950	211,615	5.8
1960	279,805	5.8
1965	318,306	5.9
1970	362,185	6.0
1973	403,600	5.7
1976	444,500	5.6
1979	463,333	5.6
1989	675,456	4.7

Burimi: The Demographic Development in PSR of Albania, Misja. V, Vejsiu. Y, Berxholi. A, 1991; dhe F. 495, V. 1976, D. 174, fl. 7. Arkiva e shtetit, 2015.

Zhvillimi numerik i familjes duhet parë si një proces mbi të cilin kanë vepruar një sërë faktorësh, ku shpesh herë edhe me drejtime të kundërta dhe jo gjithmonë në mënyrë të menjëhershme. Kështu, procesi pozitiv i rritjes së nivelit të lindshmërisë që karakterizoi 15 vitet e para të periudhës së Paraçlirimit, shpjegon prirjen e rritjes së madhësisë mesatare të familjes. Ndikimi i këtij faktori ka qenë i fuqishëm në fshat ku madhësia mesatare e familjes u rrit nga 6 në 6.1 pjesëtarë. Por periudha 1945 – 1950 u karakterizua edhe nga rritja e madhe e numrit të martesave, ku në vitin 1948 niveli i martesave arriti në 15.1 për 1,000 banorë. Ky faktor ndikoi në shtimin e numrit të familjeve të reja, të cilat duke pasur pak fëmijë në vitet e para, sollën uljen e madhësisë e mesatare të familjes. Në fshat, procesi i zvogëlimit numerik të familjes është shfaqur më vonë si pasojë e prezencës më të madhe të forcës së traditës. Vitet 1950 – 1960 i cili përkon me vitet e industrializimit të vendit, sollën lëvizjen e popullsisë nga fshati në qytet. Kjo lëvizje solli në qytet krahun e punës nga fshati dhe kryesisht popullsinë e grupmohave të reja. Ndikimi i migrimit nga fshati në qytet në madhësinë dhe në strukturën e familjes, shfaqet në dy drejtime: Në zvogëlimin e madhësisë mesatare të familjeve nga të cilat ata largohen, dhe në krijimin e familjeve të reja në qytet, të cilat duke pasur në fillim një numër të vogël fëmijësh, sollën zvogëlimin e madhësisë mesatare të përgjithshme të familjes. Të dhënat statistikore tregojnë se ndërsa në qytet numri i familjeve u rrit 32.7 përqind, në fshat rritja ishte 19.3 përqind. Ky është një nga faktorët për të shpjeguar rritjen e madhësisë mesatare të familjes në periudhën 1960 – 1969, si në qytet ashtu edhe në fshat. Një rol të madh ka luajtur edhe niveli i lindjeve, ku në gjysmën e parë të dhjetëvjeçarit 1961 – 1970, ai qëndronte në nivelin 38,5 për 1,000 banorë. Në vitin 1969 çdo familje kishte mesatarisht 2,5 fëmijë të moshës nën 15 vjeç, kurse në vitin 1960 çdo familje kishte 2,3 fëmijë. Periudha 1976 – 1980 u shoqërua me zvogëlim të numrit mesatar të fëmijëve dhe me rritje të madhe të numrit të martesave ku niveli mesatar i tyre ishte 8,0 martesa për 1,000 banorë, nga 7,5 për 1,000 banorë që ishte ky tregues gjatë viteve 1966 – 1970. Shtimi i shpejtë i numrit të familjeve dhe zvogëlimi i

madhësisë mesatare të tyre, si në qytet, ashtu edhe në fshat, u shoqëruan edhe me ndryshime të tjera në përbërjen dhe në strukturën e saj (Misja & Vejsiu 1984:6).

2.3.7. Lëvizja horizontale e popullsisë

Pas Luftës së Dytë Botërore, Shqipëria përjetoi ndryshime të mëdha politike dhe mbeti një vend komunist e më pas socialist për më shumë se katër dekada. Në periudhën 1945 – 1990 migracioni ndërkombëtar ishte i ndaluar dhe lëvizja e brendshme e popullsisë ishte rreptësisht e kontrolluar dhe e planifikuar. Migracioni rural – rural mbizotëroi në pesë vitet e para duke pasqyruar reformën agrare të kohës dhe rritjen e popullsisë urbane të viteve 1950 – 1955 (Bërxfholi, 2000). Kjo rritje e popullsisë urbane kishte të bënte me migracionin rural – urban dhe ndryshimet e reja administrative që erdhën nga zhvillimi i industrive të reja në zonat e reja urbane (UNDP Shqipëri, 2000). Gjatë viteve ‘60 pati shumë ndryshime demografike në nivel rural – urban për shkak të reformave të reja të ndërmarra nga autoritetet si një përpjekje për të ruajtur popullsinë rurale dhe duke filluar politika minimale urbanizimi. Përpjekjet për të ekuilibruar cilësinë e jetesës në zonat urbane dhe rurale ishin artificiale sepse treguesit social – ekonomik të zonave rurale mbetën më të këqija se ato të zonave urbane. Megjithatë autoritetet arritën të kontrollonin migracionin rural – urban në vitet ‘60 dhe lëvizjet e brendshme administroheshin dhe kryheshin brenda të njëjtit rajon (migracion brenda rajonit). Sipas Vullnetarit (2007) shumica e migrantëve të brendshëm ishin në moshë të re (19 – 30 vjeçare), meshkuj të kualifikuar dhe gjysmë të kualifikuar. Veç kësaj, regjistrimet e popullsisë në periudhën 1979 – 1989 tregojnë për një prirje të femrave për të migruar në zonat urbane duke synuar arsimim dhe punë më të mirë, mundësi të cilat ekzistonin vetëm në këto zona (Dragoti dhe Hoxha, 2008). Forma më e rëndësishme e lëvizjes hapësinore të popullsisë në kohën e regjimit diktatorial ishte lëvizja e përhershme e popullsisë, në formën e migrimit të brendshëm, midis zonave të ndryshme fshat – qytet, qytet – fshat dhe qytet – qendra të reja ndërtimi e prodhimi. Forma e lejuar e emigrimit të njerëzve nuk ekzistonte për shkak të politikës tepër shtrënguese dhe të mbyllur që ndoqi regjimi i atëhershëm ndaj vendit. Lëvizja e popullsisë midis rretheve dhe zonave të ndryshme të vendit në etapa të caktuara, ka pasur intensitet e drejtime të ndryshme, të kushtëzuara këto nga veçoritë e zhvillimit ekonomik – shoqëror të secilës prej tyre. Në vitet 1945 – 1950 si detyrë kryesore ka qenë zhvillimi ekonomik e shoqëror i vendit, rindërtimi i ekonomisë së shkatërruar nga lufta, rivendosja e lidhjeve të transportit ekzistues si dhe shtimi i prodhimit në sektorët më të rëndësishëm të ekonomisë, miniera, në industri dhe në bujqësi. Këto detyra të zhvillimit ekonomik – shoqëror gjeografikisht kishin një shtrirje të gjerë, por për realizimin e tyre kërkohej burime pune të cilat përballoheshin kryesisht nga potenciali i vetë zonës. Megjithatë, në drejtim të disa zonave ku ishin dhe kantieret më të rëndësishme të ndërtimeve, veçanërisht në vitet 1949 – 1950, pati dhe lëvizje të popullsisë. Pjesa më e madhe e tyre u vendos në qendrat e reja të prodhimit, se sa në qytetet ekzistuese. Prandaj dhe shtimi i përgjithshëm i popullsisë në qytete në vitin 1950 ishte vetëm 6 përqind më i madh se në vitin 1945, duke u shtuar me një ritëm mesatar vjetor prej rreth 1.2 përqind pothuajse në kufijtë e shtimit natyror të vetë asaj popullsie. Vetëm qytetet Elbasan e Vlorë e rritën popullsisë në vitin 1950 me 12 përqind më shumë se

në vitin 1945. Kurse qendrat e reja të prodhimit që më vonë u bënë qendra qytetare industriale, kanë pasur ritme më të ndjeshme si Selenica me 26 përqind, Rubiku me 23 përqind, Patosi me 8 përqind, Kurbneshi u krijua si qendër e re, etj.. Në intervalin kohor 1951 – 1960 vihet re në përgjithësi, një lëvizje e vrullshme e popullsisë midis krahinave dhe rretheve të ndryshme të vendit. Rol në këtë dukuri ka luajtur rishpërndarja e popullsisë nën ndikimin e drejtpërdrejtë të zhvillimit të industrisë, të ndërtimeve, të transportit dhe të degëve të tjera, të cilat çuan në rritjen e kërkesës për fuqi punëtore. Në këto kushte pati një rritje të numrit të migrimit të brendshëm të përhershëm të popullsisë me një masë 2.7 përqind më të madhe se në periudhën 1946 – 1950. Pjesa më e madhe e popullsisë së migruar ishte nga rajoni jugor, juglindor e verilindor. Ajo u vendos kryesisht në Ultësirën Perëndimore dhe në rajonet mineral – mbajtëse në pjesën veriore të vendit tonë, veçanërisht në qytetet dhe në qendrat industriale të këtyre zonave në të cilat u përqendrua 63.2 përqind e gjithë lëvizjes migratore të përhershme të popullsisë gjatë intervalit kohor 1951 – 1960. Si pasojë e kësaj lëvizjeje, u bë e mundur që popullsia banuese nëpër qytete, në vitin 1960, të ishte dy herë më e madhe se ajo e regjistruar në vitin 1951. Ritmi mesatar vjetor i shtimit të popullsisë qytetare gjatë këtyre viteve ishte 5.6 përqind ose 2.7 herë më i lartë se shtimi natyror i vetë kësaj popullsie. Pjesa tjetër e popullsisë që u përfshi në lëvizjet hapësinore të përhershme dhe të përgjithshme u përqendrua në zonat fshatare, e në mënyrë të veçantë në fushat dhe në luginat ku u ngritën ndërmarrjet bujqësore të atëhershme. Kjo gjë ndikoi që në rrethet Durrës, Tiranë, Lushnje, Berat, Fier, Elbasan, disi në Krujë e në Lezhë si dhe në zonën fshore të Shkodrës, lëvizja migruese të ishte tepër pozitive, duke ndikuar kështu në shtimin e përgjithshëm të popullsisë me ritëm shumë të shpejtë se sa ai i shtimit natyror. Ndërsa në rrethe të tilla si Saranda, Gjirokastra, Tepelena, Përmeti, Korça, Kolonja, Pogradeci, Dibra e Kukësi, lëvizja migruese ka qenë negative duke shkaktuar një shtim të përgjithshëm me ritëm më të ngadaltë se sa shtimi natyror. Nëse analizohet kjo dukuri sipas ndarjes qytet – fshat, vihet re se në të gjitha ndarjet administrative në fshat, lëvizja migruese ka qenë negative, kurse në qytet ka qenë pozitive, duke dhënë kështu një shtim të përgjithshëm të popullsisë qytetare më të lartë se vetë shtimi natyror i saj. Më e spikatur ka qenë kjo dukuri në vitet 1951 – 1960 nën ndikimin e drejtpërdrejtë të politikës së atëhershme të industrializimit të vendit (Misja, Vejsiu & Bërxfholi, 1987:3). E gjithë kjo lëvizje hapësinore e popullsisë, ka qenë e planifikuar dhe e kontrolluar rreptësisht nga instancat shtetërore të regjimit diktatorial. Të gjitha këto dukuri çuan në shtimin e përgjithshëm të popullsisë deri në vitin 1990.

Tabela 2.26. Popullsia banuese e qyteteve

(Në mijë)

Qytetet	Mesatarja vjetore		
	1/04/1969	7/01/1979	2/04/1989
			1989
			1990

Tirana	152.7	189.0	238.1	239.4	243.0
Durrësi	49.2	66.2	82.7	83.3	85.4
Elbasani	39.1	61.2	80.7	81.1	83.3
Shkodra	52.2	65.0	79.9	80.2	81.8
Vlora	45.5	56.2	71.7	72.1	73.8
Korça	45.1	52.8	63.6	64.1	65.3
Berati	24.7	33.4	42.9	43.0	43.8
Fieri	22.0	33.1	43.1	43.8	45.2
Lushnja	18.1	22.0	29.8	30.3	31.5
Gjirokastra	15.9	19.4	24.2	24.4	24.9
Pogradeci	9.8	13.0	19.3	19.4	20.1
Saranda	7.4	10.9	15.7	15.9	16.4
Kruja	7.2	9.6	13.0	13.2	13.6
Kukësi	7.3	9.5	13.5	13.8	14.3
Peshkopia	5.6	7.8	12.3	12.5	13.3
Burreli	3.7	6.4	10.4	10.5	11.2
Lezha	4.1	6.9	10.3	10.4	10.6
Gramshi	3.3	5.3	7.7	7.8	8.2
Përmeti	4.3	5.3	7.3	7.4	7.6
Çorovoda	3.3	5.2	7.5	7.6	7.9
Tepelena	3.7	4.8	7.0	7.1	7.4
Bajram Curri	2.8	4.8	7.4	7.4	7.8
Librazhdi	2.7	3.2	5.0	5.1	5.3
Erseka	2.4	3.3	4.6	4.7	5.1
Rrësheni	1.4	2.7	4.1	4.0	4.4
Puka	1.9	2.2	3.0	3.0	3.1

Kavaja	17.6	20.9	25.2	25.2	25.6
Kuçova	14.0	17.2	21.7	21.8	22.3
Patosi	8.4	11.6	15.9	16.1	16.7
Laçi	5.5	9.5	12.5	13.1	13.6
Cërriku	7.1	8.5	10.5	10.6	10.9
Shijaku	6.0	7.7	9.4	9.6	9.8
Poliçani	2.4	6.2	8.9	9.1	9.4
Delvina	5.3	6.6	8.1	8.2	8.5
Fushë Kruja	3.9	3.1	7.3	7.3	7.5
Selenica	5.4	5.8	6.8	6.9	7.1
Memaliaj	4.4	5.1	6.7	6.8	7.0
Peqini	4.7	5.8	6.6	6.6	6.8
Bulqiza	2.1	4.3	6.5	6.6	7.0
Mamurasi	-	4.5	5.8	5.8	5.9
Ballshi	-	3.7	5.7	5.8	6.1
Roskoveci	-	4.7	5.6	5.6	5.8
Bilishti	4.0	4.6	5.5	5.6	5.7
Kamza	-	-	5.4	5.4	5.6
Himara	-	2.4	4.6	4.6	4.7
Ura Vajgurore	-	2.9	4.2	4.3	4.4
Rrogozhina	2.3	3.1	3.4	4.0	4.2
Maliqi	3.2	3.2	3.9	3.9	4.0

Burimi: Vjetari statistikor i Shqipërisë, 1991.

Në rrethet e Ulëtësirës Perëndimore, në vitin 1960 kishte 60 përqind më shumë popullsi se në vitin 1945 e cila përbënte 54.2 përqind të popullsisë së vendit, kur më 1945 përbënte 49 përqind. Ritmi i shtimit të përgjithshëm këtu ka qenë 3.2 përqind. Në këtë zonë juglindore deri në vitin 1960 popullsia u rrit me 28.5 përqind dhe në tërë popullsinë e vendit zinte 16.4 përqind, kur në vitin 1945 zinte 17.9 përqind. Ritmi mesatar vjetor i shtimit të popullsisë ka

qenë 1.7 përqind. Krahina Malore Veriore e ka pasur ritmin mesatar vjetor të shtimit të popullsisë 1.3 përqind, duke bërë të mundur që popullsia të rritej me 22 përqind, por pesha në kontekstin e gjithë popullsisë së vendit të ulej nga 6.3 përqind në 5.7 përqind. Shtim të ndjeshëm, përveç rretheve të Ultësirës Perëndimore, kanë pasur edhe rrethet e Malësisë Pukë – Mirditë me 31.5 përqind kundrejt vitit 1945, duke pasur një ritëm mesatar vjetor rritjeje prej 1.9 përqind, duke qenë pranë limiteve të shtimit natyror. Rajoni malor i jugut ka pasur masë të ulët të shtimit të përgjithshëm të popullsisë me rreth 19.7 përqind. Në rajonin e jugut të Shqipërisë pesha e popullsisë në kuadrin e popullsisë së të gjithë vendit ra nga 15.7 përqind në 13.7 përqind. Intervali kohor 1961 – 1985 është karakterizuar nga një pamje tjetër e zhvillimit hapësinor të popullsisë. Për shkak të vendosjes së mëparshme të popullsisë në qytetet dhe qendrat e reja të prodhimit, fuqia punëtore në këtë periudhë, përballohej nga vetë popullsia e qytetit. Kjo solli që tërheqja e krahut të punës nga fshati të vijë e të pakësohej gjithnjë e më shumë. Shtesa natyrore e popullsisë fshatare ka qenë shumë më e lartë se masa e largimit. Migrimi nga zonat fshatare zbriti nga 68.5 përqind në vitet 1945 – 1950 në 14.2 përqind të shtimit natyror në vitet 1970 – 1985. Nëse shqyrtohet lëvizja hapësinore e popullsisë sipas ndarjes qytet – fshat, shihet se në intervalin kohor 1960 – 1969, popullsia banuese në qytetet e të gjitha rretheve ka pasur rritje pozitive të migrimit, proces ky që ka sjellë ritmin e lartë të shtimit të përgjithshëm të popullsisë. Ky ritëm bëri të mundur që popullsia banuese në qytetet e të gjithë vendit në vitin 1969, të rritej me 48.6 përqind ndaj vitit 1960 kur popullsia e vendit u shtua me 27.2 përqind. Nivelin më të lartë të migrimit pozitiv të popullsisë banuese në qytete e kanë pasur rrethet Skrapar, Librazhd, Krujë, Kukës, Dibër, Lezhë, Gramsh, Tropojë, Mirditë, Përmet e Sarandë. Këto kanë qenë njësi administrative – tokësore, në të cilat ose ishin ngritur qendra të reja banimi, qytetare, ose si pasojë e ndërtimeve të ndryshme industriale (Kukës, Laç, Rubik, Kurbanesh, Librazhd e Gramsh), të jetë shtuar edhe numri i banorëve me të ardhur nga rajonet e tjera të Shqipërisë. Nivel më të ulët të migrimit pozitiv e kanë pasur qytetet e rretheve Shkodër, Mat, Durrës, Tiranë, Berat, Korçë e Gjirokastrë. Njësitë e tjera administrative e kanë pasur rritjen migruese pozitive rreth mesatares së të gjithë vendit. Njëkohësisht, afërsisht të gjitha njësitë administrative me përjashtim të rretheve Krujë, Durrës, Tiranë e Lushnjë, e kanë pasur rritjen migruese, negative të popullsisë banuese në fshat, por niveli i kësaj rritjeje ka qenë i tillë që ka lejuar shtimin e vazhdueshëm të popullsisë fshatare, gjithmonë në rritje. Rrethet Krujë, Durrës, Tiranë dhe Lushnjë kanë pasur edhe për popullsinë fshatare një rritje migruese pozitive që u ka siguruar një shtim të përgjithshëm të popullsisë respektivisht me 7.5 përqind, 1.8 përqind, 10.8 përqind dhe 0.2 përqind më të lartë se shtimi natyror i vetë popullsisë fshatare të çdo njësie. Njësitë e tjera patën rritje migruese negative, e cila ndikoi në shtimin e përgjithshëm të popullsisë fshatare me një nivel nga 1.7 përqind në rrethin e Pukës e deri me 122.8 përqind në rrethin e Kolonjës më të ulët se shtimi natyror i tyre. Për të gjithë vendin shtimi i përgjithshëm i popullsisë fshatare ka qenë 16.5 përqind më i ulët se sa shtimi natyror i saj. Nëse mund t'i gruponim njësitë administrative – tokësore sipas nivelit të rritjes migruese të popullsisë banuese në fshat, do të vinim re se:

Në grupimin e parë, me tregues më të vogël se mesatarja e vendit, përfshiheshin njësitë si: Pukë, Shkodër, Lezhë, Mat, Elbasan, Fier, Berat dhe Pogradec.

Në grupimin e dytë, me tregues mesatar së gjithë vendit, përfshiheshin njësitë Tropojë e Vlorë.

Në grupimin e tretë, me tregues mbi mesataren e vendit, përfshiheshin njësitë: Kukës, Dibër, Librazhd, Gramsh, Përmet, Skrapar, Tepelenë, Kolonjë, Korçë, Sarandë e Gjirokastrë. Edhe gjatë vitit 1970 vihet re e njëjta dukuri në tiparet e lëvizjes migruese të popullsisë. Në intervalin kohor 1970 – 1985, në kuadrin e të gjithë popullsisë së njësive administrative, vihet re se rritja migruese ka qenë pozitive në rrethe të tilla si: Tropoja, Kukësi, Puka, Lezha, Mirdita, Durrësi, Kruja, Tirana, Elbasani, Librazhdi, Fieri dhe Skrapari, ku siç shihet përfshihen edhe njësi administrative të rajoneve të larta malore, rrjedhë kjo edhe e shfrytëzimit të pasurive të natyrës në këto rajone. Njësi me rritje migruese negative kanë qenë rrethet si: Dibër, Vlorë, Tepelenë, Përmet, Korçë, Kolonjë, Sarandë e Gjirokastrë, ku kjo rritje lëviz në kufijtë nga 5.3 përqind të shtimit natyror në rrethin e Dibrës, e deri në 20 përqind në rrethin e Përmetit. Po të analizohet rritja migruese sipas ndarjes qytet – fshat, vihet re se ndërsa në vendbanimet qytetare, për të gjitha njësitë administrative ka pasur një rritje migruese pozitive, në fshat, në përgjithësi, ka pasur një rritje migruese negative. Kjo gjë tregon se, në këtë kohë, një pjesë e popullsisë fshatare, ka lëvizur drejt qyteteve. Kjo lëvizje nuk ka qenë e madhe, dhe plotësisht e kontrolluar nga planet shtetërore të asaj kohe. Në të gjitha njësitë administrative rritja migruese negative e popullsisë fshatare, nuk ka qenë më shumë se 15 përqind e shtimit natyror të asaj popullsie (Misja, V. Vejsiu, Y. & Bërxfholi, A. 1987:5).

2.3.8. Lëvizja vertikale e popullsisë

Përveç lëvizjes hapësinore të popullsisë sipas njësive administrativo – tokësore, midis zonave gjeografike, dhe sipas ndarjes qytet – fshat, ka qenë edhe lëvizja hapësinore vertikale e popullsisë midis niveleve hipsometrike. Në përgjithësi kjo është një lëvizje e popullsisë nga zonat e larta malore e kodrinore, drejt fushave, luginave e qyteteve. Vihet re se numri më i madh i popullsisë në këtë periudhë, është i përqendruar në lartësinë nga 0 deri në 100 m mbi nivelin e detit me 37.36 përqind. Pastaj sipas niveleve të ndryshme hipsometrike vijon në lartësinë 101 – 300 m mbi nivelin e detit me 22.93 përqind, në lartësinë 301 – 600 m me 16.55 përqind, 601 – 1,000 m me 19.32 përqind dhe në lartësinë mbi 1,000 m mbi nivelin e detit me 3.84 përqind. Nëse grupohet shpërndarja hipsometrike e popullsisë sipas tipeve të relievit, vihet re se në zonat fushore (0 – 300 m mbi nivelin e detit) ka qenë e përqendruar 60.29 përqind e të gjithë popullsisë së vendit, në një shtrirje territoriale që zinte rreth 29.92 përqind të vendit. Në zonat kodrinore (301 – 1,000 m mbi nivelin e detit) zinte 35.87 përqind të popullsisë së përgjithshme në 41.45 përqind të sipërfaqes së vendit, kurse në zonat malore (mbi 1,000 m mbi nivelin e detit) me 3.84 përqind të popullsisë në 28.63 përqind të sipërfaqes së vendit tonë.

Tabela 2.27. Popullsia e vendit tonë sipas lartësisë së terrenit, 1945 – 1979*(në përqindje)*

Vitet	Lartësitë				
	0 – 100 m	101 – 300 m	301 – 600 m	601 – 1,000 m	Mbi 1,000 m
30 qershor 1945	30.12	18.14	20.53	25.10	6.11
3 shtator 1950	29.60	17.73	20.51	25.80	6.35
2 tetor 1955	31.89	21.62	18.27	23.33	4.89
2 tetor 1960	33.82	22.51	17.12	22.20	4.35
1 prill 1969	37.34	22.03	16.30	19.98	4.15
Janar 1979	37.36	22.93	16.55	19.32	3.84

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Kjo dukuri lidhet ngushtë me përqendrimin e qyteteve në zonat fushore të vendit si dhe me zhvillimin e bujqësisë, të industrisë dhe të degëve të tjera të ekonomisë në po këto zona.

Tabela 2.28. Rritja e numrit të popullsisë sipas hipsometrisë së rajoneve gjeografike, 1945 – 1979*(në përqindje)*

Rajonet	Lartësitë				
	0 – 100 m	101 – 300 m	301 – 600 m	601 – 1,000 m	Mbi 1,000 m
Ultësira Perëndimore	286.0	328.56	177.72	246.0	-
Gropat Juglindore	-	483.28	204.70	183.77	127.52

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Nga tabela e mësipërme vihet re se niveli hipsometrik 101 – 300 m është dalluar për ritmin më të shpejtë të shtimit natyror të popullsisë, madje në Ultësirën Perëndimore, Gropat juglindore, në Luginën e Matit dhe të Drinit të Zi, ky ritëm ka qenë më i shpejtë se mesatarja e të gjithë vendit. Kjo dukuri është e lidhur në radhë të parë, me shtimin e shpejtë në këtë lartësi të popullsisë banuese në qytete, por edhe me shtimin e popullsisë fshatare (Misja, Vejsiu & Bërxfholi, 1987:3)

2.3.9. Veçoritë gjeografike të qyteteve dhe fshatrave dhe të popullsisë së tyre

Ndryshimet e mjedisit gjeografik nga procesi i urbanizimit dhe i industrializimit të vendit në periudhën e diktaturës u reflektuan edhe në shtrirjen më të gjerë gjeografike të qyteteve. Kështu në periudhën e Para Çlirimit mbi gjysma e numrit të qyteteve ishte e përqendruar në Ultësirën Perëndimore. Por pas kësaj periudhe, bie pesha specifike e kësaj zone në numrin e qyteteve si pasojë e ngritjes së qendrave të reja qytetare në rajone të tjera të vendit. Kështu në vitin 1955 ra në masën 46 përqind dhe në vitin 1985 në 43.8 përqind. Në fushëgropat juglindore në vitin 1987 gjendeshin 13.6 përqind e numrit të qyteteve dhe 11 përqind e numrit të popullsisë qytetare. Në vitin 1985, në pjesën jugore të Shqipërisë ishte përqendruar 18.2 përqind e numrit të qyteteve dhe 7 përqind e numrit të popullsisë qytetare. Kjo rritje kishte ardhur si pasojë e krijimit të qyteteve të reja. Në këtë zonë si dhe në fushëgropat juglindore shumica e qyteteve janë të vogla dhe vetëm një qytet përfshihet në grupin e qyteteve mesatare dhe ky qytet është Gjirokastra. Në fushëgropat juglindore vetëm qyteti i Korçës futet në grupin e qyteteve të mëdha. Rritje të ndjeshme si në numrin e qyteteve, ashtu edhe në numrin e popullsisë, ka pasur edhe krahina malore veriore dhe qendrore e Shqipërisë. Në këtë zonë ishte përqendruar 24.3 përqind e numrit të qyteteve dhe 8.8 përqind e numrit të popullsisë qytetare. Në këtë zonë kishte qytete krejtësisht të reja të krijuara gjatë regjimit diktatorial, kryesisht si qendra të reja industriale. Duke e studiuar dendësinë e përgjithshme të popullsisë qytetare, vihet re se në Ultësirën Perëndimore, në vitin 1960, ajo ishte 54 banorë për km², kurse në vitin 1979 arriti në 90 banorë për km². Në fushëgropat juglindore, dendësia e përgjithshme e popullsisë qytetare në vitin 1987 ishte 20 banorë për km². Pjesa jugore e Shqipërisë për të njëjtin vit, kishte një dendësi të përgjithshme të popullsisë qytetare prej 17 banorësh për km², kurse pjesa veriore e Shqipërisë prej 7 banorësh për km². Nëse merret për bazë dendësia mesatare e vendit në këto vite, rrethet mund të grupohen në tri grupe të mëdha:

- 1) Rrethet me dendësi të popullsisë deri në 30 banorë për km².
- 2) Rrethet me dendësi mesatare 30 – 40 banorë për km². Këtu përfshihen rrethet e Korçës dhe të Lushnjes.
- 3) Rrethet që kanë një dendësi më të mëdha se mesatarja e vendit. Në këtë grupim janë rrethet Krujë, Durrës, Tiranë, Elbasan, Vlorë, Berat e Fier.

Sipas Misjas, Vejsiut & Bërxfholit (1987), popullsia e Shqipërisë në vitin 1986 ishte e përqendruar në 2,806 vendbanime, në 66 qytete dhe 2,740 fshatra. Rrjeti i qendrave qytetare të banimit ishte zgjeruar nëpërmjet dy rrugëve:

Së pari, si rezultat i kthimit të disa vendbanimeve fshatare në vendbanime qytetare me anë të politikës së industrializimit të vendit.

Së dyti, duke ngritur në disa zona, qendra qytetare krejtësisht të reja. Me këto dy rrugë u rrit edhe numri i qyteteve në Shqipëri.

Gjithashtu u zgjerua edhe rrjeti i qendrave të banuara fshatare, i cili u arrit nëpërmjet disa mënyrave:

Së pari, duke u bazuar në doktrinën e asaj kohe për vendosjen e marrëdhënieve socialiste në bujqësi, në hapjen e tokave të reja, në kolektivizimin e blegtorisë, në ndërtimin e sistemeve ujore, të bonifikimeve, etj., u ngritën një sërë vendbanimesh të reja fshatare në të gjithë vendin.

Së dyti, duke ndërtuar qendra të reja banimi në raste të veçanta siç ishte rasti i ndërtimeve pas tërmetit të 15 prillit 1979, ku në të gjithë Shqipërinë u krijuan rreth 260 vendbanime fshatare.

Duke e analizuar këtë ecure sipas periudhave kohore, vihet re se në intervalin kohor 1945 – 1960 rrjeti i përgjithshëm i qendrave të banimit u zgjerua me 107 qendra të reja, nga të cilat 17 janë qendra qytetare dhe 90 janë qendra të reja fshatare. Dukuri kryesore e kësaj etape ka qenë vendosja e pronës shtetërore mbi pasuritë natyrore dhe objektet ekonomike. Ky proces mori fund në vitin 1947. Pas kësaj iu dha përparësi industrializimit duke e cilësuar industrinë si hallkë kryesore të zhvillimit të vendit. Për pasojë u krijuan disa qendra të reja banimi qytetare si Bulqiza, Miloti, Ulza, Patosi, Memaliaj, Maliqi, Cërriku, Selenica dhe Kuçova si qendra të mirëfillta industriale, të industrisë nxjerrëse, përpunuese dhe të industrisë së lehtë. Në këtë kohë u krijuan edhe disa qendra të reja qytetare të banimit si qendra të njëjësive të reja administrativo – tokësore. Të tilla qendra qytetare ishin Bajram Curri, Burreli, Puka, Rrësheni, Gramshi, Erseka dhe Çorovoda.

Në intervalin kohor 1961 – 1970, u krijuan përsëri 17 qendra të reja banimi qytetare si Fushë – Arrëzi, Laçi, Ballshi, Kurbneshi, Fushë – Kruja, Vora, Poliçani, etj. të ngritura në ish vendbanimet e mëparshme fshatare apo në rajone krejtësisht të lira. Në përgjithësi këto qendra të reja qytetare u ngritën si qendra të industrisë së rëndë, nxjerrëse e përpunuese apo të industrisë së lehtë.

Nga viti 1945 e deri në vitin 1970, edhe bujqësia u dallua në ndryshimet e saj si në strukturë ashtu edhe në hapësirë. Si pasojë e bonifikimeve dhe të sistemeve në fushën e Maliqit, të Myzeqesë, të Zadrimës dhe në fushëgropën e Delvinës, të rivlerësimit të disa zonave kodrinore e malore, u ngritën ekonomi të reja bujqësore në formën e ndërmarrjeve bujqësore dhe të kooperativave. Për rrjedhojë, u ngritën edhe disa qendra të reja fshatare të banimit si Psikovë në rrethin e Përmetit, Vale, Bule në rrethin e Gjirokastrës, Mollas në rrethin e Kolonjës, Akërnja në rrethin e Vlorës, Hoxhara në rrethin e Fierit, Stjari dhe Ksamili në rrethin e Sarandës, Fshati i Rinia në rrethin e Durrësit, Fshati i Ri në rrethin e Shkodrës, etj..

Tabela 2.29. Popullsia në zonat urbane dhe rurale

Në mijë banorë

Vitet	Numri i popullsisë	Popullsia urbane	Në përqindje	Popullsia rurale	Në përqindje
1923	803.9	127	15.9	676.4	84.1
1938	1,040.4	160.0	15.4	880.4	84.6
1945	1,122.0	238.8	21.3	883.2	78.7
1950	1,215.2	249.0	20.5	996.2	79.5
1960	1,607.3	474.3	29.5	1,133.0	70.5
1970	2,135.6	679.7	31.8	1,455.9	68.2
1980	2,671.3	898.2	33.6	1,773.1	66.4
1987	3,082.7	1,066.9	34.6	2,015.8	65.4
1989	3,199.2	1,146.5	35.8	2,052.7	64.2

Burimi: The Demographic Development in PSR of Albania. Misja. V, Vejsiu. Y, Berxholi. A, 1991.

Nga viti 1971 e deri në fund të viteve 80-të u ngritën 50 qendra të reja fshatare, kurse numri i qyteteve u shtua edhe me 8 qendra të reja, ku disa prej të cilave si Krasta në rrethin e Matit dhe Fierza në rrethin e Tropojës, u ngritën në vende krejtësisht të lira si qendra të industrisë së rëndë.

Ndërsa popullsia banuese sipas rretheve e ndarë në qytet e fshat për vitin 1989 paraqitet si më poshtë:

Tabela 2.30. Popullsia banuese sipas rretheve e ndarë në qytet e fshat për vitin 1989

(në mijë)

Rrethet	Popullsia mesatare vjetore		Qytet	Fshat	Përqindja e popullsisë qytetare	Banorë për 1 km ²
	Gjithsej	Femra				
Gjithsej	3,199,233	1,552,922	1,146,506	2,052,727	35.8	111.3
Berat	177,246	85,742	69,165	108,081	39.1	172.5
Dibër	150,484	72,730	19,140	131,344	12.7	96.0
Durrës	246,865	120,212	122,184	124,681	49.5	291.2
Elbasan	243,211	118,466	98,263	144,948	40.4	164.2

Fier	246,394	119,469	71,402	174,992	29.0	209.7
Gramsh	43,855	20,983	7,833	36,022	17.8	63.0
Gjirokastrë	66,626	32,486	26,917	39,709	40.4	58.6
Kolonjë	24,863	11,959	7,058	17,805	28.5	30.9
Korçë	216,038	105,520	73,616	142,422	34.1	99.1
Krujë	107,483	52,169	40,991	66,492	38.1	160.5
Kukës	102,040	49,080	16,794	85,246	16.5	76.7
Lezhë	62,315	30,082	12,499	49,816	20.1	130.0
Librazhd	72,381	35,063	8,660	63,721	12.0	71.5
Lushnjë	135,138	65,639	30,328	104,810	22.4	189.8
Mat	77,102	37,452	14,675	62,427	19.1	74.7
Mirditë	50,709	25,553	7,510	43,199	14.8	58.5
Përmet	39,920	19,040	9,414	30,506	23.6	42.9
Pogradec	71,860	34,835	19,434	52,426	27.0	99.1
Pukë	49,222	23,274	5,872	43,350	12.0	47.6
Sarandë	88,168	42,729	26,353	61,815	29.9	80.4
Skrapar	46,784	22,462	16,699	30,085	35.7	60.4
Shkodër	237,403	115,170	82,688	154,715	34.8	93.9
Tepelenë	50,117	24,159	13,945	36,172	27.7	61.3
Tiranë	370,262	182,580	249,231	121,031	67.3	299.1
Tropojë	45,059	21,329	9,391	35,668	20.8	43.3
Vlorë	177,688	85,739	86,444	91,244	48.6	110.4

Burimi: Vjetari statistikor i R.P.S. të Shqipërisë, Tiranë 1990.

Siç shihet edhe nga tabela popullsia më e madhe e Shqipërisë ka qenë e përqendruar në zonat rurale ku në total është 2,052,727 banorë. Rrethi i Tiranës ka pasur numrin më të madh të popullsisë qytetare me 249,231 banorë, ndërsa rrethi i Shkodrës ka pasur numrin më të madh të popullsisë rurale me 154,715 banorë. Po kështu rrethi i Tiranës ka pasur edhe dendësinë më të madhe me 299.1 banor për km².

2.3.10. Shpërndarja e qendrave të banimit në drejtimin horizontal dhe vertikal

Nëse analizohet shpërndarja e qendrave të banimit sipas zonave gjeografike në këtë periudhë, vihet re se numri më i madh i tyre ishte e përqendruar në Ulëtisrën Perëndimore ku ishte e përqendruar 40.6 përqind e numrit të qendrave të banimit në një territor të barabartë me 30 përqind të sipërfaqes së vendit tonë. Ndërsa numri më i vogël i qendrave të banimit ishte e përqendruar në Krahinën Malore Veriore që në 13.3 përqind të sipërfaqes së vendit gjendeshin 8.2 përqind e numrit të vendbanimeve. Në vazhdim, renditeshin Malësia Pukë – Mirditë dhe Lugina e Matit dhe e Drinit të Zi të cilat së bashku zënë një territor të barabartë me 16.5 përqind të sipërfaqes së vendit ku ishte e përqendruar 14.3 përqind e numrit të qendrave të banimit. Gropat Juglindore dhe Malësia Jugore kishin pothuajse një peshë të barabartë si në numrin e qendrave të banimit, ashtu edhe në sipërfaqen e territorit. Këto diferencime në peshën e numrit të qendrave të banimit në raport me peshën e sipërfaqes, vijnë si rezultat i kushteve gjeografike. Ndryshimet në numrin e vendbanimeve

sipas zonave kishin sjellë ndryshime edhe në dendësinë e qendrave të banimit për njësi të sipërfaqes.

Tabela 2.31. Dendësia e vendbanimeve sipas zonave

(për 100 km²)

Zonat gjeografike	Sipërfaqe në km ²	Dendësia e banimeve					
		1945			1979		
		E përgj.	Fshatare	Qytetare	E përgj.	Fshatare	Qytetare
Ultësira Perëndimore	8,632	13.3	13.2	0.15	12.8	12.4	0.34
Gropat Juglindore	5,762	8.1	8.02	0.07	8.5	8.35	0.16
Krahina Malore Veriore	3,816	5.5	5.47	0.03	5.84	5.74	0.10
Krahina Malore Jugore	5,795	8.5	4.8	0.09	8.9	8.7	0.2
Malësia Pukë – Mirditë	1,902	4.8	4.8	-	7.1	6.8	0.26
Lugina e Matit dhe e Drinit të Zi	2,841	7.7	7.7	0.03	8.9	8.7	0.21
<i>Republika e Shqipërisë</i>	<i>28,748</i>	<i>9.1</i>	<i>9.0</i>	<i>0.08</i>	<i>9.8</i>	<i>9.5</i>	<i>0.2</i>

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Nga të dhënat e mësipërme vihet re se dendësinë më të madhe të rrjetit të vendbanimeve e ka Ultësira Perëndimore si për vendbanimet fshatare, ashtu edhe për ato qytetare. Për të gjithë vendin dendësia e vendbanimeve sipas të dhënave të vitit 1985 ka qenë 9.8

vendbanime për 100 km². Të gjitha zonat e tjera e kanë pasur më të ulët se mesatarja e vendit. Interes paraqet edhe analiza e shpërndarjes së vendbanimeve sipas niveleve hipsometrike. Në të gjithë vendin, numri më i madh i vendbanimeve ka qenë i përqendruar në relievin kodrinor me 52.58 përqind dhe veçanërisht në relievin kodrinor malor në masën 27.6 përqind të numrit të përgjithshëm të vendbanimeve. Zona fushore përfshinte 39.65 përqind të numrit të vendbanimeve dhe relievi malor 7.77 përqind. Përqendrimi i vendbanimeve më së shumti në relievin kodrinor ishte i lidhur sidomos me faktorët gjeografik, si p.sh. përshtatshmëria e relievit, ekzistenca e ujit të pijshëm, etj.. Por edhe në relievin fushor një pjesë e mirë e vendbanimeve ishte e vendosur në lartësi dhe kjo për shkak për t'i lënë për punë vendet e sheshta.

Tabela 2.32. Numri i vendbanimeve sipas niveleve hipsometrike

Në përqindje

Vitet	Lartësitë				
	0 – 100 m	101 – 300 m	301 – 600 m	601 – 1,000 m	Mbi 1,000 m
1945	26.5	15.5	24.4	25.7	7.9
1950	25.1	15.8	24.1	26.9	8.1
1955	24.6	16.1	24.8	26.7	7.8
1960	24.6	16.1	24.8	26.7	7.8
1969	23.1	16.5	25.2	27.4	7.8
1979	22.9	16.7	25.1	27.6	7.7

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, V. Misja, Y. Vejsiu, A. Bërxfholi, 1987.

Siç shihet edhe më sipër, pesha e nivelit hipsometrik 0 – 100 m kishte rënë. Nivelet 101 – 300 m, 301 – 600 m dhe 601 – 1,000 m e kishin rritur peshën dhe kjo si rezultat i ngritjes së vendbanimeve të reja gjatë periudhës së diktaturës.

2.3.11. Tiparet dhe shtrirja gjeografike e qendrave të banimit

A. Tiparet e qendrave të banuara fshatare

Po sipas Misjas, Vejsiut & Bërxfholit (1987), qendrat fshatare të banimit duke pasur parasysh veçoritë e relievit, veprimtarinë ekonomike, formën e pronësisë, organizimin administrativ dhe veçoritë e urbanistikës, i tipizojmë në këtë mënyrë:

Sipas formave të relievit qendrat e banuara fshatare i ndajmë në: *Fshatra fushore, fshatra kodrinore dhe fshatra malore.*

Fshatrat fushore dallohen për popullsi të dendur dhe me distancë më të shkurtër të largësisë midis tyre, 2.7 deri në 2.9 km. Ky tip fshatrash gjendet në Ultësirën Perëndimore, luginat lumore, fushëgropën e Delvinës, në fushëgropën e Korçës, në gropën e Pogradecit, në gropën e Kolonjës, etj..

Fshatrat kodrinore dallohen për popullsi më të vogël në krahasim me fshatrat fushore, por edhe për një distancë më të shkurtër midis tyre. Këto tip fshatrash shtrihen në lindje të Ultësirës Perëndimore, përgjatë luginave të Drinit të Zi, Matit, Shkumbinit, Semanit, Vjosës dhe Drinos, si dhe në zonën periferike të fushëgropave.

Fshatrat malore shtrihen përgjithësisht në një reliev të ashpër e të thyer malor, si në Alpet shqiptare, rajonin periferik malor të Drinit të Zi, të gropave juglindore dhe të luginave në krahinën malore jugore.

Sipas veprimtarisë ekonomike, fshatrat i ndajmë në: Qendra banimi me *veprimtari bujqësore* dhe në qendra banimi me *veprimtari të përzier.*

Në tipin e parë përfshihet numri më i madh i qendrave të banimit fshatare që shtrihen në të gjithë vendin. Popullsia e zënë në punë merret kryesisht me bujqësi. Bujqësia me nëndegët e saj është burimi kryesor i të ardhurave.

Në tipin e dytë përfshihen vendbanimet fshatare që një pjesë e popullsisë së tyre aktive e ka të zënë në punë në degë të tjera jashtë bujqësisë, sidomos në industri, në miniera, kantiere pyjore, në përpunimin e drurit, në industrinë ushqimore dhe në materialet e ndërtimit. Këto tip fshatrash gjenden më së shumti në zonat mineralmbajtëse apo pyjore si në luginën e Matit, malësinë e Martaneshit, malësinë Pukë – Mirditë, malësinë e Vithkuqit dhe në zonën e Bulqizës.

Sipas formës së pronës, vendbanimet fshatare në këtë periudhë ndaheshin në *vendbanime kooperativiste* dhe *vendbanime të ndërmarrjeve bujqësore.*

Vendbanimet kooperativiste zënin peshën më të madhe të numrit të vendbanimeve me rreth 91.2 përqind, dhe të popullsisë fshatare me afro 86 përqind. Popullsia mesatare e këtij grupi, për një vendbanim, ka qenë 610 banorë.

Shumica e vendbanimeve të ndërmarrjeve bujqësore ishin krejtësisht të reja, të ngritura në zonat e bonifikuara dhe të taracuara si në Ultësirën Perëndimore, fushëgropat e Delvinës dhe të Korçës, luginën e Vjosës, Semanit, Drinit të Zi, etj.. Numri i vendbanimeve të tilla në këtë periudhë ka qenë 234.

Sipas funksionit administrativ që kryenin qendrat e banuara fshatare kemi *fshatra të bashkuara* dhe *fshatra të veçanta*. Fshatrat e bashkuara përfaqësonin një njësi administrative me një numër të caktuar vendbanimesh dhe me një territor të caktuar. Kjo njësi administrative përfshinte edhe në organizim ekonomik, një kooperativë ose

ndërmarrje bujqësore. Fshati i bashkuar kishte si qendrën e vet një fshat ku mundësia e lidhjes me fshatrat e tjera dhe me qendrën administrative të rrethit të ishte më e favorshme. Në qendrën e fshatit të bashkuar ishin përqendruar kryesisht institucionet e pushtetit lokal, ekonomik, shëndetësor, kulturor e tregtar si dhe shkollat profesionale. Në të gjithë vendin kishte 446 fshatra të bashkuar.

Fshatrat e veçantë përfaqësonin një vendbanim, shtrirja e të cilave ishte e lejueshme brenda kufijve të përcaktuara në të ashtuquajturën “vijë kufizuese”. Fshati ndahej në lagje të veçanta, që në disa raste kishte edhe largësi të konsiderueshme midis tyre. Në këto fshatra të veçanta gjendeshin edhe institucionet kulturore, ambulancat, shkollat e ciklit të ulët dhe të atij 8 – vjeçar, njësitë e tregtimit të artikulave të përzier, si dhe organet e veta të pushtetit.

B. Tiparet e qendrave të banuara qytetare

Sipas formave të relievit ku ishin ngritur qendrat e banuara qytetare sipas Misjas, Vejsiut & Bërzholit (1987), qytetet i ndajmë në dy grupe: Qytete fushore dhe qytete që shtrihen në një reliev të pjerrët.

Qytetet fushore janë të ngritura në rajone të sheshta, janë qytete të hapura që shtrihen në formë të përmbledhur ose gjatësore përgjatë rrugëve kryesore, luginave lumore apo bregut të liqenit dhe detit. Ky tip qytetesh zinte numrin më të madh të qyteteve me rreth 60.6 përqind dhe të popullsisë qytetare me afro 84.0 përqind. Në këtë grup qytetesh bëjnë pjesë qytetet më të mëdha të vendit si Tirana, Shkodra, Durrësi, Elbasani, Vlora, Lushnja e Korça dhe shtrihen si në Ultësirën Perëndimore ashtu edhe në brendësi të vendit, në luginat lumore apo në fushëgropa. Qytetet përgjithësisht kanë unazë që mund të jetë e dyfishtë apo e trefishtë si në Shkodër, Tiranë, Fier, etj.. Një pjesë e këtyre qendrave qytetare e kanë filluar jetën si qendra banimi tip fortese që më vonë janë përhapur jashtë fortesës nëpër fushë.

Qytetet që shtrihen në reliev të pjerrët, të ulët apo të lartë kodrinor. Në një reliev kodrinor uniform shtrihen qytetet e krahinës malore midis lumit Shkumbin dhe Drin, disa qytete të krahinës malore jugore si Përmeti, Tepelena dhe Saranda, dhe në malësinë e veriut si Bajram Curri. Në një reliev të përthyer dukshëm shtrihen qytetet si Berati, Gjirokastra, etj.. Një pjesë e këtyre qyteteve kanë qenë qendra banimi tip fortese por që gradualisht u shtrinë në shpatet e relievit kodrinor. Ky tip qyteti dallohet për shtrirje të gjerë hapësinore, me një sistem rrugësh në formë ylli që dalin nga një qendër. Tipike kjo dukuri është në qytetin e Gjirokastrës.

Në relievin e butë kodrinor shtrirja ka shumë kufizim, qytetet mund t'i grupojmë në dy grupe të mëdha: Qytete të reja të tipit modern dhe qytete muze.

Qytetet e grupit të parë i ndajmë në dy nëngrupe:

Qytete të ndërtuara krejtësisht të reja gjatë viteve të regjimit diktatorial, në vende të lira ose në ish – vendbanimet fshatare dhe qytete që kanë ekzistuar edhe para çlirimit të vendit, por që e kanë transformuar tërësisht pamjen e tyre. Qytete e ndërtuara krejtësisht të reja si Laçi, Kurbneshi, Memaliaj, Cërriku, Maliqi, Rubiku dhe Kuçova ishin qendra industriale, kurse

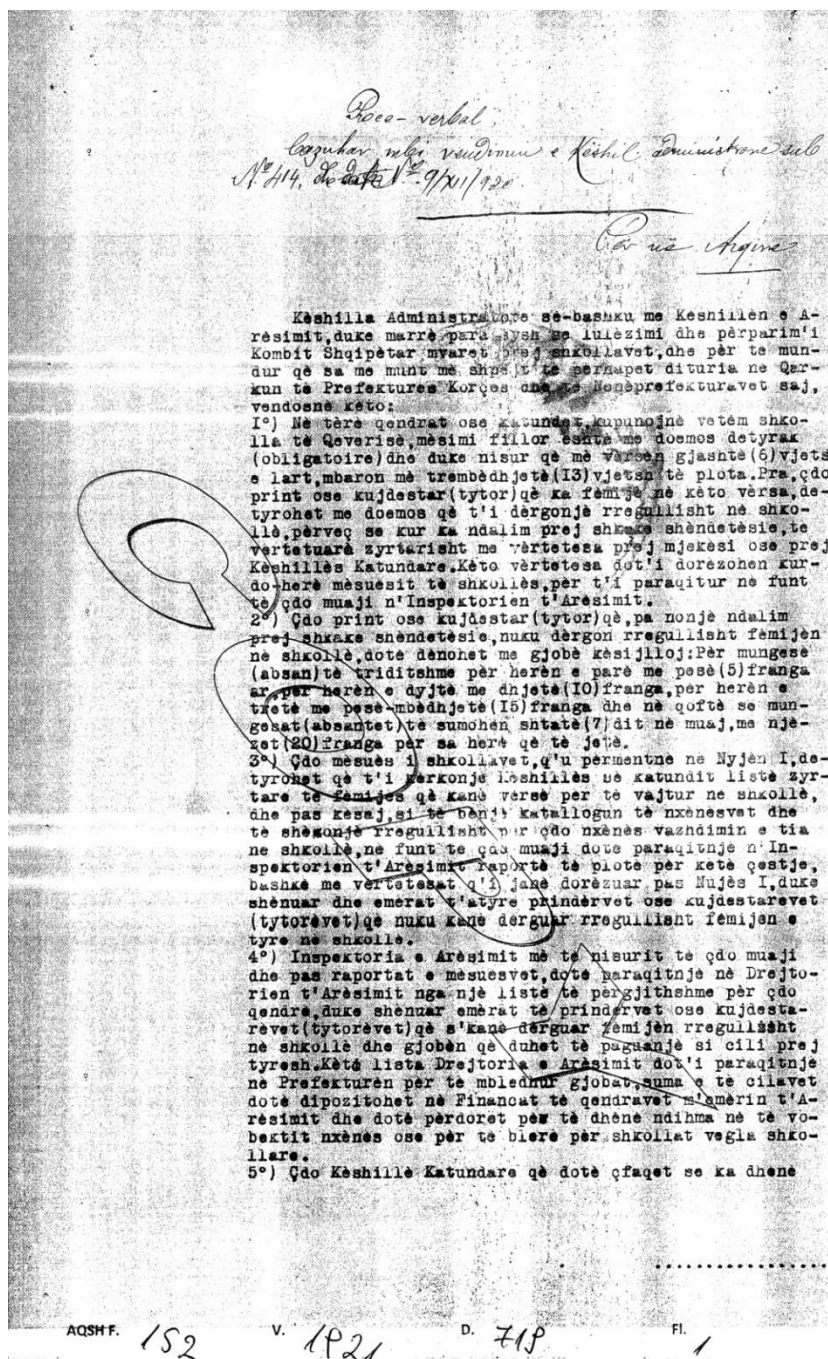
qytetet Pukë, Bajram Curri, Rrëshen, Librazhd, Gramsh e Çorovodë ishin qendra administrativo – ekonomike.

Qytetet muze si Berati, Gjirokastra e pjesërisht Kruja dallohen për një arkitekturë karakteristike të ndërtimit me individualitetin e tyre në çdo qendër, por në përgjithësi me tipare si ato mesdhetare. Por pjesa jashtë zonës muze, i përket pjesës së re të qytetit. (Misja, Vejsiu & Bërxfholi, 1987:13)

2.3.12. Ndryshimet në nivelin arsimor

Periudha e sistemit diktatorial është karakterizuar nga ndryshime cilësore të nivelit arsimor të popullsisë shqiptare. Në prag të Luftës së Dytë Botërore, 90 përqind të popullsisë ishte analfabete. Vetëm 25 përqind e fëmijëve ndiqte shkollën fillore. Niveli i dytë i shkollimit ishte i kufizuar, sepse ekzistonin vetëm 11 shkolla fillore dhe këto gjendeshin në 6 qytetet kryesore të vendit. Shkollat e mesme mungonin plotësisht. Megjithatë sistemi arsimor fillor ishte i detyrueshëm. Këtë fakt e vërteton edhe Proçesverbali i mëposhtëm:

Figura 2.1. Procesverbal bazuar mbi vendimin e Këshillit Administrativ, viti 1921

Burimi: F. 152, V. 1921, D. 711, fl. 1, Arkiva e shtetit, 2015.

Pas çlirimit të vendit, rrjeti i shkollave u zgjerua, aktivitetet mësimore u forcuan dhe u ndërtuan të gjitha lidhjet e sistemit arsimor. Shkollimi i detyrueshëm fillor u arrit në vitin 1946 duke vazhduar më tej me shkollimin e detyrueshëm 7-vjeçar në vitin 1952 dhe shkollimin e detyrueshëm 8-vjeçar më 1963 të ndjekur nga sistemi i arsimit të mesëm. Duke u rritur numri i shkollave, u shtua edhe numri i nxënësve dhe mësuesve në të gjitha nivelet e sistemit arsimor (Misja. V, Vejsiu. Y, Bërxfholi. A, 1991:20).

Ndryshime dhe përmirësime të dukshme u bënë edhe në lidhjet e sistemit arsimor. Nga viti 1960 deri në vitin 1980 pati një shtim të personave me arsim të mesëm me rreth 12.6 përqind ndër të cilët shumë prej tyre vazhduan studimet e larta.

Tabela 2.33. Lidhjet e sistemit arsimor në Shqipëri, 1950 – 1989

Në përqindje

	1950	1960	1980	1987	1989
Numri total i nxënësve dhe studentëve	100	100	100	100	100
Me 8-vjeçare	96.0	88.0	76.0	71.9	79.7
Me shkollë të mesme	4.0	10.0	22.6	24.9	26.0
Me shkollë të lartë	-	2.0	2.0	3.2	3.3

Burimi: The Demographic Development in PSR of Albania, Misja, Vejsiu, Bërxfholi, 1991.

Përgjatë 45 viteve të regjimit diktatorial pati një rritje të numrit të studentëve dhe lektorëve ndër shkollat e larta. Tabela e mëposhtme jep një tablllo më të qartë të kësaj situatë:

Tabela 2.34. Studentë dhe lektorë, 1950 – 1989

Vitet	1950	1960	1980	1987	1989
Numri i shkollave të larta	1	6	8	8	8
Gjithsej studentë në mijë	0,3	6,7	17,6	24,0	26,0
Lektorë në mijë	13	288	1,103	1,625	1,792
Të diplomuar në mijë	-	690	2,877	3,564	4,303

Burimi: The Demographic Development in PSR of Albania, Misja. V, Vejsiu. Y, Berxholi. A, 1991.

Shumë nga këto studentë të arsimuar në shkollat e larta shqiptare dhe lektorë që punonin pranë tyre dhe në institucione të ndryshme kërkimore e studimore, do të përfshiheshin nga vala e madhe e ndryshimeve politike, ekonomike e sociale që do të kalonte Shqipëria pas vitit 1990 dhe natyrisht, emigracioni i furishëm do të sillte largimin e kësaj elite intelektuale shqiptare. Tabela e mëposhtme jep specialistët me tituj shkencor deri në fund të vitit 1990.

Tabela 2.35. Numri i punonjësve me grada e tituj shkencor

	Në fund të vitit 1990	Të lauruar				
		1986	1987	1988	1989	1990
Profesor	107	13	5	12	6	6
Doktor i shkencave	116	15	9	21	24	14
Bashkëpunëtor i vjetër i shkencave	226	32	27	18	-	-
Docent	431	51	41	37	8	8
Kandidat i shkencave	1,255	173	124	146	90	90

Burimi: Vjetari statistikor i Shqipërisë, 1991

Ndërsa tabela e mëposhtme prezanton studentë që kishin mbaruar shkollat e larta për disa specialitete deri në vitin 1990.

Tabela 2.36. Studentë që mbaruan shkollat e larta për disa specialitete

	1980	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Gjithsej	2,877	3,248	3,623	3,551	3,916	4,303	3,990

Nga këto:

Inxhinier mekanik	178	182	232	280	217	230	226
Inxhinier elektrik	67	57	42	59	84	70	82
Inxhinier ndërtimi	106	70	99	125	137	110	118
Inxhinier arkitekt	15	21	30	37	29	12	18
Inxhinier gjeodet	20	24	35	35	34	42	30
Inxhinier hidro-teknik	16	24	41	62	69	38	32
Ekonomist kontabël industrial	168	187	159	277	227	191	157
Merceologë	27	57	58	64	53	50	66
Agronomë	262	476	519	29	417	642	329
Zooteknik veteriner	173	207	80	133	215	252	101
Ekonomist agrar	118	186	455	460	217	229	393
Gjuhë të huaja	81	104	99	105	139	186	177
Muzikë	27	42	46	60	62	62	70
Art figurativ	12	19	17	29	36	32	42
Matematikë	32	38	53	59	52	62	87
Fizikë	40	32	39	42	34	37	30

Burimi: Vjetari statistikor i Shqipërisë, 1991.

Numri më i madh i të diplomuarve është në vitin 1989 me 4,303 studentë të diplomuar. Të diplomuarit në degën e Agronomisë arrin shifrën më të madhe me 642 studentë të diplomuar. Po kështu edhe të diplomuarit në degët e Ekonomisë Agrare dhe të Zooteknisë zënë një numër të konsiderueshëm. Kjo mund të shpjegohet edhe me faktin e të qënurit të Shqipërisë një vend bujqësor, por edhe si degë këto, pjesë e Institutit të Lartë Bujqësor i krijuar në vitin 1951.

Ekonomia shqiptare gjatë 99 viteve të shtetësisë

Statistikat historike të grumbulluara nga Angus Maddison, një historian ekonomik i Universitetit të Groningenit, në Holandë, tregojnë se shqiptarët kishin Prodhim të Brendshëm Bruto për frymë dy herë më të pakët se sa grekët më 1913 dhe 25 përqind më të ulët se sa popujt e ish-Jugosllavisë. Në vitin 2010, sipas të dhënave të Fondit Monetar Ndërkombëtar, shqiptarët ishin 3.8 herë më të varfër se grekët, 1.7 herë më të varfër se Bullgarët dhe 1.4 herë më të varfër se serbët. Statistikat historike të Prodhimit të Brendshëm Bruto për frymë janë vlerësime dhe kanë normë të lartë pasaktësie. Megjithatë, Maddison është burimi i vetëm i vlefshëm për krahasime historike dhe puna e tij mund të na ndihmojë për të “matur” zhvillimin e vendit jashtë euforisë politike të sharjes pa limit të një periudhe historike në lavdërim të një tjetre. Ekonomia shqiptare duket se ka pasur dy periudha veçanërisht të vështira: periudha mes viteve 1930 deri në pushtimin italian dhe periudha mes viteve 1980-1990. Në të njëjtën kohë dallohen edhe tri periudha gjatë të cilave ekonomia dhe standardet e jetesës u përmirësuan ndjeshëm. Koha e pushtimit fashist solli investime, urbanizim, rritje të arsimit, zhvillim të infrastrukturës; periudha pas viteve '60 solli intensifikimin e bujqësisë, tharjen e kënetave, hyrjen në vend të mekanikës dhe fertilizimit, elektrifikimin. Periudha e tretë e artë është kjo që po përjetojmë sot.

Kriza e dekadës së para Luftës së Dytë Botërore dallohet në shumë të dhëna: norma e urbanizimit ose përqindja e popullatës që jetonte me punë jobujqësore u reduktua nga 15.9 për qind në vitin 1930, në 15.4 për qind më 1938. Eksportet shqiptare u rritën nga 2 milionë franga ar, në 12 milionë mes viteve 1923 dhe vitit 1931, por ranë në dy vitet e mëpasshme në nivelin e vitit 1923. Katastrofa e atyre viteve arriti kulmin në vitet '35-'36, kur qeveria filloi të shpërndajë ndihma ushqimore në zonat e varfra, gjë që i dha kombit protestat e tregimeve dhe poezive të Migjenit. Kjo krizë duket se qe pasojë e drejtpërdrejtë e Depresionit të Madh. Vendet që blinin mallrat shqiptare si SHBA-të vendosën tarifë për importet e djathit, ndërsa tregjet tradicionale të gjalpës dhe leshit në Greqi e Turqi u përmytën nga shitja nën kosto e ushqimeve nga Bashkimi Sovjetik. Politika e kohës nuk është se bëri ndonjë gjë pozitive. Në vitin 1926, qeveria e Zogut dha me koncesion emisionin e monedhës shqiptare te një bankë italiane. Kjo e fundit nuk emetoi kurrë kartëmonedha të mjaftueshme për të kryer shitblerjet e zakonshme në ekonomi, gjë që solli pagesa të ulëta monetare të taksave dhe për rrjedhojë, një shtet të pafuqishëm për të investuar. Rritja ekonomike, sipas të dhënave të Maddison, qe mesatarisht 0.37 për qind në vit për periudhën 1929 - 1950.

Kriza e dytë ekonomike nisi gjithashtu me krizën botërore të viteve '70, por u rëndua më

shumë kur nafta e vendit shëroi dhe prodhimi i mineraleve bazë u pakësua. Në vitet '80, kjo krizë mori përmasa katastrofike kur qeveria vendosi të kryejë tufëzimin e dhunshëm dhe pa shpërblim të të gjithë bagëtisë në vend. Numri i bagëtisë së trashë ra nga 606 mijë në vitin 1980, në 550 mijë në vitin 1983, gjë që solli mungesën e qumështit, djathit e mishit në treg dhe që përfundoi me rënien e komunizmit.

Por gjatë këtyre 100 viteve, ka pasur edhe periudha të arta. Periudha e parë e artë erdhi pas pushtimit të vendit nga Italia fashiste. Italia e mbyti vendin me investime për ndërtim rrugësh, ndërsa emisioni monetar u çlirua nga kufizimet e Standardit të Këmbimit të Arit.

Periudha e dytë e artë nis me ndihmat sovjetike e më pas me ato kineze, të cilat mes viteve 1960 dhe 1980 sollën rritje të shpejtë ekonomike. Mes viteve 1950 - 1973, rritja e PBB-së për frymë qe mesatarisht 3.5 për qind në vit. Një rritje e konsiderueshme kjo, por që gjithsesi qe shumë më e ulët se sa ajo e fqinjëve. Greqia përjetoi gjatë kësaj periudhe një bum rritjeje me 6 për qind në vit, ndërsa Bullgaria u rrit me 5 për qind. Përveç faktit që rritja ekonomike qe shumë më e ngadaltë nga Greqia, që ishte një vend kapitalist, apo Bullgaria, Jugosllavia apo Rumania që qenë vende të kampit socialist, edhe norma e urbanizimit në Shqipëri qe shumë më e pakët e më e ngadaltë.

Në fund të komunizmit, Bullgaria e Rumania qenë sakaq vende të industrializuara, ku mbi 70 për qind e popullatës jetonte në qytete. Në Shqipëri, ende 63 për qind e popullatës jetonte në fshat.

Periudha e fundit pozitive e ekonomisë shqiptare qe pas viteve '90. Shqipëria është rritur me mesatarisht 5 për qind në vit.

Shqipëria e nisi pavarësinë e vet në mënyrë të deformuar gjeografike. Kufijtë e vendosur në Londrën e largët i ngarkuan shtetit të ri një territor, ku dy të tretat qenë male dhe një e treta fushë. Ky deformim gjeografik u kthye shpesh në një deformim tregu dhe deformim demografik. Përgjatë historisë, zonat malore specializohen në prodhimet blegtorale dhe pyje, ndërsa zonat fushore prodhojnë drithëra buke. Tregtimi i këtyre dy kategorive të mallrave sjell ndarjen e punës dhe specializim, rrjedhimisht zhvillim ekonomik.

Fushat e Shqipërisë perëndimore apo rrafshnalta lindore nuk prodhonte mjaftueshëm drithëra për të ushqyer të gjithë popullatën e vendit, ndërsa teprica e prodhimeve malore nuk kishte drithë për t'u shkëmbyer. Lënia e fushave të drithit të Kosovës e Maqedonisë Perëndimore jashtë kufijve të Shqipërisë dhe mbyllja e maleve tradicionale të këtyre zonave solli deformimin. Kjo duket se solli mungesë stabiliteti shoqëror dhe politik, fenomen që vijon të na rëndojë.

Shqipëria kishte densitetin e popullatës më të ulët në Evropë kur u shpall shtet i pavarur, më pak se 29 banorë për kilometër katror. Në vitin 1923, Prefektura e Kosovës

(Kukësi) kishte vetëm 18 banorë për km², ndërsa Dibra kishte densitetin më të lartë me 39 banorë, pasuar nga Korça me 36 banorë.

Një vend me densitet kaq të ulët kishte mundësi të prodhonte lëndë drusore dhe blegtori, të dyja këto aktivitete që kërkojnë sasi të konsiderueshme toke dhe që qenë produktet më të rëndësishme të eksportit. Me përjashtim të minierës së Selenicës, nuk kishte aktivitete industriale për t'u shënuar. Më 1912, vendi kishte 34 ndërmarrje industriale dhe numri i tyre u rrit në 85 më 1922.

Përgjatë të gjithë historisë së vet, Shqipëria ka qenë dhe në shumë drejtime, mbetet edhe sot, një ekonomi elementare që përdor punë të pakualifikuar dhe burime natyrore. Bumet ekonomike të përjetuara lidhen më së shumti me para të falura nga donatorë të huaj apo me zbulimin e burimeve natyrore. Kështu, rritja ekonomike mes viteve 1920 dhe 1930, për të cilën kemi të dhëna të kufizuara, ka shumë gjasa të jetë produkt i kredive italiane, të cilat qarkulluan në mënyra të ndryshme në ekonomi.

Bumi i viteve '60 lidhet me burimet natyrore të kromit, naftës dhe natyrisht, intensifikimit të përdorimit të tokës bujqësore. Ekonomia e sotme është më së shumti e bazuar te puna e pakualifikuar ose gjysmë e kualifikuar që shkon për eksport në formën e emigrimit apo përdoret për manifakturë veshjesh brenda vendit. Në të gjitha rastet, burime të tilla rezultojnë të përkohshme. Në vitin 1976 Shqipëria shënoi kulmin e prodhimit të naftës, me 2.6 milionë tonë në vit, gjë që ra në 1.5 milionë në vitet '80. E njëjta gjë vërehet edhe me kromin.

Askush nuk e di se sa shqiptarë gjendeshin brenda kufijve në vitin 1913, por regjistrimi i parë i kryer në vitin 1923, tregon se popullata e vendit qe 817 mijë vetë. Popullata u rrit në 1 milionë e 30 mijë në vitin 1930 dhe mbeti në stanjacion deri në vitin 1938, kur në vend u regjistruan 1 milionë e 45 mijë vetë.

Në Kukës, Dibër e Elbasan, popullata shënoi rënie mes viteve 1923 dhe 1945.

Vitet '50 duhet të kenë qenë të tmerrshme për sa i përket vdekshmërisë foshnjore, e cila u rrit nga 80 për mijë që qe në vitin 1945, në 120 për mijë në mes të viteve '50. Por në vitet '60, më në fund penicilina mbërriti edhe në Shqipëri. Këto të dhëna u mbajtën sekret nga regjimi komunist për dekada të tëra dhe vetëm së fundmi kanë filluar të qarkullojnë.

Shqiptarët e viteve '60 rrisnin mesatarisht 7 fëmijë për nënë, por me kalimin e dekadave, fertiliteti ra. Qeveria komuniste zhvillonte fushata propagande pro rritjes së popullatës, por shqiptarët nuk e dëgjuan qeverinë, dhe në vitin 1990 kishte mesatarisht 3 fëmijë për nënë.

Telegrafi (2011) “Ekonomia shqiptare gjatë 99 viteve të shtetësisë”, 28 nëntor 2011. Marrë nga: <http://www.telegrafi.com/ekonomi/lajme-ekonomi/ekonomia-shqiptare-gjate-99-viteve-te-shtetesise.html> (parë më 19 korrik 2015)

KAPITULLI III: ANALIZA E DEMOGRAFIKË SHQIPTARE NË PERIUdhËN E DEMOKRACISË

Ky kapitull paraqet një analizë të demografisë shqiptare në periudhën e demokracisë, lëvizjet natyrore në këtë periudhë, zhvillimet sociale dhe ekonomike të Shqipërisë, etj..

3.1.Zhvillime të reja në një periudhë të re

Pas një periudhe të gjatë izolimi dhe të diktuar nga politika shtrënguese, shihet se edhe popullsia e Shqipërisë ndryshoi me hapin e kohës. Nëse vërehet me kujdes rezultatet e regjistrimit të fundit të popullsisë dhe të banesave CENSUS 2011, popullsia banuese e Shqipërisë është 2,821,977 banorë. Në krahasim me regjistrimin e popullsisë së vitit 2001 vihet re një ulje e numrit të popullsisë shqiptare me afro 247,298 banorësh. Sipas REPOBA 2001 (Regjistrimit të popullsisë dhe banesave në vitin 2001), popullsia e Shqipërisë ishte 3,069,275 banorë. Kjo rënie në numrin e popullsisë i dedikohet kryesisht emigracionit, i cili vazhdon të mbetet prezent në një masë të konsiderueshme edhe gjatë periudhës në fjalë. Nga ana tjetër kjo rënie i atribuohet edhe rënies që ka pësuar shtesa natyrore e popullsisë e cila ka ardhur kryesisht nga rënia e numrit të lindjeve. Midis dy regjistrimeve të popullsisë vihet re një ulje e numrit të lindjeve ku në vitin 2001 numri i lindjeve ishte 53,205 dhe në vitin 2011 në 34,285.

Tabela 3.1. Rezultatet e Popullsisë, CENSUS 2011

Popullsia banuese gjithsej CENSUS 2011		2,821,977
Popullsia banuese gjithsej e numëruar		2,800,138
	Meshkuj	1,403,059
	Femra	1,397,079
	Popullsia urbane	1,498,508
	Popullsia rurale	1,301,630
	Njësitë ekonomike familjare	2,784,539
	Njësitë kolektive familjare	15,599
Popullsia banuese që ka refuzuar		21,839

Burimi: INSTAT, 2015.

Nga të dhënat paraprake të Censurit të Popullsisë dhe Banesave 2011, rezulton se për herë të parë në historinë e regjistrimeve të kryera më parë në Shqipëri, popullsia e cila jeton në zonat urbane është më e madhe se sa ajo që jeton në zonat rurale.

Tabela 3.2. Popullsia më 1 Janar sipas zonës urbane dhe rurale dhe gjinisë 2001 – 2015

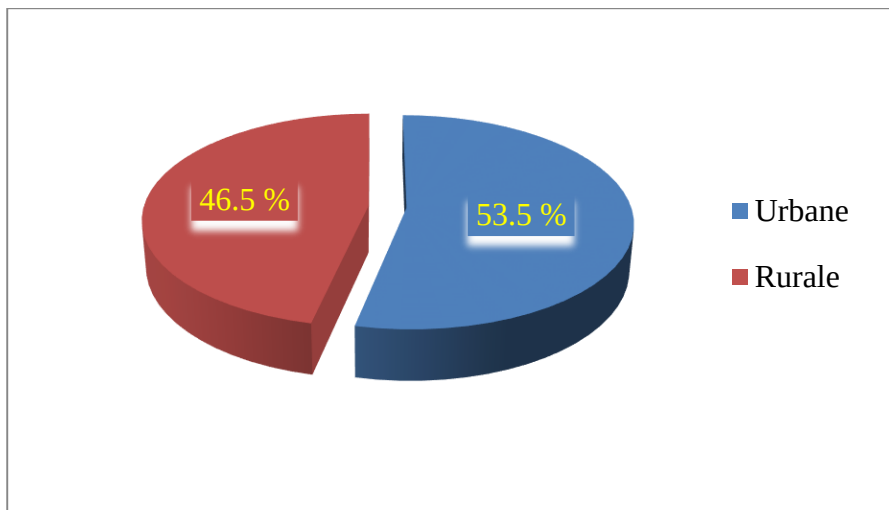
Vitet	Urbane		Rurale	
	Meshkuj	Femra	Meshkuj	Femra
2001	638,762	654,787	888,736	881,035
2002	655,535	671,299	868,920	861,264
2003	671,299	685,272	848,937	840,908
2004	684,000	699,149	829,750	821,332
2005	697,889	712,918	809,000	799,827
2006	710,902	725,761	788,458	778,208
2007	723,251	737,494	766,065	754,945
2008	735,126	749,092	742,782	731,266
2009	746,367	760,514	721,053	708,421
2010	757,985	771,921	701,664	687,104
2011	769,570	783,139	686,100	668,552
2012	781,056	794,510	673,418	653,206
2013	793,276	822,556	664,056	618,894
2014	803,952	847,450	847,450	588,534
2015	805,049	849,748	656,956	581,252

Burimi: INSTAT, 2015

Analiza e tabelës së mësipërme nxjerr se ka një rritje të numrit të meshkujve dhe femrave nga viti 2001 në vitin 2015 në zonat urbane përkatësisht 166,282 dhe 194,961 persona. Në zonat rurale vihet re një ulje e numrit të meshkujve dhe femrave përkatësisht 231,780 dhe 299,783 veta. Në këtë situatë ku kemi ulje të popullsisë rurale dhe rritje të popullsisë urbane, ka ndikuar jo vetëm migrimi i brendshëm, proces ky i cili ka populluar zonat urbane, por edhe emigracioni nga zonat rurale i meshkujve dhe femrave të cilët mund të kenë pasur si destinacion të lëvizjes së tyre vende të ndryshme jashtë kufijve të Shqipërisë.

Sipas CENSUS 2011 popullsia që jeton në zona urbane llogaritet të jetë 53.5 përqind, kurse ajo që jeton në zona rurale është 46.5 përqind. Në REPOBA 2001 popullsia urbane shënonte rreth 47 përqind. Pra, ka një shtim të popullsisë urbane nga viti 2001 në vitin 2011 me 6.5 përqind, që do të thotë se kemi edhe një ulje të popullsisë rurale.

Grafiku 3.1. Popullsia rurale dhe urbane sipas CENSUS 2011

Burimi: CENSUS 2011, INSTAT 2015.

Ky rezultat tregon se migrimi i brendshëm i popullsisë ka qenë me ritme të larta gjatë 10 vjeçarit 2001 – 2011 sidomos lëvizjet nga zonat rurale drejt zonave urbane të Shqipërisë.

Përsa i përket vendbanimit, në vitet e fundit, gratë janë më prezente sesa burrat në zonat urbane pavarësisht se diferencat nuk janë shumë të dukshme. Në vitin 2014, gratë përfaqësonin 51,3 përqind të popullsisë në zonën urbane dhe 48,7 përqind ishin burra. Moshë mesatare e popullsisë banuese është rritur nga 31,5 vjeç në vitin 2005 në 37 vjeç në vitin 2014. Nëse i referohemi ndarjes gjinore janë gratë ato që kanë një moshë mesatare më të lartë krahasuar me burrat përgjatë viteve 2005 – 2014. Për vitin 2014 ajo llogaritet 37 vjeç për gratë dhe 36 vjeç për burrat. Kjo diferencë në moshën mesatare të burrave dhe grave kryesisht lidhet me ndryshimet në jetëgjatësi, ku gratë përgjithësisht jetojnë më gjatë, si edhe nga prirjet për emigrim. (INSTAT, 2015).

Sipas CENSUS 2011, dendësia e popullsisë në shkallë vendi është zvogëluar nga 107 banorë për km² që ka qenë në vitin 2001, në 97 banorë për km² në vitin 2011. Dendësinë më të madhe e kanë qarku i Tiranës me 454 banorë për km² dhe ai i Durrësit me 343 banorë për km². Kjo dëshmon se kemi rritje të fluksit të migrimit të brendshëm drejt këtyre qarqeve si pasojë e stacionimit të shumë bizneseve dhe mundësive për punësim.

Duke u bazuar në të dhënat statistikore mbi lindjet, vihet re se numri i tyre ka rënë. Rënia e lindjeve lidhet me shumë faktorë, ku ndër faktorët kryesorë mbetet emigrimi i të rinjve. Në familjet me emigrantë, përqindja e atyre me emigrantë meshkuj (82 përqind) është pothuajse sa dyfishi i atyre me emigrante femra (44 përqind). Më tepër se një në katër familje (26 përqind), kanë si emigrante femra ashtu edhe emigrantë meshkuj. Duke e krahasuar me zonat urbane, zonat rurale kanë një përqindje më të lartë të familjeve me emigrantë (89 përqind kundrejt 74 përqind), ndërsa një përqindje më të lartë e familjeve në zonat urbane kanë emigrante femra krahasuar me zonat rurale (52 përqind kundrejt 37 përqind). Përqindja më e lartë e familjeve me emigrantë meshkuj është në rajonin Malor

(90 përqind), ndërsa më e ulëta është në Tiranën Urbane (68 përqind). Nga ana tjetër, rajoni Malor ka përqindjen më të ulët të familjeve me emigrante femra (25 përqind), ndërsa Tirana Urbane ka përqindjen më të lartë të familjeve me emigrante femra (50 përqind) (INSTAT & ISHP, 2010).

Përsa i përket lindshmërisë, vihet re se ndikim të rëndësishëm në uljen e lindshmërisë, përveç emigrimit, ka pasur edhe ligji i miratuar në vitin 1991 mbi ligjërimin e abortit (UNDP, 1998) si dhe përhapja e metodave kontraceptive dhe fillimit të edukimit seksual.

Tabela e mëposhtme jep më qartë tendencën e rënies së lindshmërisë:

Tabela 3.3. Të lindur gjallë sipas gjinisë, 1990 – 2014

Vitet	Gjithsej	Meshkuj	Femra	Koeficienti i mashkullitetit
1990	82,125	42,564	39,561	1.08
1991	77,361	40,748	36,613	1.11
1992	75,425	39,505	35,920	1.10
1993	67,730	35,570	32,160	1.11
1994	72,179	38,022	34,157	1.11
1995	72,081	38,085	33,996	1.12
1996	68,358	35,519	32,818	1.08
1997	61,739	32,178	29,561	1.09
1998	60,139	31,556	28,583	1.10
1999	57,948	30,308	27,640	1.10
2000	50,077	26,080	23,997	1.09
2001	52,715	27,672	25,043	1.10
2002	42,527	22,369	20,158	1.11
2003	45,313	23,834	21,479	1.11
2004	40,989	21,765	19,224	1.13
2005	38,898	20,616	18,282	1.13

2006	35,891	19,130	16,761	1.14
2007	34,448	18,327	16,121	1.14
2008	33,445	17,625	15,820	1.11
2009	34,114	18,080	16,034	1.13
2010	34,061	18,063	15,998	1.13
2011	34,285	17,849	16,436	1.09
2012	35,473	18,478	16,995	1.09
2013	35,750	18,661	17,089	1.09
2014	35,760	18,683	17,077	1.09

Burimi: INSTAT, 2015.

Nga analiza e tabelës së mësipërme shihet se nga viti 1990 deri në vitin 2000 lindjet kanë rënë në shifrën 32,048, kurse nga vitin 2000 deri në vitin 2014, në 16,935. Koeficienti i maskullitetit është mënyra më e thjeshtë për të karakterizuar strukturën e popullsisë sipas gjinisë. Ky koeficient përfaqëson numrin e meshkujve për 1,000 femra të popullsisë aktive. Ky koeficient ka qenë më i lartë në vitet 2004 – 2007 dhe 2009 – 2010.

Nëse duam të krahasojmë se si është niveli i lindshmërisë midis zonave urbane dhe rurale, vihet re se të lindurit gjallë për zonat rurale është më i lartë se sa ai për zonat urbane. Ky konstatim shihet në tabelat e mëposhtme për vitet 1990 – 1999 dhe 2012 – 2014:

Tabela 3.4. Të lindur gjallë sipas zonave urbane dhe rurale, 1990 – 1999

Vitet	Gjithsej	Urbane	Rurale
1990	82,125	25,642	56,483
1991	77,361	22,550	54,811
1992	75,425	22,530	52,895
1993	67,730	22,350	45,380
1994	72,179	26,809	45,370
1995	72,081	27,379	44,702
1996	68,358	29,016	39,342
1997	61,739	26,295	35,444

1998	60,139	25,758	34,381
1999	57,948	25,836	32,112

Burimi: Vjetari statistikor 1991 – 1999, INSTAT 2000.

Tabela e mëposhtme jep lindjet sipas zonave urbane dhe rurale për vitet 2012, 2013 dhe 2014.

Tabela 3.5. Lindjet sipas zonave urbane dhe rurale, 2012 – 2014

Vitet	Gjithsej	Urbane	Rurale
2012	35,505	13,260	22,245
2013	35,440	13,019	22,421
2014	35,760	12,919	22,841

Burimi: Femra dhe meshkuj, INSTAT 2015.

Kurse numri i vdekjeve ka qenë më i qëndrueshëm duke u shtuar për 10 vite nga 2001 deri më 2010 me rreth 1,000 veta dhe duke u zvogëluar më tej deri në vitin 2014.

Në vitin 2001 të rinjtë zinin 29,3 përqind të popullsisë gjithsej, rreth 10 përqind më shumë krahasuar me pjesën që zënë ato në vitin 2014. E kundërta mund të thuhet për të moshuarit që zinin vetëm 7,6 përqind të popullsisë gjithsej në vitin 2001, rreth 5 përqind më pak krahasuar me vitin 2014. Kjo tregon që është niveli i lindshmërisë një nga faktorët që ka ndikuar në uljen e numrit të popullsisë së vendit tonë dhe gjithashtu popullsia e Shqipërisë po shkon drejt plakjes.

Tabela 3.6. Lindjet, vdekjet dhe shtesa natyrore, 1990 – 2014

Vitet	Lindjet	Vdekjet	Shtesa Natyrore
1990	82,125	18,193	63,932
1991	77,361	17,743	59,618
1992	75,425	18,026	57,399
1993	67,730	17,920	49,810
1994	72,179	18,342	53,837
1995	72,081	18,060	54,021
1996	68,358	17,600	50,758

1997	61,739	18,237	43,502
1998	60,139	18,250	41,889
1999	57,948	16,720	41,228
2000	51,242	16,421	34,821
2001	53,205	19,013	34,192
2002	42,527	19,187	23,340
2003	45,313	21,294	24,019
2004	40,989	20,269	20,720
2005	38,898	20,430	18,468
2006	35,891	20,852	15,039
2007	34,448	20,886	13,562
2008	33,445	20,749	12,696
2009	34,114	20,428	13,686
2010	34,061	20,107	13,954
2011	34,285	20,012	14,273
2012	35,473	20,870	14,603
2013	35,750	20,442	15,308
2014	35,760	20,656	15,104

Burimi: INSTAT, 2015.

Duke analizuar tabelën e mësipërme vihet re se shtesa natyrore ka qenë më e lartë në vitin 1990 me 63,932 veta. Në këtë vit korrespondon edhe numri më i lartë i lindjeve me 82,125 foshnja. Shtesa natyrore ka qenë më e ulët në vitin 2008 me 12,696 veta. Në këtë vit ka qenë edhe niveli më i ulët i lindjeve me 33,445 foshnje, por që nuk i korrespondon me vlerën më të ulët të vdekjeve, vlerë e cila është më e ulët në vite të tjera, pra përsëri nxirret përfundimi se është niveli i lindshmërisë një nga faktorët që ka ndikuar në uljen e numrit të popullsisë së Shqipërisë.

... Cilat janë konkretisht tendencat kryesore të treguesve demografikë, sfidat e oportunitetet që duhet të përballojnë në përmasa të ndryshme të gjitha vendet e mëdha e të vogla sot? Sipas studimit në fjalë moshimi i popullsisë në kushtet e sotme ka rëndësi të madhe ekonomiko – shoqërore për çdo vend sepse:

- a) *Dukuria e moshimit të popullsisë është një dukuri e përgjithshme. Për herë të parë në histori dhe ndoshta edhe për pjesën tjetër të historisë njerëzore numri i popullsisë në moshës 65 vjeç e lart do të tejkalojë numrin e fëmijëve 5 vjeç e poshtë.*
- b) *Po rritet vazhdimisht zgjatja mesatare e jetës. Pjesa më e madhe e vendeve, përfshirë dhe vendet në zhvillim, kanë një rritje të vazhdueshme të jetës në kohë, prandaj për herë të parë ngrihet problemi sa shumë do të rritet më tej zgjatja mesatare e jetës së njeriut në të ardhmen dhe çfarë problemesh duhet të përballohen në lidhje me këtë dukuri.*
- c) *Po rritet vazhdimisht numri i njerëzve të pleqërisë së thellë. Të dhënat tregojnë se numri i njerëzve të moshës 58 vjet e lart po rritet me një shpejtësi më të madhe se ajo e grupeve të tjera të popullsisë.*
- d) *Në dhjetëvjeçarët e ardhshëm në disa vende përveç moshimit pritet dhe pakësimi i numrit të përgjithshëm të popullsisë, ndërsa në disa të tjera pritet e kundërta, duke ndikuar në lindjen e zhbalancimeve të rrezikshme ushtarake, politike dhe ekonomike midis rajoneve dhe vendeve kryesore të botës.*
- dh) *Zgjatja mesatare e jetës dhe ulja e lindjeve po ndryshojnë hallkat (gjeneratat) e zinxhirit familjar (po kalohet nga familjet me një ose dy gjenerata, prindër-fëmijë, në zinxhirin familjar me 4 hallka (gjenerata): stërgjyshërit, gjyshërit, prindërit dhe fëmijët.*
- e) *Po ndryshon gjithë skema e ciklit të jetës së njeriut: rritet pesha, faza e kohës së jetës në pension dhe ulet kohëzgjatja e fazave të tjera të ciklit të jetës, duke ulur njëkohësisht raportin e numrit të punonjësve aktiv ndaj numrit të pensionistëve.*
- f) *Po tronditen sistemet e sigurimeve shoqërore të pensionimit dhe të kujdesit shëndetësor, duke shkaktuar rritjen e deficiteve buxhetore dhe të borxheve publike.*
- g) *Këto ndryshime të përbërjes së popullsisë krijojnë për të ardhmen sfida të reja ekonomike, me pasoja dramatike në aspektin shoqëror, në fushën e ofertës së punës, të tregtisë, të kursimeve e të investimeve në gjithë botën, të cilat do të kërkojnë trajnime të reja si në fushën fiskale ashtu edhe në fusha të tjera ...*

Prof. Dr. Aristotel Pano (2011), “TREGUESIT DEMOGRAFIKË DHE BASHKËVEPRIMI I TYRE ME ZHVILLIMIN EKONOMIKO – FINANCIAR TË SHQIPËRISË”, Revista Demografia, f. 52 – 73, Nr. 2, 2011.

3.2.Zhvillimet social - ekonomike të Shqipërisë

Shqipëria në vitin 1991 sapo kishte hyrë në rrugën e tranzicionit, periudhë në të cilën ndodhën një numër i madh ndryshimesh në sferën ekonomike dhe shoqërore. Disa nga këto ndryshime lidhen me arsimimin, zënien në punë dhe papunësinë.

A. Arsimimi

Deri në fund të vitit 1990, Shqipëria kishte arritur një shkallë të lartë arsimimi në krahasim me nivelin e zhvillimit të saj dhe me vende të tjera më të zhvilluara se ajo. Përmirësimet vazhduan edhe gjatë viteve 1990. Të dhënat tregojnë një ulje të mëtejshme të analfabetizmit, duke e zbritur atë në nivelin 1.6 përqind (Tabela 3.7). Nga të dhënat e CENSUS 2011 analfabetizmi është 2.8 përqind. Ky nivel analfabetizmi ndikohet mjaft nga grupmoshat e mëdha mbi 75 vjeçare. Përqindja e analfabetizmit është më e lartë tek femrat me 3.7 përqind dhe me 1.7 përqind tek meshkujt.

Tabela 3.7. Treguesit kryesorë të arsimit, 2001

	Në numër			Në përqindje	
	Gjithsej	Meshkuj	Femra	Meshkuj	Femra
Popullsia 6 vjeç e lart	2,737,614	1,358,924	1,378,690		
Të diplomuar në Universitete	134,110	78,947	55,163	58.9	41.1
Të diplomuar në shkollë të mesme	594,913	318,229	276,684	53.5	46.5
Të diplomuar në shkolla të mesme të ulta	1,050,714	514,821	535,893	49.0	51.0
Të diplomuar në shkolla tetëvjeçare	509,825	246,489	263,336	48.3	51.7
Dijnë vetëm shkrim e këndim	404,561	183,509	221,052	45.4	54.6
Analfabetë	43,491	16,929	26,562	38.9	61.1
Përqindja e analfabetizmit	1.6	1.2	1.9		

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, INSTAT, 2001.

Tabela 3.8. Popullsia që ndjek shkollën sipas gjinisë dhe nivelit të shkollimit, 2011

Gjinia	Gjithsej	Filllore	7/8/9 vjeçare	E mesme	Arsim i lartë dhe pasuniversitar

Gjithsej	630,761	160,713	173,016	164,509	132,523
Meshkuj	321,117	84,457	89,805	85,754	61,101
Femra	309,644	76,256	83,211	78,755	71,422

Burimi: INSTAT, 2015.

Ndjekja e shkollës në vendin tonë është në nivele të larta, sidomos nga grupmoshat e reja shkollore. Në regjistrimin e përgjithshëm të popullsisë dhe banesa të vitit 2001 (REPOBA 2001), numri gjithsej i të diplomuarve në shkolla rezultonte 134,110, ku 59 përqind ishin meshkuj. E kundërta ndodh me shkollimin tetëvjeçar, ku numri i vajzave që mbaronin shkollën tetëvjeçare e kalonte gjithnjë atë të djemve. Kështu, femrat që kishin përfunduar shkollën tetëvjeçare përbënte 52 përqind të të gjithë nxënësve. Shkalla e të diplomuarve meshkuj dhe femra paraqitet shumë e afërt për të gjitha nivelet e shkollave. Kështu, kundrejt popullsisë gjithsej që dilte e diplomuar, meshkujt zënin 50.6 përqind dhe femrat 49.4 përqind. Ndërkaq përveç shkollës tetëvjeçare, për të gjitha nivelet e tjera të shkollimit, numri i meshkujve që kishin mbaruar shkollën paraqitej më i lartë se ai i femrave (Instituti i Statistikave [INSTAT], 2001).

Sipas CENSUS 2011, popullsia 10 vjeç e lart që është duke ndjekur ose ka ndjekur shkollën është 2,361,718 persona. Rreth 262,369 persona kanë ndjekur ose janë duke ndjekur arsimin universitar dhe pasuniversitar. Kjo përbën 10.7 përqind të popullsinë mbi 10 vjeç duke shënuar një rritje 5.5 përqind të krahasuar me regjistrimin e popullsisë REPOBA 2001. Përqindjen më të lartë të personave me të paktën një diplomë universitare e kanë qarqet e Tiranës, Vlorës dhe Gjirokastrës. Dy qarqet që kanë përqindjen më të ulët të personave me të paktën një diplomë universitare janë Dibra dhe Lezha (CENSUS 2011). Kjo ka ndodhur ndoshta nga zgjedhja e individëve që kanë përfunduar studimet e larta për të mos qëndruar në Dibër e Lezhë. Përsëri duke iu referuar CENSUS 2011, femrat që kanë të paktën një diplomë universitare zënë një përqindje rreth 51 pikë. Mes atyre që kanë përfunduar arsimin fillor, femrat kanë përqindjen më të lartë, 53.4 përqind, krahasuar me meshkuj me 46.6 përqind. Përsa i përket arsimit të mesëm, janë meshkujt ata që kanë përqindjen më të lartë me 55.5 përqind ndaj femrave me 44.5 përqind.

Në vitin 2014, sipas Anketës së Forcave të Punës Tremujore (AFP), vetëm 51,1 përqind e shqiptarëve zotëronte një diplomë të një niveli arsimor më të lartë se ai i detyrueshëm 8/9 vjeçar, ndërsa diploma universitare zotërohen vetëm nga 14.6 përqind e tyre. E parë në aspektin gjinor 44,4 përqind e meshkujve dhe 53 përqind e femrave të moshës 25 – 64 vjeç kanë si nivel më të lartë arsimor shkollën 8/9 vjeçare ose një nivel më të ulët.

B. Aktiviteti ekonomik

Sipas standarteve europiane (Concil of Europe, Recent Demographic Developments in Europe, 2001) e referuar nga (Instituti i Statistikave [INSTAT], 2001), popullsia e Shqipërisë ka strukturë moshore të re, si rrjedhojë pjesa më e madhe e saj është ekonomikisht aktive. Në vitin 2005, rezultoi 63.2 përqind e popullsisë së vendit në moshë

pune (15 – 64 vjeçare). Numri i madh i personave në moshë pune që emigroi në vitet e fundit, u kompensua me hyrjen e kontigjentëve të rinjve në tregun e punës.

Tabela 3.9 tregon evolucionin në punësim dhe papunësi midis viteve 1989, 2001 dhe 2014. Shkalla e papunësisë në vitin 2001, ishte 22.7 përqind e krahëve të punës gjithsej, kurse në vitin 2014 shkalla e papunësisë u ul në vlerën 17.9 përqind. Nga vërtetimet e INSTAT-it nëpërmjet anketave, Shqipëria paraqitet si një nga vendet me treguesin më të lartë të papunësisë në Europë.

Tabela 3.9. Gjendja ekonomike e popullsisë në moshë pune sipas INSTAT-it

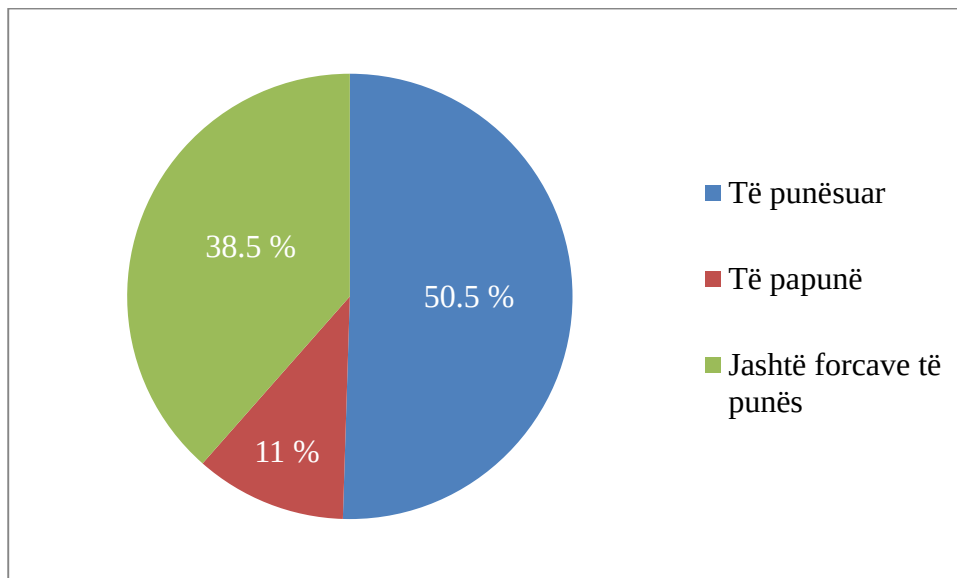
Popullsia aktive

Gjithsej	Krahët e punës	Të punësuar	Të papunë	Përqindja e papunësisë
1989	1,599,766	1,443,167	156,599	9.8
2001	1,347,281	1,041,775	305,506	22.7
2014	1,256,797	1,037,000	219,797	17.9

Burimi INSTAT 2001, 2014 .

Përqindja e krahëve të punës në numrin e përgjithshëm të popullsisë në moshë pune nga viti 1989 në vitin 2001 ka rënë nga 81.5 përqind në 69.5 përqind. Kjo rënie i korespondon një rritje të popullsisë joaktive, e cila në vitin 2001 arriti në 823,156 persona kundrejt 517,254 persona në vitin 1989. Gjatë vitit 2014 sipas vlerësimeve të marra nga Anketa e Forcave të Punës rezultoi se, 50,5 përqind e popullsisë nga 15 – 64 vjeçare është e punësuar, 11 përqind është e papunë dhe 38,5 përqind është ekonomikisht jo aktive.

Grafiku 3.2. Forcat e punës gjatë vitit 2014

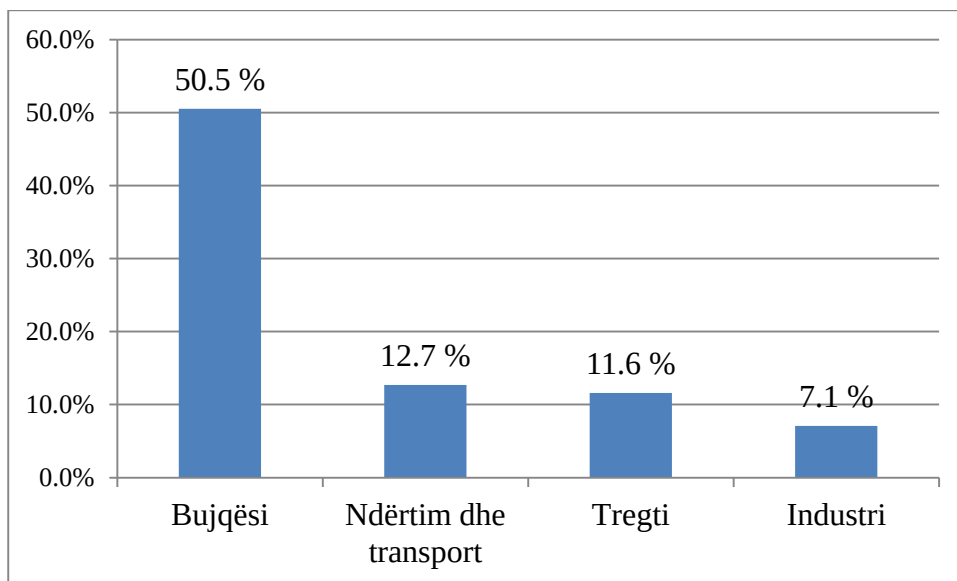
Burimi: Tregu i punës 2014, INSTAT 2015.

Numri i meshkujve joaktiv u rrit në një masë të vogël, nga 237,362 në vitin 1989 në 269,319 në vitin 2001. Ky rezultat, ka të ngjarë që të ketë ardhur si pasojë e kthimit të modelit të familjes tradicionale kryesisht në fshat, pas shpërbërjes së kooperativave bujqësore dhe tranzicionit të industrisë së kontrolluar nga shteti. Sipas të dhënave të INSTAT-it për vitin 2001, krahët e punës përbëhen kryesisht nga persona në moshë të re. Gati gjysma e tyre (48 përqind) është përqendruar në grupmoshën 15 – 34 vjeçare. Përqindja e krahëve të punës në moshat 35 – 44 vjeçare është 26 përqind, ndërsa në moshat 45 – 54 vjeçare është 21 përqind. Moshat mbi 55 vjeç përbëjnë vetëm një përqindje të vogël të krahëve të punës. Në vitin 2001, 77.3 përqind e krahëve të punës rezultonte e zënë me punë. Kurse popullsia ekonomisht jo-aktive (jashtë forcave të punës) gjatë vitit 2014, është 38,5 përqind e popullsisë 15 – 64 vjeçare ekonomisht jo-aktive. Struktura e popullsisë jashtë forcave të punës është e dominuar nga nxënësit/studentët (34,5 përqind). Në këtë grup-moshë, pjesa që zënë personat e papunë të cilët nuk po kërkojnë punë për arsye se besojnë se nuk ka punë të disponueshme është 14,2 përqind. Ndër popullsinë e meshkujve të moshës 15 – 64 vjeç ekonomisht jo aktivë 17,6 përqind janë të papunë të dekurajuar, 46,6 përqind janë nxënës/studentë ose në trajnim të mëtejshëm, 6,9 përqind në pension ose pension të parakohshëm. Vetëm 0,4 përqind e tyre janë duke përmbyshur detyrat shtëpiake. Ndër popullsinë e femrave të moshës 15 – 64 vjeçare ekonomisht jo aktivë 12,3 përqind janë të papunë të dekurajuar, 27,9 përqind janë nxënës/studentë ose në trajnim të mëtejshëm, 13,2 përqind në pension ose pension të parakohshëm, dhe 28,7 përqind e tyre janë duke përmbyshur detyrat shtëpiake.

C. Zënia me punë

Shumica e popullsisë e zënë me punë sipas të dhënave të INSTAT-it për vitin 2001 ka qenë e përqendruar në bujqësi, ajo zënte 50.5 përqind të popullsisë gjithsej të punësuar. Përqindja më e ulët e punësimit rezultonte në industri me 7.1 përqind. Rrethet që kanë përqindjen më të ulët të popullsisë që punon në bujqësi janë rrethet që paraqiten më të urbanizuara dhe të industrializuara se pjesa tjetër e vendit, si Tirana, Durrësi dhe Vlora. Po kështu rrethet që kanë përqindjen më të lartë të emigrimit, kanë përqindjen më të ulët të popullsisë që punon në bujqësi, si Delvina dhe Gjirokastra. Disa rrethe kanë mbetur në të njëjtin nivel përse i përket punësimit në bujqësi, ndërsa në rrethet Lezhë, Malësi e Madhe, Devoll dhe Pukë del e punësuar në bujqësi më shumë se 65 përqind e popullsisë së tyre. Shumica e popullsisë së angazhuar në sektorin e bujqësisë janë të vetëpunësuarit (dhe jo punëdhënës) pothuajse në masën 71 përqind, të ndjekur nga ndihmës në familje pa pagesë (28 përqind). Kjo gjendje vjen si rezultat i reformës në bujqësi, e cila u krye nga mesi i viteve 1990, ku toka iu rishpërnda familjeve me banim në fshat.

Grafiku 3.3. Të zënë me punë sipas degëve të aktivitetit ekonomik, 2001

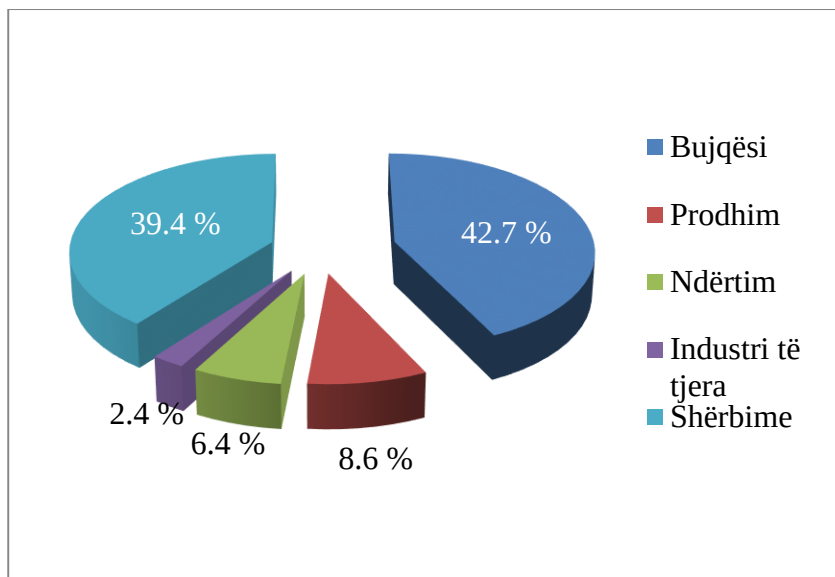

Burimi: Popullsia e Shqipërisë, INSTAT 2001.

Po të shihet punësimi në industri, vërehet se ky tregues pasqyron shpërndarjen e disa “industrive që mbijetojnë” ende në nxjerrjen e mineralit të kromit dhe përpunimin e naftës. Sektori i industrisë ka zënë me punë kryesisht persona të kategorisë me pagë, rreth 85 përqind. E kundërta shfaqet në transport dhe tregti, ku më shumë se 50 përqind e të punësuarve në to janë të vetëpunësuarit dhe punëdhënësit, të pasuar nga personat e marrë në punë. Përse i përket tregtisë, mund të themi se kjo formë e aktivitetit ekonomik është e organizuar tërësisht në mbështetje të inisiativës së lirë. Edhe për vitin 2014 sektori bujqësor

ka përqindjen më të lartë të të punësuarve me përkatësisht 42,7 përqind e ndjekur nga sektori i shërbimeve me 39,4 përqind të të punësuarve gjithsej.

Grafiku 3.4. Punësimi sipas aktiviteteve ekonomike, 2014

Burimi: Tregu i punës 2014, INSTAT 2015.

Përsa i përket punësimit sipas aktiviteteve ekonomike, në vitin 2014 rezulton se sektori bujqësor punëson 42,7 përqind të të punësuarve, pasuar nga sektori i shërbimeve me 39,4 përqind. Vihet re se vit pas viti nga viti 2012 kemi rënie të të punësuarve në sektorin bujqësor.

... Në situatën aktuale përballë bujqësisë shqiptare qëndrojnë shumë pikëpyetje shqetësuese për rolin dhe mundësitë reale të saj në përballimin e sfidave që po shfaqen për ditë e më tepër për politikën, strategjitë e zhvillimit të vendit dhe përballjen shokuese të konsumatorëve shqiptarë me çmimet dhe tregjet agro-ushqimore. Bujqësia dhe agro-industria shqiptare vazhdojnë të mos kenë efektshmëri kur është fjala për defektet evidente strukturore dhe reformat fundamentale të saj. Le të analizojmë disa prej tyre. Megjithëse kemi qenë e vazhdojmë të jemi një vend “agrar”, ku rreth 50 përqind e popullsisë jeton dhe punon në zonat rurale dhe, përgjithësisht, si aktivitet kryesor ka bujqësinë, duke shpenzuar 75 – 80 përqind të ditëve të punës në fermë, përsëri ne jemi një vend që importon rreth 458 – 500 milion Euro në vit produkte bujqësore e ushqimore. Çdo vit, rreth 25 – 30 përqind të nevojave tona ushqimore i importojmë nga tregjet e huaja, duke rezultuar me një bilanc tregtar shumë negative në këtë fushë. Ne importojmë 7 – 8 herë më shumë produkte bujqësore e ushqimore se sa eksportojmë. Për pasojë, klasifikohemi në grupin e vendeve “strukturalisht importuese”, grup vendesh që konsiderohen si më të prekshmet dhe më të rrezikuarat nga situata aktuale dhe

perspektive e rritjes së çmimeve dhe turbulencave të tregjeve agrare ndërkombëtare ...
Adrian Civici (2008), “BUJQËSIA SHQIPTARE PËRBALLË PIKËPYETJEVE SHQETËSUESE”. Revista Demografia, fq. 88 – 92, Nr. 1, 2008.

Po kështu mund të vihet re se femrat në vitin 2014 janë më të angazhuara në aktivitetet e bujqësisë në krahasim me meshkujt. Tabela e mëposhtme e paraqet më mirë këtë situatë:

Tabela 3.10. Struktura e punësimit sipas gjinisë dhe aktivitetit ekonomik

Në përqindje

	2012	2013	2014
Gjithsej	1,140,097	1,023,688	1,037,061
Bujqësi	46.2	44.2	42.7
Industri përpunuese	7.1	7.5	8.6
Ndërtim	8.2	7.1	6.4
Industri nxjerrëse, energji, gaz dhe furnizim me ujë	1.9	2.2	2.4
Sektori i shërbimeve	36.5	38.9	39.4
Meshkuj	637,119	562,887	585,679
Bujqësi	37.6	37.1	36.9
Industri përpunuese	6.4	6.2	7.3
Ndërtim	13.5	12.6	11.1
Industri nxjerrëse, energji, gaz dhe furnizim me ujë	2.6	3.4	3.6
Sektori i shërbimeve	39.8	40.6	40.6
Femra	502,977	460,801	451,382
Bujqësi	57.0	53.0	50.2
Industri përpunuese	8.1	9.1	10.4
Ndërtim	1.4	0.4	0.4
Industri nxjerrëse, energji, gaz dhe furnizim me ujë	1.1	0.7	0.9
Sektori i shërbimeve	32.5	36.8	37.8

Burimi: Femra dhe meshkuj, INSTAT 2015.

Gjatë vitit 2014 shkalla e pjesëmarrjes në forcat e punës për popullsinë 15 – 64 vjeçare është 61,5 përqind. Për meshkujt e moshës 15 – 64 vjeçare, shkalla e pjesëmarrjes në forcat e punës është 20,9 përqind më e lartë sesa për femrat. 53,5 përqind e të punësuarve janë punonjës të bujqësisë, pyjeve dhe peshkimit dhe 16,3 përqind janë nëpunës dhe punonjës të shitjeve dhe shërbimeve. Duke iu referuar gjithnjë vlerësimeve të anketës së INSTAT-it për

vitin 2014, rezulton se 41,6 përqind e të punësuarve janë të punësuar me pagë, 26 përqind janë të vetë-punësuar dhe 32,4 përqind janë punëtorë pa pagesë në biznesin e familjes.

Tabela 3.11. Meshkujt të moshës 15 – 64 vjeç sipas statusit të aktivitetit, 2007 – 2014

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Meshkuj	1,043,187	966,242	1,016,675	1,045,173	955,821	978,957	942,438	974,111
Forcë punëtore	775,622	696,882	745,274	756,063	729,930	718,405	661,441	703,543

Në përqindje

Të punësuar me pagë	25	29	30	31	28	26	26	25
Të vetë punësuar	30	25	24	24	23	21	18	19
Punëtorë pa pagesë në biznesin e familjes	9	9	10	8	14	15	13	14
Të papunë	11	9	9	9	11	11	13	14
Jo në forcën e punës	26	28	27	28	24	27	30	28

Burimi: Femra dhe meshkuj, INSTAT 2015.

Tabela 3.12. Femrat në moshën 15 – 64 vjeç sipas statusit të aktivitetit, 2007 – 2014

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Femra	1,062,774	1,085,017	1,132,697	1,110,469	963,786	982,340	1,042,523	1,017,308
Forcë punëtore	597,461	574,348	586,721	587,365	585,845	553,867	521,844	521,894

Në përqindje

Të punësuarat me pagë	15	15	15	17	19	16	16	18
Të vetëpunësuarat	12	8	9	9	11	9	8	7
Punëtore pa pagesë në biznesin e familjes	23	22	20	19	22	25	19	18
Të papuna	7	7	8	8	9	7	7	8
Jo në forcën e punës	44	47	48	47	39	44	50	49

Burimi: Femra dhe meshkuj, INSTAT 2015.

Nga tabelat e mësipërme mund të thuhet se në të gjitha vitet që nga viti 2007 deri në vitin 2014, forca punëtore e meshkujve është më e madhe se forca punëtore e femrave. Kjo tregon se meshkujt janë më aktiv se femrat në tregun e punës. Përqindja më e lartë e të punësuarve me pagë për meshkuj dhe femrat është arritur në vitin 2011 me përkatësisht rreth 28 përqind për meshkujt dhe 19 përqind për femrat. Meshkujt kanë përqindje më të lartë të të vetëpunësuarve për të gjitha vitet në krahasim me femrat. Duke analizuar tregun e punës në këndvështrimin gjinor, vihet re se femrat kanë 1,7 herë më shumë mundësi sesa meshkujt për të qenë punëtore pa pagesë në biznesin e familjes. Ajo që të bën më shumë përshtypje është përqindja e lartë për të gjitha vitet e femrave të punësuarat pa pagesë në biznesin e familjes në krahasim me meshkujt. Kjo mund të tregojë edhe më tepër për natyrën dhe statusin e femrës në familje.

Nëse krasojmë të dhënat e CENSUS 2001 me të dhënat e CENSUS 2011 përse i përket të të punësuarve sipas aktivitetit ekonomik dhe gjinisë, vihet re se ka një rënie të konsiderueshme të të punësuarve në bujqësi nga viti 2001 në vitin 2011 me 24.5 përqind (Tabela 3.13).

Tabela 3.13. Të punësuar sipas aktivitetit ekonomik dhe gjinisë për vitin 2001 dhe 2011

Aktiviteti ekonomik	CENSUS 2001			CENSUS 2011		
	Gjithsej	Meshkuj	Femra	Gjithsej	Meshkuj	Femra
Bujqësi	526,977	315,156	211,821	176,745	118,570	58,175
Industri	73,793	48,367	25,426	81,555	48,789	32,766

Ndërtim	68,661	52,179	16,482	56,712	54,478	2,234
Shërbime	372,344	233,944	138,400	337,059	195,060	141,999
Të panjohur	-	-	-	25,879	15,881	9,998
Gjithsej	1,041,775	649,646	392,129	677,950	432,778	245,172

Burimi: Censusi i Popullsisë dhe Banesave 2011, Karakteristikat Ekonomike, INSTAT 2014.

Ndërsa punësimi në sektorët e tjerë ka pësuar rritje dhe përkatësisht në vitin 2011 në industri kemi 4.9 përqind më shumë të punësuar se sa në vitin 2001, në ndërtim 1.8 përqind më tepër se në vitin 2001 dhe në shërbime 14 përqind më shumë të punësuar.

Një tablo më qartë përse i përket të të punësuarve sipas aktivitetit ekonomik nga viti 2000 deri në vitin 2011 e jep tabela e mëposhtme:

Tabela 3.14. Të punësuar sipas aktivitetit ekonomik 2000 – 2011

(në mijë)

Aktiviteti ekonomik	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gjithsej	1,068	920	920	926	931	932	935	939	974	899	917	928
Bujqësi, pyje, peshkim	767	531	531	539	546	545	542	542	568	496	507	507
Industri nxjerrëse	9	8	7	7	6	6	5	6	5	5	6	8
Industri përpunues e	34	47	47	46	56	56	58	54	56	53	53	63
Industria e energjisë, ujit	15	16	16	14	14	13	11	13	25	26	26	21
Ndërtim	13	56	56	56	52	52	53	52	46	40	39	35
Tregti	49	67	67	68	64	64	68	57	53	58	58	65
Hoteleri, restaurante	19	16	16	16	17	15	16	16	12	12	13	22
Transport, komunikacion	26	32	32	32	20	19	19	24	26	23	24	26

Arsim	47	50	49	49	48	47	48	46	37	40	42	41
Shëndetësi	23	26	26	27	28	24	25	24	28	26	27	28
Të tjera	66	71	71	72	82	91	90	105	118	120	122	112

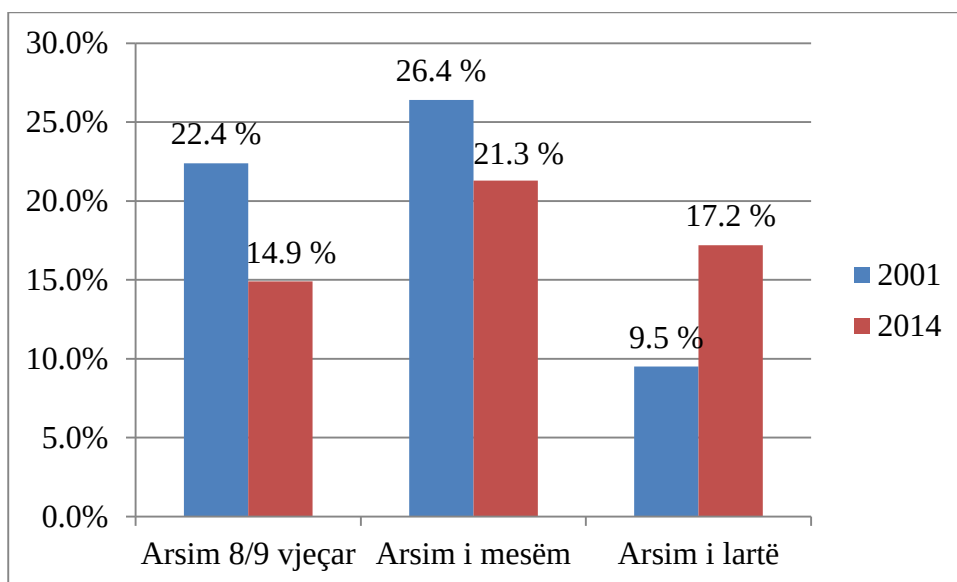
Burimi: INSTAT 2015.

Numri më i madh i të punësuarve në total rezulton në vitin 2000 me rreth 1,068,000 veta. Pas këtij viti pati një rënie me afro 920,000 persona të punësuar duke arritur shifrën prej 928,000 veta në vitin 2011.

D. Papunësia

Në vitin 2001 sipas të dhënave të INSTAT-it, shumica e të papunëve ishin të rinj, ndërsa papunësia për femrat arrinte në 28.4 përqind, ajo për meshkuj arrinte në 18.8 përqind. Numri i të papunëve llogaritej në 305,506 persona. Kurse gjatë vitit 2014 numri i të papunëve në Shqipëri ishte 219.797 persona (Tregu i Punës, INSTAT, 2014 :2). Duke krahasuar të dhënat e papunësisë sipas nivelit arsimor midis viteve 2001 dhe 2014, është me interes të vihet në dukje se për të dyja vitet papunësia paraqitet më e lartë në personat që kanë përfunduar shkollën e mesme (përkatesisht 26.4 përqind dhe 21.3 përqind) në krahasim me ata që kanë kryer shkollën tetë/nëntëvjeçare (përkatesisht 22.4 përqind dhe 14.9 përqind) (Grafiku 3.5). Kjo mund të shpjegohet: së pari, papunësia është më e lartë midis brezit të të rinjve, i cili përfshin më shumë persona me shkollë të mesme sesa me shkollë të lartë. Dhe, së dyti, në zonat e fshatrave personat e punësuar kryesisht në bujqësi kanë kryer më pak vite shkolle.

Grafiku. 3.5. Shkalla e papunësisë sipas nivelit arsimor, 2001 dhe 2014

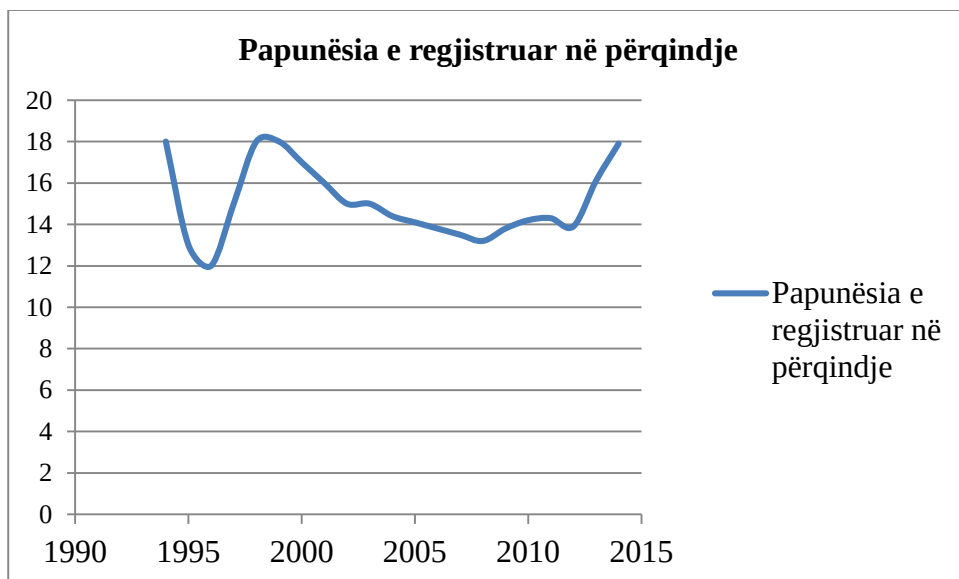

Burimi: Popullsia e Shqipërisë në 2001, INSTAT 2002 dhe Tregu i Punës 2014, INSTAT 2015.

Ndërsa personat me diplomë universitare dalin më pak të papunë në vitin 2001 (9.5 përqind) në krahasim me vitin 2014 ku papunësia për ata persona që kanë kryer arsimin e lartë është 17.2 përqind.

Në fund të muajit prill 2006 niveli i papunësisë së përgjithshme ishte në shifrën 13.8 përqind ndërsa në të njëjtën periudhë të vitit 2007, sipas MPÇSShB-së, ai kishte rënë në shifrën 13.4 përqind ndërsa në vlera absolute në rreth 143 mijë persona.

Grafiku 3.6. Papunësia 1994 – 2014

Burimi: Ministria e Punës dhe Çështjeve Sociale 2007 dhe INSTAT 2015

Të dhënat më të fundit mbi papunësinë në periudhën 2007 – 2013 tregojnë se papunësia në vitin 2007 ishte në vlerën 13.5 përqind duke u rritur sidomos në vitin 2013 me 16.1 përqind dhe në vitin 2014 me 17.9 përqind.

KAPITULLI IV: ANALIZA E EMIGRACIONIT NË SHQIPËRI

Në këtë kapitull trajtohet gjërësisht emigracioni shqiptar, paraqitja e tij si ndikimi më i madh demografik pasi pjesa më e madhe e të rinjve largohet nga vendi duke sjellë kështu rënien e fuqisë punëtore në Shqipëri. Po kështu në këtë kapitull prezantohet ndikimi i dërgesave të emigrantëve dhe përdorimin e tyre. Fundi i këtij kapitulli është shumë i rëndësishëm pasi shërben si një lidhje me kapitullin vazhdues mbi studimin e pyetësorëve dhe analizën mbi sipërmarrjet e ish emigrantëve dhe vendasve.

4.1.Emigracioni shqiptar, një shpresë që nuk njeh kufij

Në vitin 1990 Shqipëria kishte një popullsi të barabartë me afro 3 milion e 265 mijë persona me një ritëm vjetor rritjeje prej rreth 2.01 përqind për periudhën e 1980 – 1990. Pas vitit 1990, tranzicioni politik, ekonomik e social solli ndryshime të mëdha demografike. Një emigracion masiv filloi pas vitit 1990 dhe llogaritet që rreth 15 përqind e popullsisë shqiptare ka emigruar në një periudhë 7 vjeçare (UNDP, 1998). Trashëgimia i një ekonomie në kolaps, mosha e re e popullsisë, niveli i lartë i shkollimit, hapja e shpejtë ndaj botës, dëshira e fortë për të ndërtuar një shoqëri demokratike, niveli i lartë i papunësisë, e të tjerë faktorë si këto sollën rritjen e shpejtë të migracionit ndërkombëtar i cili ka disa tipare të përbashkëta me disa nga vendet e Europës Lindore me ekonomi në tranzicion. Në Shqipëri pas Luftës së Dytë Botërore, migrimi i brendshëm ishte i kufizuar dhe i kontrolluar, ndërsa ai ndërkombëtar pothuajse nuk egzistonte fare. Hapja e menjëhershme e vendit ndaj botës, e shoqëruar me një krizë të thellë politike, ekonomike dhe sociale ishin faktorët kryesorë që nxitën flukset e para të migracionit ndërkombëtar në Shqipëri. Emigrimin masiv e favorizuan edhe proceset demografike që kishin ndodhur gjatë viteve 1945 – 1989, ku popullsia e vendit ishte rritur thuajse tre herë. Popullsia shqiptare në fund të kësaj periudhe karakterizohej nga një moshë e re dhe me nivel shkollimi relativisht të lartë. Si rrjedhojë e veprimit të një sërë faktorësh ekonomik – shoqëror e politik, duke filluar nga gjysma e dytë e vitit 1990 u manifestuan veprime që paralajmëronin për shpërthime migruese të qytetarëve shqiptarë. Në korrik të vitit 1990, turma qytetarësh që arritën në rreth 5,000 vetë u ngujuan në selitë e ambasadave të vendeve perëndimore në Tiranë dhe kërkuan të braktisnin vendin. Në sajë të ndërmjetësisë së organizatave ndërkombëtare, pjesa dërmuese e tyre siguruan azil politik kryesisht në Gjermani, Itali dhe Francë. Në fund të vitit 1990 dhe në mes të vitit 1991 rreth 20 mijë shtetas shqiptarë arritën në Greqi duke kërkuar azil politik. Ndërkaq bashkëbisedimet e përfaqësuesve të organizatave ndërkombëtare me kërkuesit e azilit politik, treguan qartë se ky eksod nuk kishte motive politike, por gjendjen e vështirë me karakter kryesisht ekonomik, që ekzistonte në Shqipëri. Në fillim të marsit 1991, turma qytetarësh shqiptarë ishin futur në anijet detare të portit të Durrësit të cilët një ditë më vonë arritën në disa nga portet detare të Italisë së Jugut. Sipas të dhënave të autoriteteve italiane gjatë kësaj periudhe në Itali kishin arritur 20 mijë shtetas shqiptarë. Në fillim të muajit gusht të po këtij viti, një eksod tjetër iu drejtua Italisë. Brenda 4 ditëve, në brigjet e Italisë kishin zbarkuar mbi 18,000 vetë. Organet qeveritare italiane në mënyrë kategorike refuzuan pranimin e tyre dhe nga data 9

gusht filloi kthimi në mënyrë ajrore dhe detare i 17 mijë vetave. Për herë të parë për 9 ditë rrjesht linja ajrore Bari – Tiranë provoi ngarkesën e plotë 24 orëshe të fluturimeve të avionëve civil e ushtarak që kthenin emigrantët. Mbi bazën e analizës së kryer në marsin e vitit 1992 numri i emigrantëve shqiptarë që jetonin jashtë ishte 220,000 nga të cilët 200,000 të moshës mbi 18 vjeç. Sipas (Misja, 1998) pas 4 muajsh në fund të korrikut 1992, numri i përgjithshëm i emigrantëve që jetonin jashtë vlerësohet të ketë qenë 280,000 vetë, ndërsa në tetor të vitit 1992 mendohet që numri i përgjithshëm i emigrantëve të ketë qenë 300 mijë vetë. Është vlerësuar (Van der Pol, 1992 referuar nga Dragoti dhe Hoxha, 2008) se ndërmjet vitit 1989 dhe muajit mars të vitit 1992, 220,000 shqiptarë lanë vendin dhe ky vlerësim u rrit në 300, 000 ndërmjet 1989 dhe 1992. Një botim tjetër i Institutit të Statistikës vlerëson që rreth 250 mijë njerëz kanë emigruar deri në fund të vitit 1992 dhe ky rezultat nuk përfshin njerëzit që shkojnë në Greqi për disa javë ose muaj dhe kthehen përsëri (INSTAT maj 1993) referuar nga (Misja, 1998). Për numrin e emigrantëve shqiptarë për periudha të mëvonshme, nuk ka të dhëna zyrtare, në një kohë kur të dhënat e shtypit kanë luhatur. Kjo ndodh pjesërisht sepse nga Greqia, një nga vendet ku kanë emigruar qytetarët shqiptarë herë pas here janë bërë kthime masive. Burime të ndryshme ofrojnë vlerësime të ndryshme rreth numrit të emigrantëve shqiptarë gjatë këtyre viteve. Emigrantët shqiptarë me leje qëndrimi (dhe pune) në Itali u vlerësuan në një numër prej 164,000 në vitin 2001 (Bonifazi & Sabatoni Carletto et al., 2004). Në mënyrë të ngjashme shqiptarët në Greqi është vlerësuar të kenë arritur një numër nga 800,000 deri në 1 milion (OECD, 2002) mbështetur në numrin e aplikantëve për leje qëndrimi të rregullt dhe ata që kanë marrë leje pune (858,000 në vitin 2001) (Carletto, et al., 2004) referuar nga (Dragoti & Hoxha, 2008). Megjithatë sipas llogaritjeve të përafërta rezulton që në vitin 1995 numri i emigrantëve shqiptarë është rreth 450 mijë veta, (Misja, 1998:6) e barabartë me 14 përqind të popullsisë së përgjithshme të vendit, 26 përqind të popullsisë në moshë pune, 35 përqind të fuqisë punëtore, 43 përqind të popullsisë së punësuar dhe 263 përqind të numrit të të papunëve të regjistruar në zyrat e punës. Analiza krahasuese e emigracionit të vendeve të Europës Lindore gjatë periudhës së tranzicionit tregon së intesiteti i emigrimit në Shqipëri ka qenë në mënyrë të dukshme më i lartë në krahasim me vendet e tjera të këtij rajoni.

Tabela 4.1. Emigrimi drejt vendeve perëndimore nga vendet e Europës Qendrore, Lindore dhe ish Bashkimit Sovjetik për 1991 – 1993

Vendet	Emigrimi (në mijë)		Emigrimi neto		
	Gjithsej	Neto	Në përqindje ndaj popullsisë së përgjithshme	Mesatare vjetore (000 veta)	Mesatare vjetore për 10,000 banorë

Shqipëria	400	300	9.2	100	308
Bullgaria	130	40	0.4	13	14
Çekosllovakia	25	25	0.2	8	5
Hungaria	20	20	0.2	7	7
Polonia	400	50	0.1	17	4
Rumania	500	175	0.8	58	25
Ish B. Sovjetik	1,150	1,050	0.4	350	13
Jugosllavia	1,350	900	3.7	300	126
Gjithsej	3,975	2,560	0.7	853	20

Burimi: Emigracioni ndërkombëtar në Shqipëri gjatë periudhës së tranzicionit, Misja V, 1998.

Mesatarja vjetore e emigrimit neto për frymë të popullsisë së Shqipërisë për periudhën 3 vjeçare 1991 – 1993 ka qenë rreth 6 herë më i lartë se sa mesatarja e vendeve ballkanike të Jugosllavisë, Bullgarisë dhe Rumanisë. Gjatë kësaj periudhe në Shqipëri emigrimi neto si përqindje ndaj popullsisë së përgjithshme të vendit ka qenë 9.2 përqind, në Jugosllavi 4.2 përqind, në Rumani 0.9 përqind ndërsa mesatarja e të gjitha vendeve të Europës Lindore 0.7 përqind. Intensiteti i proceseve migruese gjatë periudhës së tranzicionit në Shqipëri ka qenë më i lartë se i vendeve të tjera të Europës Lindore. Në krahasim me këto vende, prapambetja ka qenë më e madhe, kolapsi ekonomik më i thellë dhe niveli i pagave dhe i të ardhurave reale të popullsisë më i ulët. Një faktor tjetër që ka ndikuar fuqishëm në këtë drejtim është se në vendet e tjera të Europës Lindore pas Luftës së Dytë Botërore migracioni ndërkombëtar ka qenë pjesërisht i kufizuar, ndërsa në Shqipëri pothuajse nuk ekzistonte fare. Për Shqipërinë karakteristike është futja me shpejtësi dhe në mënyrë shpërthyesë në tregun ndërkombëtar të punës, por me vonesë prej afro gjysëm shekulli dhe në kushte jo të favorshme për integrim, si rrjedhojë e uljes së kërkesave për burimet e punës nga vendet pranuese.

4.1.1. Strukturat social – demografike të emigracionit

Nga një studim i kryer (Misja 1998:4), strukturat e emigrantëve sipas gjendjes civile rezultojnë që të jetë 59 përqind beqarë, 39 përqind të martuar dhe 2 përqind të divorcuar dhe të ve. Sipas gjinisë 73 përqind janë meshkuj dhe 27 përqind janë femra. Sipas moshës rezultojnë që afro 37 përqind e emigrantëve i përkasin moshës më të re se 30 vjeç. Moshë mesatare e emigrantëve është 28.8 vjeç. Sipas vendbanimit rreth dy e treta e emigrantëve janë nga qyteti dhe një e treta janë nga fshati. Emigrantët e Greqisë janë kryesisht nga rrethet jugore dhe jug-lindore të vendit, ndërsa ato të Italisë kryesisht nga zonat bregdetare

dhe të Shqipërisë së Mesme. Struktura e emigrantëve sipas bindjeve fetare rezulton se 73 përqind e tyre janë fetarë (besojnë), 14 përqind laik (nuk besojnë) dhe 13 përqind përgjigjen “nuk di”. Sipas përkatësisë së besimit fetar të emigrantëve besimtarë rezulton: 54 përqind janë mysliman, 29 përqind janë ortodoks dhe 17 përqind janë katolik. Evidentimi i bindjeve fetare ka synuar që të krijohet baza e të dhënave për të analizuar se në çfarë mase garantohen në vendet pranuese vlerat fetare për praktikën e besimit të emigrantëve shqiptarë, në masën që ato nuk bien në kundërshtim me legjislacionin kombëtar e me të drejtat e njeriut, të njohura në shkallë universale, si dhe mos diskriminimi i tyre në fushën e arsimimit, punësimit, etj.. Sipas shpërndarjes gjeografike të emigrantëve në vendet pranuese rezulton që pjesa më e madhe e numrit të përgjithshëm të emigrantëve shqiptar janë vendosur në Greqi dhe Itali, kurse të tjerët në të gjitha vendet si Gjermania, SHBA-të, Kanada, Franca, Spanja, Turqia etj.. Evidentimi i strukturave socio – demografike të emigracionit synon krijimin e bazës së të dhënave për të krijuar një imazh, supozime ose përllogaritje të përafërta për problemet e lindshmërisë, rritjes natyrore të popullsisë, situatës së familjes dhe problemeve socio – demografike të saj, etj.. Sipas legjimitetit të qëndrimit rezulton që pjesa më e madhe e emigrantëve shqiptarë janë klandestinë. Në Itali ata janë 68 përqind, ndërsa në Greqi kjo shifër mund të jetë më e lartë. Klandestiniteti është pika më e dobët e emigracionit shqiptar, që ndikon në nivelin e ulët të efektivitetit të tij. Nga emigrantët klandestinë nxjerrin përfitime në radhë të parë pronarët vendas, për rrjedhojë edhe ekonomia kombëtare në tërësi. Karta e emigrantëve klandestin ka raste që në momente dhe me synime të caktuara nxirret nga forca politike e qeveritare të caktuara, të atyre vendeve ku vendi ynë ka emigrantë.

Sipas UNDP-së në Raportin e zhvillimit njerëzor të Shqipërisë (1998), në Greqi rezultojnë 350 mijë deri në 400 mijë persona, kurse në Itali rreth 100 mijë deri në 150 mijë emigrantë shqiptarë duke përfshirë këtu edhe familjarët. Sipas informacioneve të marra nga ambasadat e shteteve perëndimore në Tiranë, disa mijëra emigrantë shqiptarë gjenden në vendet perëndimore siç paraqiten në tabelën e mëposhtme:

Tabela 4.2. Vendet kryesore ku janë vendosur emigrantët shqiptarë

Shtetet	Numri
Belgjikë	2,500
Francë	2,000
Gjermani	12,000
Greqi	500,000
Itali	200,000

Turqi	2,000
Kanada	5,000
SHBA	12,000

Burimi: Ministria e Punës dhe Çështjeve Sociale, 1999

4.1.2. Strukturat social – ekonomike të emigracionit

Karakteristikat social – ekonomike të emigrantëve para emigrimit në Shqipëri përsa i përket punësimit, pagës, mënyrës së jetesës, mundësisë së kursimit e karakteristika të tjera, pasqyrojnë gjendjen e vështirë ekonomike të asaj periudhe e cila ka qenë një nga faktorët shtytës në procesin migrues. Karakteristikat social – ekonomike të emigrantëve në vendin pranues (Greqi dhe Itali) përsa i përket degës ekonomike ku zhvillojnë veprimtarinë ekonomike dëshmojnë se rreth 45 përqind e tyre punojnë në ndërtim e bujqësi. Sipas vendeve paraqiten diferenca të theksuara. Në Itali struktura e emigrantëve të angazhuar në industri dhe turizëm – hoteleri është 3 dhe 6 herë më e lartë se në Greqi, kurse e atyre të vendosur në bujqësi afro 3 herë më e ulët. Përsa i përket karakterit sezonal të punës rreth 50 përqind e të punësuarve kanë punë sezonale. Në Greqi ky nivel arrin afro 60 përqind. Përsa i përket kohëzgjatjes së angazhimit në punë 58 përqind e emigrantëve kanë punë të përkohshme dhe 42 përqind të përhershme. Duke analizuar nivelin e angazhimit në punë të emigrantëve rezulton se ai varet nga një sërë faktorësh, nga të cilët si më kryesorët mund të përmendim: niveli arsimor, zotërimi i gjuhës së vendit ku kanë emigruar, stazhi në emigrim, prania në vendin pranues e të afërmeve dhe të njohurve të tyre. Strukturat e mësipërme social – ekonomike (sipas degëve, karakterit sezonal të punës, kohëzgjatjes) shërbejnë për të theksuar se emigrantët shqiptarë punojnë në sektorë të ekonomisë të papreferuara nga vendasit dhe nuk ndikojnë në nivelin e papunësisë, sepse të ardhurat e tyre janë të ulta (rreth një e treta e punëtorëve vendas). Ato shërbejnë si tampon rregullues i tregut të vendit të punës, sepse ato nuk pengojnë, por përkundrazi kontribuojnë në rritjen e produktit shoqëror (Misja, 1998 :4).

4.1.3. Motivet e emigrimit

Në përgjithësi njerëzit në momentin aktual janë të prirur ndaj migracionit, të brendshëm dhe ndërkombëtar, por përparësi kanë lëvizjet e migracionit ndërkombëtar. Faktorët dhe motivet që përcaktojnë lëvizjen hapësinore të popullsisë janë të natyrës ekonomiko – shoqërore dhe jo ekonomike. Në shumicën e rasteve flukset migruese përcaktohen në radhë të parë nga shkaqe dhe motive të karakterit ekonomik. Vetë grupi i faktorëve ekonomiko – shoqëror, që përfshin tërësinë e kushteve më të mira të punës dhe të jetesës së një territori, në krahasim me tjetrin, klasifikohen në dy nëngrupe të mëdha siç janë: faktorët e punës e të pagave dhe faktorët e plotësimit të kërkesave të mënyrës së jetesës. Këto dy rrjedha

miguese me kahe territoriale e degësore të nxitura respektivisht, e para nga motivet e ngritjes së të ardhurave, dhe e dyta nga motivet e përmirësimit të kushteve të jetesës, janë kushtëzuar nga nevojat e ekonomisë dhe shpërndarjes së burimeve të punës, në përshtatje me ndryshimet e strukturës së zhvillimit ekonomik dhe territorial. Në këtë kontekst ato analizohen dhe drejtohen jo si të veçuara dhe të pavarura nga njëra – tjetra, por të lidhura dhe të kushtëzuara njëra me tjetrën si nga pikëpamja e motiveve dhe shkaqeve ashtu edhe nga pasojat ekonomiko – shoqërore. Përveç kësaj, në rrjedhën e zhvillimit ekonomik njëra prej tyre është mbizotëruese. Gjithashtu motive të pastra nuk ka, sepse ato janë të gërshetuara njëra me tjetrën dhe në të njëjtën kohë të diferencuara. Kështu p.sh. në evidentimin e motiveve migruese me karakter ekonomik krahas atij për të siguruar të ardhura më të larta, mund të jenë të veçuara edhe motive të tjera siç janë “Zgjerimi i biznesit dhe pasurisë”, “Ndihmë familjes që qëndron në vendlindje”, etj.. Krahas motiveve me karakter ekonomiko – shoqëror, në lëvizjen migruese të popullsisë veprojnë motive dhe faktorë të natyrës jo ekonomike siç janë: luftërat, acarimet politike, fetare, ideologjike, fatkeqësitë natyrore etj. (Misja, 1998 :12). Flukset më të mëdha të emigrantëve janë nga fshatrat ku situata ekonomike është shumë herë më e rëndë sesa në zonat urbane. Mundësitë për punësim në zonat rurale janë shumë më të kufizuara sesa në ato urbane dhe bujqësia nuk konsiderohet si një aktivitet fitimprurës, veçanërisht në zonat më të thella ku nuk ka shumë toka bujqësore. (De Zwager, 2005 :3). Të rinjtë nuk shohin të ardhme në fshat. Transferimi për ta në zonat urbane në Shqipëri është gjithashtu i vështirë, sepse duhet të kenë një vend për të jetuar, gjë që është po aq e vështirë sa të gjejnë edhe një punë. Në këtë mënyrë rruga e emigracionit është mundësia më e lehtë për të mbijetuar.

Tabela 4.3. Mesatarja e shumës së motiveve më parësore që kanë shtyrë të emigrojnë shqiptarët

(në përqindje)

Motivet	Si mesatare	Italia	Greqia
1. Paga më e lartë	29.0	27.4	30.8
2. Ndihmë familjes që qëndron në vendlindje	28.4	29.2	27.5
3. Kushte më të mira të punës (punësimi, niveli teknologjik, etj.)	16.4	15.6	17.1
4. Kushtet më të mira materiale të jetesës së përditshme jashtë punës	17.2	17.2	17.3
5. Kushtet materiale për shkollimin personal ose të pjestarëve të familjes	6.0	7.0	5.0
6. Motivet politike	3.0	3.6	2.3

Gjithsej	100.0	100.0	100.0
-----------------	--------------	--------------	--------------

Burimi: Emigracioni ndërkombëtar në Shqipëri gjatë periudhës së tranzicionit, Misja V, 1998.

Sipas Misjas (1998), nga të dhënat e mësipërme mund të nxirren disa përfundime nga të cilat më kryesoret mund të përmendim:

Së pari: Siç duket parësore kanë qenë dhe mbasin motivet me karakter të drejtpërdrejtë ekonomik, konkluzion që kanë arritur edhe ekspertët e Komunitetit European që kanë vërtetuar eksodin e emigrantëve shqiptarë duke i vlerësuar ata si “persona në kërkim të përmirësimit të gjendjes ekonomike”. Nga tabela, motivet e nëngrupit të pagave dhe të punës (Paga më e lartë, Ndihmë familjes që jeton në vendlindje dhe Kushtet më të mira të punës) përbëjnë 73.8 përqind të shumës së përgjithshme të motiveve të emigracionit ndërsa motivet e nëngrupit të mënyrës së jetesës (Kushtet më të mira materiale të jetesës së përditshme jashtë punës dhe Kushtet për shkollimin) përbëjnë 23.2 përqind të shumës së përgjithshme të motiveve. Motivët jo ekonomike (motivët politike) të emigrimit përbëjnë vetëm 3 përqind të shumës së motiveve. Mbizotërimi i motiveve të punës dhe pagave është karakteristikë për vendet dhe zonat me prapambetje ekonomike. Kur procesi i mëparshëm i zhvillimit ekonomik ka zvogëluar diferencat dhe pabarazitë territoriale në nivelin e të ardhurave, migrimi i fuqisë punëtore nuk kushtëzohet kryesisht me motivet e sigurimit të të ardhurave më të larta, por me motivet e përmirësimit të kushteve të jetesës.

Së dyti: Emigracioni i fundit, në fokusin e analizës së motiveve migruese, evidenton vlerat tradicionale të familjes shqiptare siç janë: ndjenja e solidaritetit, dashurisë, respektit, përkushtimit mes pjestarëve të saj. Këto vlera përbëjnë një nga faktorët më të rëndësishëm që sigurojnë ndjenjën e mirëqënies së kësaj qelize bazë të shoqërisë, duke i dhënë forcë pjestarëve të saj për të përballuar vështirësitë ekonomike e shoqërore. Në kuadrin e gjashtë motiveve kryesore që kanë shtyrë të emigrojnë shqiptarët, motivi “ndihmë familjes që qëndron në vendlindje” zë 28.4 përqind të mesatares së shumës së tre motiveve më parësore, nga e cila emigrantët e Italisë zënë 29.2 përqind dhe ata të Greqisë 27.5 përqind. Ndihmat e emigrantëve familjeve të tyre në vendlindje në formën e dërgesave valutore në para e në mallra (Remitanca), kanë luajtur dhe luajnë një rol të veçantë, për kapërcimin më me lehtësi të vështirësive ekonomike e sociale gjatë periudhës së kalimit. Një imazh të përafërt mbi rëndësinë e Remitancave (dërgesave të emigrantëve) në strukturën e të ardhurave të familjeve shqiptare japin rezultatet e një anketimi që evidentojnë se 23.3 përqind e shumës së përgjithshme të të ardhurave të familjeve janë mbuluar nga emigracioni. Për familjet që kanë jashtë shtetit emigrantë, të ardhurat nga emigracioni janë 2.5 herë më të larta se të ardhurat mesatare të të gjitha llojeve të një familjeje shqiptare. Një sondazh në Tiranë tregoi se 27 përqind e blerjeve kryesore familjare përballohen nga paratë e dërguara nga jashtë. Remitancat po luajnë një rol të caktuar edhe për zhvillimin e biznesit të vogël e të mesëm në Shqipëri. Nga vërtetimet dhe studimet e kryera rezulton se në strukturën e përgjithshme të burimeve të financimit fillestar të investimeve 38.6 përqind e zënë burimet nga familja dhe pjestarët e saj brenda dhe jashtë vendit nga e cila huaja nga familja 21.1 përqind dhe të ardhurat nga emigracioni 17.4 përqind në një kohë kur ndihma nga programi qeveritar dhe kredia bankare zënë 8.9 përqind.

4.1.4. Motivet për zgjedhjen e vendit të emigrimit

Motivi kryesor i emigrimit të shqiptarëve është sigurimi i mjeteve kryesore të jetesës dhe të ardhmes së tyre. Modelet e emigrimit të punës shpjegohet si nga modeli tërheqës – shtytës ashtu edhe ai gravitacional. Prej këtej kemi në përgjithësi vlerësime shpjeguese:

Migrimi midis vendeve të origjinës dhe vendeve të destinacionit mund të kuptohet si rezultat i afërsisë gjeografike i emëruar si modeli gravitacional. Në këtë rast flukset migruese midis shteteve fqinje do të jenë në mënyrë të paevitueshme më të larta. Duke parë hartën, gjithmonë që në të kaluarën afërsia gjeografike ka luajtur një rol të veçantë në hyrjen e privilegjuar të fqinjëve në tregun e punës. Në Europë si shembull janë finlandezët në Suedi, belgjanët në Hollandë, austriakët në Gjermani, shqiptarët në Itali dhe Greqi, irlandezët në Britaninë e Madhe. Në këto raste ngjashmëritë në kulturë, gjuhë, mundësi komunikimi luajnë një rol të rëndësishëm. Por megjithatë valët e emigrimit jo gjithnjë mund të shpjegohen nga këto vlerësime, por nga thellimi i pabarazisë që i përgjigjet modelit tërheqës – shtytës. Karakteristikë për strukturën gjeografike të shtrirjes së emigracionit shqiptar është se ai është përqendruar kryesisht në Greqi dhe Itali. Rreth 90 përqind e emigrantëve shqiptarë janë të vendosur në këto dy vende. Ekzistojnë dy mendime përsa i përket preferencave të emigrantëve shqiptarë për zgjedhjen e vendit për të emigruar. Opinioni i parë lidhet me vendin më të preferuar dhe opinioni i dytë ka të bëjë me vendet më të mundshme për të emigruar. Në kategorinë e parë bëjnë pjesë vendet si SHBA-të, Kanada, Australia, Britania e madhe, Zvicra, Gjermania, etj.. Ndërsa në grupin e dytë renditen shtetet si Italia, Greqia, Gjermania, Zvicra, etj. (QSHSM, 2004).

Tabela 4.4. Hierarkia e kriterëve të përzgjedhjes së vendit të emigrimit

Renditja	Kriteret
1	Afërsia gjeografike
2	Afërsia kulturore, gjuhësore dhe shpirtërore
3	Lehtësia e hyrjes në vendin përkatës
4	Prania e të afërmeve në vendin përkatës
5	Mundësitë për t'u shkolluar ose perfeksionuar profesionalisht
6	Mundësitë për të punuar në profesionin që zotëron
7	Shpërblimi më i lartë se në vendet e tjera
8	Lehtësitë në gjetjen e punës

Burimi: Situata aktuale e emigracionit shqiptar, Qendra shqiptare e studimeve për migracionin, janar 2004.

Aftësia për të lëvizur nuk varet thjesht nga heqja e kufizimeve formale për të udhëtuar, por edhe nga financat individuale, rrjeti personal dhe lidhjet e reduktuara me komunitetin lokal, që kanë ardhur si rrjedhojë e familjeve më të vogla dhe largimit të të tjerëve në komunitet. Financat individuale janë të rëndësishme, duke qenë se çdo zhvendosje sjell kosto të drejtpërdrejta dhe mbart rreziqe për kosto të tërthorta shtesë. Rrjeti personal mund të

ndihmojë për zvogëlimin e rreziqeve të tilla, duke siguruar punësim ose duke ofruar kontakte përcaktuese për këtë qëllim. Rrjetet personale janë parë, gjithashtu, si të rëndësishme për të ndihmuar në kapërcimin e burokracive në Itali dhe Greqi (Mai & Paladini 2013). Sipas të dhënave të OECD-së, vendet më të preferuara të destinacionit për emigrantët shqiptarë janë Italia dhe Greqia, të ndjekura nga SHBA-të, Mbretëria e Bashkuar dhe Gjermania. Një numër prej 47 përqind emigrantësh shqiptarë jetojnë në Itali, duke e bërë këtë vend destinacionin më të kërkuar, i ndjekur ngushtë nga Greqia, me 43 përqind të emigrantëve shqiptarë.

Sipas studimit të Misjas "Afërsia gjeografike" dhe "mundësitë e punësimit" zënë 83 përqind të motiveve parësore që kanë shtyrë emigrantët shqiptarë për zgjedhjen e vendit ku kanë emigruar nga e cila Italia 83.8 përqind dhe Greqia 82.2 përqind. Të dhënat e mësipërme dëshmojnë se diferencat në motivin e "afërsia gjeografike" dhe "mundësitë e punësimit" ndërmjet Italisë dhe Greqisë janë të vogla. Për Greqinë motivi "afërsia gjeografike" është 1.2 përqind më i lartë në krahasim me Italinë ndërsa motivi "mundësitë e punësimit" 2.77 përqind më e ulët. "Prania e familjarëve dhe e miqve" si motiv që ka shtyrë emigrantët shqiptarë për zgjedhjen e vendit ku ata kanë emigruar është 9.2 përqind për Italinë dhe 14.2 përqind për Greqinë. "Afërsitë kulturore" si motiv që ka shtyrë emigrantët shqiptarë për të zgjedhur vendin ku kanë emigruar është relativisht e vogël, por më e lartë për Italinë (7.1 përqind) në krahasim me Greqinë (3.6 përqind).

Tabela 4.5. Mesatarja e shumës së motiveve që kanë shtyrë emigrantin të zgjedhë vendin ku ai ka emigruar

(në përqindje)

Motivet	Italia	Greqia	Mesatarja
Afërsia gjeografike	40.98	42.2	41.6
Mundësitë e punësimit	42.77	40.0	41.4
Afërsia kulturore (gjuha, feja, zakonet, e të tjera)	7.11	3.65	5.3
Prania e familjarëve dhe miqve	9.24	14.15	11.7
Gjithsej	100.0	100.0	100.0

Burimi: Emigracioni ndërkombëtar në Shqipëri gjatë periudhës së tranzicionit, Misja V, 1998.

Mundet që në këtë drejtim të ketë ndikuar zotërimi para emigrimit të gjuhës së vendit ku kanë emigruar. Motivi i lehtësisë është një motiv tjetër i rëndësishëm që ndikon në përzgjedhje. Kjo nënkupton në radhë të parë lehtësinë e hyrjes në vendin pritës, lehtësinë e rihyrjes në atdhe dhe lehtësinë e rikthimit më pas në vendin pritës.

Sipas të dhënave të vitit 2000 të Ministrisë Shqiptare të Punës dhe Çështjeve Sociale gjatë dhjetëvjeçarit të fundit shqiptarët kanë emigruar në rreth 20 vende të Europës, në SHBA, Kanada, Australi etj.. Nga studime të ndryshme shumica e tyre janë vendosur në vendet e përfshira në tabelën e mëposhtme:

Tabela 4.6. Vendet e preferuara për të emigruar

Rendi	1992	1995	1999
1	Itali	SHBA	SHBA
2	Gjermani	Itali	Kanada
3	SHBA	Gjermani	Itali
4	Zvicër	Australi	Britani e Madhe
5	Austri	Zvicër	Gjermani
6	Francë	Francë	Francë
7	Greqi	Britani e Madhe	Zvicër
8	Britani e Madhe	Greqi	Greqi
9	Kanada	Vendet Skandinave dhe Hollanda	Vendet Skandinave dhe Hollanda
10	Vendet Skandinave	Vende të tjera	Vende të tjera

Burimi: Situata aktuale e emigracionit shqiptar, QSHSM, janar 2004.

Duhet vënë në dukje, që progresi tekniko – shoqëror në fushën e transportit dhe mjeteve të komunikimit, vepron në uljen e ndikimit të afërsisë gjeografike, si motiv parësor, që shtynjë emigrantët, për zgjedhjen e vendit ku ata synojnë të emigrojnë. Largësitë ndërmjet vendeve janë shkurtuar edhe përsa i përket afërsisë kulturore, pranisë së miqve dhe bashkëpunëtorëve të formave të ndryshme të lidhjes. Të gjitha këto ndikojnë në strukturën gjeografike të shtrirjes së emigracionit sipas vendeve pranuese si rrjedhojë e faktorëve dhe motiveve shtytëse, pa marrë në konsideratë faktorët tërheqës të cilët veprojnë në vendet pranuese, të cilët ndryshojnë nga një vend në tjetrin. Si rrjedhim, shqiptarët emigrojnë në Greqi kryesisht nga pjesa jugore dhe juglindore e Shqipërisë. Këto zona popullohen kryesisht nga të krishterë (besimi ortodoks) dhe persona me kombësi greke. Po kështu, Italia është vendi më i preferuar për shqiptarët e pjesës perëndimore dhe qendrore të vendit, aty ku televizionet italiane janë më të njohura. (De Zwager, 2005 :2). Dihet mirë tashmë se emigracioni është një dukuri e zakonshme në Shqipëri, dhe si e tillë, ai është një ndër arsyet kryesore të uljes së numrit të popullsisë në Shqipëri. Sipas gjetjeve të CENSUS 2011,

aktualisht nuk ka ndonjë shifër të saktë në numrit të individëve të larguar prej vendit dhe kjo për arsye se shqiptarët nuk regjistrohen sistematikisht kur largohen nga vendi. Por janë disa metoda të ndërmarrja kohët e fundit për të llogaritur numrin dhe gjininë e emigrantëve (Migracioni në Shqipëri [INSTAT], 2014).

Tabela 4.7. Numri i emigrantëve sipas moshës dhe gjinisë 2001 - 2011

Grupmosha	Meshkuj	Femra	Gjithsej
0 – 4	5,732	4,070	9,802
5 – 9	13,823	12,091	25,914
10 – 14	17,923	15,360	33,283
15 – 19	17,624	13,452	31,076
20 – 24	38,681	45,389	84,070
25 – 29	50,726	58,782	109,508
30 – 34	38,129	38,657	76,786
35 – 39	26,687	22,482	49,169
40 – 44	16,567	12,274	28,841
Gjithsej	243,269	238,332	481,601

Burimi: Migracioni në Shqipëri, INSTAT 2014.

Burrat janë më të pritur për t'u larguar nga vendi sesa gratë, por diferenca nuk është shumë e madhe. Grupmosha 25 – 29 vjeçare si për meshkujt, ashtu edhe për femrat, përbën numrin më të madh të personave që largohen nga Shqipëria. Sipas CENSUS 2011 numri i emigrantëve për periudhën 2001 – 2011 është llogaritur mbi 480 mijë veta.

Tabela 4.8. Numri i emigrantëve shqiptarë sipas shtetit të vendbanimit

Vendet	Numri i emigrantëve shqiptarë
Itali	491,495
Greqi	449,706
Shtetet e Bashkuara të Amerikës	76,870

Mbretëria e Bashkuar	11,000
Gjermani	10,293
Vende të tjera	11,781

Burimi: Migracioni në Shqipëri, INSTAT 2014.

Shqiptarët në përgjithësi priren të stacionohen më së shumti në dy vendet fqinje, Greqia dhe Italia. Shtete të tjera të preferuara pas këtyre dy vendeve janë Shtetet e Bashkuara të Amerikës, Mbretëria e Bashkuar dhe Gjermania. Në Greqi në vitin 2011, numëroheshin afro 450 mijë shtetas shqiptarë me vendbanim në Greqi, por vetëm 356 mijë persona kishin lindur në Shqipëri. Pjesa më e madhe e kësaj shifre përfshin anëtarë të pakicës shqiptare në Greqi. Sipas Bankës Botërore numri i shqiptarëve në Greqi është rreth 677 mijë persona duke përfshirë këtu shqiptarët etnikë të lindur në Greqi, të cilët nuk kanë nënshtetësi Shqiptare (INSTAT, 2014).

Nëse i referohemi Autoritetit të të dhënave statistikore greke dhe të referuara nga IOM – Tirana, numri i emigrantëve shqiptarë rezidentë është më i larti në krahasim me popullsinë rezidente të huaj në Greqi. Kjo paraqitet në tabelën e mëposhtme:

Tabela 4.9. Numri i rezidentëve shqiptarë ne krahasim me popullsinë tjetër rezidente të huaj në Greqi, 2011

Popullsia rezidente	Numër	Përqindje
Shqiptarë	480,824	53
Bullgarë	75,915	8.3
Rumunë	46,526	5.1
Pakistanezë	34,177	3.7
Gjeorgjianë	27,400	3
Ukrainas	17,006	1.9
Britanikë	15,386	1.7
Qipriotë	14,446	1.6
Polakë	14,145	1.6
Rusë	13,807	1.5
Indianë	11,333	1.2
Bangladeshë	11,076	1.2
Gjermanë	10,778	1.2
Egjiptianë	10,455	1.1
Moldavë	10,391	1.1

Filipinas	9,801	1.1
Të tjerë	108,436	11.9

Burimi: Autoriteti i Statistikave Greke, IOM – Tirana, 2015

Po kështu duke u bazuar në Autoritetit të Statistikave italiane dhe të referuara nga IOM – Tirana numri i emigrantëve shqiptarë në krahasim me popullsinë rezidente të huaj në Itali, paraqitet në tabelën e mëposhtme:

Tabela 4.10. Numri i rezidentëve shqiptarë në krahasim me popullsinë tjetër rezidente të huaj në Itali, 2003 – 2011

	2003	2005	2007	2009	2011
Shqiptarë	216,582	316,659	375,947	441,396	482,627
Algjerianë	12,587	18,736	21,519	24,387	25,935
Bangladeshas	20,607	35,785	49,575	65,529	82,451
Gjermanë	32,729	35,559	38,135	41,476	42,531
Spanjollë	13,260	14,837	16,292	18,258	19,887
Francezë	25,075	26,951	29,205	32,079	33,400
Polakë	29,972	50,794	72,457	99,389	109,018
Rumunë	95,039	248,849	342,200	796,477	968,576
Britanikë	19,309	22,318	24,673	28,174	29,560
Boshnjakë	16,669	22,436	26,298	30,124	31,972
Kroatë	17,413	20,712	21,360	21,511	21,079
Rusë	10,825	17,188	20,459	23,201	30,504
Kolumbianë	11,095	15,843	17,640	18,615	20,571
Domenikanë	12,025	15,286	17,892	20,583	24,529
Egjiptianë	33,701	52,865	65,667	74,599	90,365
Kilianë	69,620	111,712	144,885	170,265	209,934
Indianë	35,518	54,288	69,504	91,855	121,036
Amerikanë	13,385	14,155	14,904	15,324	15,620
Argjentinanë	10,114	13,720	13,422	11,842	11,239
Brazilianë	18,776	25,823	34,342	41,476	46,690
Filipinas	64,947	82,625	101,337	113,686	134,154
Ganezë	25,868	32,754	36,540	42,327	46,890
Maqedonas	34,019	58,460	74,162	89,066	89,900
Marokienë	215,430	294,945	343,228	403,592	452,424
Nigerianë	20,963	31,647	37,733	44,544	53,613
Pakistanezë	22,257	35,509	46,085	55,371	75,720
Peruan	34,207	53,378	66,506	77,629	98,603
Senegalezë	37,204	53,941	59,857	67,510	80,989
Ceilonezë	34,177	45,572	56,745	68,738	81,094

Tunizianë	59,528	78,230	88,932	100,112	106,291
Ukrainas	12,730	93,441	120,070	153,998	200,730

Burimi: Autoriteti i Statistikave italiane, IOM - Tirana, 2015

Edhe në Itali rezidentët shqiptarë zënë vendin e parë. Vit pas viti numri i rezidentëve shqiptarë ka ardhur duke u rritur. Për vitin 2011, në krahasim me Greqinë, numri i rezidentëve shqiptarë në Itali është pak më i lartë dhe përkatësisht në Greqi janë 480,824 rezidentë, kurse në Itali 482,627 rezidentë.

4.2.Emigrimi i trurit

Emigrimi i trurit ka të bëjë me emigrimin e individëve të shkolluar, të specializuar, intelektualëve, për shkak të mungesës së mundësive profesionale në vendin e tyre. Gjithashtu mund të ketë edhe arsye të tjera si ekonomike, politike, etj.. Emigrimi ka përfshirë intelektuale dhe specialistë të kualifikuar nga të gjitha fushat e veprimtarisë, të përgatitur në universitetet dhe shkollat e larta, në institucionet shkencore e artistike brenda vendit dhe një pjesë e tyre, sidomos gjatë viteve '80 - '90 të shkolluar e të specializuar në universitetet e Europës Perëndimore apo të Shteteve të Bashkuara të Amerikës. Gjendja e vështirë ekonomiko – sociale e vendit, hapja e menjëhershme e tij ndaj botës, vlerësimi i pakët i punës intelektuale në Shqipëri, mungesa e kushteve minimale për punë shkencore, synimi për t'u krijuar një perspektivë më të mirë fëmijëve, përbëjnë faktorët më të dukshëm nxitës për specialistët që kanë emigruar ose dëshirojnë të emigrojnë. Nga hulumtimet e bëra del se gjatë viteve 1990 – 1999 kanë emigruar rreth 40 përqind e numrit të përgjithshëm të pedagogëve dhe kërkuesve nga universitetet dhe institucionet shkencore të vendit. Ky fluks ka një tendencë rritjeje (UNDP 2000 :3). Një anketë e realizuar në vitin 1998 tregon se dëshira për emigrim e përfaqësuesve të elitës intelektuale shqiptare është shumë më e lartë se emigrimi real. Rreth 63 përqind e të anketuarve nga universitetet dhe institucionet shkencore, kryesisht të rinj, dëshirojnë të emigrojnë në afat të gjatë ose përfundimisht nga Shqipëria. Një anketë tjetër e fundit të vitit 1999 me 300 persona që kanë mbrojtur doktoratë gjatë viteve '80 - '90 në perëndim tregon se 67 përqind e tyre kanë emigruar (Gëdeshi, 2003). Një studim i UNICEF-it të vitit 2001 tregoi që 53 përqind e të rinjve të moshës 14 – 17 vjeçare dëshiron të jetojë në të ardhmen në një vend tjetër, kryesisht në Europën Perëndimore dhe Amerikën Veriore.

Migrimi i trurit nga universitetet shqiptare dhe institucionet e kërkimit shkencor është ulur pas vitit 2000 për arsye të përmirësimit të situatës ekonomike e sociale në Shqipëri. Kjo për shkak të ndryshimeve strukturore të moshës në universitete dhe në institucionet e kërkimit dhe të rritjes së vështirësive për të emigruar në vendet e Bashkimit Europian. Por megjithatë emigrimi i trurit vazhdon sidomos nga studentët me rezultate të mira të cilët kanë sukses në studimet e tyre në vendet e Bashkimit Europian apo në SHBA (King, 2005). Sipas Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës (2009), gjatë viteve akademike 2005 – 2006 dhe 2006 – 2007, kanë studiuar jashtë Shqipërisë respektivisht 15,244 dhe 17,429 studentë shqiptarë. Në 2001 rreth 6,300 studentë shqiptarë kanë studiuar në vendet anëtare të OECD-së, kurse në vitin 2004 ky numër ishte rreth 13,100 studentë shqiptarë (OECD,

2007). Shumica e këtyre studentëve studiojnë në Itali ku në vitin akademik 2004 – 2005 numri i tyre ishte 9,552 studentë (Chaloff, 2008). Në vitin 2008 shtetet mikëpritëse kryesore të lektorëve dhe kërkuesve shkencor shqiptarë ishin SHBA-të (29.2 përqind), Kanadaja (17.8 përqind), Italia (12.4 përqind), Greqia (9.9 përqind), Franca (9.4 përqind), Gjermania (7.8 përqind), Mbretëria e Bashkuar (2.9 përqind) dhe Austria (2.2 përqind). Për shkak të emigrimit të akademikëve dhe kërkuesve shkencor, universitetet dhe institucionet e kërkimit në Shqipëri kanë humbur gjatë periudhës 1991 – 2008 të paktën 6,221 muaj kurse trajnimesh në institucione të ndryshme jashtë vendit (Gëdeshi, 2008). Emigrimi i personelit me aftësi të larta profesionale dhe shkencore i ka bërë universitetet e Shqipërisë dhe institucionet e kërkimit shkencor më pak të konkurrenceshme dhe me standarde të ulëta. Vlen për t'u përmendur se emigrantët shqiptarë me aftësi të larta akademike e profesionale, shpesh punësohen në vende pune të papërshtatshme nivelit të tyre akademik. Ata në shumicën e rasteve i gjen si kopshtarë, pastrues, kujdestarë fëmijësh, shërbyes në familjet e vendasve, bojaxhinj, etj..

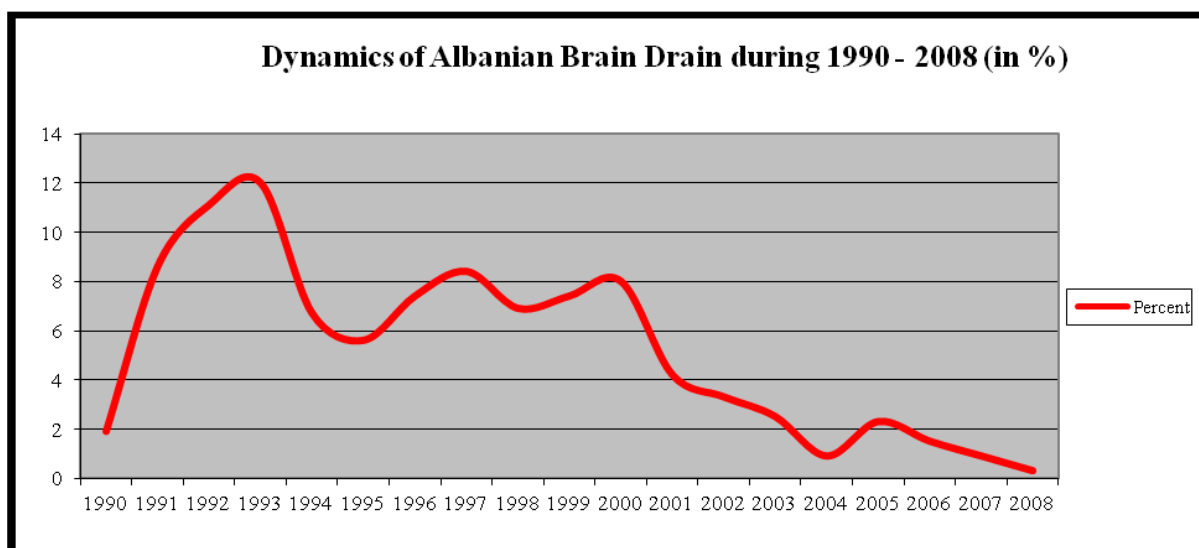
Shihet qartë se, në rast se kushtet ekonomike – sociale brenda vendit nuk përmirësohen, emigrimi i trurit nga Shqipëria do të vazhdojë me një intensitet të lartë. Legjislacioni aktual i vendit nuk përbën më ndonjë pengesë për këtë emigrim. Emigrimi i elitës intelektuale ka përfshirë kryesisht moshat e reja dhe meshkujt: rreth 51 përqind e intelektualëve të emigruar janë nën moshën 40 vjeç dhe rreth 67 përqind e numrit të përgjithshëm janë meshkuj. Shumica e intelektualëve, rreth 67 përqind e numrit të përgjithshëm, kanë emigruar së bashku me familjen e tyre, dukuri kjo dalluese e elitës intelektuale në krahasim me emigrimin masiv. Kjo dukuri tregon se në rastin e emigrimit të elitës intelektuale kemi të bëjmë me lëvizje të menduara mirë, me një emigrim të qëndrueshëm, me pikësynim të qartë për t'u ngulitur dhe integruar në vendin pritës. Shumica e kësaj shtrese emigrantësh janë nga qytetet ku janë përqendruar universitetet dhe institucionet shkencore të vendit. Rreth 83 përqind e numrit të përgjithshëm të elitës intelektuale të emigruar janë nga Tirana, ku janë përqendruar universitetet dhe institucionet kryesore shkencore dhe pedagogët e kërkuesit shkencorë më të kualifikuar të vendit, ndërsa një numër shumë më i vogël është nga Fieri, rreth 7 përqind, Elbasani rreth 2 përqind dhe nga qytetet e tjera. Këtu ka ndikuar edhe fakti se këta intelektualë, si pasojë e studimeve universitare ose specializimeve afatgjata që kishin kryer në laboratorët dhe institucionet shkencore të Europës Perëndimore, kishin të vendosura prej kohësh lidhje njohjeje e bashkëpunimi me institucionet analoge të huaja. Duket se ky faktor ka luajtur një rol të rëndësishëm veçanërisht në rastin e emigrimit në Francë, Austri dhe Britaninë e Madhe. Kjo lidhje duket se është relativisht më e dobët në rastin e Italisë dhe të SHBA-së. Emigrimi i elitës intelektuale filloi disi më vonë se emigrimi masiv. Ai përputhet në kohë me zbatimin e reformave ekonomike liberale radikale, të cilat shkaktuan dhimbje në shtresat e gjera. Fillimisht deri në vitin 1994, intensiteti më i madh i emigrimit ishte në Greqi, Itali, Francë dhe Gjermani. Më pas filloi të rritej dukshëm fluksi i emigrimit për në SHBA dhe Kanada. SHBA-të, duke filluar nga viti 1996, është vendi i parë i emigrimit të intelektualëve shqiptarë (Raporti i zhvillimit njerëzor, Shqipëria 2000).

Një raport i OECD-së mbi migrimin ndërkombëtar (2005) e referuar nga (Social Impact of Emigration and Rural – Urban Migration in Central and Eastern Europe, Final Country

Report Albania, 2012), vlerëson se në vitin 2000, 9 përqind e 389,264 emigrantëve shqiptarë të cilëve i përket grupmoshës 25 vjeç e sipër dhe që jetojnë në vendet e OECD-së me përjashtim të Italisë, kanë kryer të paktën nivelin e tretë të studimeve. Kjo përqindje ishte më e lartë se mesatarja e vendit (Gëdeshi 2012 :2).

Kanada po shndërrohet në alternativën kryesore të intelektualëve shqiptarë. Këta emigrantë marrin me vete jo vetëm formimin dhe bagazhin profesional, por edhe kapitalet financiare të krijuara nga puna e tyre në vendlindje, duke realizuar kështu një emigrim të kombinuar të kapitalit human dhe atij financiar. Në këto kushte emigrimi në Kanada, ky vend synon të thithë një pjesë të shtresës së ardhshme drejtuese, e cila mund të shërbente si një faktor qëndrueshmërie dhe përparimi të shoqërisë shqiptare (Situata aktuale e emigracionit shqiptar, 2004). Kjo situatë e emigrimit të elitës intelektuale shqiptare drejt Kanadasë vazhdon edhe në ditët e sotme.

Figura 4.1. Dinamika e emigrimit të trurit, 1990 – 2008

Burimi: CESS, 2008; Gëdeshi, I. & Jorgoni, E.. Social Impact of Emigration and Rural – Urban Migration in Central and Eastern Europe, Final Country Report, Albania, 2012.

Edhe pse ka ndikuar negativisht, dukuria e emigrimit të trurit është një mundësi për t'i sjellë vendit përfitime të konsiderueshme, siç janë: krijon një treg pune më dinamik duke sjellë energji, ide të reja dhe të freskëta si dhe të rrisë konkurrueshmërinë në tregun e punës; sjell metoda të reja në vendin e punës, sepse të kthyerit sjellin njohuri dhe përvoja teknike që i kanë marrë në emigrim; vendos lidhjet për bashkëpunime me universitete dhe institucione kërkimore të huaja, etj..

4.2.1. Programi “Brain Gain”

Brain Gain është një Program që synon të mbështesë qeverinë në krijimin e elementeve nxitëse dhe të mekanizmave politikëbërës për të ndryshuar në mënyrë të efektshme angazhimin e diasporës shqiptare në zhvillimin shkencor, administrativ dhe ekonomik të vendit. Gjatë dy viteve të tij ky projekt ka synuar të kërkojë të shndërrojë procesin e “rrjedhjes së trurit”. Projekti ka vënë në funksionim një bazë të dhënash elektronike për të lidhur kërkesat e institucioneve akademike, administratës publike dhe sektorit privat me ekspertizën e ofruar nga diaspora shqiptare. Objektivi i projektit është të mbështesë krijimin e stimujve të nevojshëm dhe mekanizmave të politikave kombëtare në mënyrë të efektshme për të angazhuar diasporën shqiptare në zhvillimin shkencor, administrativ dhe ekonomik të vendit. Gjatë kohëzgjatjes së saj katërvjeçare projekti është përpjekur t’i kthejë Shqipërisë “rrjedhjen e trurit”. Programi përbëhet nga tri komponentë të veçantë të lidhur ngushtësisht me njëri-tjetrin duke u përqendruar si në vijim. Programi “Brain Gain” është i ndërtuar mbi aftësitë e diasporës, potencialin e tyre sipërmarrës, si dhe lidhjet e tyre të forta në Shqipëri:

1. kontributi i diasporës në kontekstin e ngritjes së kapaciteteve njerëzore në Shqipëri;
2. kontributi i diasporës në zhvillimin e sektorit privat në mënyrë specifike për aktivitetet sipërmarrëse, të gjenerimit të të ardhurave dhe të krijimit të punësimit;
3. siguri i kapaciteteve të mjaftueshme në vend për të zhvilluar dhe zbatuar politikat e duhura për të arritur qëllimin e programit.

Në lidhje me punësimin në administratën publike, janë bërë hapa përpara për të stimuluar punësimin në këtë sektor për emigrantët e kualifikuar që vendosin të kthehen në Shqipëri. Ndërkohë është krijuar gjithashtu një skemë e përhershme e praktikave në sektorin publik. Programi “Brain Gain” punonte gjithashtu mbi krijimin e vendeve të punës dhe studimit të tregut të punës në Shqipëri, si një përpjekje për t’i siguruar qeverisë një strategji të shëndoshë afatgjatë për punësimin dhe krijimin e vendeve të reja të punës. Programi gjithashtu shërbente dhe si një çadër për përpjekjet e IOM-it dhe organizatave të tjera ndërkombëtare që ndërmarrin kërkime specifike dhe projekte të tjera që lidhen me kërkesën për punësim, punësimin e emigrantëve dhe krijimin e vendeve të reja të punës në Shqipëri. Puna për ngritjen e kapaciteteve njerëzore në administratën publike ka vazhduar në kuadër të programit “Brain Gain”. Me propozimin e Programit dhe mbështetjen e Departamentit të Administratës Publike, klima ligjore është përmirësuar në favor të kandidatëve të cilët janë diplomuar në universitete perëndimore dhe diasporës në kuadër të rekrutimit. Kjo është bërë në tri format e mëposhtme:

- avantazhe gjatë procesit të rekrutimit;
- bonuse financiare në përputhje me nivelin e edukimit (Master dhe më tej);
- kredi me interes të ulët për personat e kthyer në kuadrin e kësaj skeme.

Si pasojë e drejtpërdrejtë e këtyre ndryshimeve, një person i cili ka përfunduar studimet pasuniversitare jashtë vendit që hyn në konkurs për një pozicion në administratën publike, i jepet një shtesë prej 20 pikësh për nivelin Master dhe 30 pikësh për nivelin Doktoraturë. Kjo masë është e vlefshme për personat që kthehen në kuadrin e Programit, dhe ata që zgjedhin për të konkurruar direkt për një pozicion të shpallur vakant në administratën publike (Zeneli, 2012 :9).

4.3. Analiza dhe roli i remitancape në ekonominë shqiptare

Remitancat përfaqësojnë dërgesat e emigrantëve, valutore apo të mira materiale nga vendi pritës në drejtim të vendlindjes. Në këtë punim remitancat u referohen dërgesave monetare nga individët që punojnë jashtë vendit drejt personave që ndodhen në Shqipëri. Remitancat janë një faktor shumë i rëndësishëm i zbutjes së varfërisë dhe i rritjes së të ardhurave për shumë familje shqiptare. Afërsia e dy vendeve pritëse, Greqisë dhe Italisë, të cilat janë dy vendet që kanë numrin më të madh të emigrantëve shqiptarë, u lejon shumicës së emigrantëve të ligjshëm që të vizitojnë Shqipërinë të paktën një herë në vit, gjë që u jep mundësinë atyre të transportojnë vetë paratë në formën e parave në të holla. Transporti personal i dërgesave valutore konsiderohet nga pjesa më e madhe e emigrantëve shqiptarë si më i besueshëm dhe më i lirë se transfertat bankare. Emigrantët ilegalë, të cilët nuk mund të udhëtojnë vetë, u ngarkojnë personave të tjerë për të bërë korrierin e për të çuar paratë e tyre në atdhe. Por, sidoqoftë, transporti personal për emigrantët ilegalë është e vetmja zgjidhje. Në të dy vendet, Itali dhe Greqi, bankat kërkojnë dokumentacion për të bërë transferimin, që do të thotë se emigrantët ilegalë janë të penguar t'i përdorin bankat për këto shërbime. Transporti personal ndikohet nga mosbesimi i vazhduar ndaj sektorit bankar dhe nga praktika e përhapur për të mbajtur paratë në kursime informale. Për më tepër, vlen të theksohet se një numër i madh i emigrantëve shqiptarë e kanë origjinën nga zonat rurale, të cilat shërbejnë dobët ose aspak nga bankat, duke penguar kështu përdorimin e tyre. Një përfitim shtesë i transportit personal është se ai bën të mundur që marrësi të përdorë zyrat e këmbimit të cilat kanë kurse këmbimi më të ulta se bankat. Ndërsa transporti personal jashtë kanaleve formale financiare mund të konsiderohet i preferueshëm, ka fakte se disa emigrantë pas vizitave të tyre në atdhe depozitojnë në banka atë shumë që mbetet pas shpenzimeve që kanë bërë gjatë vizitës së tyre, por nuk është e qartë se në çfarë shkalle ndodh kjo. Transporti personal dhe kursimet informale janë pengesa të qarta për të përdorur remitancat për ZHEV-in. Remitancat (dërgesat në të holla) përbëjnë një potencial të madh për krijimin e rritjes ekonomike. Nisur nga madhësia e diasporës shqiptare dhe fakti se 55 përqind e tyre dërgojnë pará në familjet e tyre në Shqipëri, këto dërgesa paraqesin një burim të madh të monedhave të huaja dhe një stimul të rëndësishëm për ekonominë kombëtare. Dërgesat përbënin 13.5 përqind të PBB-së në vitin 2004. Sasia më e madhe e dërgesave të emigrantëve është arritur në vitin 2007 me një total 952 milion Euro. Dërgesat destinohen kryesisht për mbështetje financiare të anëtarëve të familjes. Shumica e emigrantëve i dërgojnë paratë tek prindërit, bashkëshortët dhe fëmijët. Këto dy grupe përbëjnë 90.5 përqind të të gjithë marrësve të parave, ndërkohë që të afërmit zënë vetëm 9.5 përqind. Ky është fakt për të shprehur se 90 përqind e remitancape janë për konsum dhe vetëm 10 përqind për investime. Dërgesat të cilat janë për mbështetje financiare për familjet, kanë prirje të jenë të vogla, të cilat në shumicën e rasteve tërhiqen menjëherë nga llogaritë bankare ose nga operatorët e tjerë financiarë dhe mbahen pará në shtëpi. Si rezultat, kapitali që përfaqësojnë këto pará nuk është i mjaftueshëm për qëllime investimesh prodhuese. Është vlerësuar se 60 përqind e remitancape vijnë nga Greqia dhe 30 përqind nga Italia. 69 përqind e remitancape shkon në zonat rurale. Shumica e dërgesave të parave dërgohet nga emigrantët e parregullt dhe kryesisht gjatë flukseve sezonale. Studimet kanë identifikuar një numër faktorësh përcaktues të flukseve të dërgesave. (De Zwager, Gëdeshi, Germenji & Nikas, 2005). Këto faktorë ndahen në tre grupe:

- Faktorë që kanë një raport të drejtë me fluksin e dërgesave të tilla si numri i punëtorëve jashtë vendit, aktiviteti ekonomik në vendin ku është gjetur punësim, lehtësia në transferimin e fondeve, niveli i arsimimit, statusi civil i emigrantit, ku emigrantët e martuar kanë tendencën për t'iu dërguar më shumë familjeve të tyre.
- Faktorë të cilët kanë një marrëdhënie të zhdrejtë me fluksin e emigrantëve, të tilla si risqet politike në atdhe, raporti i femrave në popullatën emigrante, numri i personave të punësuar në familjen që ka mbetur në atdhe dhe bashkimet familjare. Gjithashtu edhe vetë vendet pritëse, mund të ndikojnë për të frenuar emigrantët të dërgojnë të ardhura në shtëpi, me qëllimin që të evitojnë daljen jashtë të monedhës së huaj.
- Faktorë që mund të kenë një marrëdhënie të drejtë ose të zhdrejtë me dërgesat, të tilla si niveli i rrogës, niveli real dhe relativ i interesave, niveli i të ardhurave familjare, statusi i ligjshëm dhe vitet e kaluara në emigracion.

Potenciali që remitancat të kontribuojnë në Zhvillimin Ekonomik të Vëndit varet nga një numër faktorësh, si p.sh. karakteristikat demografike të familjeve, metodat e transferimit dhe përdorimi i institucioneve financiare. Remitancat mund të kontribuojnë në ZHEV përveç rritjes së konsumit, ose direkt në investimet prodhuese, ose duke rritur shkallën e likuiditetit të bankave, duke bërë të mundur kështu marrjen e kredive nga sipërmarrësit me interesa konkurruese. Duke krijuar një mjedis nxitës për nisjen dhe zgjerimin e NMV-ve mundësohet tërheqja e emigrantëve për t'u kthyer në vendet e tyre. Kjo ka një avantazh konkurrues për përfitimin potencial prej përfitimit që vjen nga aftësitë dhe njohuritë e fituara nga emigrantët kur kanë punuar në vendet e emigrimit. Kjo i mundëson ata të jenë të suksesshëm në hapjen e një biznesi kur kthehen në atdhe (King, 2007).

4.3.1. Ofruesit e Shërbimeve Financiare

Sistemi në Shqipëri ka kaluar në një zhvillim të shpejtë që nga përmbysja e sistemit komunist. Megjithatë, mbulimi gjeografik i institucioneve financiare është ende i mangët në disa pjesë të vëndit, sidomos në zonat rurale. Përdorimi i bankave është relativisht i kufizuar; vetëm 26 përqind e familjeve që marrin remitanca kanë llogari bankare. Për më tepër, produktet financiare nuk plotësojnë gjithmonë nevojat dhe kërkesat e familjeve që marrin remitanca. Përdorimi i pakët i shërbimeve bankare pjesërisht ndikohet nga mosbesimi tek institucionet financiare për një pjesë të klientëve. Ka një preferencë për të mbajtur pará në të holla në vend të kursimeve në llogaritë bankare. (IOM & ILO, 2007). Metodatat e transferimit të parave janë: metoda bankare, metoda me operatorë të transferimit të parave dhe metoda e transferimit personal.

a. Bankat

Të dhënat tregojnë se rrugët formale megjithëse përdoren shumë më rrallë se ato informale, duket që po fitojnë besimin e disa emigrantëve shqiptarë gjatë viteve të fundit. Interesi i treguar nga bankat e huaja veçanërisht nga ato greke dhe italiane si dhe operatorët e transfertave të parave kanë ndihmuar për të krijuar një rrjet formal funksional dhe deri diku efikas. Ky rrjet mund të jetë rregullisht i përdorshëm nga emigrantët shqiptarë që jetojnë

jashtë vendit, si dhe prej familjeve të tyre në Shqipëri (De Zwager, Gëdeshi, Germenji & Nikas, 2005).

Bankat ofrojnë një sërë produktesh financiare standarte, duke përfshirë llogari kursimesh dhe kredi, dhe të gjitha ofrojnë shërbime transfertash. Ndërkohë që bankat ofrojnë shërbime transfertash, ende nuk ka një përpjekje të koordinuar për të informuar emigrantët për këto shërbime. Disa degë individuale kanë filluar vitet e fundit të promovojnë shërbimet e tyre për emigrantët në pikat kufitare dhe portet. Ndërsa bankat kanë zhvilluar një numër produktesh transferimi për emigrantët dhe familjet e tyre, pak prej tyre përpiqen të lidhin shërbimet e transfertave me ndonjë produkt financiar që ato ofrojnë. Aktualisht produkti i vetëm i lidhur direkt me transfertat është kredia hipotekore që i lejon emigrantët dhe përfituesit e remitançave të blejnë prona të patundshme bazuar në të ardhurat e dokumentuara të emigrantëve në vendet pritëse. Bankat konsiderojnë emigrantët dhe familjet e tyre se kanë një potencial të vogël si konsumatorë, kurse bankat perceptohen nga ky grup se kanë shumë pak për të ofruar. Bankat shikohen si shumë të komplikuar dhe burokratike dhe të ngadalta për shërbimet e transfertave. Ka gjithashtu një mosnjohje të madhe të produkteve dhe shërbimeve që bankat ofrojnë. Nisur nga fakti që bankat nuk e shohin këtë grup si kryesor të bazës së klientëve, ka një përzgjedhje të kufizuar të produkteve të duhura financiare. Megjithatë, ka tregues për një rritje të transfertave të remitançave nëpërmjet kanaleve formale financiare. Ato janë vlerësuar në një masë prej 39 përqind në vitin 2001 nga 7 përqind në vitin 1994. Kjo tregon që besimi i emigrantëve në sistemin financiar po ringrihet gradualisht. Besimi në rritje ndaj bankave tregohet edhe nga rritja e depozitave nga 0.7 miliard në 4 miliard Dollarë Amerikanë në 2004. Një çështje e veçantë për bankat janë politikat e kreditimit. Politikat ndryshojnë nga njëri qytet në tjetrin, por në përgjithësi janë shumë kufizuese. Ka një hezitim të madh për të ofruar kredi për NVM-të e reja. Ndërsa bankat janë të kufizuara në lidhje me NVM-të urbane, shumica e tyre nuk sigurojnë kredi për sektorin bujqësor. Ky sektor konsiderohet me risk të lartë nisur nga problemet që ndeshin njerëzit për të regjistruar pronat dhe konfliktet e shumta ligjore për të drejtën e pronësisë mbi tokën e ndërtesat, shërbimet e dobta të ekstensionit të vlefshme për sektorin bujqësor dhe raportet për abuzimet e blerësve të produkteve bujqësore nga pozitat monopol dhe oligopol. Ndërsa ka një numër të madh marrësish të remitançave në zonat rurale, dendësia e popullsisë është shumë e ulët për të qenë e pranueshme nga bankat për të zgjeruar rrjetin e tyre edhe në këto zona. Një përjashtim bën banka ProCredit, e cila ka qenë më parë një IMF (Institut i Mikro-Financës) dhe jep mikrokredi dhe kredi për fermat përveç dhënies së kredive në zonat urbane.

b. Ofruesit e Transfertave të Parave

Western Union (WU) dhe Money Gram janë dy OTP-të kryesore në Shqipëri dhe kanë një numër prej 300 zyrash së bashku. WU ka avantazhin e një rrjeti të gjithanshëm që do të thotë që ai është i pozicionuar më mirë për t'u shërbyer klientëve në zonat rurale dhe të marxhinalizuara atje ku bankat nuk janë të pranishme për shkak të mosfitimit që rezulton nga baza e klientëve, duke përfshirë edhe zyrat e postës. WU ka marrëveshje edhe me bankat për bashkëpunim, gjë që është një shërbim konkurrenës për shërbimet e transfertave të

vetë bankave. Western Union tashmë operon edhe si bankë me emrin Union Bank. OTP-të kanë menaxhuar të kapin shpejt një madhësi të rëndësishme të tregut të remitancave që përbënte 78 përqind të të gjitha remitancave që vinin në kanalet formale në Shqipëri gjatë 2005. Arsyet kryesore të suksesit të OTP-ve në kapjen e një tregu të tillë të madh janë:

- Shërbim i shpejtë. Në shumë raste, koha e transfertës nuk është më shumë se një orë që paraja të transferohet nga jashtë në Shqipëri.
- Lehtësia në përdorim. Shërbimi i OTP-ve përshkruhet si miqësor për përdoruesin, në veçanti për njerëzit me ekspozim të ulët ndaj sistemit formal financiar. Puna me dokumenta është e kufizuar dhe direkte.
- Për emigrantët e parregullt është shpesh alternativa e vetme ndaj transportit personal të parave. OTP-të nuk kërkojnë ndonjë dokument për shumën të vogla. Bankat kërkojnë shpesh dokumenta për të lehtësuar transfertën.

Shërbimi i shpejtë dhe i lehtë i OTP-ve do të thotë që ato, më shumë se bankat, përdoren në rastet e emergjencave dhe shpenzimeve të paparashikuara. Familjet e emigrantëve janë në gjendje që të kërkojnë parë shtesë nga emigrantët kur kanë nevojë të çastit dhe shërbimet e OTP-ve janë shërbime shtesë për paratë e çuara në shtëpi gjatë vizitave vjetore. Megjithatë, kostoja e përdorimit të OTP-ve është e lartë, rreth 5 – 10 përqind e shumës së transferuar. Kjo do të thotë që ka mundësi të mira për të kursyer nga emigrantët kur ata të kalojnë në transfertat tradicionale bankare. Megjithatë OTP-të janë pjesë e sistemit formal financiar ato ofrojnë potencial të ulët për të kontribuar direkt në ZHEV (King, 2007 :4).

c. Institucionet e Mikrofinancës

Shqipëria ka një numër në rritje të IMF-ve. Më të mëdhatë janë Fondi Besa i krijuar në vitin 1994 dhe Partneri Shqiptar në Mikrokredi i krijuar në vitin 1998, i cili në vitin 2007 u bë Opportunity Albania dhe pas vitit 2010 njihet si NOA. Ata synojnë segmente të veçanta të shoqërisë që nuk shërbehen nga bankat tregtare. Ata së bashku kanë një klientelë prej 17,000 klientësh, ku Fondi Besa shërben në zonat urbane dhe gjysmë-urbane, kurse NOA shërben edhe zonat rurale, përveç zonave urbane. Misioni i Fondit BESA sh.a. është të ndihmojë në rritjen ekonomike dhe reduktimin e varfërisë së vendit duke promovuar ndërmarrjet mikro dhe të vogla në Shqipëri. NOA aktualisht ka një mbulim prej 90 përqind të të gjithë territorit të Shqipërisë. Klientët e Fondit BESA sh.a. përfshijnë njerëz nga të gjitha shtresat social-ekonomike, përfshirë të papunët dhe bizneset e sapokrijuara. IMF-të japin kredi për biznes (edhe për biznese fillestare) dhe japin gjithashtu kredi për biznese të paregjistruara. Proçedurat e kreditimit janë të thjeshta dhe të shpejta. NOA jep për një kohë rreth 4 orë një kredi të përsëritur. Madhësitë e kredive variojnë nga 100 deri në 5,000 Euro për kredinë e parë dhe deri në 100,000 Euro për kreditë të tjera. Madhësia e kredisë është rreth 2,500 deri në 5,000 Euro respektivisht për NOA-n dhe Fondin Besa. Kostoja mesatare e kredisë është 2 përqind në muaj e llogaritur për masën e kredisë së mbetur. Megjithatë IMF-të gëzojnë një rritje të madhe, ato janë të kufizuara me ligj për të ofruar depozita kursimi. Kjo do të thotë se p.sh. NOA është e detyruar të tërheqë kredi nga bankat tregtare. Për këtë arsye IMF-të ngrenë koston e produkteve financiare. Hyrja në tregun e

remitancave dhe kursimeve do të siguronte kapitale të lira për IMF-të dhe do t'i mundësonte ato të ofronin interesa konkurruese për kreditë e tyre. Nga kjo do të përfitonin sidomos segmentet më të varfëra të shoqërisë. IMF-të nuk kanë as bazën ligjore për të ofruar shërbimet e transfertave. Kufizimet në pranimin e kursimeve dhe kryerjen e transfertave pengon efektivisht përdorimin e remitancave nga IMF-të. Kjo mund të kufizojë shumë ndikimin e remitancave në përdorimin e ZHEV-it. Megjithatë, një nga IMF-të më të mëdha u kthye në bankë në vitin 1999 (Banka ProCredit). Një ofrues i veçantë i shërbimeve financiare është Shoqata e Kursim - Kredive. Misioni i Unionit Shqiptar Kursim Kredi është të mbështesë financiarisht dhe teknikisht Shoqëritë Kursim Kredi, të cilat janë institucione financiare të fshatit, të themeluara e të menaxhuara nga vetë anëtarët dhe që kanë si objektiv nxitjen e aktiviteteve prodhuese në zonat rurale. Ajo ka bazën ligjore për të pranuar kursime dhe për të dhënë kredi, por u shërben vetëm anëtarëve të shoqatës dhe brenda bashkësisë vendore. Këto shoqata janë shpërndarë në të gjithë vendin dhe janë bërë institucionet më të mëdha financiare në zonat rurale. Unioni Shqiptar Kursim Kredi punon në 17 rrethe të vendit: Tiranë, Durrës, Kavajë, Elbasan, Peqin, Gramsh, Lushnje, Fier, Berat, Vlorë, Sarandë, Delvinë, Librazhd, Shkodër, Malësi e Madhe, Kuçovë dhe Pogradec. Nga 2,900 fshatra në total në të gjithë vendin, Unioni Shqiptar Kursim Kredi punon në 1,100 ose në 37 përqind të tyre. Ashtu si IMF-të ato mbulojnë zona gjeografike të pashërbyera nga bankat dhe klientët e tyre kryesorë janë NVM-të në zonat rurale.

d. Institucionet e sigurimit

Institutet shqiptare të siguracionit ofrojnë një sërë shërbimesh dhe produktesh emigrantëve shqiptarë dhe familjeve të tyre. Këto produkte dhe shërbime të ofruara nga institutet e sigurimit janë sigurimi i jetës dhe TPL-ja (Përgjegjësia e Palës së Tretë) e cila mbulon shpenzimet që klienti shkakton tek të tjerët me automjetin e tij, kur dëmet nuk janë të mbuluara në automjetin e tij.

e. Fondet e pensionit

Shërbimet që ofrojnë fondet shqiptare të pensionit emigrantëve shqiptarë dhe familjeve të tyre janë: pensioni i plakjes, përfitime (pagesa) të përcaktuara të daljes në pension dhe pensionet e mbijetesës. Përveç shërbimit të pensionit tradicional, Fondet e Pensionit nuk ofrojnë ndonjë shërbim financiar afatgjatë emigrantëve shqiptarë. Mosha relativisht e re e popullsisë shqiptare si dhe numri i ulët i institucioneve të sigurimit kanë bërë që Fondet e Pensionit t'a gjejnë veten aktive për të kapur këtë treg në të ardhmen (Meka, 2007 : 2).

f. Kanalet jo formale të dërgesave të parave

Kanalet joformale janë të formave nga më të ndryshme. Dërgesat zakonisht sillen personalisht nga vetë emigrantët, si gjatë vizitave të zakonshme, ashtu edhe mbas kthimit nga puna e përkohshme jashtë shtetit. Anëtarë të tjerë të familjes, të afërm apo shokë ose fqinj të besuar mund t'i sjellin ato në vendlindje. Megjithëse shumë rrallë, emigrantët që dëshirojnë t'u dërgojnë pará familjeve apo të afërmeve në Shqipëri ndonjëherë përdorin edhe korrierë me pagesë. Këto korrierë mund të jenë të ndryshëm si p.sh. shoferët e autobuzëve

të linjave ndërkombëtare, persona të tjerë që merren vetëm me këtë mënyrë shërbimi, etj.. Megjithatë transporti personal nuk është i sigurtë dhe as shërbimi i korrierëve i lirë. Një tarifë prej 1 përqind të shumës së transportuar është normë e zakonshme. Por, sidoqoftë, transporti personal për emigrantët ilegalë është e vetmja zgjidhje. Transporti personal zë 60 përqind të remitancave të transferuara. Afërsia e dy vendeve pritëse, Greqisë dhe Italisë, u mundëson shumicës së emigrantëve shqiptarë të ligjshëm në këto dy vende që të vizitojnë vendlindjen e tyre një ose dy herë në vit, gjë e cila u jep mundësi të transportojnë vetë paratë e në formën e parave në të holla. Preferenca më e lartë për kanalet joformale është vënë re tek emigrantët shqiptarë që jetojnë në Greqi dhe Itali. Rreth 85 përqind e emigrantëve shqiptarë në Greqi dhe 76 përqind e emigrantëve shqiptarë në Itali, përdorin rrugë joformale për të transferuar paratë, kundrejt 50 përqind të emigrantëve shqiptarë në Mbretërinë e Bashkuar dhe 47 përqind në vendet e tjera. Shkaku kryesor për këtë situatë është afërsia gjeografike; emigrantët të cilët jetojnë në Greqi dhe Itali udhëtojnë më shpesh për në Shqipëri për të vizituar familjen dhe të afërmit e tyre. (De Zwager, Gëdeshi, Germenji & Nikas, 2005 :2). Transporti personal konsiderohet më i besueshëm dhe më i lirë se transfertat bankare. Në të dy vendet, Itali dhe Greqi, bankat kërkojnë dokumentacion për të bërë transferimin, që do të thotë se emigrantët ilegalë nuk mund t'i përdorin bankat për këto shërbime. Transporti personal ndikohet nga mosbesimi i vazhdueshëm ndaj sektorit bankar dhe nga praktika e përhapur për të mbajtur paratë në kursime informale. Një përfitim shtesë i transportit personal është se ai bën të mundur që marrësi të përdorë zyrat e këmbimit të cilat kanë kurse këmbimi më të ulta se bankat. Ndërsa transporti personal jashtë kanaleve formale financiare mund të konsiderohet i preferueshëm, ka fakte se disa emigrantë pas vizitave të tyre në atdhe depozitojnë në banka atë shumë që mbetet pas shpenzimeve që kanë bërë, nuk është e qartë se në çfarë shkalle ndodh kjo. Transporti personal dhe kursimet informale janë pengesa të qarta për të përdorur remitancat për ZHEV-in. Megjithatë, rrugët jo formale të dërgesave valutore të emigrantëve shqiptarë kanë një kosto të vërtetë për shoqërinë në përgjithësi. Së pari, dërgesat e bëra nëpërmjet rrugëve joformale, shumë rrallë hyjnë në sistemin bankar në Shqipëri, dhe kështu vonojnë mundësinë që ata mund të përdoren për qarkullim bankar. Së dyti, është vënë re se të ardhurat që janë dërguar nëpërmjet rrugëve jo formale të përdoren më shumë për konsum nga ana e familjeve të emigrantëve, sesa ato të holla të cilat janë transferuar nëpërmjet rrugëve formale apo që janë depozituar në llogari bankare. Së treti, përdorimi i rrugëve jo formale për transferimin e parave pengon mundësinë e Bankës së Shqipërisë për të matur prezencën e monedhave të huaja në sistemin monetar e bankar të vendit tonë. Kështu, transferimi jo konstant i të ardhurave nga emigrantët, qoftë ai sezonal apo vjetor dhe mospasja e të dhënave të sakta mbi fluksin e tyre e bën edhe më të vështirë menaxhimin e politikave monetare që bazohen në kurset e këmbimit.

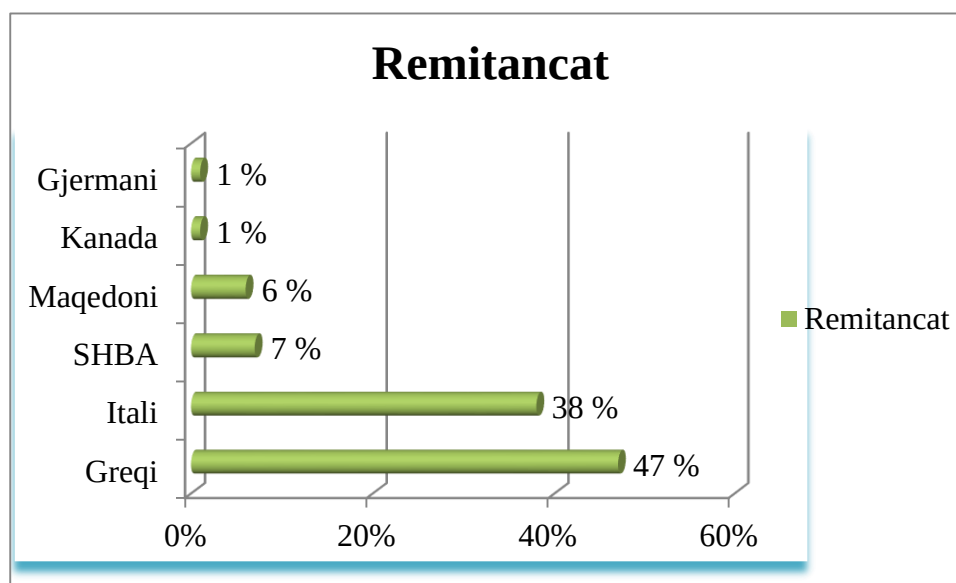
4.4.Ndikimet e emigracionit në Shqipëri

Siç u pa edhe më lart emigracioni vazhdon të ndikojë në numrin dhe strukturën e popullsisë në Shqipëri. Ndikimi demografik vihet re sidomos në rastin ku mbi 40 përqind e meshkujve shqiptarë midis moshës 25 dhe 34 vjeç janë me qëndrim jashtë vendit tonë. Kjo situatë ndikon drejtpërsëdrejti mbi forcën e punës në Shqipëri. Remitancat (dërgesat në të holla)

janë rrjedhojë e drejtpërdrejtë e shumë shqiptarëve që jetojnë e punojnë jashtë shtetit (INSTAT, 2014).

Dërgesat në pará të emigrantëve kanë ndikim të menjëhershëm në të ardhurat e anëtarëve të familjes të lënë në vendlindje. Remitancat konsiderohen me plot gojën faktor kryesor i rritjes së shpenzimeve të konsumit në Shqipëri. Ato i kanë dhënë hov nxitjes së sektorit të ndërtimit, sektorit të shërbimeve, disi në sektorin e bujqësisë, etj.. Vlera e përgjithshme e dërgesave në pará të emigrantëve është rritur në mënyrë të ndjeshme deri në vitin 2007, vit në të cilin arrin edhe vlera më e madhe e remitancave me rreth 952 milion Euro. Pastaj ata filluar të uleshin vit pas viti si rrjedhim edhe të fillimit të krizës ekonomike e financiare që u shfaq në Botë gjatë viti 2008. Greqia dhe Italia janë dy vendet që zënë pjesën më të madhe të dërgesave në pará nga jashtë. Të dy këto vende zënë rreth 85 përqind të remitancave.

Grafiku 4.1. Remitancat sipas vendit të emigrimit në 2011

Burimi: Migracioni në Shqipëri, INSTAT 2014.

... Shqipëria nuk është një vend që përfshihet në krizë, por është e ndikuar prej saj: kjo tashmë pranohet.

Pse themi që jemi vend i ndikuar prej krizës globale? Ja disa prej dukurive më shprehëse të këtij ndikimi:

E para – sepse kjo krizë i ka ulur (ngadalësuar) ritmet e rritjes ekonomike, duke arritur aktualisht në nivelet e rritjes me rreth 3 përqind të GDP-së në vit, nga nivelet dukshëm më të larta prej 6 përqind dhe 8 përqind në vitet 2007 – 2008.

E dyta – sepse kriza globale ka ndikuar në rritjen e shkallës së inflacionit si faktor i

jashtëm, sidomos në grupin e ushqimeve të shtrenjtuara të importit, duke çuar inflacionin në 3.4 përqind në vitin 2010 dhe rreth 4 përqind në mesin e vitit 2011. Më tej ka filluar rënia e dukshme e tij.

E treta – sepse kriza ndikoi në uljen e dukshme të remitancave nga emigrantët. Kështu, në vitin 2010, sipas të dhënave të Bankës së Shqipërisë, remitancat arritën në nivelin e 696 milionë eurove nga 952 milionë euro që ishin në vitin 2007, me një ulje prej 36 përqind. Papunësia po rritej në Greqi dhe Itali dhe emigrantëve (për arsye të shkurtimit të ditëve dhe orëve të punës) u janë ulur të ardhurat. Kështu në vitin 2009, nga familjet emigrante në Greqi janë dërguar para në Shqipëri vetëm 57 përqind e tyre nga 76 përqind në vitin 2008. Ndërsa aktualisht ky faktor po bëhet edhe më i mprehtë dhe shumë emigrantë po kthehen në atdhe. Pritet dyfishimi i të kthyerve për vitin 2012 në krahasim me vitin 2011.

Emigracioni në këto 20 vite për vendin tonë ka qenë një faktor i fuqishëm në mbështetje të rritjes ekonomike, mbasi remitancat e siguruar prej tij kanë arritur deri në 14 përqind të GDP-së, dhe sot është shqetësues fakti që kjo shifër (për arsye globale) po shkon drejt përgjysmimit (7.4 përqind).

Rënia e remitancave aktualisht ndikon jo vetëm në uljen e ritmeve të rritjes ekonomike, por jep dhe efektin zinxhir në luhatjen e kursit të këmbimit valutor të lekut, në uljen e blerjeve në ndërtim, në frenimin e përdorimit të kredisë bankare, në volumin e import-eksportit, etj..

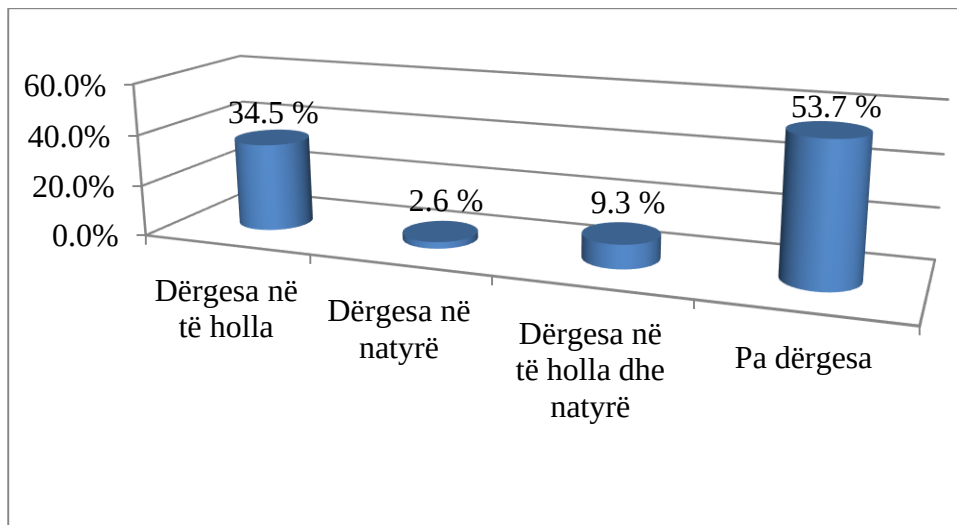
E katërta – rritja nëpër banka e kredive të këqija. Ky është problemi më i mprehtë në sistemin bankar pas vitit 2008. Kreditë e këqija (ose me probleme) në raport me kreditë gjithsej nga viti në vit kanë ardhur në rritje dhe konkretisht: nga 3.4 përqind në vitin 2007 ato u rritën në 6.6 përqind në vitin 2008, në 10.5 përqind në vitin 2009, në 14 përqind në vitin 2010 dhe 17 përqind në vitin 2011. Kjo situatë ka tërhequr vëmendjen për rritjen e garancive të dhënies së kredisë, mbasi aktualisht volumi i kredive pa shpresë kthimi ka arritur në 25 miliardë lekë ose rreth 30 përqind të kredive me probleme.

Sektori i ndërtimit rezulton më i ngarkuari me kreditë e këqija, e më pas vijnë me radhë industria, tregtia, etj.. Rritja e kredive të këqija i ka detyruar drejtuesit e bankave në ndërtimin e politikave shtrënguese të standardeve të kredi-dhënies për bizneset. Politikat e Bankës së Shqipërisë për reduktimin e shpeshta të normave të interesit nga bankat e nivelit të dytë, synojnë që ato të rrisin likuiditetin dhe të nxisin kreditimin për ekonominë në të ardhmen. Kjo mbasi aktualisht, depozitat në banka po rriten edhe si pasojë e prurjeve të emigrantëve nga Greqia ...

Kiço Ziso (2012), “KRIZA EKONOMIKO – FINANCIARE BOTËRORE. ASPEKTE TË NDIKIMIT TË SAJ NË EKONOMINË SHQIPTARE”. Revista Demografia, f. 18 – 36, Nr. 1, 2012.

Sipas Anketës së Matjes së Nivelit të Jetesës (AMNJ) të vitit 2012, cituar tek Migracioni në Shqipëri, (INSTAT, 2014), 46.4 përqind e emigrantëve aktualë kryejnë dërgesa në parë nga jashtë drejt shtëpisë në vendlindje, ku pjesa më e madhe e dërgesave të tyre është në parë me rreth 35 përqind, por edhe në natyrë ose në të dyja mënyrat.

Grafiku 4.2. Fluksi i remitancave në NjEF gjatë vitit 2012

Burimi: Migracioni në Shqipëri, INSTAT 2014.

Ndikimi i remitancave në ekonominë e vendit mund të shihet si në aspektin mikroekonomik, ashtu edhe në makroekonomik:

Në aspektin mikroekonomik, roli më i rëndësishëm që kanë luajtur remitancat deri më sot, lidhet me mbijetesën e ekonomisë shqiptare dhe me zbutjen e varfërisë për shumë familje shqiptare, sidomos në vitet e para të tranzicionit shqiptar. Një studim i Bankës Botërore në vitin 2007, tregoi që pa hyrjet e mëdha të remitancave, kushtet e jetesës mund të ishin padyshim më të këqija. Një studim mbi baza cilësore nga Banka Botërore në 2001 tregoi se emigrantët dhe dërgesat e tyre në pará, përbënin një pjesë të rëndësishme të strategjive të jetesës së familjarëve në Shqipëri. Dërgesat nga emigrantët kishin kontribuar drejtpërdrejt në rritjen e të ardhurave të familjarëve si dhe në konsumin e mallrave apo në shërbimeve. Studimi nxirrte konkluzionin se emigracioni dhe dërgesat e tyre ishin faktorët kryesor që bënin dallimin midis një familjeje të varfër dhe asaj jo të varfër. Pikëpamja e përgjithshme midis autoriteteve shqiptare dhe specialistëve të huaj është se dërgesat e emigrantëve në të vërtetë janë duke luajtur një rol kryesor në uljen e varfërisë. Një studim mbi familjarët e emigrantëve, (De Zwager, Gëdeshi, Germenji & Nikas, 2005) tregoi se emigracioni nëpërmjet dërgesave në të holla, ka luajtur në të vërtetë një rol kryesor në përmirësimin e situatës së përgjithshme financiare të familjarëve që përfituan nga ato. Kështu, nga 1,006 familjarë emigrantësh të cilët u anketuan, 897 nga ata apo 89 përqind kanë marrë pará nga emigrantët gjatë vitit 2004. Sasia totale e dërgesave në pará të marra nga këta 897 familjarë është 2,350,000 Euro, ndërsa shuma mesatare e marrë nga familjarët është 2,620 Euro (ose 327,500 Lek) që përfaqëson si mesatare 43 përqind të të ardhurave të buxhetit të familjarëve të emigrantëve. Gjithashtu një studim i kryer nga ILO dhe IOM (2007), në Durrës dhe Vlorë paraqiti tabllonë si vijon: madhësia mesatare e familjes në Durrës ishte 4.5 persona midis të anketuarve, dhe 52 përqind kishin fëmijë në moshë shkolle. Një numër i madh i familjeve të anketuara (36 përqind) mund të

konsideroheshin të mëdha, me më shumë se 5 veta. Në 22 përqind të rasteve, kryetari i familjes ishte në pension. Vetëm në pak raste (16 përqind) kryetari i familjes ishte ai që kishte emigruar. Më e zakonshmja ishte që djali dhe vajza (57 përqind) ose vëllai/motra (12 përqind) të cilët jetonin jashtë, dërgonin pará në shtëpitë e tyre. Në më pak se 1 përqind të rasteve ishte gruaja e kryetarit të familjes, e cila kishte emigruar. Shumica e familjeve ishin me të ardhura të ulta. Të ardhurat mesatare të familjeve ishin 631 Euro, duke përfshirë edhe remitancat të cilat përbënin pjesën më të madhe të të ardhurave. Nisur nga niveli i ulët i të ardhurave midis të anketuarve rezultoi që konsumi ishte me 57 përqind si përdorim kryesor për remitancat dhe në total konsumi zinte 39 përqind të remitancave. Remitancat kontribuonin edhe në arsimim. 12 përqind e familjeve i përdornin remitancat për të mbuluar kostot e arsimit. Ky ishte prioriteti kryesor për remitancat e shpenzuara për 5 përqind të familjeve. Në shumicën e rasteve, kostot e arsimit mbulohehin pasi ishin mbuluar kostot e tjera (kryesisht konsumi). Veprimtaritë e biznesit zënin 8 përqind, llogaritë e kursimit 19 përqind të remitancave dhe ndërtimi 10 përqind. Për 68 përqind të familjeve modeli i shpenzimeve kishte ndryshuar në pesë vitet e fundit dhe kishte një prirje të dukshme për t'i përdorur remitancat më shumë për konsum. Të anketuarit kursenin për të plotësuar pensionin (21 përqind) ose për t'i përdorur në raste emergjente (28 përqind). Vetëm dy kategori sugjeronin për një kohë më të gjatë: “kursimi për investime” (12 përqind) dhe “përdorimi për dërguesin” (7 përqind). Të dyja këto kategori zënin 19 përqind të kursimeve. Intervistat me familjet që merrnin remitanca tregonin se vetëm kursimet janë të pamjaftueshme për të financuar një NVM.

Studimi në Vlorë tregoi se madhësia mesatare e familjes ishte 3.8 persona dhe më pak se 13 përqind e familjeve mund të karakterizoheshin si të mëdha, me më shumë se 5 persona. 45 përqind e familjeve kishin fëmijë në moshën shkollë, megjithëse vetëm gjysma e tyre kishin më shumë se një fëmijë në shkollë. Një numër relativisht i lartë i kryetarëve të familjeve ishin në pension (50 përqind). Ashtu si në Durrës edhe në Vlorë emigrantët që dërgonin më rrallë pará në shtëpitë e tyre ishin baballarët. Kjo ishte në shifrat 18 përqind. Më e zakonshmja ishte që djali ose vajza dërgon pará (68 përqind), ose vëllai/motra (9 përqind), të cilët kishin emigruar dhe tani mbështesnin familjet e tyre. Gruaja e kryetarit të familjes zinte vetëm 1 përqind të dërguesve të remitancave. Familjet e anketuara merrnin mesatarisht TAF 561 Euro, duke përfshirë edhe remitancat. Megjithatë, 33 përqind e familjeve kishin të ardhura mujore 300 Euro ose më pak. Remitancat përbënin një kontribut të madh në TAF dhe pjesa më e madhe e tyre shpenzohej për konsum. Rreth 60 përqind e familjeve kishin konsumin dhe blerjen e pajisjeve shtëpiake si përdorim kryesor të remitancave, ndërsa vetëm 6 përqind e familjeve kishin arsimimin si përdorim kryesor të remitancave. Kjo ndikohej ndoshta nga dendësia e lartë e pensionistëve në anketim. Nisur nga niveli i ulët i të ardhurave, 16 përqind e të anketuarve i kishin kursimet si përdorim kryesor i remitancave dhe kursimet përbënin 22 përqind të përdorimit total të remitancave. Anketimet nxorrën në pah lidhjet e dobta midis remitancave, sektori financiar formal dhe faktorëve kontribues, por ato identifikuan një potencial të madh për rritjen e transfertave dhe kursimeve në sistemin bankar, për të bërë fondet të disponueshme për investime produktive (IOM & ILO, 2007). Përsa i përket zhvillimit ekonomik dhe social, analiza e përdorimit të remitancave dëshmon që ato vazhdojnë të përdoren fillimisht për të mbështetur nevojat kryesore ditore si ushqim, veshje, etj. të familjeve marrëse të tyre. Dhe, pastaj përdoren për të përmirësuar kushtet e jetesës si p.sh. blerja e mobiljeve apo

aparaturave shtëpiake, etj.. Së fundmi, remitancat përdoren për të blerë apo ndërtuar një shtëpi të re. Një pjesë e mirë e remitancave përdoren për të organizuar aktivitete familjare si fejesa, dasma, funerale, etj.. Përdorimi i remitancave tregon që ato në të shumtën e rasteve përdoren për konsum dhe në investime joproduktive siç është ndërtimi apo blerja e një shtëpie të re. Rrjedhimisht, remitancat nuk kontribuojnë ose kanë një rol të kufizuar në krijimin e vendeve të reja të punës, pra në punësim.

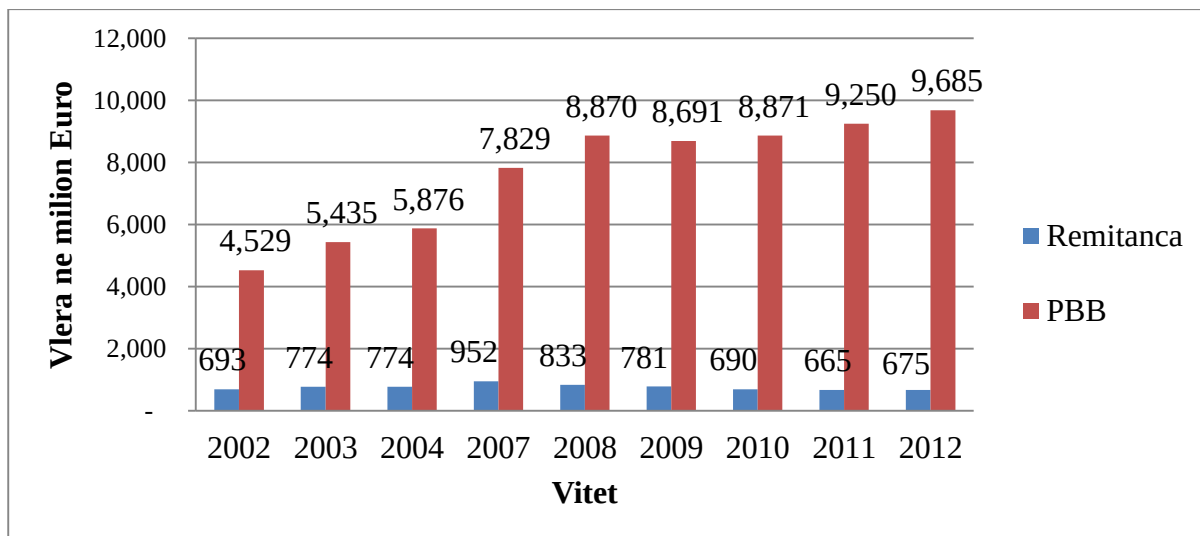
Në aspektin makroekonomik, remitancat kanë pasur një ndikim të madh në stabilitetin makroekonomik të vendit tonë. Ato kanë ndihmuar për të financuar rënien e defiçitit të lartë tregtar të vendit që arrin më shumë se 20 përqind të PBB-së në vit. Gjithashtu, remitancat kanë ndikim në konsolidimin fiskal. Ato kanë forcuar monedhën shqiptare (Lekun) kundrejt monedhave të huaja (Gëdeshi, 2012 :4). Është e pranuar gjerësisht se dërgesat e emigrantëve kanë qenë një faktor madhor në mbijetesën financiare të vendit.

Tabela 4.11. Vlera e dërgesave në pará të emigrantëve në milion Euro

Vitet	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Remitanca	774	802	937	952	833	781	689	665	675	544

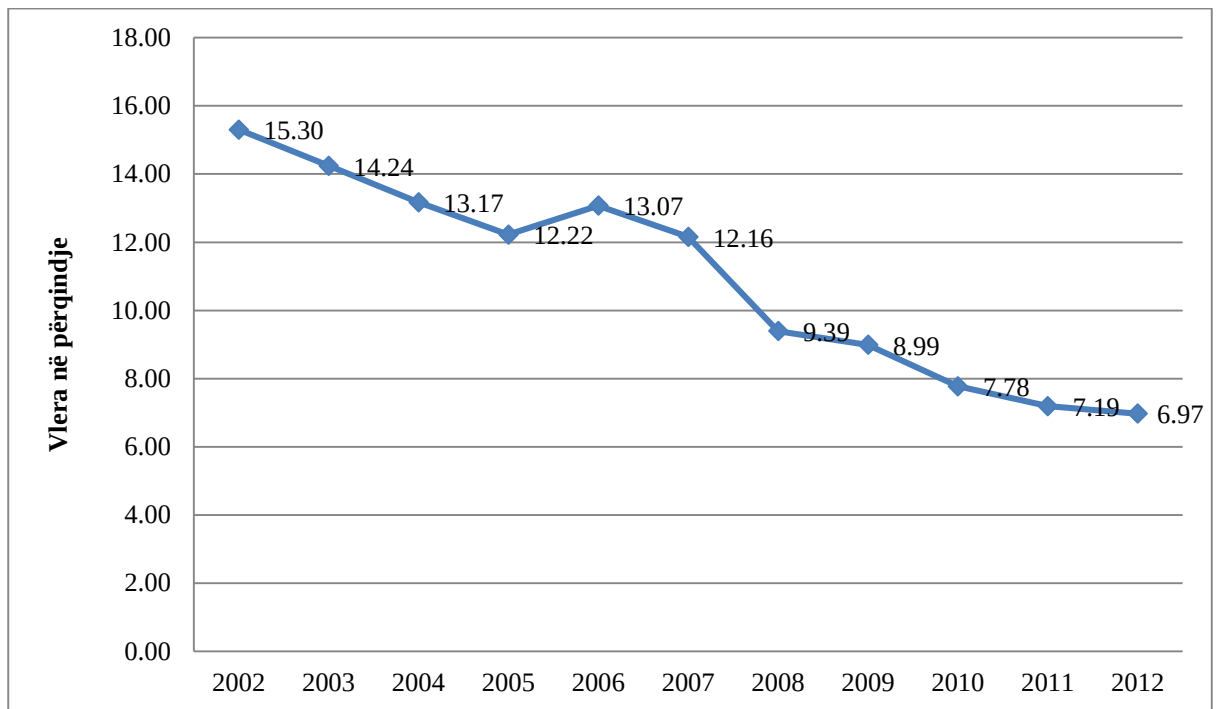
Burimi: Banka e Shqipërisë, 2015.

Grafiku 4.3. Remitancat dhe Prodhimi i Brendshëm Bruto, 2002 – 2012

Burimi: Open Data, 2015.

Grafiku 4.4. Pesha që zënë remitancat në Prodhimin e Brendshëm Bruto

Burimi: Open Data, 2015.

Grafiku i mësipërm tregon se përqindja që zënë remitancat në PBB-në ka ardhur duke u ulur vit pas viti. Ato janë ulur në mënyrë konstante nga viti 2002 (15.3 përqind) deri në vitin 2005 (me 12.22 përqind). Pas vitit 2007 ku remitancat shënojnë vlerën e tyre më të lartë prej 952 milion Euro kemi rënie të PBB-së gjë që reflektohet nga rënia e remitancave ku në vitin 2012 arrin në vlerën 675 milion Euro. Ndryshimet në uljen dhe ngritjen e PBB-së janë ndikuar nga ndryshimi i vlerës së remitancave.

4.4.1. Tregu i punës dhe zhvillimi social nën ndikimin e emigracionit

Ndikimi kryesor i emigracionit në tregun e punës është reduktimi i papunësisë. Duke pasur parasysh se 80 përqind e personave të papunë janë të papunë në afatin e gjatë, emigracioni ka krijuar një mundësi punësimi për rininë e arsimuar. Sipas Bankës Botërore, e referuar në www.tradingeconomic.com shkalla e emigrantëve shqiptarë të shkolluar me ciklin e tretë të studimeve ka qenë 15.3 përqind në vitin 1990 dhe 17.5 përqind në vitin 2004.

Emigracioni ka kontribuar në hapjen dhe zhvillimin e sektorit privat nëpërmjet hapjes së vendeve të reja të punës kryesisht në sektorët e tregtisë dhe shërbimeve. Si burim investimi kanë shërbyer remitancat. Investimet janë fokusuar në bar-kafe, dyqane ushqimore, hotele, restorante, në tregtinë me pakicë, etj.. Remitancat kanë kontribuar gjithashtu në rritjen dinamike të sektorit të ndërtimit. Gjatë periudhës 1999 – 2008 sektori i ndërtimit u

rrit me një mesatare vjetore prej 19 përqind ndërsa pjesa e saj në Prodhimin e Brendshëm Bruto u dyfishua nga 6 përqind në vitin 1999 në 12 përqind në vitin 2008. Rritja e emigracionit në sektorin bujqësor çon në reduktimin e punës në familje, në aktivitetet bujqësore dhe diversitetit të kulturave bujqësore. Megjithatë kjo nuk ka ndikim në të ardhurat bujqësore, ai ka ndikim në të ardhurat e përgjithshme. Emigracioni që prek zonat rurale nuk përmirëson prodhimin bujqësor të familjeve rurale, por lehtëson kalimin nga bujqësia në sektorë të tjerë të ekonomisë. Emigracioni ka shërbyer për familjet shqiptare si një mundësi për të zgjeruar aktivitetet e tyre ekonomike. Bujqësia, emigracioni dhe burimet e kapitalit human kanë një ndikim për të ndryshuar kushtet e jetesës dhe ky ndikim varet nga mosha dhe gjinia e personave të familjes. Puna e mëparshme që kanë kryer meshkujt në emigrim, i kushtëzon ato për të marrë pjesë më pak në aktivitetet e punës zonale. Kjo mund të ndodhë, sepse kur meshkujt kthehen në vendlindje, planifikojnë për të ndërtuar një të ardhme si në kushtet kur ishin në emigrim. Dhe kjo i shtyn ato për të mos punuar. Kurse për femrat është migrimi i anëtarëve të tjerë të familjes që i bën ata jo të bindura për të punuar. Të ardhurat e fituara përmes remitancave dhe transformimit të tyre në shtëpiake mund të jenë shkaqet kryesore që gratë të punojnë më pak (Gëdeshi & Jorgoni, 2012 :3). Për më tepër, ndikimi i këtyre të trijave vihet re në reduktimin e mundësive për të zgjedhur punë. Përsa i përket emigrantëve të kthyer në vendlindje, shihet se numri i emigrantëve të kthyer është rritur ndjeshëm pas vitit 2008 e cila i korrespondon fillimit të krizës botërore (Tabela 4.10).

Tabela 4.12. Emigrantët e kthyer, 2001 – 2011

Viti i kthimit	Gjithsej	Gjinia	
		Meshkuj	Femra
	139,827	96,012	43,815
2001	5,058	3,453	1,605
2002	7,267	4,889	2,378
2003	8,161	5,380	2,781
2004	8,228	5,508	2,720
2005	9,376	6,372	3,004
2006	8,350	5,738	2,612
2007	8,584	6,040	2,544
2008	11,572	8,321	3,251
2009	18,775	13,403	5,372
2010	27,150	18,799	8,351
2011	27,306	18,109	9,197

Burimi: INSTAT, 2015

Numri më i madh i të kthyerve i takon gjinisë mashkullore.

Tabela 4.13. Emigrantët e kthyer nga vendbanimi i mëparshëm, 2001 – 2011

Vendet	Viti i kthimit										
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Greqi	2,957	4,298	5,040	5,044	5,359	4,319	4,709	6,565	11,506	18,665	17,955
Itali	1,145	1,533	1,449	1,584	2,175	2,375	2,444	3,447	5,293	6,323	6,757
Britani	214	459	603	522	575	447	378	370	411	391	507
SHBA	79	115	180	194	264	264	322	358	450	566	713
Gjermani	239	264	224	209	218	199	136	124	184	195	215
Turqi	140	153	129	152	129	142	94	137	132	135	153
Kanada	9	28	79	81	104	76	60	60	110	106	111
Belgjikë	61	86	98	64	75	71	45	36	55	72	93
Kosovë	21	44	51	46	84	49	59	69	111	85	82
Francë	18	41	52	38	37	57	31	48	75	96	131
Maqedoni	8	24	11	18	34	24	37	57	48	65	88
Zvicër	21	29	33	26	36	25	18	18	32	33	58
Të tjera	146	193	212	250	286	302	251	283	368	418	443
Gjithsej	5,058	7,267	8,161	8,228	9,376	8,350	8,584	11,572	18,775	27,150	27,306

Burimi: INSTAT 2015.

Gjithashtu rezulton se numri më i madh i emigrantëve të kthyer nga viti 2001 në vitin 2011 i përket Greqisë (Tabela 4.13) me një total prej 86,417 vetash e ndjekur nga Italia me 34,525 veta dhe Britania e Madhe me 4,877 persona.

4.4.2. Kursimet e emigrantëve dhe investimet e tyre

Emigrantët që dërgojnë pará në vendlindje me pikësnyim për kursim apo investim si dhe të përdorura për konsum nga familjarët e tyre, mund të konsiderohen sipërmarrës. Mbi të gjitha arsyeja kryesore për emigrim mbetet në të shumtën e rasteve, akumulimi i një shume të hollash për të nisur ndonjë sipërmarrje në Shqipëri. Nga një studim i kryer nga IASCI (2010) rreth 13 përqind e emigrantëve kanë provuar në të shkuarën disa forma për të financuar sipërmarrje biznesi në Shqipëri. Sektorët kryesor ku ata janë përpjekur për të investuar kanë qenë: tregtia me pakicë, sektori bujqësor dhe në pasuri të patundshme. Zakonisht ata kanë investuar vetëm ose në bashkëpunim me anëtarë të tjerë të familjes së tyre. Emigrantët shqiptarë kanë objektiva të qarta përpara se ata të vendosin për t'u kthyer në atdhe. Fillimi i kthimit të emigrantëve daton rreth vitit 2000. Vendimi për t'u kthyer është një faktor shumë i rëndësishëm që paralajmëron ndryshimet në kursime, në remitanca dhe në investime. Po kështu faktorët e jashtëm të cilat nuk kontrollohen dot nga emigrantët si mundësia për t'u punësuar në vendlindje, klima e biznesit në Shqipëri, nivelet e

kreditimit, etj. janë shumë të rëndësishme dhe përcaktuese në vendimin për t'u kthyer në atdhe (De Swager, 2010 :3). Një studim i ETF-së (2007) tregon që pothuajse 51 përqind e emigrantëve të kthyer në vendlindje krijojnë biznese dhe i përdorin kursimet e tyre për të blerë pajisjet e nevojshme. Sipas Bankës Botërore (2006) në shumicën e rasteve bizneset e krijuara nga emigrantët e kthyer, janë biznese të vogla dhe shpesh në sektorin informal. Pjesa më e madhe e këtyre bizneseve i përket sektorit të shërbimeve si tregti me pakicë, hotele ose restorante, shërbime riparimesh apo reklamash dhe transport. Këto biznese kanë karakter familjar duke krijuar punësim për anëtarët e tjerë të familjes. Gjithashtu ekziston një marrëdhënie midis eksperiencave të emigrantëve në vendin e emigrimit dhe llojit të biznesit që ato krijojnë në vendlindje. Më pak se një e treta e emigrantëve të kthyer dhe që kanë punuar në ndërtim, transport, tregti, në industrinë prodhuese, në shërbime riparimi, hotele apo restorante, kanë kopjuar këtë biznes edhe në Shqipëri. Pjesa tjetër e emigrantëve të kthyer janë punonjës me pagë dhe vihet re një gatishmëri e madhe midis tyre. Ata angazhohen më tepër në sektorin e shërbimeve si tregtia me pakicë, hoteleri apo restorante, transport, etj.. Në këto raste vendi nuk përfiton në mënyrë të mjaftueshme nga ana profesionale dhe eksperiencia e tyre që kanë marrë në vendin e emigrimit (ETF, 2007), (Gëdeshi, 2012 :1).

4.5.Ndërmarrjet në Shqipëri sipas aktivitetit ekonomik

Gjatë vitin 2014 ushtronin aktivitetin e tyre ekonomik 112,537 ndërmarrje, 5, 700 ndërmarrje më tepër se sa në vitin 2012 i cili shënonte 106,837 ndërmarrje aktive në fund të tij.

Tabela 4.14. Ndërmarrjet aktive sipas aktivitetit ekonomik, 2014

Në mijë

Aktiviteti ekonomik	Bujqësi, pyje dhe peshkim	Industri	Ndërtim	Tregti	Transport dhe magazinim	Akomodim dhe shërbim ushqimor	Shërbim e të tjera
Numri	2,260	10,154	44,575	7,562	18,061	2,590	22,366

Burimi: Regjistri i ndërmarrjeve ekonomike 2014, INSTAT 2015.

Numrin më të ulët të ndërmarrjeve aktive e zë bujqësia, pyjet dhe peshkimi. Aktiviteti tregtar është më i preferuari dhe zë një numër prej 44, 575 ndërmarrjesh, por me një rënie prej 3.5 përqind e krahasuar me vitin 2012 ku aktiviteti tregtar zinte 40.9 përqind të ndërmarrjeve.

Në vitin 2014 rreth 20 përqind e ndërmarrjeve janë me 1 – 4 të punësuar me një rënie prej 0.2 përqind krahasuar me vitin 2012, por me një rritje prej 2 përqind të ndërmarrjeve me vetëm 1 të punësuar. Ka një shtim të ndërmarrjeve të mëdha që kanë të punësuar mbi 50

pesona gjatë vitit 2014 me afro 0.3 përqind krahasuar me vitin 2012 dhe gjithashtu kontributi i tyre në punësim është shumë i ndjeshëm, 50 përqind. Në vitin 2012 kjo shifër ishte 38.8 përqind. Shkalla e lindshmërisë së ndërmarrjeve të reja në vitin 2014 është 15.4 përqind, 10.9 përqind në vitin 2013, 12.2 përqind në vitin 2012 dhe 11.8 përqind në vitin 2011. Pra me një rritje prej 3.6 përqind nga viti 2011 në vitin 2014.

4.5.1. Ndërmarrjet e huaja e të përbashkëta

Viti 2014 shënonte 1,434 ndërmarrje të huaja dhe të përbashkëta më shumë se sa në vitin 2012, me 5,245 të tilla, por me 0.4 përqind më pak ndërmarrje me 50 e më shumë të punësuar. Pjesa më e madhe e ndërmarrjeve të huaja dhe të përbashkëta janë të stacionuara në Qarqet e Tiranës dhe Durrësit. Ndërmarrjet e mëdha të kësaj kategorie i përkasin aktiviteteve ekonomike si: call center, prodhim veshjesh dhe këpucësh si dhe aktivitete bankare.

Tabela 4.15. Ndërmarrjet aktive sipas aktivitetit ekonomik dhe pronësisë, 2014

Aktiviteti ekonomik	Gjithsej	Shqiptare	Të huaja e të përbashkëta	Të huaja	Të përbashkëta (shqiptarë dhe të huaj)	
					Mbizotërim shqiptar	Mbizotërimi i huaj
Gjithsej	112,537	107,292	5,245	3,478	636	1,131
Prodhuesit e të mirave	16,989	15,460	1,529	930	215	384
Bujqësia, pyjet dhe peshkimi	2,260	2,206	54	22	14	18
Industria	10,154	9,183	971	558	159	254
Ndërtimi	4,575	4,071	504	350	42	112
Prodhuesit e shërbimeve	95,548	91,832	3,716	2,548	421	747
Tregtia	44,969	43,383	1,586	1,033	191	362
Transporti	7,562	7,464	98	54	20	24

dhe magazinimi						
Akomodimi dhe shërbimi ushqimor	18,061	17,886	175	133	14	28
Informacioni dhe komunikimi	2,590	2,390	200	152	14	34
Shërbime të tjera	22,366	20,709	1,657	1,176	182	299

Burimi: Regjistri i ndërmarrjeve ekonomike 2014, INSTAT 2015.

Tabela 4.16. Ndërmarrjet aktive sipas aktivitetit ekonomik dhe pronësisë, 2012

Aktiviteti ekonomik	Gjithsej	Shqiptare	Të huaja	Të përbashkëta (shqiptarë dhe të huaj)	
				Mbizotërim shqiptar	Mbizotërim i huaj
Gjithsej	104,275	100,464	2,417	428	966
Prodhuesit e të mirave	16,249	15,038	716	146	349
Bujqësia dhe peshkimi	1,777	1,749	9	5	14
Industria	10,003	9,232	437	108	226
Ndërtimi	4,469	4,057	270	33	109
Prodhuesit e shërbimeve	88,026	85,426	1,701	282	617
Tregtia	45,273	44,029	769	144	331
Hotele, kafe, restorante	16,888	16,740	125	7	16
Transporti dhe komunikimi	10,351	10,155	119	30	47
Shërbime të tjera	15,514	14,502	688	101	223

Burimi: Regjistri i ndërmarrjeve ekonomike 2012, INSTAT 2013.

Tabela 4.17. Ndërmarrjet aktive sipas aktivitetit ekonomik dhe pronësisë, 2010

Aktiviteti ekonomik	Gjithsej	Shqiptare	Të huaja	Të përbashkëta (shqiptarë dhe të huaj)
Gjithsej	100,687	97,763	1,719	1,205
Prodhuesit e të mirave	15,911	14,871	584	456
Bujqësia dhe peshkimi	1,702	1,679	4	19
Industria	9,964	9,244	408	312
Ndërtimi	4,245	3,948	172	125
Prodhuesit e shërbimeve	84,776	82,892	1,135	749
Tregtia	44,709	43,790	513	406
Hotele, kafe, restorante	15,674	15,577	81	16
Transporti dhe komunikacioni	10,361	10,190	92	79
Shërbime të tjera	14,032	13,335	449	248

Burimi: Regjistri i ndërmarrjeve ekonomike 2010, INSTAT 2011.

Duke analizuar tabelat e mësipërme për tre vitet 2010, 2012 dhe 2014, shihet se prodhuesit e shërbimeve përbëjnë numrin më të madh të ndërmarrjeve aktive për të tria vitet, kurse ndërmarrjet me aktivitet bujqësor zënë numrin më të ulët. Gjithashtu vihet re mbizotërimi i huaj në ndërmarrjet e përbashkëta (shqiptarë dhe të huaj) në të gjitha aktivitetet ekonomike si për vitin 2012, ashtu edhe për vitin 2014. Sidoqoftë ndërmarrjet me pronësi shqiptare janë mbizotëruese dhe ka një rritje prej 6,828 ndërmarrjesh nga viti 2012 në vitin 2014 në të gjitha aktivitetet ekonomike të vendit.

Tabela 4.18. Ndërmarrjet aktive sipas aktivitetit ekonomik dhe madhësisë, 2014

Gjendje në fund të vitit

Aktiviteti ekonomik	Gjithsej	Grupuar sipas numrit të të punësuarve
----------------------------	-----------------	--

		1 - 4	5 - 9	10 - 49	Mbi 50
Gjithsej	112,537	101,025	5,387	4,647	1,478
Prodhuesit e të mirave	16,989	13,273	1,603	1,562	551
Bujqësia, pyjet dhe peshkimi	2,260	2,121	68	58	13
Industria	10,154	8,074	818	856	406
Ndërtimi	4,575	3,078	717	648	132
Prodhuesit e shërbimeve	95,548	87,752	3,784	3,085	927
Tregtia	44,969	42,408	1,493	948	120
Transporti dhe magazinimi	7,562	7,259	138	130	35
Akomodimi dhe shërbimi ushqimor	18,061	17,121	709	207	24
Informacioni dhe komunikacioni	2,590	2,314	142	100	34
Shërbime të tjera	22,366	18,650	1,302	1,700	714

Burimi: Regjistri i ndërmarrjeve ekonomike 2014, INSTAT 2015.

Tabela 4.19. Ndërmarrjet aktive sipas aktivitetit ekonomik dhe madhësisë, 2012

Gjendje në fund të vitit

Aktiviteti ekonomik	Gjithsej	Grupuar sipas numrit të të punësuarve			
		1 - 4	5 - 9	10 - 49	Mbi 50
Gjithsej	104,275	94,025	5,396	3,898	956
Prodhuesit e të mirave	16,249	12,433	1,746	1,635	435

Bujqësia dhe peshkimi	1,777	1,687	38	41	11
Industria	10,003	7,956	926	814	307
Ndërtimi	4,469	2,790	782	780	117
Prodhuesit e shërbimeve	88,026	81,592	3,650	2,263	521
Tregtia	45,273	42,680	1,695	808	90
Hotele, kafe, restorante	16,888	15,828	831	207	22
Transporti dhe komunikacioni	10,351	9,919	220	168	44
Shërbime të tjera	15,514	13,165	904	1,080	365

Burimi: Regjistri i ndërmarrjeve ekonomike 2012, INSTAT 2013.

Tabela 4.20. Ndërmarrjet aktive sipas aktivitetit ekonomik dhe madhësisë, 2010

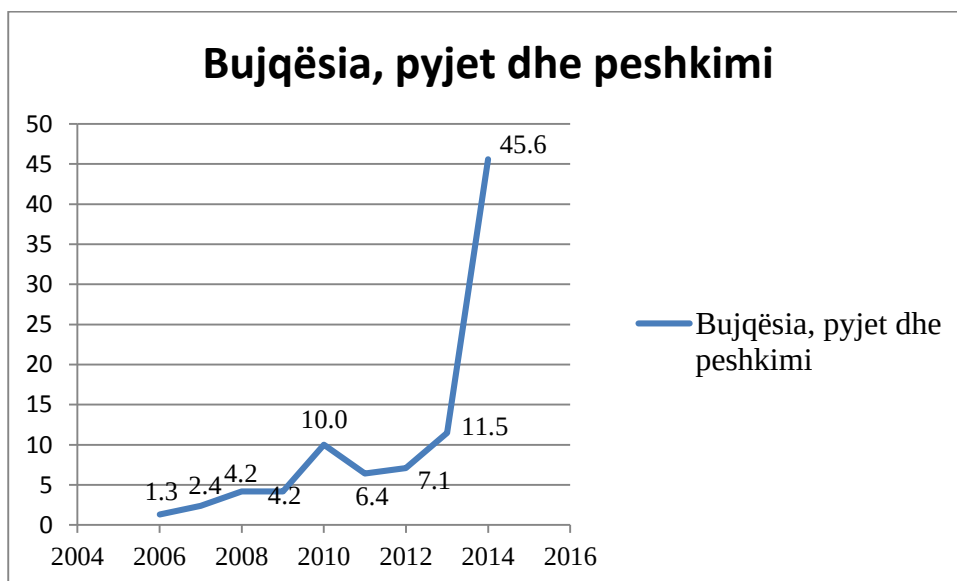
Aktiviteti ekonomik	Gjithsej	Grupuar sipas numrit të të punësuarve			
		1 - 4	5 - 9	10 - 49	Mbi 50
Gjithsej	100,687	91,566	4,778	3,500	843
Prodhuesit e të mirave	15,911	12,087	1,786	1,637	401
Bujqësia dhe peshkimi	1,702	1,591	57	43	11
Industria	9,964	8,051	878	752	283
Ndërtimi	4,245	2,445	851	842	107
Prodhuesit e shërbimeve	84,776	79,479	2,922	1,863	442
Tregtia	44,709	42,699	1,307	629	74
Hotele, kafe, restorante	15,674	14,829	698	131	16
Transporti dhe komunikacioni	10,361	9,931	222	166	42

Shërbime të tjera	14,032	12,020	765	937	310
-------------------	--------	--------	-----	-----	-----

Burimi: Regjistri i ndërmarrjeve ekonomike 2010, INSTAT 2011.

Tabelat e mësipërme tregojnë qartë se numrin më të madh të ndërmarrjeve e zënë ato ndërmarrje që kanë të punësuar 1 – 4 persona. Numri i ndërmarrjeve në aktivitetin ekonomik bujqësor për vitin 2014 është më i lartë në grupin nga 1 deri në 4 të punësuar e cila përbën 1.9 përqind të numrit total të ndërmarrjeve në këtë sektor. Gjithashtu edhe në vitin 2012 ky grup të punësuarish përbën përqindjen më të lartë prej 1.8 përqind. Shihet qartë se kemi rritje të të punësuarve nga viti 2010 deri në 2014.

Grafiku 4.5. Ndërmarrjet aktive në aktivitetin ekonomik bujqësi, pyje dhe peshkim sipas vitit të krijimit, 2006 - 2014

Burimi: Regjistri i ndërmarrjeve ekonomike 2014, INSTAT 2015.

Duke vazhduar arsyetimin mbi ecurinë e shtimit të ndërmarrjeve në aktivitetin ekonomik bujqësor, grafiku i mësipërm tregon se deri në vitin 2013 këto tip ndërmarrjesh ishin në minorancë, por në vitin 2014 pati një rritje të madhe të tyre me një shtim prej 34.1 përqind kundrejt vitit 2013.

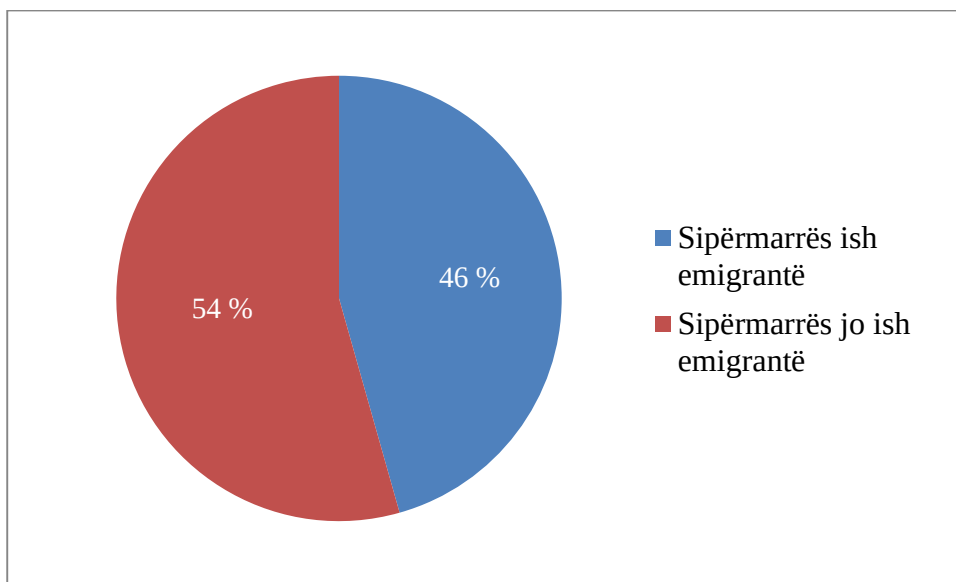
KAPITULLI V: STUDIMI I PYETËSORIT

Ky kapitull paraqet analizën e pyetësorëve për t'iu përgjigjur pyetjes kërkimore: “A kanë qenë kursimet e ish emigrantëve në momentin kur janë kthyer në vendlindje, nxitje për hapjen e bizneseve nga ana e tyre?”.

5.1. Analiza e pyetësorit

Në totalin e 114 pyetësorëve, 46 përqind u janë përgjigjur sipërmarrësit që kanë qenë në emigracion dhe janë kthyer në vendlindje duke investuar në sektorë të ndryshëm. 54 përqind e pyetësorëve u përket atyre sipërmarrësve të cilët nuk kanë qenë në emigracion (Grafiku 5.1).

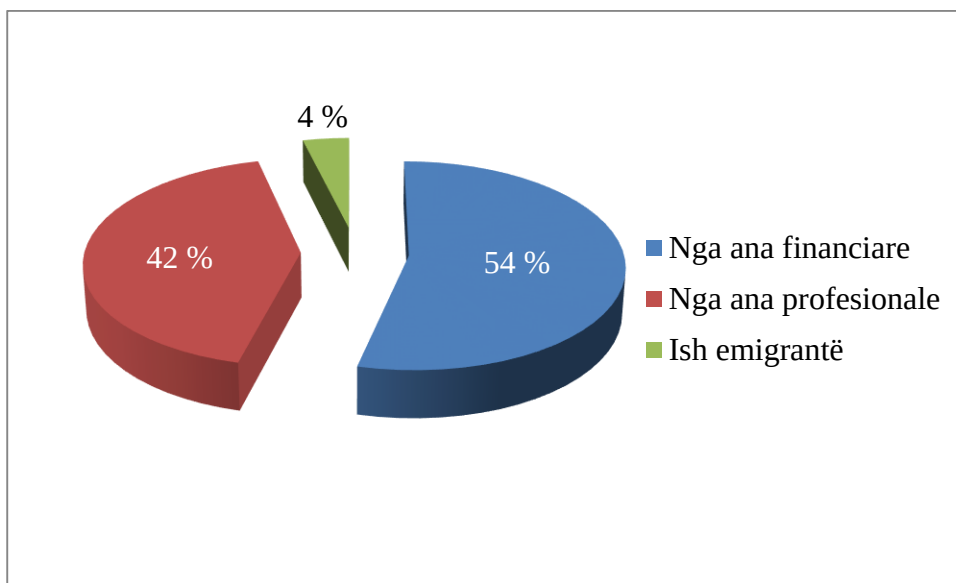
Grafiku 5.1. Përqindja e sipërmarrësve në rastin studimor

Nga ky studim që kam kryer gjatë kësaj periudhe duke përdorur pyetësorin që gjendet në Apendiks për të kuptuar më mirë fushat e investimeve të emigrantëve të kthyer në vendlindje si dhe të atyre personave të cilët kanë investuar në vend, por që nuk kanë qenë në emigracion, kam vënë re se për ish emigrantët rezultoi që afro 54 përqind e pjesëmarrësve në këtë studim kanë pasur si shtysë kryesore anën e tyre financiare, përdorimin e kursimeve të tyre kur kanë qenë në emigracion. Rreth 42 përqind ka pranuar se ka qenë eksperiencia që kanë fituar kur kanë qenë në emigrim (Grafiku 5.2). 4 përqind i korrespondon kategorisë së atyre ish emigrantëve të cilët e pranojnë që kanë qenë në emigrim, por që nuk e specifikojnë nëse për fillimin e biznesit të tyre ka që shtysë ana

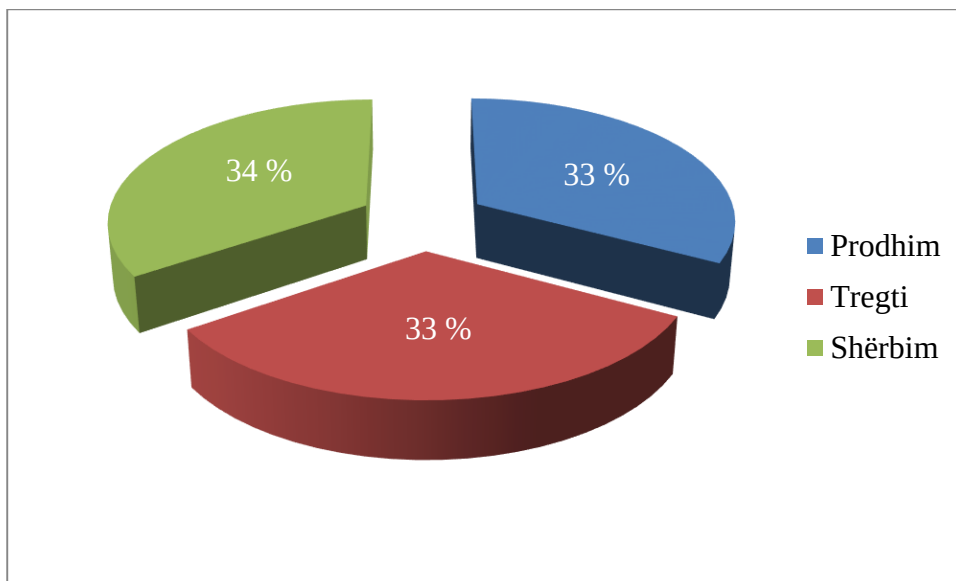
financiare apo ajo profesionale. Për atë grup emigrantësh të kthyer në vendlindje të cilët janë shprehur se ka qenë eksperiencia në vendin e emigrimit shtysë për hapjen e biznesit të tyre vihet re se biznesi i ngritur në vendlindje është i ngjashëm me vendin e punës ku kanë punuar në vendin e emigrimit. Kjo tregon që në një farë mënyre ato kanë menduar që të punojnë në emigracion, të fitojnë eksperiencën e duhur, të kursejnë pará nga puna e tyre me qëllim që të ktheheshin një ditë në Shqipëri dhe të investonin më të sigurtë në atë drejtim që ata e dinë më mirë.

Grafiku 5.2. A ka qenë emigracioni shtysë për fillimin e biznesit tuaj nga ana financiare apo profesionale?

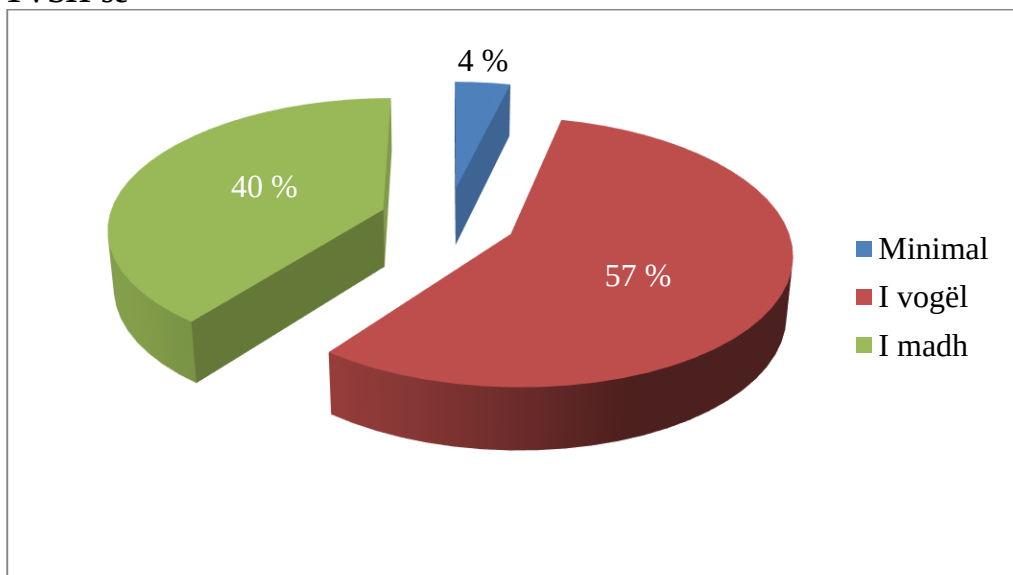
Rreth 33 përqind e bizneseve të hapura nga emigrantët e kthyer rezultoi se operonin në sektorin e prodhimit ku mund të përmenden furrë buke, kompleks blegtorial, ferma drufrutorësh, mbarështim gjedhësh dhe derrash, kantinë vere, etj.. Po kështu 33 përqind i përket sektorit të tregtisë si tregti pijesh alkoolike, tregti produkteve kozmetike, shitje me pakicë rrobash, artikuj të ndryshëm elektrike, mekanike, etj. (Grafiku 5.3). Kurse 34 përqind e bizneseve të hapura i drejtohet sektorit të shërbimeve ku përshihen bar-kafe, restorante, shërbime metalike, shërbime konsulence, studio fotografie dhe filmimesh, etj.. Kjo mund të tregojë se sektori i shërbimeve është më i preferuari nga ish emigrantët për të investuar në vendlindje.

Grafiku 5.3. Sektorët në të cilët veprojnë bizneset e emigrantëve të kthyer në vendlindje

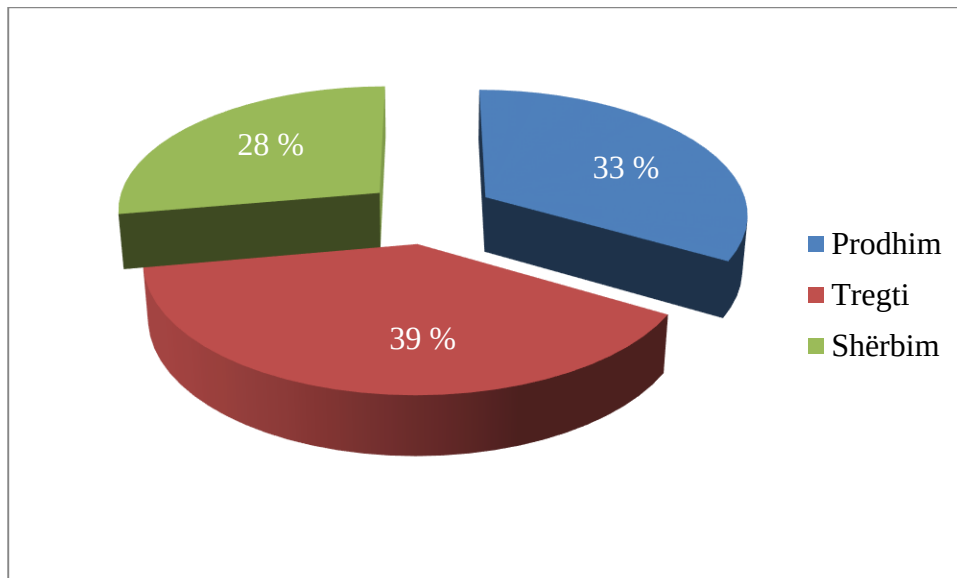
Ndërsa duke u bazuar në përcaktimin e bizneseve të hapura nga emigrantët e kthyer si subjekte të TVSH-së, pjesa më e madhe e tyre, sipas studimit, i përket biznesit të vogël me afro 57 përqind e ndjekur nga prezenca e biznesit të madh me rreth 40 përqind. 4 përqind janë bizneset minimale (Grafiku 5.4).

Grafiku 5.4 Madhësia e biznesit të hapur nga emigrantët e kthyer si subjekte të TVSH-së

Nëse studiojmë se si janë shpërndarë sektorët që veprojnë bizneset e mëdha të hapura nga emigrantët e kthyer në vendlindje të cilat sigurojnë më shumë punësim, pra të punësuar, vihet re se sektori i tregtisë mbizotëron me rreth 39 përqind, sektori i prodhimit me 33 përqind dhe së fundmi sektori i shërbimeve me afro 28 përqind (Grafiku 5.5).

Grafiku 5.5 Sektorët në të cilët veprojnë bizneset e mëdha të emigrantëve të kthyer

Në takimet me të intervistuarit dhe me emigrantë të tjerë kam vënë re se pjesa më e madhe e tyre ka punuar në ato lloj punësh që janë pothuajse të njëjta me aktivitetin që kanë hapur në vendlindje. Të bën përshtypje se përveç se kanë punuar në emigracion në një sektor të caktuar, disa prej tyre u janë futur edhe trajnimeve të ndryshme personale për t'u specializuar më mirë në drejtimin që kanë punuar në emigrim. Kjo u ka shërbyer jo vetëm që të jenë më të motivuar për të punuar më mirë dhe me ritmin e profesionalizmit në vendin emigrues, por edhe për të qenë më të kërkuar dhe më të pëlqyer kur u kthyen në Shqipëri dhe investuan në drejtimin që dinë më mirë.

Një pjesë tjetër e emigrantëve të kthyer në vendlindje dhe që kanë investuar në Shqipëri, shprehen se biznesi që kanë hapur nuk ka pasur fare lidhje me llojin e punës që ata kanë punuar kur kanë qenë në emigracion. Kjo mund të shpjegohet me faktin se ky grup ish emigrantësh pasi ka parë mundësinë nëse ekziston kërkesa për tipin e aktivitetit që kanë punuar në emigracion, kanë vendosur që të mos hapnin biznesin e tyre në sektorin ku kanë qenë më parë, por të investojnë aty ku ka ekzistuar mundësia dhe kërkesa më e madhe për një shërbim të caktuar. Këtë e kam vënë re më shumë tek sektori i shërbimeve dhe tek hapja e bizneseve si piceri, byrektore, etj..

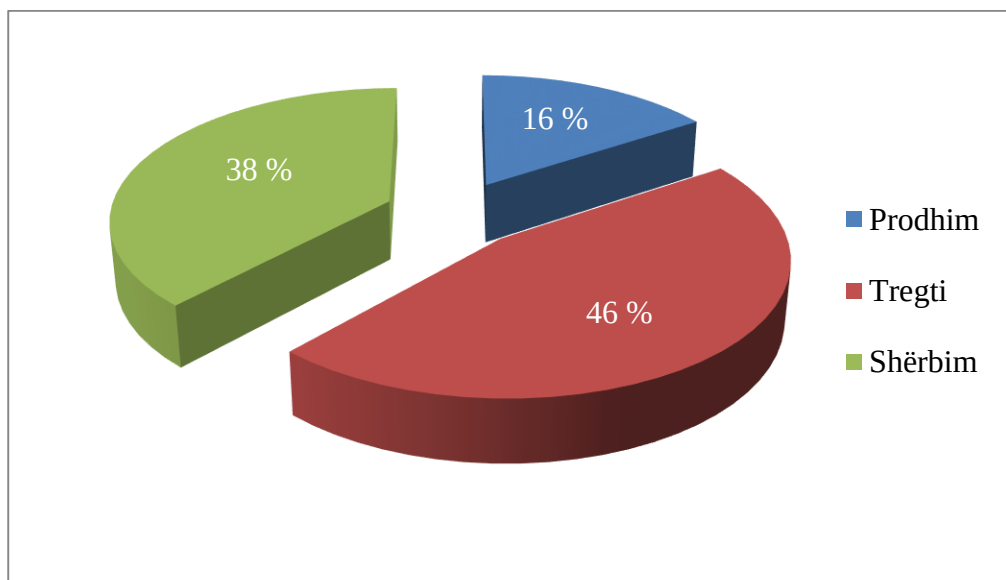
Pothuajse të gjithë emigrantët e kthyer dhe që kanë hapur bizneset e tyre në Shqipëri, të kontaktuar prej meje, shprehen të pa kënaqur me ecurinë e biznesit të tyre. Disa prej tyre

shprehen për mos zbatim të ligjit dhe të konkurrencës së pandershme. Midis tyre ka edhe që shprehen se abuzohet me biznesin dhe sjelljen e tyre korrekte.

Në përgjithësi në bizneset e hapura nga ish emigrantët punojnë vetë ato së bashku me familjarët e tjerë të tij/të saj. Por ka edhe të punësuar të tjerë që nuk kanë lidhje me familjen e tyre. Kjo tregon qartë që bizneset e emigrantëve të kthyer në Shqipëri dhe që kanë hapur bizneset e tyre ndikon në krijimin e vendeve punës, pra punësim, rritje të të ardhura personale dhe familjare të të punësuarve, dhe rrjedhimisht kjo sjell për pasojë edhe ndryshime në nivelin e shpenzimeve personale e familjare për ushqim e veshmbathje, arsimim e kujdes shëndetësor, reduktimin e problemeve sociale, dhunës në familje, etj..

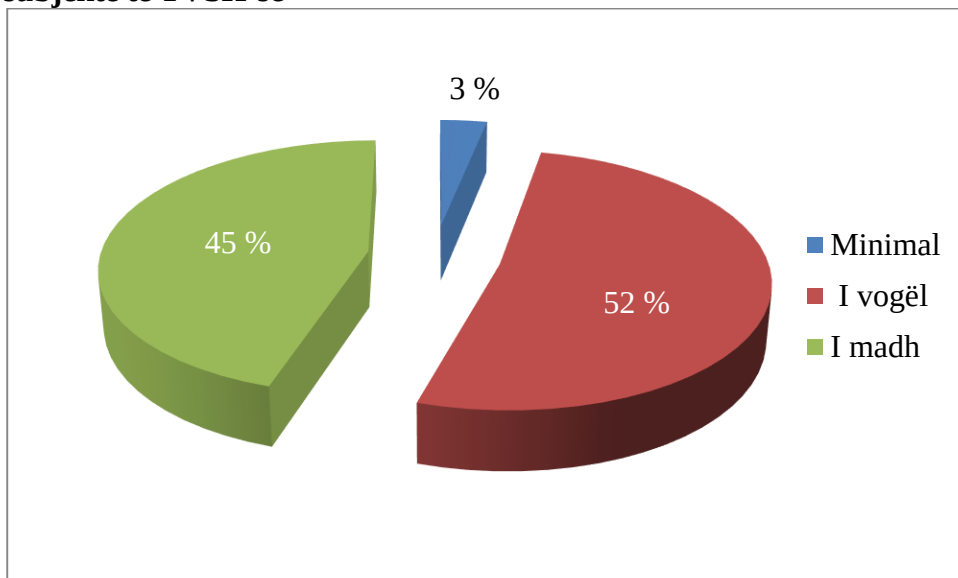
Në vazhdim të studimit janë mbledhur të dhëna mbi bizneset që janë hapur nga sipërmarrës të cilët nuk kanë qenë në emigracion, pra që për hapjen e biznesit të tyre, nuk ka kontribuar ana financiare (kursimet në emigracion) apo ana profesionale e marrë në vendin emigrues. Në shumë raste ka kontribuar ana profesionale e drejtuesve të këtyre bizneseve, e fituar në vend, pra me shumë mundësi, të kenë punuar më parë në fushat apo drejtimet ekonomike që ato kanë hapur tashmë me sipërmarrjen e tyre.

Grafiku 5.6 Sektorët në të cilët veprojnë bizneset e sipërmarrësve jo ish emigrantë

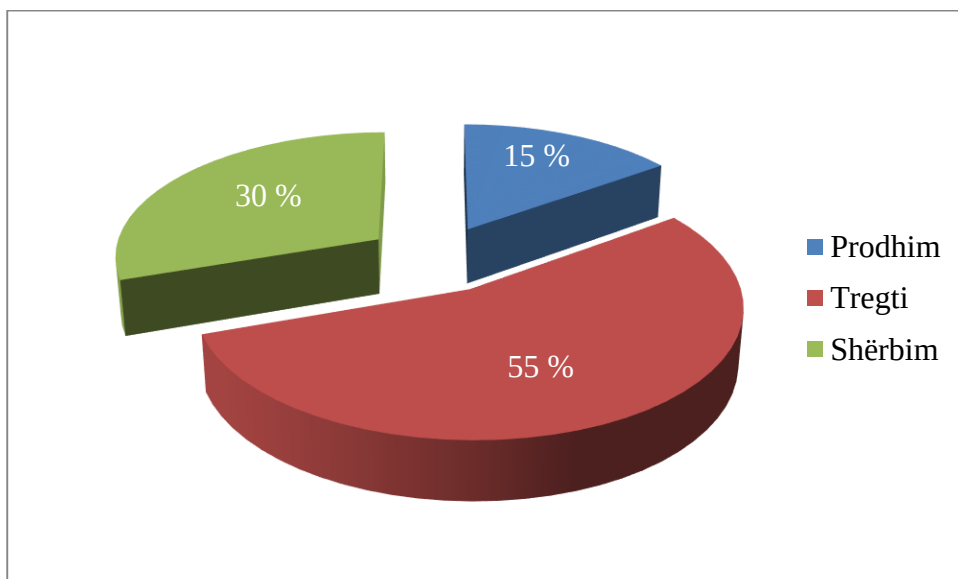
Rreth 46 përqind e bizneseve të hapura nga vendasit rezultoi se operonin në sektorin e tregtisë, 38 përqind i përket sektorit të shërbimeve dhe 16 përqind e bizneseve të hapura i përket sektorit të prodhimit (Grafiku 5.6).

Grafiku 5.7 Madhësia e biznesit të hapur nga sipërmarrësit jo ish emigrantë si subjekte të TVSH-së

Duke u bazuar në përcaktimin e bizneseve të hapura si subjekte të TVSH-së nga sipërmarrësit vendas që nuk kanë pasur lidhje me emigracionin si shtysë për hapjen e bizneseve të tyre, rezultoi se përqindja më e madhe ashtu si për ish emigrantët, i përket biznesit të vogël me afro 52 përqind e ndjekur nga bizneset e mëdha me rreth 45 përqind (Grafiku 5.7).

Grafiku 5.8 Sektorët në të cilët veprojnë bizneset e mëdha të sipërmarrësve jo ish emigrantë

Nëse studiojmë se si janë shpërndarë sektorët që veprojnë bizneset e mëdha të cilat sigurojnë më shumë punësim, shihet se sektori i tregtisë mbizotëron me rreth 55 përqind, sektori i shërbimeve me 30 përqind dhe së fundmi sektori i prodhimit me afro 15 përqind (Grafiku 5.8).

Nëse krahasohen tabllotë e bizneseve të mëdha të të dyja rasteve midis sipërmarrësve ish emigrantë dhe sipërmarrësve që nuk kanë qenë në emigracion, vihet re se mbizotëron sektori tregtar në të dyja rastet. Po kështu në të dyja rastet sektori i prodhimit zë përqindjet më të ulta. Bizneset e mëdha të hapura nga sipërmarrësit që nuk kanë qenë në emigracion janë të fokusuara në prodhimin e nënprodukteve të drurit, të vajit të ullirit, të medikamenteve bimore, etj.. Sektori i tregtisë përfshin tregtinë e makinerive dhe pajisjeve të rënda, eksport dhe import të mbeturinave metalike, të artikujve elektronike dhe të sistemeve automatike, të materialeve hidraulike, hidrosanitare, etj.. Sektori i shërbimeve i bizneseve të mëdha të sipërmarrësve që nuk kanë qenë në emigracion ka shërbimet e telekomunikacionit dhe transmetimit, sigurimin e objekteve publike e private, shërbimet mjekësore, organizimin e kurseve të ndryshme, zyra auditimi, konsulence dhe kontabiliteti financiar, hoteleri, transport, etj..

Krijimi i bizneseve të ndryshme si nga ana e ish emigrantëve, ashtu edhe të sipërmarrësve të cilët nuk kanë pasur lidhje me emigracionin për të hapur një aktivitet ekonomik të caktuar mund të shihet si një mundësi potenciale për t'a mëkëmbur ekonominë shqiptare e cila deri dje ishte e varur nga remitancat.

KAPITULLI VI: ASPEKTE TË STRATEGJIVE KOMBËTARE

Ky kapitull paraqet disa aspekte të Strategjisë për Punësim dhe Aftësim 2014 – 2020, të Strategjisë së Biznesit dhe të Investimeve për vitet 2014 – 2020 si dhe të Strategjisë Ndërsektoriale të Mjedisit 2015 – 2020.

6.1. Disa aspekte të strategjisë për punësim dhe aftësim 2014 – 2020

Emigracioni i qytetarëve shqiptarë për arsye ekonomike gjatë dekadës së fundit vazhdoi të ishte faktori kryesor i rënies së numrit të popullsisë, siç është pasqyruar nga rezultatet e regjistrimit të popullsisë të vitit 2011, duke sjellë një ndikim të rëndësishëm mbi madhësinë, strukturën dhe karakteristikat e tjera cilësore të forcës së punës në vend dhe të tregut të punës në përgjithësi. Pavarësisht prej masave për të menaxhuar fluksin e emigracionit jashtë vendit, ende nuk është bërë e mundur ngritja e një sistemi efikas për menaxhimin e lëvizjes së punës. Një sistem i tillë do të mundësonte lëvizjen e informuar dhe të mirëpërgatitur të punës për qytetarët shqiptarë jashtë vendit, si edhe për të huajt që tërhiqen nga tregu shqiptar i punës. Aktualisht tri marrëveshje të dyanshme me Greqinë, Italinë dhe Gjermaninë janë në funksionim, megjithëse përsëri zbatimi i tyre kryhet ad hoc. Përveç kësaj, ka kërkesë për zgjerimin e gjeografisë së marrëveshjeve të dyanshme për lëvizjen e punës me vende të tjera, si për shembull Britania e Madhe e Franca. Ekzistojnë të dhëna se disa agjenci private punësimi që rekrutojnë punëtorët shqiptarë për punësim jashtë vendit. Megjithatë, ende nuk ka një mekanizëm për të siguruar përpunimin dhe zbatimin e standardeve për rekrutimin etik dhe të drejtë. Megjithëse legjislacioni shqiptar, kur flitet për punësimin e qytetarëve të huaj në Shqipëri, ka përparuar në një linjë me atë që është arritur më BE-së (Ligji për të Huajt 108/2013), përsëri vendit i mungojnë politika të posaçme për të rregulluar statusin e punëtorëve të huaj në tregun shqiptar të punës dhe mbrojtjen e tyre. Prandaj, është e nevojshme përfshirja e lëvizjes së punës në sistemet ekzistuese të informacionit mbi tregun e punës, në procedurat dhe mekanizmat e rregulloreve për të promovuar mundësi për një punë të denjë dhe mbrojtje për punonjësit shqiptarë dhe ata të huaj. Rikthimi i qytetarëve shqiptarë në vend, veçanërisht nga vendet e Bashkimit Europian, vazhdon të ndikojë tek tabloja demografike e vendit, si edhe tek forca e punës në vend. Gjatë periudhës 2009 – 2013, një numër total prej 125,197 individësh të grupmoshës nga 18 – 64 vjeçare janë kthyer në atdhe (INSTAT & IOM, 2014). Strategjia Kombëtare për Riintegrimin e qytetarëve të kthyer (2010 – 2015) dhe Plan i përkatës i Veprimt janë në proces zbatimi për të siguruar riintegrimin e të kthyerve, veçanërisht në tregun lokal të punës, duke institucionalizuar ndihmën e dhënë nëpërmjet ngritjes së një rrjeti në vend me Sportele Migracioni, me zyrat rajonale dhe vendore të punësimit. Përsëri, të kthyerit kërkojnë të kenë mundësi më të mira për hyrjen në tregun e punës dhe në kualifikimin profesional, për të siguruar përdorimin në maksimum të aftësive dhe njohurive të marra gjatë përvojës së tyre në emigrim. Sistemi aktual i kualifikimit profesional nuk e njeh të nxënit e mëparshëm, veçanërisht kualifikimet dhe aftësitë e fituara në emigracion si për qytetarët shqiptarë ashtu edhe për të huajt, duke bërë që ndikimi i zhvillimit njerëzor të emigracionit të mbetet i pashfrytëzuar. Lëvizja e punës do të jetë ende e pranishme në vend. Për këtë arsye është e rëndësishme që të krijohen kushtet dhe kuadri i nevojshëm ligjor e

institucional për mundësimin e lëvizjes së punës për qytetarët shqiptarë, të cilët zgjedhin të punësohen jashtë vendit. Është i rëndësishëm orientimi në mënyra që nxitin emigrimin qarkullues, duke qenë kështu në një linjë me nevojat e emigrantit dhe të vendit të origjinës apo vendit pritës. Emigracioni ka patur kontributin e tij nëpërmjet dërgesave, por edhe nëpërmjet njohurive që shumë nga emigrantët kanë zgjedhur të vënë në shërbim të vendit të tyre. Nga ana tjetër, disa emigrantë janë të detyruar të kthehen në shtëpi sipas marrëveshjeve të ripranimit. Lehtësimi i integritetit të tyre në tregun e punës është një detyrim i trefishtë për strukturat publike. Së pari, si një detyrim ndaj qytetarëve të tyre; së dyti, si një kategori nga e cila mund të përfitojë tregu i punës përsa i përket cilësisë, formimit e shërbimeve, dhe së treti, si një zbatim i detyrimeve që rrjedhin nga bashkëpunimi me BE-në.

Si një vend ku numri i bashkëkombësve që vijnë për të punuar po rritet gjithnjë e më shumë, por edhe si një pjesë e procesit të integritetit europian, është e nevojshme që të përputhen politikat dhe legjislacioni i brendshëm mbi punësimin e të huajve në vend me standardet europiane.

6.1.1. Problemet që duhen trajtuar e zgjidhur

1. Zhvillimi i biznesit

Në ekonominë shqiptare mbizotërojnë ndërmarrje të mesme e shumë të vogla (mikro) dhe importet. Strategjitë për zhvillimin e ndërmarrjeve, të zbatuara në të shkuarën për përmirësimin e kuadrit ligjor dhe të mundësive për të pasur shërbimet financiare dhe jo financiare patën ndikim pozitiv tek klima e biznesit. Veprimtaritë politike për trajtimin e ekonomisë informale janë përqendruar kryesisht në uljen e taksave të korporatave dhe kontributeve të sigurimeve shoqërore të ndërmarrjeve, kurse më pak vëmendje u është kushtuar përcaktuesve të informalitetit, nevojës për stimuj dhe mbështetjes gjatë procesit të kalimit nga informaliteti në formalitet, si edhe çështjeve që kanë të bëjnë me zbatimin e legjislacionit për mbrojtjen e punësimit. Si pasojë, këto masa kanë dhënë rezultate të kufizuara në drejtim të zhvendosjes së punëtorëve dhe ndërmarrjeve për në ekonominë formale.

Ndërmarrjet vazhdojnë të përballen me një numër detyrimesh ndaj produktivitetit, si ato me burim të brendshëm (d.m.th. kapacitetet e menaxhimit, teknologjia dhe pajisjet; baza e aftësive të forcës së punës dhe mundësia e qasjes tek burimet), ashtu edhe ato me burim të jashtëm (d.m.th. një mjedis mundësues për biznesin dhe një sistem gjygjësor që funksionon ashtu siç duhet), të cilat do të duhet të trajtohen në një periudhë afatmesme për të nxitur kapacitetet e sektorit privat që të krijojnë më shumë vende pune cilësore, të tërheqë partnerët e huaj të biznesit, si edhe për të rritur konkurrueshmërinë në vend.

Çrrënjësja e informalitetit dhe korrupsionit nëpërmjet pakësimit në maksimum të pengesave administrative dhe kostove të biznesit, rritjes së lirisë së tregut, ruajtjes së konkurrencës së ndershme dhe heqjes së monopoleve, heqjes së taksës për biznesin e vogël dhe zvogëlimit të barrës fiskale të tyre në vitet e ardhshme, inkurajimit dhe mbështetjes së kulturës së ndërmarrjeve moderne për bizneset, me përqendrim të veçantë tek përmirësimi i menaxhimit, kualifikimet e punëtorëve, standardet cilësore dhe konkurrueshmëria, tërheqja e investimeve, përparimi i inovacioneve dhe i teknologjisë së re etj., janë disa nga përparësitë e përcaktuara në Programin e Qeverisë 2013 – 2017 përsa i përket zhvillimit të

ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme. Në të njëjtën kohë, aktiviteti sipërmarrës i femrave ka mbetur i kufizuar, duke pasqyruar kështu kufizimin e tyre në lidhje me lirinë ekonomike, pronësinë mbi asete dhe prona, vendimmarrjen dhe mundësinë e qasjes tek kreditë dhe shërbimet për mbështetjen e biznesit. Për këtë arsye, përgjigjet politike të cilat synojnë një treg pune më të drejtë dhe gjithëpërfshirës, i cili nxit inovacionin, përparimin dhe rritjen, duhet të përgatisin masa të posaçme, të cilat i largojnë këto pengesa ndaj ngritjes së aktivitetit sipërmarrës të grave dhe rrisin mundësinë e qasjes së tyre tek funksionet mbështetëse, duke përfshirë edhe të nxënimit mbi sipërmarrjen.

Përparimi i teknologjisë dhe inovacionit do të mbështetet nga një numër programesh, si për shembull Programi italian për Zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme (45 milionë Euro), zbatimi i Fondit European për Europën Juglindore nëpërmjet Bankës Qendrore të Shqipërisë (20 milionë Euro), zbatimi i Fondit të Inovacionit (40 milionë Lekë), Fondi i konkurrencës (20 milionë Lekë/vit gjatë periudhës 2013 – 2015), Fondi për kreativitet ekonomik (10 milionë Lekë/vit (2013 – 2016), si edhe disa programe të tjera për nxitjen e biznesit dhe inovacionit. Rreth 2000 sipërmarrës do të trajnohen në lidhje me aspektet e ndryshme të sipërmarrjes dhe të zhvillimit të biznesit, si edhe do të bëhet shtrirja e moduleve dhe kurrikulës/programit të sipërmarrjes në të gjitha nivelet e arsimit.

2. Sektori bujqësor

Ende ka pabarazi midis zonave urbane dhe rurale. Bujqësia vazhdon të mbetet aktiviteti mbizotërues në zonat rurale, me gjithë ekzistencën e një numri të vogël njësisish bujqësore vendore krahasuar me pjesën tjetër të veprimtarive ekonomike. Edhe pse ky sektor ka shënuar rritje të vazhdueshme, përsëri ai është i organizuar përgjithësisht në ferma të vogla, kryesisht për të siguruar jetesën. Për më tepër, llojshmëria ekonomike është e kufizuar në zonat rurale, pasi industria, turizmi dhe shërbimet e tjera janë relativisht të pazhvilluara. Puna jashtë fermës është mjaft e kufizuar në këto zona, veçanërisht për punëtorët femra. Ekziston një model sipas të cilit zonat rurale me nivelet më të larta të punëtorëve të fermës, që mbështeten tek bujqësia me përmasa të vogla dhe/ose tek mungesa e aktivitetit të larmishëm ekonomik, kanë nivele më të ulëta të papunësisë dhe një hendek më të ngushtë papunësie midis punëtorëve meshkuj dhe atyre femra. Megjithatë, këto ndryshime më të vogla gjinore si në pjesëmarrjen e forcës së punës, ashtu edhe në shkallën e punësimit, nuk pasqyrojnë barazi më të madhe në zonat apo rajonet rurale, sepse në fakt ato janë pasqyrim i niveleve të ulëta të aktivitetit ekonomik dhe të punësimit rural jashtë ferme në përgjithësi. Nxitja e prodhimit bujqësor nëpërmjet uljes së kostove, rritjes së konkurrueshmërisë dhe shtimit të punësimit përbëjnë gjithashtu objektivat kryesore për periudhën 2014 – 2017. Programi i Qeverisë parashikon një sërë masash, të cilat do të trajtojnë problematikat e zhvillimit bujqësor, si për shembull: ulja e taksës mbi vlerën e shtuar për farërat, fidanët, materialin gjenetik shtazor, plehërat kimike, pesticidet, vaksinat për bagëtitë etj., duke furnizuar bujqësinë dhe veprimtaritë e ngjashme rurale me karburant pa akcizë, duke nxitur përhapjen e farërave të përzgjedhura dhe produktive, duke mbështetur blerjen në grup të pajisjeve mekanike bujqësore, traktorëve dhe kultivuesve të motorizuar, duke rehabilituar sistemin e ujitjes dhe kullimit, duke ringjallur flotën e peshkimit dhe duke siguruar pajisjet për peshkim në ujëra të thella, me ngritjen e tregjeve të peshkut, zhvillimin e akuakulturës dhe të eksportimit të molusqeve drejt vendeve të BE-së etj.. Projektet IPARD-0 dhe IPARD II 2016 – 2020 do të mbështesin financiarisht dhe teknikisht investimet në ferma, duke

ofruar grante të vogla për investime në përpunim dhe për rritjen e larmisë së ekonomisë rurale, si edhe mbështetje për veprimtaritë jo bujqësore, si për shembull turizmin rural, produktet artizanale të prodhimit me dorë, marketimi etj.. Rreth 200,000 fermerë do të përfitojnë nga sistemi i përmirësuar i ujitjes, duke krijuar kështu kushte më të mira për zhvillimin e prodhimit bujqësor. Meqenëse një nga faktorët që aktualisht pengon konkurueshmërinë dhe rritjen në bujqësi është edhe mënjanimi i grave rurale dhe ndrydhja e potencialit të tyre, sigurimi i mundësinë për qasjen e grave tek burimet prodhuese (p.sh. toka, kreditë, informacioni, zgjerimi bujqësor, shërbimet e zhvillimit të biznesit) do të jenë me rëndësi për zhvillim koherent rural gjatë viteve të ardhshme. Po kështu reformat duhet të gjallërojnë tregun e tokës dhe të nxisin dhënien me qera afatgjatë të fermave. Për secilën nga ndërhyrjet e kërkuara, nevojitet kryerja e trajnimeve profesionale modulare, si për shembull në lidhje me investimet dhe produktivitetin në ferma, marketimin, zbatimin dhe menaxhimin e projekteve, turizmin rural, zbatimin e teknologjive moderne për ujitje etj.. Për të rritur ndikimin pozitiv në produktivitetin bujqësor, trajnimet e tilla profesionale duhet të jenë të arritshme për forcën e punës në zonat rurale, si nga meshkujt ashtu dhe nga femrat.

3. Migrimi

Lëvizja e qytetarëve shqiptarë për punësim jashtë vendit përbën një dukuri, e cila do të vazhdojë të jetë e pranishme jo vetëm për shkak të natyrës së saj si fenomen që ekziston në çdo shoqëri dhe i lidhur me vetë natyrën njerëzore, por edhe për shkak të ritmeve të zhvillimit ekonomik dhe afërsisë gjeografike të Shqipërisë me shumë vende, të cilat kanë një nivel më të lartë zhvillimi dhe standartesh, drejt të cilave aspiron Shqipëria. Politikat migratore të punës të ndjekura në vite kanë krijuar një kuadër politik, ligjor dhe institucional më gjithëpërfshirës, por përsëri një kuadër i tillë kërkon konsolidim të mëtejshëm dhe përmirësim të menaxhimit të nevojave për lëvizshmëri të punësimit. Dy nga strategjitë të cilat i kanë përmendur aspektet kryesore të migrimit të punës në mënyrë të drejtpërdrejtë ishin Strategjia Kombëtare për Emigrimin 2005 – 2010 dhe Strategjia për riintegrimin e qytetarëve shqiptarë, të cilët do të ktheheshin në vendet e tyre nga viti 2010 në vitin 2015. Strategjia për Emigracionin 2005 – 2010 nuk u zbatua plotësisht, për shkak të mungesës së mjeteve të nevojshme financiare, si edhe të mungesës së bashkërendimit të duhur dhe vëmendjes institucionale. Ndërsa Strategjia për riintegrimin e qytetarëve shqiptarë që kthehen në atdhe 2010 – 2015, është ende në fuqi.

Menaxhimi i duhur i emigracionit për punësim është një proces kompleks dhe kërkon ndërhyrje në disa drejtime. Duhet bërë fuqizimi i mëtejshëm i kapaciteteve informuese dhe këshilluese në nivel lokal për emigracionin e rregullt për punësim. Është shumë i nevojshëm përmirësimi i infrastrukturës dhe i pajisjeve logjistike, të cilat ofrojnë shërbime për emigrantët (ose punëtorët emigrantë). Gjithashtu, ekziston nevoja e rritjes së mëtejshme të kapacitetit institucional dhe kualifikimeve të shërbimeve si publike ashtu edhe private për ndërmjetësimin e punësimit, të cilat ofrojnë shërbime për forcën e punës në Shqipëri, të interesuar për të punuar jashtë vendit të tyre. Bashkëpunimi ndër-institucional për identifikimin e nevojave të tregut të punës të vendeve të mundshme pritëse për punëtorët emigrantë dhe kryerja e studimeve për të bërë vlerësimin e nevojave të tyre për forcë pune, duhen përmirësuar dhe zhvilluar më tej. Me një numër shumë të vogël vendesh janë nënshkruar marrëveshje dypalëshe për punë ose për formim profesional. Edhe me zbatimin

e këtyre marrëveshjeve ekzistuese për punë, punësimi efikas i personave të synuar ka qenë shumë i vështirë.

Duhet rritur bashkëpunimi dhe shumëllojshmëria e vendeve me të cilat do të bashkëpunohet me qëllim menaxhimin e duhur të emigracionit të punës, nënshkrimin e marrëveshjeve dypalëshe në lidhje me punën dhe kualifikimin profesional dhe zhvillimin e projekteve të përbashkëta për kualifikimin e forcës së punës në Shqipëri. Strategjia për riintegrimin e qytetarëve shqiptarë të kthyer në vend krijoi një kuadër politik dhe masat përkatëse për trajtimin e nevojave të qytetarëve që kthehen në vend, por gjithsesi, përsëri ka mungesë të certifikimit të njohurive të marra jashtë vendit, të njohjes së kualifikimeve apo të kurseve profesionale të marra në vendet ku kanë emigruar, si edhe mungesa e kontributeve të sigurimeve shoqërore, e cila është një çështje që duhet të trajtohet në të ardhmen.

Forca shqiptare e punës kërkohet të jetë konkurruese me ato të vendeve të ngjashme. Kjo do të varet nga aftësitë e saj profesionale dhe nga pranueshmëria e saj prej tregjeve europiane. Pas anëtarësimit në BE në të ardhmen, qytetarët shqiptarë ndoshta do të kenë mundësinë për të patur hyrje të menjëhershëm në tregjet e disa vendeve anëtare, por përsëri do të kenë hyrje të kufizuar në disa vende të tjera. Sfidat këtu qëndrojnë tek koha prej disa vitesh që do të duhet për fazën e tranzicionit, ose tek shtetet e tyre të parapëlqyera për emigrim, që mund të dëshirojnë të vënë më shumë kufizime në varësi të kualifikimeve të emigrantëve, si edhe mangësive që këto shtete mund të kenë në sektorë të veçantë. Në këtë rast, formimi dhe përputhja e kualifikimeve të forcës së punës shqiptare me kërkesat e tregut të punës, rrisin mundësinë e tyre për hyrje në vendin dhe punësimin e dëshiruar.

Si përfundim, rruga drejt integritit në BE kërkon rritjen e kapacitetit institucional për të hartuar dhe menaxhuar politika konkrete punësimi dhe kualifikimi, sigurimin e barazisë dhe gjithëpërfshirjes së tregut të punës, zbatimin e legjislacionit për mbrojtjen e punës, si edhe sigurimin e përputhjes me standartet ndërkombëtare për punën dhe punësimin (Ministria e Mirëqënies Sociale dhe Rinisë, 2015 :43).

Cila është strategjia më e mirë për rritjen ekonomike?

Rritja ekonomike për një vend si Shqipëria mund të nxitet në disa mënyra, ku ndër më kryesoret mund të përmendim: 1. Nëpërmjet borxheve dhe kredive nga jashtë; 2. Nëpërmjet eksporteve të lëndëve të para, disa produkteve të gatshme dhe një kategorie të caktuar shërbimesh; 3. Nëpërmjet ristrukturimit ekonomik dhe reformave të vërteta strukturore, rritjes me prioritet të prodhimit të brendshëm, diversifikimit të produkteve dhe shërbimeve, adoptimit të teknologjive të reja. Dy mënyrat e para gjykohet se janë me nivel të lartë risku dhe jo aq të qëndrueshme në raport me të tretën. Ta mbështetësh rritjen ekonomike vetëm tek investimet apo kreditë e huaja, do të thotë të ushqesh iluzionin e një jetese dhe zhvillimi përtej mundësive të tua konkrete; do të thotë të jesh i varur nga flukset, “devijimet” dhe “kapriçot” e shpeshta të tregjeve financiare ndërkombëtare; do të thotë të prodhosh një rritje ekonomike jo reale, të mbështetur në monedha të fuqishme e të mbivlerësuar, të cilat sintetizojnë një strukturë ekonomike dhe konsumi lart realitetit tonë ...

Prof. Dr. Adrian Civici (2014). “DILEMAT PËR TË ARDHMEN E EKONOMISË

6.2. Disa aspekte të strategjisë së biznesit dhe të investimeve për vitet 2014 – 2020

6.2.1. Zhvillimet në Performancën e Investimeve të Huaja Direkte (IHD)

Vështrim i Përgjithshëm

Shqipëria është një nga liderët në thithjen e IHD-ve në Ballkanin Perëndimor. Përmirësimi i dukshëm i infrastrukturës së rrugëve, elektricitetit dhe furnizimit me ujë, përmirësimet e mëdha në shërbimet publike si dhe iniciativat e mira të marketingut kanë tërhequr investitorë kryesorë në fushat e energjisë, hidrokarbureve dhe në infrastrukturë si edhe në fushën e shitjeve me pakicë dhe në industrinë financiare.

Ne sektorin e energjisë: Projektet koncesionare në sektorin e energjisë kanë si qëllim rritjen e prodhimit të energjisë elektrike si dhe diversifikimin e burimeve energjetike për energjitë e rinovueshme. Strategjia e qeverisë për të rritur sigurinë në furnizimin me energji, është për shfrytëzimin e të gjitha potencialeve energjetike që ekzistojnë në vend. Ky sektor ka tërhequr kompani të rëndësishme të huaja. Ndërkohë Shqipëria po lëviz drejt tregut rajonal të energjisë dhe në linjat rajonale të interkoneksionit. Disa linja interkoneksioni janë bërë operacionale, si Elbasan – Tiranë dhe Tiranë – Podgoricë. Investime të tjera janë ato për shtrimin e kabllave nënujore me Italinë si dhe interkoneksioni i linjave Tiranë – Prishtinë dhe Tiranë – Shkup, që do të mbyllin “by-pass-in” rajonal të transmetimit të energjisë elektrike, duke përfshirë Shqipërinë.

Zhvillimi i infrastrukturës së vendit është një prioritet i qeverisë. Në partneritet me sektorin privat, është zhvilluar dhe rehabilituar rrjeti rrugor, i cili rrit efikasitetin dhe kapacitetin e linjave të transportit rrugor dhe rajonal. Autostrada kryesore e ndërtuar që shtrihet nga porti i Durrësit deri në kufirin me Kosovën, tani është bërë realitet dhe Kosova është duke zhvilluar pjesën e saj të këtij projekti të rëndësishëm, duke lidhur Shqipërinë me pjesën tjetër të tregjeve të Evropës qendrore dhe lindore. Në shumë pak vite vendi ynë do të lidhet me fqinjët kryesorë nëpërmjet një sistemi rrugor me cilësi të lartë, duke lehtësuar transportin dhe tregtinë. Aeroporti "Nënë Tereza" i është nënshtruar modernizimit në dekadën e fundit. Shqipëria është duke modernizuar gjithashtu portet detare, duke rritur nivelin e kapacitetit dhe të efikasitetit. Duke njohur vlerat e infrastrukturës portuale, qeveria ka zhvilluar një plan konkret për t'iu përgjigjur më mirë nevojave dhe kërkesave në rritje. Nëpërmjet zhvillimit të IHD-ve, ato pritjet që të luajnë një rol të rëndësishëm në zhvillimin e këtij nënsektori.

Telekomunikacioni është një ndër aktivitetet më dinamike në sektorin e shërbimit në Shqipëri. Ai është zhvilluar kryesisht nëpërmjet privatizimit dhe investimeve pasuese të bëra nga investitorët e huaj dhe në një farë mase edhe nga investimet vendase. Si rezultat i investimeve të kryera pas privatizimit, nga investitorët, numri i abonentëve të telefonisë celulare në fund të vitit 2011, arriti në 5,2 milion. Ky nivel i penetrimit të telefonisë celulare me 187 përqind, është i ngjashëm me vendet e zhvilluara si Gjermania.

Prezenca e kompanive të huaja ka bërë që të rritet konkurenca në treg, duke ofruar shërbime cilësore më të mira, me kosto të ulët dhe të krahasueshme me rajonin. Tregu i telekomunikacionit pritet që të zhvillohet në mënyrë simultane me rritjen e bandës së gjerë dhe shërbimet 3G dhe 4G (internet me shpejtësi të lartë) që sigurohen nga dy operatorët Vodafone dhe AMC (tashmë Telekom Albania) si dhe projekti i qeverisë “digital Albania” (AKEP 2012).

Industria e shërbimeve financiare ka bërë ndryshime rrënjësore në sajë të zhvillimit të IHD-ve. Hyrja e bankave të huaja si dhe privatizimi i bankave të vendit, ka ndikuar në konsolidimin e sistemit bankar. Në tërësi, bankat e huaja kanë luajtur një rol pozitiv, lidhur me efikasitetin dhe stabilitetin e sistemit bankar në ekonomi. Ato kanë fuqizuar menaxhimin e riskut dhe qeverisjen e bankave nëpërmjet një shpërndarje eficiente të kapitalit si dhe kanë rritur konkurrencën, duke prezantuar shërbime bankare moderne dhe të sofistikuar.

Megjithatë, veçoritë e përgjithshme pozitive që ofrohen nga standardet ndërkombëtare për sistemin bankar, nuk kënaqin akoma të gjitha nevojat e ekonomisë. NVM-të kanë një akses të kufizuar në financim nga bankat dhe është e nevojshme që të përmirësohen skemat e garantimit të kredive. Është e rëndësishme për t’u theksuar se niveli i interesit që iu ofrohet NVM-ve nga bankat, është akoma i lartë për t’u përballuar. Gjithashtu nga bankat kërkohet kolateral, gjë që e bën kreditimin më të vështirë në përfitim të NVM-ve.

IHD-të në shifra

Flukset hyrëse të IHD-ve në vendet e Europës Juglindore pothuajse u përgjysmuan në vitin 2012, kryesisht për shkak të rënies së investimeve nga vendet tradicionale investuese të Bashkimit Evropian, të cilat po përjetojnë vështirësi në ekonomitë e tyre brenda vendit.

Përpara fillimit të krizës ekonomike financiare, vendet e Europës Juglindore, bënë progres të madh në tërheqjen e IHD-ve, duke rezultuar në një rritje të fluksit të IHD-ve nga 2.1 miliard dollarë në 2002 në 13.3 miliard dollarë në 2008. Kjo rritje veçanërisht pas vitit 2006, i dedikohet së pari rimëkëmbjes ekonomike, një klime më të mirë biznesi dhe fillimit të negociatave të asociimit dhe pranimin në BE. Duke shtuar dhe faktorë të tillë si kostot relativisht më të ulta të fuqisë punëtore, aksesit i lehtë në tregjet europiane dhe procesi i privatizimit të ndërmarrjeve shtetërore, të cilat i dhanë një shtytje flukseve të IHD-ve. Por ky trend pozitiv u përmbys në vitin 2009, duke bërë që IHD-të të bien në mënyrë drastike pothuaj në të gjitha vendet e rajonit. Në kontrast Shqipëria ruajti trendin pozitiv dhe të qëndrueshëm gjatë këtyre viteve. Kroacia dhe Shqipëria ishin tërheqësit më të mëdhenj të flukseve në rajon për vitin 2012.

Por Shqipëria ka stokun relativ më të ulët të IHD-ve ndërmjet vendeve të Europës Juglindore, që është ndryshe nga madhësia relative e fluksit hyrës në Shqipëri në këto vite. Kjo shpjegohet me faktin se investimet e huaja direkte në Shqipëri janë një fenomen i kohëve të fundit dhe shumica e stokut është akumuluar vetëm në vitet e fundit, ndërsa krahasuar me vendet e tjera ato kanë tërhequr IHD për një periudhë të gjatë kohe.

Tabela 6.1. Indikatorët kryesore IHD 2006 – 2012*(Në milion Euro)*

Indikatorët	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Fluksi IHD	259	481	665	717	793	746	746
IHD Stok	1,054	1,688	2,040	2,261	2,667	3,036	3,796
IHD për frymë	80.9	150.3	207.8	224.1	247.8	266.4	266.4

Burimi: Banka e Shqipërisë

Fluksi hyrës i IHD-ve në Shqipëri ka ruajtur një trend rritës pozitiv gjatë këtyre viteve. Rritjen më të madhe e kemi në vitin 2009 me 793 milionë Euro. Krahasuar me vitin 2006, IHD-të janë gati trefishuar në vlerë, nga 259 milionë Euro në vitin 2006 në 746 milionë Euro në 2012.

Për 9 mujorin e vitit 2013, vlera e IHD-ve hyrëse ishte 712 milion Euro, me një rritje prej 26.7 përqind krahasuar me të njëjtën periudhë të vitit 2012. Sektorët më të rëndësishëm që kontribuan në vlerën e IHD-ve, janë sektori i energjisë, sektori financiar, telekomunikacioni dhe industria e manifakturës.

Sektori industrial (duke përfshirë prodhimin, industrinë mekanike dhe minierat), konsiderohen sektorët kryesor në thithjen e investimeve dhe përbëjnë pothuajse 50 përqind të fluksit të IHD-ve për vitin 2010 dhe 2011. Disa industri me intensitet punësimi, siç janë industria e veshjeve dhe këpucëve kanë tërhequr një numër të madh projektsh, por me sasi modeste kapitali. Të tjerë sektorë janë sektori financiar me 15 përqind, shpërndarja dhe shërbime të tjera 15 përqind, elektriciteti dhe gazi me 14 përqind dhe telekomunikacioni me 9 përqind.

Tabela 6.2. Fluksi i IHD-ve sipas aktivitetit ekonomik 2007 – 2011*(Në milionë Euro dhe si përqindje ndaj totalit)*

Aktivitete	2007	2008	2009	2010	2011
Bujqësi, gjueti, peshkim	2	-54	-9	0	0
Ndërtim	51	147	19	44	0
Industri	56	369	300	394	352

Elektricitet, gaz	4	2	143	88	105
Telekomunikacion	196	-61	84	97	67
Ndërmjetësimi Financiar	136	167	120	138	110
Shpërndarje, shërbime të tjera	25	95	59	33	111
TOTAL (Vlerë)	480	665	717	793	745
Bujqësi, gjueti, peshkim	0.4	-8.1	-1.3	0	0
Ndërtim	11.0	22.1	2.6	5.5	0
Industri	12.0	55.5	42.0	49.7	47.2
Elektricitet, gaz	1.0	0.3	19.9	11.1	14.1
Telekomunikacion	41.0	-9.2	11.7	12.2	9.0
Ndërmjetësimi Financiar	28.3	25.1	16.7	17.4	14.8
Shpërndarje, shërbime të tjera	6.2	14.3	8.2	4.0	14.9
TOTAL (Në %)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

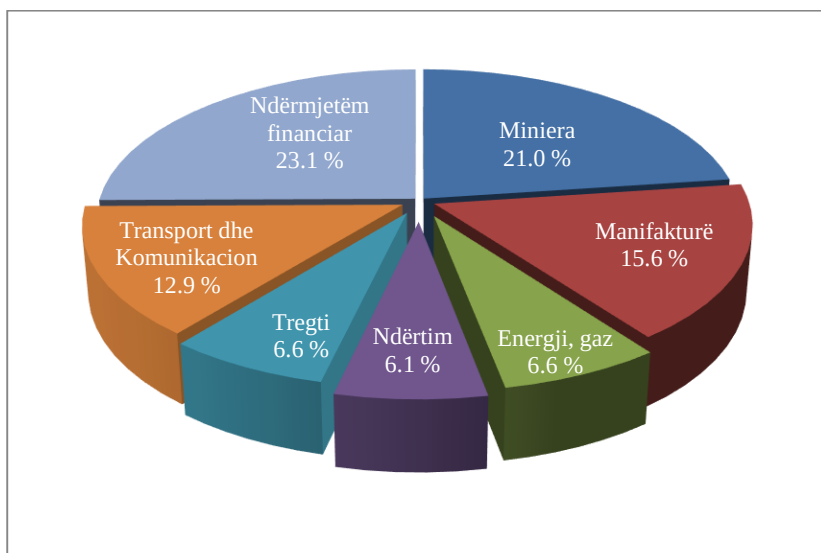
Burimi: Banka e Shqipërisë, 2011.

Përbërja e stokut të IHD-ve (grafik 6.1) ka pësuar ndryshime të rëndësishme gjatë 5 viteve të fundit. Kështu sektori i shërbimeve nga sektor që dominonte në vitin 2008 me 66 përqind të stokut të IHD-ve ka ardhur duke rënë në vitin 2010, me 59 përqind, ndërsa në vitin 2011, kjo shifër zbriti në 47 përqind të stokut.

Stoku IHD ka shënuar ekspansion në sektorë të tjerë ekonomike, veçanërisht tek ai i minierave. Vlera e investimeve IHD në këtë sektor është rritur pothuajse 20 herë që nga viti 2008, nga një vlerë pothuajse të neglizhuar deri në 21 përqind të stokut të IHD-ve në vitin 2011. E njëjta situatë zhvillimi është edhe për sektorin e energjisë që ka rritur kontributin e tij nga më pak se 1 përqind që ishte në vitin 2008, pothuajse në 7 përqind në vitin 2011. Në industrinë përpunuese është investuar rreth 16 përqind e stokut të IHD-ve.

Grafiku 6.1. Stoku i IHD-ve sipas sektorëve ekonomik

(Në përqindje)

Burimi: Banka e Shqipërisë, 2012.

Origjina e investimeve të huaja ka pësuar ndryshime në renditje, pasi për herë të parë për vitin 2011 kryesohet nga Kanadaja, ndërsa deri në këtë vit kryesohej vazhdimisht nga vendet e Bashkimit Europian, Greqia dhe Italia, partnerët tanë kryesorë tregtarë, por që efektet e krizës kanë bërë që dhe investimet nga ana e tyre në Shqipëri të pësojnë rënie, sidomos nga ana e Greqisë, e cila megjithëse zë vendin e dytë në renditje me 17 përqind të stokut të IHD-ve, ka pësuar rënie prej 6 pikë përqindje krahasuar me vitin 2009. Investimet greke janë të fokusuara në telekomunikacion dhe ndërmjetësim financiar si dhe në industrinë përpunuese. Vendi i tretë e zë Austria me 16 përqind ndërsa Italia zë vendin e katërt në renditje me një rënie prej 3 pikë përqindje krahasuar me 2009. Investimet me origjinë italiane janë të fokusuara kryesisht në sektorët prodhues dhe ndërtim. Gjithashtu ato janë prezent në sektorin e shërbimeve, kryesisht në sektorin financiar. Një dukuri e veçantë e investimeve italiane është se ato përfaqësohen me ndërmarrje të vogla dhe të mesme, duke përbërë dhe numrin më të madh të tyre në vendin tonë. Turqia zë vendin e pestë dhe më pas renditen Holanda, Qipro, Gjermania, Zvicra etj..

Sipas **vendit të origjinës**, numrin më të madh të ndërmarrjeve e përbëjnë ato me origjinë nga vendet e BE-së, dhe brenda tyre, numrin më të madh e zënë ndërmarrjet me origjinë nga Italia, Greqia ndjekur nga Turqia, Kosova, Maqedonia, Gjermania, SHBA-të etj..

Në disa aktivitete, degët e kompanive të huaja përbëjnë pjesën më të madhe të kompanive aktive në sektor, p.sh. më shumë se gjysma e tyre operon në nxjerrjen e naftës, më shumë se një e treta e tyre në sektor ndihmës për prodhimin e pajisjeve të transportit, produkte elektrike dhe makineri, për naftën, gazin dhe energjinë. Këto janë aktivitete me investime të

larta kapitale, ku NVM-t me pronësi lokale janë të rralla. Ndërsa në aktivitete të tjera, siç është tregtia me pakicë, hotele dhe restorante, prezenca e NVM-ve lokale është dominante në numër.

6.2.2. Sfidat për zhvillimin e Investimeve të Huaja Direkte

Me qëllim për të arritur objektivat në fushën e investimeve të huaja, ekonomia e Shqipërisë ka përballë një numër sfidash, që do të bëhen përpjekje për të thithur investime të huaja, duke marrë në konsideratë tregun e vogël dhe fuqinë blerëse të kufizuar, që mund të frenojë investitorët e mesëm dhe të mëdhenj. Nga ana tjetër konkurrenca e madhe që ekziston nga vendet fqinje të cilët po ndjekin një strategji agresive në nxitjen e investimeve të huaja.

Sipas Treguesve të Bankës Botërore të Qeverisjes Botërore (WGI), tregu vendas përballet akoma me forcimin e ligjit, ndjekur nga kontrolli ndaj korrupsionit, efektivitetin e qeverisjes dhe cilësinë rregulluese. Në kritere specifike, Shqipëria është ende larg, në mënyrë të veçantë për sa i përket lejeve të ndërtimit, pagimit të tatim-taksave, sigurimin e titujve të pronësisë, zbatimit të kontratave, etj..

Shqipëria ka ende një nivel të ulët shpenzimesh për kërkimet shkencore dhe inovacionin, nivel të ulët të inovacionit dhe teknologjive, të sofistikimit të biznesit, si dhe nivel të ulët të kuadrit të zhvillimit të industrisë së klasterave dhe inkubatorëve teknologjike.

Për të përmirësuar më tej konkurrueshmërinë e Shqipërisë si një destinacion për investime të huaja dhe në sektorët prioritarë, kërkohet thellimi i reformave, në adresimin e pengesave të ndryshme ndaj investimeve siç janë:

Zbatimi i ligjit dhe kuadrit rregullator.

Megjithëse Shqipëria është pjesë e shumë marrëveshjeve dhe konventave ndërkombëtare për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve në investime, duhen gjykata të specializuara në çështjet tregtare dhe që të jenë edhe në rrethe të ndryshme përveç kryeqytetit. Nga ana tjetër kërkohet rritja e kapaciteteve në gjykata dhe zhvillimin e mekanizmave alternative për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve.

Sigurimi i titujve të pronësisë.

Shumë prona nuk mund të regjistrohen me tituj të pastër pronësie, për shkak të pengesave ligjore të shkaktuara apo nga mangësitë në zbatim të ligjit, nga mungesa e procedurave të sakta dhe mos zbatim të ligjit. Mungesat në regjistrimin e pronësisë, pengojnë sigurinë e pronësisë si dhe zhvillimin ekonomik. Qeveria do të adresojë këto çështje që lidhen me thjeshtimin e procedurave të regjistrimit, me standartizimin e kontratave të shitblerjes, zhvillimit të mëtejshëm të shërbimeve të teknologjisë së informacionit për një bashkëpunim më të mirë ndërmjet institucioneve të përfshira dhe disponueshmërisë së dokumenteve “on line” për verifikim dhe transparencë.

Zhvillimi i zonave ekonomike dhe parqeve industriale

Deri tani janë miratuar me vendim qeverie 10 zona ekonomike, prej të cilave 9 janë me statusin e parkut industrial dhe një si zonë e lirë ekonomike.

Nevoja për një fuqi punëtore të kualifikuar për t'iu përgjigjur nevojave të tregut të punës dhe investitorëve të huaj.

Vërehet një boshllëk ndërmjet nevojave të biznesit privat dhe të diplomuarve të arsimit të lartë, mangësi në sasi dhe cilësi në shkollat e nivelit të dytë dhe universitete, për fuqi punëtore të kualifikuar, për trajnime të kualifikuara si dhe për institucione menaxhimi të biznesit.

Ekonomia informale mbetet në nivele të larta dhe dëmton mjedisin e të bërit biznes për shkak të konkurrencës së pandershme që firmat hasin në treg. Me gjithë progresin dhe bashkëpunimin e institucioneve përgjegjëse si Drejtoria e Tatimeve, Inspektorati Shtetëror i Punës, Ministria e Ekonomisë, Tregtisë dhe Energjetikës, Sindikatat dhe Dhomat e Tregtisë, mbetet akoma shumë për të bërë.

Rritja e Efijencës së administratës publike në nivel qendror dhe lokal

Burokracia dhe niveli i shërbimit si dhe ngritja e kapaciteteve të administratës publike mbetet një faktor i rëndësishëm për klimën e investimeve në përgjithësi. Më shumë vëmendje duhet t'i dedikohet qëndrueshmërisë së institucioneve publike, nga niveli politikbërës tek ato që e zbatojnë, duke shmangur në çdo rast largimet dhe larg politizimit të administratës publike.

Forcimi i të drejtave të pronësisë intelektuale

Investitorët në përgjithësi dhe ata të huaj në veçanti janë të ndjeshëm ndaj respektimit të të drejtave të pronësisë intelektuale, e cila në Shqipëri është në nivele të ulta.

6.2.3. Politikat kryesore të strategjisë

1. Politikat e nxitjes së investimeve

Rritja e investimeve të huaja është objektiv kyç për zhvillimin ekonomik të vendit dhe prioritet strategjik i qeverisë. Rëndësia e investimeve të huaja është shumë planesh si dhe performanca e investimeve ndikon në progresin ekonomik dhe social të vendit. IHD sjellin kapitalin e nevojshëm, rritin produktivitetin e ekonomisë, dhe ndërmjet të tjerave nëpërmjet transferimit të njohurive dhe teknologjisë, ndikojnë në hapjen e tregjeve të reja për tregti si dhe rritin konkurueshmërinë e ekonomisë, ndikojnë në reduktimin e defiçitit të llogarive korente, rritin punësimin dhe mbi të gjitha ndikojnë në mirëqënien e popullsisë. Arritja e këtij qëllimi kërkon përmirësime të vazhdueshme në kuadrin ligjor dhe institucional, stabilitet dhe rritje ekonomike të qëndrueshme, përmirësim të mëtejshëm dhe modernizim të infrastrukturës si dhe përmirësime në klimën për mjedisin e biznesit dhe investimeve.

2. Klima e biznesit

E drejta e pronësisë dhe kontratat

Qeveria do të vazhdojë politikat e saj që ndikojnë në fuqizimin e të drejtës për pronën dhe kontratat, duke përfshirë edhe pronësinë intelektuale. Puna që bëhet për t'i dhënë zgjidhje përfundimtare kthimit të pronave dhe në veçanti pronësia mbi tokën, konsiderohet një prioritet. Në plotësim të kësaj mase, dixhitalizimi i regjistrit të pronave është në fazën e zbatimit për qytetin e Tiranës dhe do të zgjerohet në tërë territorin e vendit. Konsolidimi i

Gjykatës Administrative, e krijuar kohët e fundit, do të jetë një kontribut i rëndësishëm që do të garantojë zbatimin e të drejtës kontraktore. Qeveria do të vazhdojë të zhvillojë marrëveshje bilaterale në fushën e investimeve me ato vende që nuk kemi, që do të garantojnë më tej mbrojtjen e investitorëve.

Trajtim i barabartë

Ndërsa legjislacioni shqiptar tashmë ofron trajtim të barabartë dhe mbrojtje ndërmjet firmave si vendase ashtu edhe atyre të huaja, masa të tjera nevojiten që të garantojnë konkurrencë të ndershme në treg ndërmjet firmave të huaja me ato lokale. Në veçanti, siç trajtohet më poshtë, qeveria do të vazhdojë masat e saj kundër evazionit fiskal dhe korrupsionit ndërmjet bizneseve lokale, që në disa raste tregojnë për konkurrencë jo të ndershme ndaj investitorëve të huaj.

Heqja e barrierave administrative

Referuar reformave të suksesshme të realizuara deri tani në këtë fushë, do të vazhdojnë të merren masa në vitet e ardhshme për reduktim të mëtejshëm të barrierave administrative, në të bërit biznes dhe në investime.

Start-up

Shqipëria ka përfunduar një reformë të suksesshme në regjistrimin e biznesit e cila ka ndikuar në heqjen e barrierave të biznesit dhe reduktimin e kostove të regjistrimit. Përmirësime të rëndësishme janë bërë në procedurat e liçencimit dhe të regjistrimit të taksave. Reformat e mëtejshme do të vazhdojnë në thellim të procedurave të liçencimit, prioritet tjetër do jetë fusha në përmirësimin e procedurave të imigrimit, duke përfshirë sigurimin e rezidencës, lejen e punës, siguracionet për punëtorët e tyre.

Vendndodhja e investimit

Shqipëria synon për të rritur investimet direkte (green field), procedurat për zgjedhjen e vendit si dhe kostot për sigurimin e tij janë një faktor për të arritur suksesin. Qeveria do të përcaktojë hartën dhe do të përmirësojë të gjitha aspektet e vendndodhjes së investimit, duke përfshirë identifikimin dhe blerjen e tokës; regjistrimin e pronësisë së tokës; zhvillimi i territorit, lejet e ndërtimit; lidhja me burimin e furnizimit të utilitareve, inspektimi dhe lejet e Punësimit. Qeveria do të identifikojë tokat publike që do të jenë disponibël për qira apo shitje për investitorët e huaj, duke përfshirë edhe tokën bujqësore. Aktualisht, procedurat e lejeve të ndërtimit janë rishikuar dhe është planifikuar një sistem reformimi i tërë, i cili do të lehtësojë procedurat, reduktojë kostot dhe rritjen e transparencës.

Këto politika do të komplimentohen nga tre iniciativa specifike:

- a) Ngritja e zonave industriale që mund të ofrojnë tokën, infrastrukturën dhe shërbimet mbështetëse të biznesit. Legjislacioni për ngritjen e zonave industriale është i gatshëm, dhe zonat e para industriale kanë filluar të zhvillohen. Ato do të zhvillohen nëpërmjet dhënies me koncesion BOT me investitorë privat.
- b) Krijimi i zonave të lira tregtare pranë porteve dhe aeroporteve.
- c) Ofrimi i objekteve, uzinave industriale në pronësi të shtetit, që janë jashtë funksionit dhe të degraduara.

Veprimet. Të gjitha kërkesat që lidhen me administrimin e taksave, doganat si dhe rregullat e punësimit do të rishikohen dhe do të përmirësohen. Një theks të veçantë do të ketë për politikën e taksave dhe administrimin e tyre që trajtohen si më poshtë. Në mënyrë për të hequr pengesat administrative dhe shpenzimet, objektivi afatmesëm i Qeverisë do të jetë krijimi i një one-stop-shop për investimet e huaja që do të përpunojë dhe asistojë nevojat dhe kërkesat e investitorëve që nga regjistrimi i biznesit dhe liçencimi deri tek taksat në asistencën për operacionet.

Transparenca, qeveria do të fuqizojë konsultimin dhe dialogun, shkëmbimin e informacionit me investitorët. Informacioni dhe dialogu me shoqatat e investitorëve do të fuqizohet. Në veçanti, komunikimi ndërmjet autoriteteve të taksave me biznesin do të përmirësohet.

Zhvillimi i burimeve njerëzore, një fuqi punëtore e kualifikuar përbën avantazh për investimet e huaja, veçanërisht për ato që operojnë në industritë me teknologji të lartë. Qeveria do të vazhdojë reformat e saj në fushën e edukimit dhe trajnimit profesional, duke përmirësuar cilësinë e edukimit dhe duke nxitur lidhjet ndërmjet akademisë me biznesin. Një vëmendje e veçantë do t'i kushtohet njohurive të specializuara në menaxhim, inxhinieri dhe fusha teknologjike në përgjithësi.

3. Partneriteti publik – privat (PPP)

PPP do të konsiderohet si një bashkëpunim ndërmjet qeverisë dhe sektorit privat për të investuar në sektorë të ndryshëm të ekonomisë, në infrastrukturë, energji, mjedis dhe shërbime publike. Ai gjithashtu do të konsiderohet si një politikë specifike dhe efikase për tërheqjen e kapitalit privat në ekonomi.

Kjo politikë do të zgjerohet edhe në sektorë të tjerë dhe do të bëhen përpjekje për të nxitur praktikat më të mira në përgjegjësinë sociale të korporatës – CSR, në industritë nxjerrëse (naftë, miniera, çimento dhe energji elektrike), për të krijuar një mjedis miqësor menaxhues dhe i pranueshëm nga komuniteti lokal.

4. Infrastruktura e biznesit

Të gjitha portet kryesore po i nënshtrohen rristurimit dhe investimeve. Një numër i ri investimesh janë programuar për të ndërtuar linja të transmetimit të energjisë ose duke përmirësuar ato ekzistuese. Të një prioriteti të veçantë në fushën e infrastrukturës është gjithashtu zhvillimi i TIK (Teknologjia e Informimit dhe Komunikimit), që është kryesore në tërheqjen e investimeve me teknologji të lartë dhe vlerë të shtuar. Qeveria ka ofruar nëpërmjet metodës së koncesionit BOT (ndërtim, shfrytëzim, transferim) ndërtimin e transmetimit me kabëll me fibra, duke investuar në zhvillimin e infrastrukturës së TIK.

6.2.4. Objektivat për zhvillimin e investimeve të huaja direkte

Objektivi strategjik për investimet e huaja është për të kthyer Shqipërinë në një destinacion kryesor për investimet e huaja në Evropën Juglindore duke tërhequr dhe mbajtur maksimizimin e fluksit të tyre. Arritja e këtij qëllimi do të kërkojë përmirësimin e

vazhdueshëm të kuadrit institucional dhe ligjor, stabilitetin ekonomik të qëndrueshëm dhe rritjen, përmirësimin dhe modernizimin më tej të infrastrukturës, dhe përmirësimin e mjedisit të biznesit dhe investimeve.

Objektivat specifike janë:

- Ruajtja e një niveli të lartë të investimeve të huaja ndaj PBB-së për vitet e ardhshme.
- Arritja e qëndrueshmërisë afatgjatë të investimeve duke promovuar ri-investimin dhe zgjerimin e investimeve ekzistuese.
- Rritja e pjesës së investimeve direkte (green field) dhe investime të orientuara nga eksporti.
- Rritja e pjesës së vlerës së shtuar në nivel kombëtar të investimeve dhe atyre të teknologjisë së lartë.

1. Forcimi i kapaciteteve për Promovimin e Investimeve

Në përputhje me përmirësimet e politikës, një drejtim i rëndësishëm i strategjisë së IHD-ve të qeverisë do të jetë nxitja aktive për klimën e biznesit për investime dhe mundësitë për investorët ekzistues dhe ato potencial. Agjencia zbatuese për promovimin e kësaj strategjie është AIDA. Shërbimet e AIDA-s do të mbulojnë të gjitha fazat e investimit: a) para-investim, duke përfshirë shpërndarjen e informacionit, studimeve dhe analizave sektoriale, vlerësimin e investimeve, kontaktet me institucionet relevante, bashkëpunim me partnerët (match-up), asistencën ndaj vizitave të investorëve, etj., b) investim, duke përfshirë ndihmën nëpër të gjitha investimeve të filluara dhe procedurat e vendit të investimit dhe c) pas-investimit, duke përfshirë edhe ndihmë me problemet e operimit dhe në zgjerimin ose konsolidimin e aktivitetit të tyre. Në terma afatmesëm, AIDA do të transformohet në një “one-stop-shop” për investorët e huaj, e cila përveç mbështetjes fillestare dhe shërbimeve të lidhura, gjithashtu do të jetë në gjendje të negociojë me investorët për incentiva specifike.

2. Investorët e synuar

AIDA do të jetë shumë aktive në krijimin, mbajtjen dhe ndëreveprimin me investorët potencial, ato ekzistues dhe palët e interesuara. Disa nga llojet kryesore të investorëve që do të kontaktohen jepen si më poshtë:

Investime të orientuara nga eksporti

Tregu shqiptar i brendshëm është relativisht i vogël, dhe shumica e investorëve do të jenë të interesuar në investimet e orientuara nga eksporti. Pozicioni gjeografik i favorshëm i vendit, infrastruktura e mirë dhe kosto e lirë e punës janë elemente të rëndësishme që plotësojnë nevojat e këtij lloji investorësh, veçanërisht ato që duan të eksportojnë në tregjet europiane. Në veçanti, Shqipëria ofron mundësi të mëdha në fushën e mineraleve dhe përpunimit të metaleve, në sajë të burimeve të pasura natyrore dhe të prodhimit të konsiderueshëm minerar. Zhvillimi i industrisë përpunuese të metaleve gjithashtu do të krijojë mundësinë për zhvillimin e industrive të lidhura, të tilla si industri mekanike dhe automobilave. Një tjetër fushë me potencial të lartë të eksportit është prodhimi i produkteve

“niche”, veçanërisht në fushën e produkteve të kujdesit mjekësor dhe personal, të cilat mund të përfitojnë nga potenciali i madh i vendit në prodhimin e bimëve mjekësore.

Investime me punësim intensiv

Shqipëria ende ofron kosto të ulët të punës, në krahasim me vendet e tjera në rajon. Shumë lloje të investitorëve do të jenë të interesuar për të përfituar nga ky avantazh, në veçanti në tekstile e përpunimit të brendshëm dhe industrinë e lëkurës. Shqipëria ka qenë e suksesshme në tërheqjen e llojeve të tilla të investimeve në të kaluarën, të cilat kanë bërë histori suksesi dhe kanë dhënë shumicën e eksporteve të vendit në dekadën e fundit. Ky lloj i investitorëve do të vazhdojë të promovohet në mënyrë “agresive” në të ardhmen.

Investime në teknologji të reja

Deri tani qeveria ka nxjerrë Ligjin Nr. 125, datë 2012/12/20 që lehtësojnë problemet e TVSH, deri në përjashtimin e TVSH-s, për ato kompani që sjellin, ose do të investojnë në teknologji të reja.

3. Përmirësimi i imazhit të Shqipërisë në tregjet ndërkombëtare

Investimet dhe strategjitë për investitorë të synuar kanë provuar se kanë qenë shumë të suksesshme në Shqipëri – disa nga investimet më të mëdha dhe më të rëndësishme të huaja në vend janë siguruar nëpërmjet synimeve të specifike. Për këtë arsye, strategjia e vendit do të fokusohet në dy drejtime kryesore: a) ndërtimin e imazhit të vendit si një destinacion për investime, duke theksuar avantazhet e Shqipërisë për mjedisin të lidhura me investimet dhe b) promovimin e drejtpërdrejtë të mundësive për investime tek investitorët, në lidhje me avantazhet e veçanta të vendit me nevojat e investitorit të synuar.

4. Promovimi i biznesit shqiptar në tregjet ndërkombëtare

Në këtë drejtim duhet të diskutohet dhe të promovohet një rol të ri për misionet diplomatike shqiptare. Fokusi duhet të jetë në bashkëpunim mes Ministrisë së Punëve të Jashtme, AIDA-s dhe Bashkimit të DHTI-së (Dhomave të Tregtisë dhe Industrisë) për promovimin e biznesit shqiptar në tregjet ndërkombëtare nëpërmjet misionëve të përbashkëta dhe stafit të kualifikuar.

5. Zhvillimi i zonave ekonomike (parqet industriale dhe zonat e lira)

Konsiderohet si një objektivi i rëndësishëm që ndikon në rritjen e investimeve të huaja, si dhe rritjen e aftësisë së kapaciteteve gjeneruese në vend. Parqet industriale synohet të bëhen operative për të siguruar shërbime të standarteve të larta për investitorët që vijnë.

6. IHD-t përmes përfundimit të procesit të privatizimit

Privatizimi ka luajtur një rol të rëndësishëm në ekonominë shqiptare dhe flukset e IHD-ve. Investimet e huaja marrin një rëndësi të re në periudhën e post-privatizimit. Privatizimi i pronave publike është pothuajse i përfunduar në Shqipëri – të vetmet asete të mbetura të qeverisë që do të privatizohen janë hidrocentralet (Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Tregtisë dhe Sipërmarrjes, 2014 :39).

6.3.Disa aspekte të Strategjisë Ndërsektoriale të Mjedisit 2015 – 2020

6.3.1. Kushtet aktuale

Cilësia e ajrit në zonat kryesore urbane është përmirësuar mesatarisht në masën 30 përqind, por problematike ngelet shkalla e ekspozimit të popullatës ndaj ndotjes, si pasojë e tejkalimit të normës vjetore të ditëve të ndotura. Përmirësimet në cilësinë e ajrit lidhen kryesisht me përmirësimin e infrastrukturës rrugore në zonat urbane.

Ndotja nga sektori i transportit, lidhet me numrin e madh të automjeteve që nuk plotësojnë standartet e shkarkimeve në ajër, cilësia e lëndës djegëse që përdorin, viti i prodhimit të tyre, si dhe përdorimi i automjeteve me motor pa konvertor katalitik duke favorizuar rritjen e përmbajtjes së pluhurit si dhe shkarkimet e gazta gjatë djegies së karburantit.

Zonat industriale kontribuojnë në mënyrë të konsiderueshme në ndotjen e ajrit. Matjet e cilësisë së ajrit kanë treguar probleme serioze për grimcat në Elbasan të shkaktuara nga industria metalurgjike, fabrika e çimentos dhe nga depozitat e hapura të krijuara nga aktivitetet e mëparshme industriale.

Në afërsi të industrive të mëdha ekzistojnë probleme me cilësinë e ajrit të mjedisit, prandaj kontrolli i monitorimit të përshtatshëm, të shkarkimeve nga kompanitë industriale duhet të forcohet. Gjithashtu aktivitetet e ndërtimit dhe zvogëlimi i sipërfaqeve të gjelbërta për shkak të ndërtimeve kanë ndikuar negativisht në ndotjen e ajrit urban. Ka shumë burime të ndotjes së ajrit në Shqipëri; sektorët kryesor kontribues janë ai i transportit, industria, bujqësia, përdorimi shtëpiak i produkteve si dhe ngrohja. Të gjithë këto sektorë çlirojnë një shumëllojshmëri ndotësash si dioksid squfuri, okside të azotit, substanca organike volatile si dhe lëndë grimcore. Sfidat për të ardhmen synojnë përmirësime në cilësinë e ajrit urban përmes:

1. Miratimit dhe zbatimit të plotë të standardeve europiane të cilësisë së ajrit urban dhe të shkarkimeve në ajër;
2. Miratimit dhe zbatimit të planeve të veprimit të cilësisë së ajrit në nivel kombëtar dhe lokal;
3. Konsolidimit të Sistemit Kombëtar të Monitorimit sipas standardeve europiane;
4. Forcimit të zbatimit të legjislacionit veçanërisht mbi kontrollin e shkarkimeve nga automjetet, shkarkimet industriale, cilësisë së lëndës djegëse;
5. Bashkëpunimit me pushtetin vendor për miratimin dhe zbatimin e planeve të veprimit të cilësisë së ajrit;
6. Forcimit të bashkëpunimit me institucionet e linjës për integrimin e politikave të cilësisë së ajrit në politikat sektoriale të tyre;
7. Forcimit të iniciativave mbi taksat e automjeteve për të patur një sistem automjesh miqësor me mjedisin;

9. Një planifikim më të mirë, menaxhim më të mirë dhe mënyra më të mira të përdorimit të progresit teknologjik në sektorët e industrisë dhe transportit;
10. Investimit në edukimin dhe ndërgjegjësimin e publikut për të influencuar kështu në sjelljen individuale në përdorimin e transportit alternativ, etj..

Në fushën e mbrojtjes së natyrës është realizuar transpozimi i Direktivave kryesore të kësaj fushe, respektivisht Direktivës së habitateve dhe Direktivës së Shpendëve, duke arritur në një masë transpozimi mbi 85 përqind për këto Direktiva. Sfidat për të ardhmen përfshijnë përgatitjen për identifikimin dhe ngritjen e rrjetit “Natura 2000” të zonave të veçanta të ruajtjes me rëndësi për komunitetin europian. Zbatimi i planeve të menaxhimit për ato Zona të Mbrojtura që kanë plane të miratuara. Forcimi i zbatimit të ligjit dhe ngritja e kapaciteteve administrative të stafit të administratave të zonave të mbrojtura dhe organeve të kontrollit për ruajtjen e florës dhe faunës së egër përbëjnë prioritet. Një nga objektivat e realizuara të politikës në sektorin pyjor, nëpërmjet programeve të realizuara është transferimi i pyjeve dhe kullotave drejt 315 njësive të qeverisjes vendore për të siguruar gjithë përfshirjen duke i mbështetur ato me plane menaxhimi dhe punime pyllëzimi dhe përmirësimi në pyje. Sipërfaqja e fondit pyjor kullosor e mbuluar me plane mbarështimi deri në vitin 2012, është rritur me 48 përqind krahasuar me vitin 2007 nga punimet pyjore të kryera në 12,000 ha pyje të degraduar, erozioni është reduktuar me rreth 200,000 ton sedimente.

6.3.2. Vizioni dhe Politikat

A. Vizioni

Vend me një zhvillim të qëndrueshëm social dhe ekonomik, duke mbrojtur burimet natyrore nga ndotja dhe degradimi, nëpërmjet menaxhimit të integruar të tyre dhe duke promovuar vlerat mjedisore e duke i vendosur ato në përfitim të prosperitetit ekonomik. Ky vizion mbështetet në parimin e zhvillimit të integruar ku mbrojtja dhe përmirësimi i gjendjes së medimeve mjedisore garanton sigurinë e rritjes ekonomike dhe mirëqenien sociale.

B. Politikat e mbrojtjes së mjedisit

Politikat mjedisore gjatë periudhës 2015 – 2020 do të fokusohen në menaxhimin e qëndrueshëm të mjedisit nëpërmjet:

- Përmirësimi të cilësisë dhe reduktimin e ndotjes së ajrit dhe ndotjes akustike në zonat kryesore urbane dhe zonat turistike;
- Parandalimit dhe kontrollit të integruar të ndotjes dhe rreziqeve nga ndotja dhe aksidentet industriale duke monitoruar dhe kontrolluar zbatimin e normave dhe standarteve të shkarkimeve në mjedis nga operatorët industrial;
- Kryerjes së Vlerësimeve të Ndikimit në Mjedis për projektet e zhvillimit, me qëllim që Autoriteti i planifikimit ose autoriteti përgjegjës për liçencimin, kur shqyrton

dhënien ose jo të lejes së zhvillimit/liçencës përkatëse për një projekt, apo vendosjen e kushteve për zhvilluesin, merr në konsideratë përfundimet e procesit të Vlerësimit të Ndikimeve mjedisore për ndikimet në mjedis që do të ketë projekti i propozuar, si dhe përfshirjen e publikut dhe të të gjithë aktorëve gjatë procedurës së Vlerësimit të ndikimit në mjedis;

- Kryerjes së Vlerësimeve Strategjike Mjedisore për planet apo programet, për vlerësimin e pasojave në mjedis të një plani ose programi të propozuar për zbatim, me qëllim që të sigurojë që këto pasoja mjedisore të adresohen plotësisht që në fazat e hershme të vendimmarrjes përkrah konsideratave ekonomike dhe sociale;
- Menaxhimin e integruar të mbetjeve me fokus në përmbushjen e standarteve kombëtare dhe ndërkombëtare, trajtimin e mbetjeve brenda këtyre standarteve dhe rritjen e ndërgjegjes sociale mbi efektet e dëmshme të mbetjeve në mjedis;
- Ngritjes së Sistemit Kombëtar të Menaxhimit të Kimikateve;
- Mbrojtjes dhe menaxhimit të qëndrueshëm të biodiversitetit;
- Shtimit të sipërfaqes së Zonave të Mbrojtura, menaxhimin e integruar të tyre dhe ngritjen e rrjetit ekologjik “NATURA 2000”;
- Mirë menaxhimin e burimeve ujore nëpërmjet vendosjes së një kuadri monitorimi dhe kontrolli, për të reduktuar ndotjen e ujërave nëntokësore dhe sipërfaqësore nga aktivitetet e veprimtarive industriale, bujqësore dhe aktivitetet e popullsisë në zonat rurale dhe urbane, që shkaktojnë dëmtim të ekosistemeve ujore, si dhe të lumenjve nga shfrytëzimi pa kriter, mbrojtja e ujërave detare, menaxhimi i ujërave ndërkufitare, zvogëlimi i efekteve nga përmbytja dhe thatësira;
- Menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve të gjalla të ujërave detare dhe të ujërave të brendshme;
- Zhvillimin e qëndrueshëm dhe shumë funksional të burimeve pyjore dhe kullosore që sigurojnë shtimin e sipërfaqeve pyjore që rrisin prodhimtarinë dhe aftësinë ripërtëritëse të pyjeve, parandalojnë degradimin e mëtejshëm të tokës, mbrojnë biodiversitetin e sigurojnë potencial maksimal për të përmbushur funksionet ekologjike, ekonomike dhe sociale në nivel lokal, kombëtar dhe global pa cënuar ekosisteme të tjera (Ministria e Mjedisit, 2015 :12).

KAPITULLI VII: KONKLUZIONE

Përfundime

Shqipëria në të gjitha etapat e zhvillimit të saj ka kaluar situata të vështira politike, ekonomike, sociale e mjedisore. Popullsia e saj ka pësuar ndryshime të rëndësishme duke iu përgjigjur të të gjitha situatave që ka kaluar. Në periudhën e regjimit totalitar as që bëhej fjalë që të ekzistonte një zhvillim i qëndrueshëm pasi në investimet që kryente regjimi i atëhershëm mjedisi ishte i pambrojtur karshi çdo lloj forme organizimi. Në këtë periudhë niveli i lindshmërisë ishte i lartë, rrjeti arsimor ishte i gjerë që shtrihej deri në zonat më të thella, por vihej re vit pas viti një varfëri e madhe dhe përkeqësim i kushteve ekonomike e sociale. Fillimi i viteve '90 solli ndryshimin e madh për të gjithë Shqipërinë pas një izolimi gati gjysmë shekullor nga komuniteti ndërkombëtar.

Varfëria është shkaku kryesor i emigrimit të shqiptarëve. Shumë zona rurale janë kthyer në zona të shpopuluara për shkak të varfërisë. Në këto zona ka kryesisht të moshuar, gra të reja dhe fëmijë. Kjo gjë shihet tek mungesa e meshkujve të rinj nga shumica e familjeve rurale.

Shqiptarët e përdorin emigrimin për të mbështetur familjet e tyre në Shqipëri duke dërguar pará. Sasitë që dërgohen variojnë gjerësisht në varësi të niveleve të të ardhurave dhe situatës së familjes së secilit. Ata që janë të martuar dhe kanë familjet e tyre dhe të afërm në vendet pritëse dërgojnë më pak se sa ata që janë vetëm dhe që mbështesin prindërit apo anëtarët e tjerë të familjes në Shqipëri, për arsye se i përdorin të ardhurat dhe kursimet e tyre për anëtarët dhe personat që kanë me vete. Kjo shpreh edhe më qartë integrimin e plotë të tyre në shoqërinë europiane apo të vendit pritës.

Të ardhurat e dërguara në vendlindje, përdoren së pari dhe kryesisht për mbijetesën e përditshme (ushqime, veshmbathje, etj.), për të përmirësuar kushtet e jetesës e më pas ndërtimin e një shtëpie apo shtesë të re. Vetëm në disa raste remitancat janë investuar në aktivitete biznesi, kryesisht dyqane të vogla ose përmirësime të fermës bujqësore. Pengesë për ata që kthehen apo për të mbeturit në Shqipëri janë mungesa e lehtësive të kreditimit dhe infrastrukturës si energjia e vazhdueshme elektrike, rrugët e pranueshme dhe komunikacionet e tjera.

Vihet re se ish emigrantët janë më mirë të fokusuar drejt investimeve në bujqësi. Kjo për arsye se ato kanë punuar në këtë sektor në vendin e emigrimit dhe i dinë më mirë proceset bashkëkohore të një investimi modern sipas standarteve europiane. Gjithashtu emigrantët apo ish emigrantët sjellin frymën perëndimore të edukatës dhe rregullit në punë si dhe të të rejave teknologjike.

Bizneset e hapura nga emigrantët, emigrantët e kthyer si dhe të sipërmarrësve të cilët nuk kanë pasur lidhje me emigracionin janë një mundësi potenciale për rritjen e ekonomisë shqiptare.

Në përgjithësi, shihet se ka një mosbesim ose mospërdorim të formave të ndryshme të kreditimit nga ana e sipërmarrësve ish emigrantë.

Rënia e dërgesave valutore të emigrantëve nga jashtë vendit dhe hapja e bizneseve të ndryshme si nga ana e ish emigrantëve, ashtu edhe të sipërmarrësve të cilët nuk kanë pasur

lidhje me emigracionin për të hapur një aktivitet ekonomik të caktuar mund të shihet si një mundësi potenciale për t'a mëkëmbur ekonominë shqiptare e cila deri vonë ishte e varur nga remitancat.

Nëse lehtësohet dhe menaxhohet siç duhet, emigracioni mund të ketë një efekt pozitiv të trefishtë: mbi vendin pritës, veçanarisht në lidhje me punësimin në sektorë në të cilët ka kërkesa të larta; mbi emigrantët dhe familjet e tyre për vetë mundësitë për përmirësimin e të ardhurave dhe mjeteve të jetesës; si dhe mbi vendin e origjinës përmes dërgimit të shumave të konsiderueshme financiare dhe të kapitalit njerëzor (nëse emigrantët kthehet).

Rekomandime

Duhet të krijohet mundësia në të ardhmen për të orientuar investimet dhe punësimin në bujqësi, aktivitetet e të cilit sigurojnë jo vetëm fitim, por edhe kënaqësi që të jep vetëm natyra, mjedisi dhe që të shtyjne që ta mbrosh atë edhe më shumë.

Një zhvillim më i ekuilibruar rajonal me qëllim që të frenohet eksodi i popullsisë së zonave malore dhe disa fshatrave të vendit.

Duhet të mbështetet dhe të ruhet barazia ndaj punësimit dhe arsimimit, si një nga arritjet më të rëndësishme të shoqërisë shqiptare.

Për qeverinë shqiptare do të ishte më lehtë për të mbështetur apo inkurajuar hapjen e bizneseve të reja nga sipërmarrës vendas dhe që nuk kanë pasur mundësi për të emigruar sesa për të pritur rrjedhën e ndryshimit të remitancave apo të mendimeve të emigrantëve të integruar në jetën e vendeve emigruese. Shtysë për këtë mund të jenë orientimi dhe lehtësitë që mund të ofrojnë shteti për vendasit nëse duan të investojnë në sektorin bujqësor si aktiviteti ekonomik më pak i investuar në Shqipëri.

Është shumë e rëndësishme që Bashkimi Europian dhe Qeveria e Shqipërisë të konsultohen me punonjësit emigrantë dhe organizatat që i përfaqësojnë ata, në mënyrë që zërat e tyre dhe të familjeve të tyre të dëgjohen në debatet rreth zhvillimit të politikave të emigrimit.

Duhet të përmirësohet klima e investimeve, duke tërhequr më shumë investimet e emigrantëve shqiptarë dhe të inkurajohet zhvillimi i sektorit privat, duke zgjeruar mundësinë e financimeve, duke rritur aftësinë e bankave për t'i ofruar kredi sektorit privat me interes të kënaqshëm nga pala e emigrantëve apo emigrantëve të kthyer në vendlindje. Një pjesë shumë e madhe e tyre nuk i dinë mundësitë e mira që mund t'i ofrojnë sistemi bankar shqiptar. Një promovim nga ana e bankave të nivelit të dytë që të mbërrijë deri në emigrantin e pavendosur, duhet të merret shumë seriozisht.

Të kufizohet fluksi i lartë i emigracionit dhe të kanalizohen remitancat nga konsumi në investime dhe aktivitete prodhuese duke ndërmarrë politika shumëpalëshe të cilat nxisin rikthimin e emigrantëve për të investuar të ardhurat e tyre në vendlindje. Në këtë kuadër, qeveria duhet të marrë në konsideratë mundësinë e prezantimit të nxitësve fiskal për të tërhequr emigrantët në atdhe, të tilla si: përjashtimin nga taksat e pronësisë për emigrantin e rikthyer që investon në atdhe; rikthimin e TVSH-së për blerjen e pajisjeve të reja; si dhe

rikthimin e taksave apo pagesave të tjera në rast se aktiviteti i nisur nga emigranti i kthyer krijon vende të reja pune.

Të rritet përdorimi i kanaleve formale për transfertat (veçanarisht nëpërmjet bankave) dhe promovimi i përdorimit të llogarive të kursimit nëpërmjet fushatave mbi ndërgjegjësimin financiar (për emigrantët dhe familjet e tyre) duke përfshirë informimin mbi avantazhet dhe lehtësitë e transfertave bankare, trajtimi miqësor nga bankat, zhvillimi i produkteve financiare të përshtatshme për emigrantët dhe mbështetje për lindjen e NVM-ve.

Të krijohet një bazë të dhënash mbi diasporën shqiptare për një mbështetje më të madhe ndaj emigrantëve dhe sigurimin e një kontributi më të madh të tyre për zhvillimin ekonomik të Shqipërisë nëpërmjet remitancave të tyre dhe aftësive të tyre të përfituara nga puna e kryer në vendet pritëse.

Punësimi dhe trajnimi profesional nuk duhet të limitohet vetëm tek emigrantët e kthyer që janë në kushtet e varfërisë ekonomike, por duhet të përfshijë të gjithë emigrantët të cilët kanë si synim nisjen e një aktiviteti biznesi apo të investojnë dhe nuk kanë asnjë trajnim të mëparshëm në menaxhim apo administrim biznesi. Të tilla trajnime duhet të bëhen të detyrueshme për të gjithë ata emigrantë që aplikojnë për të marrë kredi në banka për të hapur biznese të reja.

Një vëmendje e rëndësishme duhet t'i kushtohet ruajtjes dhe zhvillimit të kapitalit njerëzor shqiptar duke përfshirë këtu ruajtjen e trashëgimisë kulturore dhe traditave në vendin e emigrimit. Mësimi i gjuhës shqipe për fëmijët e emigrantëve jashtë vendit duhet të shihet si një prioritet, ndërkohë që qeveria shqiptare duhet të mbështesë dhe të inkurajojë krijimin e kurseve të gjuhës shqipe nëpërmjet qendrave shqiptare kulturore jashtë vendit. Këto nisma e mbajnë brezin e fëmijëve të emigrantëve shqiptar më të lidhur me Shqipërinë dhe të cilët mund të jenë investitorë të fuqishëm në të ardhmen.

SHTOJCA

PYETËSORI PËR SIPËRMARRJET

Ju lutem **vendosni X** në përgjigjen që mendoni ose jepni mendimin tuaj në hapësirën përkatëse.

Emri i Biznesit:

Vendndodhja:

A. Informacion i përgjithshëm.

1. Pozicioni i të intervistuarit:

Pronar ☐

Drejtor ekzekutiv ☐

Menaxher ☐

Tjetër ☐

Ju lutem specifikoni pozicionin tuaj

2. Sektori në të cilën vepron firma juaj:

Prodhim ☐

Tregti ☐

Shërbim ☐

Tjetër ☐

Ju lutem specifikoni

3. Madhësia e firmës suaj:

Minimale ☐

Biznes i vogël ☐

Biznes i madh ☐

B. A ka qenë emigracioni shtysë për fillimin e biznesit tuaj?

PO ☐

JO ☐

Nëse PO :

Nga ana financiare?

PO ☐

JO ☐

Nëse JO :

Nga ana profesionale (keni punuar në këtë fushë)?

PO ☐

JO ☐

Nëse JO :

Tjetër

Tabela 1. Numri i popullsisë së pranishme sipas regjistrimeve

Vitet	Popullsia gjithsej	Meshkuj	Femra	Qytet	Fshat
-------	-----------------------	---------	-------	-------	-------

Në mijë

Shtator 1923	803.9	-	-	127.5	676.4
30 Shtator 1945	1,122.0	570.3	551.7	238.8	883.4
3 Shtator 1950	1,218.9	625.9	593.0	249.8	969.1
2 Tetor 1955	1,391.5	713.3	678.2	383.2	1,008.3
2 Tetor 1960	1,626.3	835.3	791.0	502.4	1,123.9
1 Prill 1969	2,068.1	1,062.5	1,005.6	650.7	1,417.4
7 Janar 1979	2,590.6	1,337.4	1,253.2	866.6	1,724.0
2 Prill 1989	3,182.4	1,638.9	1,543.5	1,129.8	2,052.6

Në përqindje

Shtator 1923	100.0	-	-	15.9	84.1
30 Shtator 1945	100.0	50.8	49.2	21.3	78.7
3 Shtator 1950	100.0	51.3	48.7	20.5	79.5
2 Tetor 1955	100.0	51.3	48.7	27.5	72.5
2 Tetor 1960	100.0	51.4	48.6	30.9	69.1
1 Prill 1969	100.0	51.4	48.6	31.5	68.5
7 Janar 1979	100.0	51.6	48.4	33.5	66.5
2 prill 1989	100.0	51.5	48.5	35.5	64.5

Burimi: Vjetari statistikor i R.P.S. të Shqipërisë, Tiranë 1990.

Tabela 2. Familjet sipas numrit të pjesëtarëve dhe vendbanimit në vitet e regjistrimit

Vitet	Familje	Pjesëtarë	Pjesëtarë				
			1	2 - 3	4 - 6	7 - 10	11 e lart

Gjithsej

1960	279,805	1,626,618	17,060	46,832	115,469	81,521	18,923
1969	346,588	2,044,336	12,980	55,673	149,424	107,807	20,704
1979	463,333	2,590,600	15,084	79,890	213,530	135,842	18,987
1989	675,456	3,182,417	28,609	157,615	373,136	107,864	8,232

Qyteti

1960	95,491	502,456	8,039	20,324	43,494	21,488	2,146
1969	126,618	636,844	6,145	27,571	62,418	28,007	2,477
1979	186,929	866,600	8,068	45,264	95,482	36,534	1,581
1989	289,229	1,129,771	17,145	91,253	165,463	14,963	405

Fshati

1960	184,314	1,124,162	9,021	26,508	71,975	60,033	16,777
1969	219,970	1,407,492	6,835	28,102	87,006	79,800	18,227
1979	276,404	1,724,000	7,016	35,626	118,048	99,308	17,406
1989	386,227	2,052,646	11,464	66,362	207,673	92,901	7,827

Në përqindje – Gjithsej

1960	100.0	6.1	16.7	41.3	29.1	6.8
1969	100.0	3.7	16.1	43.1	31.1	6.0
1979	100.0	3.3	17.2	46.1	29.3	4.1
1989	100.0	4.2	23.3	55.2	16.0	1.2

Qyteti

1960	100.0	8.4	21.3	45.5	22.5	2.2
1969	100.0	4.9	21.8	49.3	22.1	2.0
1979	100.0	4.3	24.2	51.1	19.5	0.8
1989	100.0	5.9	31.6	57.2	5.2	0.1

Fshati

1960	100.0	4.9	14.4	39.1	32.6	9.1
1969	100.0	3.1	12.8	39.6	36.3	8.3
1979	100.0	2.5	12.5	42.7	35.9	6.3
1989	100.0	3.0	17.2	53.8	24.1	2.0

Burimi: Vjetari statistikor i R.P.S. të Shqipërisë, Tiranë 1990.

Tabela 3. Popullsia në moshë pune dhe jashtë moshës së punës

(në përqindje)

Emërtimi	1950	1960	1970	1980	1988	1989
Nën moshën e punës	38.7	41.1	42.2	35.9	33.0	32.8
Meshkuj	39.7	41.6	42.3	36.0	33.2	33.3
Femra	37.5	40.7	42.0	35.7	32.8	32.5
Në moshën e punës	50.7	49.4	49.2	55.0	57.7	57.8
Meshkuj	52.1	51.4	51.5	57.3	60.1	59.8
Femra	49.2	47.2	46.8	52.7	55.1	55.3
Mbi moshën e punës	10.6	9.5	8.6	9.1	9.3	9.4
Meshkuj	8.2	7.0	6.2	6.7	6.7	6.9
Femra	13.3	12.1	11.2	11.6	12.1	12.2

Shënim: Në moshën e punës përfshihen meshkujt 15 – 59 vjeç dhe femrat 15 – 54 vjeç.

Burimi: Vjetari statistikor i R.P.S. të Shqipërisë, Tiranë 1990.

Tabela 4. Numri mesatar i punonjësve sipas degëve të ekonomisë

(në përqindje)

Emërtimi	1960	1970	1980	1985	1987	1988	1989
Gjithsej	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sipas degëve:							
Industri	15.1	19.2	21.8	22.3	22.9	22.9	23.8
Ndërtim	11.4	9.9	9.1	8.0	7.1	7.0	7.2
Bujqësi	55.6	52.2	51.4	51.3	52.0	51.7	50.5
Transport e ndërlidhje	2.0	2.3	2.5	2.9	2.9	2.9	2.9
Tregti e grumbullim	5.9	5.9	4.8	4.8	4.6	4.8	4.9
Arsim e kulturë	3.4	4.7	4.6	4.5	4.4	4.5	4.5
Shëndetësi	2.7	2.6	3.0	2.8	2.9	2.9	2.9
Të tjera	3.9	3.2	2.8	3.4	3.2	3.3	3.3

Burimi: Vjetari statistikor i R.P.S. të Shqipërisë, Tiranë 1990

Tabela 5. Numri mesatar vjetor i popullsisë banuese*(në përqindje)*

Vitet	Gjithsej	Meshkuj	Femra	Qytet	Fshat
1950	100.0	51.3	48.7	20.5	79.5
1960	100.0	51.5	48.5	29.5	70.5
1970	100.0	51.4	48.6	31.8	68.2
1980	100.0	51.6	48.4	33.6	66.4
1981	100.0	51.6	48.4	34.1	65.9
1983	100.0	51.6	48.4	34.3	65.7
1984	100.0	51.6	48.4	34.5	65.5
1985	100.0	51.6	48.4	34.8	65.2
1986	100.0	51.6	48.4	35.0	65.0
1987	100.0	51.5	48.5	35.2	64.8
1988	100.0	51.5	48.5	35.4	64.6
1989	100.0	51.5	48.5	35.8	64.2
1990	100.0	51.4	48.6	36.1	63.9

*Burimi: Vjetari statistikor i Shqipërisë, 1991.***Tabela 6. Zgjatja mesatare e jetës***(në vite)*

Vitet	Gjithsej	Meshkuj	Femra
1950 – 1951	53.5	52.6	54.4
1951 – 1956	57.8	57.2	58.6
1960 – 1961	64.9	63.7	66.0
1979 – 1980	69.5	67.0	72.3
1980 – 1981	70.2	67.7	72.2
1984 – 1985	71.5	68.7	74.4
1985 – 1986	71.9	68.7	75.5
1986 – 1987	72.0	68.8	75.5
1987 – 1988	72.2	69.4	75.5
1988 – 1989	72.4	69.6	75.5
1989 – 1990	72.2	69.3	75.4

Burimi: Vjetari statistikor i Shqipërisë, 1991.

Tabela 7. Lindjet sipas muajve

Muajt	1950	1960	1970	1981	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Gjithsej	47,291	69,686	69,507	72,180	77,535	76,435	79,706	80,241	78,862	82,125
Janar	3,524	6,049	5,533	5,211	5,336	5,150	6,042	6,125	5,735	6,077
Shkurt	4,196	6,741	6,162	5,636	5,399	5,760	6,250	6,220	5,886	6,488
Mars	4,700	7,618	7,359	7,161	7,288	6,988	7,364	7,145	7,166	7,720
Prill	4,500	8,380	7,655	7,151	7,900	7,818	7,887	7,996	7,119	7,555
Maj	4,497	6,983	7,667	7,216	8,403	7,811	7,825	7,961	7,773	8,130
Qershor	4,275	5,767	6,712	7,004	7,509	7,196	7,752	7,826	7,402	7,555
Korrik	3,873	5,772	6,200	6,905	7,398	7,171	7,496	7,461	7,447	7,473
Gusht	5,137	4,964	5,635	6,144	6,839	6,564	6,812	7,016	7,271	7,145
Shtator	3,465	5,440	5,123	5,685	6,204	5,841	6,311	6,416	6,421	6,981
Tetor	3,045	4,062	4,107	5,427	5,680	6,065	6,042	6,101	5,722	6,324
Nëntor	2,753	3,615	3,089	4,115	4,749	4,759	4,787	4,619	5,158	5,257
Dhjetor	3,326	4,295	4,265	4,525	4,830	5,312	5,138	5,355	5,762	5,420

Burimi: Vjetari statistikor i Shqipërisë, 1991..

Tabela 8. Përgatitja e punonjësve me arsim të lartë e të mesëm

Emërtimi	1951 - 1960	1961 - 1970	1971 - 1980	1981 - 1990
Mbaruan shkollat e larta	3,627	11,436	32,247	33,342
Mbaruan shkollat e mesme të përgjithshme	-	24,602	55,290	64,998
Mbaruan shkollat e mesme profesionale	12,737	35,864	129,265	223,470

Burimi: Vjetari statistikor i Shqipërisë, 1991.

Tabela 9. Studentë që mbaruan shkollat e larta

Fakultetet	1960	1970	1980	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Gjithsej	690	1,613	2,877	3,248	3,623	3,564	3,916	4,303	3,990
Universiteti i Tiranës	562	1,290	1,655	1,635	1,753	2,111	2,055	2,115	2,108
Fakulteti i Ekonomisë	170	171	344	478	434	610	545	521	432
Fakulteti i Gjeologjisë dhe Minierave	12	55	114	137	164	181	180	177	170
Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë	122	346	220	179	159	200	237	294	295
Fakulteti i Inxhinierisë	72	242	359	420	563	721	666	579	598
Fakulteti i Mjekësisë	77	249	391	186	142	181	179	240	275
Fakulteti i Shkencave Politike Juridike	80	58	56	108	75	84	66	105	108
Fakulteti i Shkencave të Natyrës	29	169	171	127	216	134	182	199	230
Instituti i Lartë Bujqësor i Tiranës	128	215	583	1,040	1,210	641	1,044	1,213	836
Fakulteti i Agronomisë	108	117	190	417	472	29	327	504	237

Fakulteti i Pyjeve	-	35	13	22	24	15	13	20	22
Fakulteti i Veterinarisë	20	35	166	207	218	137	215	252	187
Fakulteti i Ekonomisë Agrare	28	214	394	496	496	460	489	437	390
Instituti i Lartë Bujqësor Korçë	-	-	91	59	48	25	90	138	126
Instituti i Lartë i Arteve	-	33	53	85	79	114	119	113	141
Instituti i Lartë i Fiskulturës	75	62	116	92	92	108	82	126	106
Institutet e Larta Pedagogjike	-	-	282	288	441	565	526	598	673
Filiale pa shkëputje nga puna	-	-	1,541	25	-	-	-	-	-

Burimi: Vjetari statistikor i Shqipërisë, 1991.

Tabela 10. Mesatarja e motiveve më parësore që kanë shtyrë emigrantët shqiptarë të emigrojnë në Itali në varësi të nivelit arsimor

(në përqindje)

Nr.	Motivet	Mesatarja	Fillor e tetëvjeçar	I mesëm	I lartë
1	Paga më e lartë	27.4	29.5	28.1	25.9
2	Ndihmë familjes që qëndron në vendlindje	29.2	30.1	29.0	28.2
3	Kushtet më të mira të punës	15.6	18.0	14.8	14.7
4	Kushtet më të mira materiale të jetesës së përditshme jashtë punës	17.2	15.2	17.8	16.7
5	Kushtet materiale për shkollim personal ose të pjestarëve të familjes	7.7	4.0	4.0	12.6
6	Motivet politike	3.6	3.2	4.3	1.6
	Gjithsej	100.0	100.0	100.0	100.0

Burimi: Emigracioni ndërkombëtar në Shqipëri gjatë periudhës së tranzicionit, Misja V, 1998.

Tabela 11. Modeli “Shtytës – Tërheqës” i migracionit

Kushtet	Faktorët shtytës	Faktorët tërheqës
Ekonomike dhe Demografike	Varfëria Papunësia Pagat e ulëta Lindshmëria e lartë Mungesa në shëndetësi dhe arsim	Paga më të larta Niveli i jetesës Zhvillimi personal dhe profesional
Politike	Konfliktet Pasiguria Dhuna Qeveria e dobët Korrupsioni Abuzimi me të drejtat e njeriut	Siguria Mbrojtja Liria politike
Sociale dhe Kulturore	Diskriminimi mbi baza etnike, gjinie, fetare, etj.	Bashkimi familjar Liri nga diskriminimi Diaspora atdhetare

Burimi: Revista Demografia, Nr. 2, 2008.

LISTA E REFERENCAVE / BIBLIOGRAFIA

Albanian Human Development Report 2000, f. 35 – 45. UNDP, Tirana 2000.

Arkiva e shtetit, F. 152, V. 1921, D. 711, fl. 1. 2015.

Arkiva e shtetit, F. 152, V. 1921, D. 719, fl. 1 – 2. 2015.

Arkiva e shtetit, F. 495, V. 1976, D. 174, fl. 1 – 7. 2015.

Arkiva e shtetit, F. 498, V. 1945, D. 20, fl. 13. 2015.

Banka e Shqipërisë, 2015. Transfertat nga emigrantët 2004 – 2013:

http://www.bankofalbania.org/web/Statistika_230_1.php?evn=agregate_detaje&evb=agregate&cregtab_id=536&periudha_id=5

Bejtja, P. (2009). “Niveli i shkollimit të rinjve dhe nevojat e zhvillimit ekonomik e shoqëror të vendit”. Revista Demografia, Nr. 2, f. 35 – 45.

Bërxfholi, Arqile. *Regjistrimet e përgjithshme të popullsisë në Shqipëri*, fq. 12 – 16, Akademia e Shkencave, Qendra e Studimeve Gjeografike, Tiranë 2000.

Bollano, P. (2009). “Regjistrimi i përgjithshëm i popullsisë dhe i banesave, aksion i madh demografik e socio – ekonomik”, Revista Demografia, Nr. 2, f. 20 – 34.

Censusi i Popullsisë dhe i Banesave në Shqipëri, Rezultatet kryesore, f. 7 – 14. INSTAT, Tiranë 2012.

Censusi i Popullsisë dhe Banesave 2011, Karakteristikat Ekonomike, f. 18 – 19. INSTAT Tiranë 2014.

Civici, A. (2008). “Bujqësia shqiptare përballë pikëpyetjeve shqetësuese”, Revista demografia, Nr. 1, f. 88 – 92.

Civici, A. (2014). “Dilemat për të ardhmen e Ekonomisë Shqiptare”, Revista Demografia, Nr. 2, f. 60 – 78.

De Zwager Nicolaas, Gëdeshi, Ilir, Gërmenji, Etleva, Nikas, Christos. *Konkurenca për Dërgesat në Para të Emigrantëve*. f. 7 – 51. IOM, Tiranë, 29 Qershor 2005.

De Zwager, Nicolaas; Gressmann, Wolfgang; Gëdeshi, Ilir. *Maximising the Development Impact of Migration - related Financial Flows and Investment to Albania*, f. 9 – 36. IASCI (International Agency for Source Country Information), Vienna, August 2010.

Draft – Strategjia Ndërsektorale e Mjedisit 2015 – 2020, f. 2 – 13. Ministria e Mjedisit, Tiranë 2015.

Drejtorja e Statistikës, Ministria e Ekonomisë, Republika e Shqipërisë, Vjetari Statistikor i Shqipërisë 1991, f. 35 – 104.

Dragoti, Edmond & Hoxha, Denada, 2008. *Identifikimi i zonave më të prekura nga emigracioni dhe migracioni i kthimit në Shqipëri: Profili i migrantëve të kthyer*, f. 15 – 19. IOM Tiranë, Dhjetor 2008.

Emigrimi i Trurit, Në kërkim të strategjisë së kthimit, f. 17 – 33. Instituti shqiptar për Studime Ndërkombëtare (ISN). Tiranë 2005.

Femra dhe meshkuj në Shqipëri 2015, f. 17 – 67. INSTAT, Tiranë 2015.

Gëdeshi, Ilir. *Global Crisis and Migration, Monitoring a key transmission channel to the Albanian Economy*, fq. 24 – 42. IOM, Tirana, September 2010.

Gëdeshi Ilir & De Zwager, Nicolaas. *Chapter 19. Effects of the Global Crisis on Migration and Remittances in Albania*, f. 237 – 254. Migration and Remittances during the Global Financial Crisis and Beyond. The World Bank, Washington D.C., 2012.

Gëdeshi, Ilir & Jorgoni, Elira. *Social Impact of Emigration and Rural - Urban Migration in Central and Eastern Europe, Final Country Report, Albania*. f. 5 – 27. April, Tirana 2012.

Gërmenji, E. & Gëdeshi, I. (*Working Paper T – 25*) *Highly Skilled Migration from Albania: An Assessment of Current Trends and the Ways Ahead*. Development Research Centre on Migration, Globalisation & Poverty. University of Sussex, 2008.

Hana, L. (2008). “Vlerësime të popullsisë shqiptare në botë”, Revista Demografia, Nr. 2, f. 8 – 25.

<http://www.albania.iom.int/index.php/en/albania> Figures 2. e Italian Statistical Authority - Albanian Immigrants. IOM, 2015

<http://www.albania.iom.int/index.php/en/albania> Figures 2. f Greek Statistical Authority - Albanian Immigrants. IOM, 2015

<http://www.tradingeconomics.com/albania/emigration-rate-of-tertiary-educated-percent-of-total-tertiary-educated-population-wb-data.html>

IOM 2015, Migration and Albania: <http://www.albania.iom.int/index.php/en/albania>

Institucionit Financiar Fondi Besa: <http://www.fondibesa.com/institucioni.besa>

Instituti Financiar NOA: http://www.noa.com.al/?page_id=28

Komisioneri i Lartë i Shtetit, Drejtoria e Statistikës, Vjetari Statistikor i R.P.S. të Shqipërisë, f. 34 – 81. Tiranë 1990.

Koçi, N. (2014). “Flukset migratore dhe efektet e tyre në rritjen e kapitalin njerëzor”, Revista Demografia, Nr. 2, f. 79 – 91.

King, Thomas. *Rritja e Ndikimit të Remitancave të Migrantëve në Shqipëri*, fq. 9 – 39. IOM & ILO, Gjenevë, Mars 2007.

King, Russell & Vullnetar, Julie. (*Working Paper*) *Migration and Development in Albania*. Development Research Centre on Migration, Globalisation & Poverty. University of Sussex, 2003.

[Lindjet, vdekjet dhe shitesa natyrore, 1990-2014](http://www.instat.gov.al/al/themes/popullsia.aspx?tab=tabs-5) INSTAT 2015
<http://www.instat.gov.al/al/themes/popullsia.aspx?tab=tabs-5>

Meka, Elvin, Bendo, Lindita, Frashëri, Argita. *Remittances and Financial Products in Albania, Reality and The Future*, f. 20 – 24, IOM Tirana, March 2007.

Migracioni i kthimit dhe ri-integrimi në Shqipëri 2013, f. 17 – 40. INSTAT dhe ONM, Tiranë 2014.

Migracioni në SHQIPËRI 2001, Regjistrimi i popullsisë dhe banesave, f. 31 – 34. REPOBA, INSTAT, Tiranë 2004.

Migracioni në Shqipëri 2014, f. 35 – 45. INSTAT Tiranë, Maj 2014.

Misja, Vladimir, Vejsiu, Ylli. *Shndërrimet Demografike të Familjes në RPSSH*, f. 67 – 84. Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Ekonomisë, Tiranë 1984.

Misja, V., Vejsiu, Y.. *Demographic Development in the People's Socialist Republic of Albania*, f. 24 – 96. The “8 Nëntori” Publishing House, Tirana 1985.

Misja, Vladimir, Vejsiu, Ylli, Bërxfholi, Arqile. *Popullsia e Shqipërisë*, f. 70 – 304, Universiteti i Tiranës, Shtypshkronja “Mihal Duri”, Tiranë 1987.

Misja, Vladimir, Vejsiu, Ylli, Bërxfholi, Arqile. *The Demographic Development in The PSR of Albania*, f. 24 – 135. “8 Nëntori” Publishing House, Tirana 1991.

Misja, Vladimir. *Emigracioni Ndëkombëtar në Shqipëri gjatë Periudhës së Tranzicionit*, f. 18 – 80. Shtëpia Botuese Marin Barleti, Tiranë 1998

Open Data, 2015. Remitancat dhe Produkti i Brendshëm Bruto:
<http://open.data.al/sq/lajme/lajm/id/707/Remitancat-dhe-Produkti-i-Brendshem-Bruto-%28PBB%29>

POPULLSIA E SHQIPËRISË në 2001. Rezultate kryesore të regjistrimit të popullsisë dhe banesave REPOBA, f. 9 – 56. INSTAT, Tiranë 2002.

Pano, A. (2011). “Treguesit demografikë dhe bashkërendimi i tyre me zhvillimin ekonomik – financiar të Shqipërisë”, *Revista Demografia*, Nr. 2, f. 52 – 73.

Popullsia 1 janar 2001 - 2015 INSTAT 2015
<http://www.instat.gov.al/al/themes/popullsia.aspx?tab=tabs-5>

[Popullsia banuese Shqiptare që ka jetuar ndonjëherë jashtë shtetit dhe është kthyer pas 1 Janarit 2001 sipas gjinisë, grupmoshës dhe vitit të kthimit](http://www.instat.gov.al/al/census/census-2011/t%C3%AB-dh%C3%ABnat-e-census-2011.aspx) INSTAT 2015
<http://www.instat.gov.al/al/census/census-2011/t%C3%AB-dh%C3%ABnat-e-census-2011.aspx>

[Popullsia banuese Shqiptare që ka jetuar ndonjëherë jashtë shtetit dhe është kthyer 1 Janarit 2001 sipas gjinisë, vendbanimit të mëparshëm dhe vitit të kthimit](http://www.instat.gov.al/al/census/census-2011/t%C3%AB-dh%C3%ABnat-e-census-2011.aspx) INSTAT 2015
<http://www.instat.gov.al/al/census/census-2011/t%C3%AB-dh%C3%ABnat-e-census-2011.aspx>

Qendra Shqiptare e Studimeve për Migracionin. “*Situata Aktuale e Emigracionit Shqiptar*”, f. 27 – 60. Programi i Politikave dhe Kërkimeve për Migracionit Shqiptar, Tiranë, Janar 2004.

Raport Për Zhvillimin Njerëzor, SHQIPËRIA 1995, f. 1 – 32, INSTAT & UNDP. Tiranë 1995.

Raporti i Zhvillimit Njerëzor në Shqipëri 1998, f. 39 – 42, UNDP. Tiranë 1998.

Regjistri i ndërmarrjeve ekonomike 2010, f. 15 – 17. INSTAT, Tiranë 2011.

Regjistri i ndërmarrjeve ekonomike 2012, f. 7 – 17. INSTAT, Tiranë 2013.

Regjistri i ndërmarrjeve ekonomike 2014, f. 7 – 21. INSTAT, Tiranë 2015.

Rezultatet Paraprake të Censurit të Popullsisë dhe Banesave 2011. INSTAT Tiranë, dhjetor 2011, f. 14 – 16.

Social Impact of Emigration and Rural – Urban Migration in Central and Eastern Europe, Final Country Report Albania, 2012.

Studimi Demografik dhe Shëndetësor në Shqipëri 2008 - 09, f. 251 - 274. INSTAT & ISHP, Tiranë Mars 2010.

Strategjia për Punësim dhe Aftësim 2014 – 2020, f. 39 – 82. Ministria e Mirëqenies Sociale dhe Rinisë, Tiranë 2015.

Strategjia e Biznesit dhe e Investimeve për vitet 2014 – 2020, f. 23 – 62. Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Tregtisë dhe Sipërmarrjes, Tiranë 2014.

Strategjia për Ri-integrim 2010 – 2015, f. 5,063 – 5,064. FLETORJA ZYRTARE E REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË, Tiranë 23 Korrik 2010.

Shahollari, L. (2008). Remitancat dhe zhvillimi socio – ekonomik i vendit”, Revista Demografia, Nr. 2, f. 77 – 91.

Shahollari, L. (2011). “Efektet e krizës financiare dhe ekonomike botërore në Shqipëri”, Revista Demografia, Nr. 2, f. 101 – 134.

Shahollari, L. (2014). “Shqipëria në rrugën drejt Bashkimit Europian: Problemet dhe Përfitimet”, Revista Demografia, Nr. 2, f. 5 – 44.

[Shkalla e punësimit 2007 - 2014](http://www.instat.gov.al/al/themes/tregu-i-pun%C3%ABs.aspx) INSTAT 2015 <http://www.instat.gov.al/al/themes/tregu-i-pun%C3%ABs.aspx>

Shqipëri, Popullsia dhe dinamikat e saj, horizonte të reja demografike? f. 21. INSTAT Tiranë, Maj 2014.

Shqipëria në shifra 2014, f. 17. INSTAT, Tiranë 2014.

Telegraf (2011) “Ekonomia shqiptare gjatë 99 viteve të shtetësisë”, 28 nëntor 2011. Marrë nga: <http://www.telegrafi.com/ekonomi/lajme-ekonomi/ekonomia-shqiptare-gjate-99-viteve-te-shtetesise.html> (parë Qershor 2015)

Telo, I. (2009). “Veçoritë e Dinamikës së Popullsisë së Vendit tonë nga Vitet ’20 të Shekullit të Kaluar deri në Vitin 2050”, Revista Demografia, Nr. 2, f. 6 – 19.

Telo, I. & Neranxi, N. (2012). “Popullsia, popullsia fshatare dhe zhvillimi i bujqësisë në Shqipëri”, Revista Demografia, Nr. 2, f. 4 – 19.

Tregu i punës 2014, f. 5 – 12. INSTAT, Tiranë 2015

[Të lindur gjallë sipas gjinisë, 1990-2014](http://www.instat.gov.al/al/themes/popullsia.aspx?tab=tabs-5) INSTAT 2015 <http://www.instat.gov.al/al/themes/popullsia.aspx?tab=tabs-5>

Uruçi, Esmeralda & Gëdeshi, Ilir. *Remittances management in Albania*, f. 3 – 25. CeSPI – Cento Studi di Politica Internazionale, *Working Paper* 5/2003.

Vako, P. (2008). “Shqipëria e 34-ta në botë dhe e 25-ta në Evropë për nga jetëgjatësia”, Revista Demografia, Nr. 1, f. 30 – 45.

Vako, P. (2009). “Ndërmarrjet ekonomike, ecuria gjatë periudhës 2000 – 2007 dhe problemet e tyre, Revista Demografia, Nr. 2, f. 65 – 94.

Vako, P. (2010). “Situata demografike e Shqipërisë e krahasuar me vendet e tjera”, Revista Demografia, Nr. 2, f. 44 – 68.

[Vdekjet sipas gjinisë, 1990-2014](http://www.instat.gov.al/al/themes/popullsia.aspx?tab=tabs-5) INSTAT 2015 <http://www.instat.gov.al/al/themes/popullsia.aspx?tab=tabs-5>

Vjetari statistikor 1991 – 1999, f. 28 – 39. INSTAT, Tiranë 2002.

Vjetari statistikor 1993 – 2001, f. 28 – 42. INSTAT, Tiranë 2003.

Vjetari statistikor rajonal 2015, INSTAT, Tiranë 2015.

Vullnetari, Julie. *Albania on the Move, Links between Internal and International Migration*. Amsterdam University Press, Amsterdam 2012.

Xhumari, M. (2012). “Ndikimi i faktorit demografik në politikat sociale të Ballkanit perëndimor”, Revista Demografia, Nr. 2, f. 77 – 93.

Ylli, A. (2010). “Një intervistë përshkruese e disa aspekteve të studimit demografik dhe shëndetësor”, Revista Demografia, Nr. 1, f. 8 – 32.

Zeneli, B. (2012) “Angazhimi i Diasporës në Zhvillimin e Shqipërisë”, Revista Nr. 11 2012(1), Rritja e Kapaciteteve në Administratën Publike, f. 60 – 69.

Zizo, K. (2012). “Kriza ekonomiko – financiare botërore. Aspekte të Ndikimit të Saj në Ekonominë Shqiptare”, Revista Demografia, Nr. 1, f. 18 – 36.

Zoto, O. INVESTIMET E HUAJA DIREKTE NË SHQIPËRI. *Analizë e efekteve, politikave dhe lidhja me rritjen ekonomike*, f. 10 – 21. Shtëpia botuese universitare “UET Press”, Tiranë shkurt 2014.